

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
Γυμνασιάρχου

Η
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ

ΟΔΗΓΙΑΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ
ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ
ΕΚΛΕΚΤΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1935

17051 1474

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΟΥΜΕΛΙΔΟΥ
Γυμνασιάρχου

Η
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ
ΕΙΣ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ

ΟΔΗΓΙΑΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΑΙ
ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ
ΕΚΛΕΚΤΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

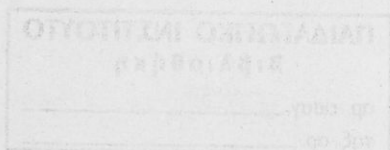
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Βιβλιοθήκη
αρ. εισαγ. 30655/18-5-1930
ταξ. αρ. _____

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΖΟΓΛΟΥ ΚΑΙ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1935

Τὰ ἀντίτυπα φέρουν τὴν ὑπογραφήν τοῦ συγγραφέως
καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἐκδότη.

[Handwritten signature]

Τύποις ΑΘ. Α. ΠΑΠΑΣΠΥΡΟΥ
Οδός Λέκα—Στοά Σιμοπούλου

Οδύσσεια
1935

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με τὸ μάθημα τῶν ἐκθέσεων ἀσχολοῦμαι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον. Με ὠθεῖ πρὸς τοῦτο ὄχι μόνον ἡ συναίσθησις τῆς μεγάλης σημασίας τῶν ἐκθέσεων εἰς τὴν μορφωτικὴν ἐν γένει προσπάθειάν μας, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ εὐχαρίστησις τὴν ὁποίαν αἰσθάνομαι μελετῶν τὰς γραπτὰς αὐτὰς ἐργασίας τῶν μαθητῶν, «φίλα γὰρ γονεῦσι τὰ τῶν τέκνων ψελλίσματα».

Διὰ τοῦτο περισσότερον ἴσως παντὸς ἄλλου συναισθάνομαι ἐγὼ τὴν ἀνεπάρκειαν καὶ τῶν μέσων καὶ τῶν δυνάμεών μας διὰ τὰ ἀνταποκριθῶμεν τελείως εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ μαθήματος τούτου. Ἀποτέλεσμα τῆς συναισθήσεως αὐτῆς ἦτο ἡ ἔκδοσις κατὰ τὸ 1922 τῶν **Συνθετικῶν Ἀσκήσεων** μου διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτητον τὰ προκαλέσω εὐρύτεραν συζήτησιν περὶ ἐκθέσεων δίδων ἀφορμὴν εἰς ἐμπειροτέρους καὶ σοφωτέρους. Ἡ ἔκδοσις ἐκείνη γενομένη εἰς ἐποχὴν καθ' ἣν ἦσαν ἐλάχιστα τὰ σχετικὰ βοηθήματα ἔγινεν εὐμενῶς δεκτὴ παρὰ τῶν συναδέλφων καὶ ἐξητηλήθη ἄμεσως.

Ἐκ τότε ἐξελιχθήσαν τὰ πράγματα ἐπὶ τὰ βελτίω. Τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα ἐτροποποιήθη, ἐδημοσιεύθησαν πολλὰ σοφὰ παρατηρήσεις συναδέλφων καὶ γινῶμαι περὶ τῆς καλυτέρας διδασκαλίας τοῦ μαθήματος καὶ εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ὀμοσπονδίας καὶ ἀλλαχού. Ἄλλὰ τὸ θέμα ἀπαιτεῖ ἀκόμη πολλὴν ἐργασίαν. Ὁ διδάσκων κατὰ τὴν διδασκαλίαν εὐρίσκειται πρὸ ἀποριῶν καὶ προβλημάτων, τῶν ὁποίων δὲν εὐρίσκει εὐκολὸν τὴν λύσιν. Αἱ ἐπικρατοῦσαι γινῶμαι εἶναι ἀντιφατικαὶ καὶ δὲν ἱκανοποιοῦν ὄλους. Διὰ τοῦτο πᾶσα νέα σχετικὴ ἐργασία πρέπει νὰ εἶναι εὐμενῶς εὐπρόσδεκτος.

Με τὰς σκέψεις αὐτὰς προβαίνω εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ παρόντος τεύχους. Στηρίζεται καὶ αὐτὸ εἰς τὰς **Συνθετικὰς Ἀσκήσεις**, εἶναι τρόπον τινα ἡ δευτέρα ἔκδοσις αὐτῶν, ἀλλ' ἔκδοσις ἀνακαινισθεῖσα ὅλως καὶ βελτιωμένη. Τὸ πρῶτον μέρος τὸ περιέχον

τὰς γενικὰς παρατηρήσεις καὶ ὁδηγίας εἶναι τελείως νέον προσασ-
μοσθὲν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ νέου προγράμματος. Τὸ δεύτερον
μέρος διατηρεῖ τὰ ὑποδείγματα τῆς πρώτης ἐκδόσεως, ἀλλ' ἔχει
καὶ πολλὰς ἄλλας ἐκλεκτὰς νέας ἐκθέσεις μαθητῶν καὶ λεπτομε-
ρεῖς ὁδηγίας διὰ κάθε εἶδος ἐκθέσεως. Ὑπὸ τὴν μορφήν αὐτὴν ἐλ-
πίζω ὅτι καὶ τὸ παρὸν τεῦχος δύναται ν' ἀποβῆ ῥοήθημα χρήσι-
μον καὶ εἰς τοὺς διδάσκοντας τὸ μάθημα συναδέλφους καὶ εἰς τοὺς
μαθητὰς κατὰ τὴν ἰδιαιτέραν των μελέτην.

Γ. ΣΟΥΜΕΛΙΔΗΣ.

Γυμνασιάρχης.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

τῆς Α' ἐκδόσεως τῶν Συνθετικῶν ἀσκήσεων.

Ἡ παροῦσα μελέτη δὲν ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ λύσῃ τελειωτικῶς τὸ ζήτημα τῶν συνθετικῶν ἀσκήσεων. Οὔτε θὰ θίξῃ ὅλα τὰ κεφάλαια τὰ σχετιζόμενα μὲ τὸ σοβαρώτατον τοῦτο μάθημα. Ἐχει φιλοδοξίαν πολὺ περιορισμένην. Ὁ συγγραφεὺς θέλει ἀπλῶς νὰ ἀνακοινώσῃ εἰς τοὺς συναδέλφους, τοὺς ἀγωνιζομένους τὸν δύσκολον ἀγῶνα τῆς μορφώσεως τῆς ἑλληνικῆς νεολαίας, σειρὰν παρατηρήσεων ἐξαχθεισῶν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ στοργὴν ἀπὸ τὴν μακρὰν τοῦ πείραν, σειρὰν πειραματικῶν προσπαθειῶν, μὲ τὰς ὁποίας ἐζήτησε νὰ ὑπαγάγῃ εἰς κάποιαν λογικὴν τάξιν τὴν σχολικὴν τοῦ ἐργασίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τὸ μάθημα τῶν Συνθέσεων τῶν μαθητῶν μορφωτικόν, σταθερῶς προάγον τὴν διανοητικὴν καὶ γλωσσικὴν ἰκανότητα τῶν νέων, καὶ δείγματα ἀπὸ τὰς Συνθέσεις τῶν μαθητῶν τοῦ δυνάμενα νὰ ἀποδείξουν τί δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τοιαύτη ἐργασία, μὲ τὸν εἰλικρινῆ σκοπὸν νὰ δώσῃ ἀφορμὴν εἰς συζητήσεις εὐρυτέρας, δυναμένας νὰ διαφωτίσουν καλύτερα τὸ ζήτημα καὶ εἰς πάραμοίας ἀνακοινώσεις συναδέλφων σοφωτέρων.

Διότι φρονεῖ ὅτι τοιαῦται ἀνακοινώσεις ἐκ μέρους καθηγητῶν παρακολουθούντων μὲ ἐνδιαφέρον τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας των, περὶ τῶν ἀτελειῶν τοῦ Προγράμματος, περὶ τῆς ἐπαρκείας ἢ μὴ τῶν διδακτικῶν βιβλίων, τῶν καρπῶν τῶν ἐν χρήσει παιδαγωγικῶν μεθόδων κτλ. θὰ ἐβελτίωνον οὐσιωδῶς τὴν ἐκπαιδευτικὴν μας κατάστασιν. Φρονεῖ ἀκόμη ὅτι αἱ μεγάλαι ἐκπαιδευτικαὶ μεταρρυθμίσεις, τὰς ὁποίας ὅλοι φαίνεται ὅτι ποθοῦμεν, δύναται νὰ ἐδραιωθοῦν καὶ νὰ φέρουν καρπούς, μόνον ἐάν στηρίζωνται εἰς τοιαύτας ἐκ τῶν ἑλληνικῶν παραδόσεων προερχομένας παρατηρήσεις. Ἡ ἔλλειψις τοιούτων δημοσιευμάτων, ἢ ἀνυπαρξία πάσης δημοσίας συζητήσεως περὶ τῶν τοιούτων οὐσιωδῶν παιδαγωγικῶν ζητημάτων, ἢ χαρακτηρίζουσα τὸν scho-

λικὸν βίον τῶν τελευταίων ἐτῶν ὀδηγεῖ εἰς συμπεράσματα ὄχι εὐχάριστα.

Διὰ τοῦτο ἄς εἶναι εὐμενὴς ὁ ἀναγνώστης πρὸς τὰς ἀτελείας τοῦ ἔργου, ἐκτιμῶν δεόντως τὴν ἀγνὴν πρόθεσιν τοῦ συγγραφέως.

Τὸ ἀρχικὸν σχέδιον τοῦ ἔργου ἔλαβε κάποιαν μεταρρύθμισιν καὶ ἀνάπτυξιν μετὰ τὴν σκέψιν ὅτι τὸ βιβλίον θὰ περιέλθῃ καὶ εἰς τὰ χέρια τῶν μαθητῶν. Προσετέθησαν δηλαδὴ διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον καὶ ὑποδείγματα πολλὰ δι' ἕκαστον εἶδος Συνθέσεων ἀποσπασθέντα μετὰ ἐπιμέλειαν ἀπὸ ἔργα δοκίμων συγγραφέων ἢ εἰδικῶς διὰ τὸ βιβλίον τοῦτο γραμμένα παρὰ διακεκριμένων λογοτεχνῶν. Οὕτως εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην ὁ κ. Γρ. Ξενοπούλος νὰ γράψῃ σύμφωνα μετὰ τὸν προορισμὸν καὶ τὸ γενικὸν διάγραμμα τοῦ βιβλίου περιγραφὰς φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀντικειμένων, ἢ δὲ Δνὶς Σέμνη Πατασπυρίδη, ἐπιμελήτρια ἐν τῷ Ἀρχαιολογικῷ Ἐθνικῷ Μουσείῳ, περιγραφῆν ἀναγλύφου, ὑποδείγματα καλλιτεχνικά, τὰ ὁποῖα παρεμβληθέντα εἶναι ἀληθινὰ κοσμήματα τοῦ βιβλίου καὶ θὰ καθοδηγήσουν τοὺς μαθητὰς καλύτερα ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην ἐρμηναίαν. Πρὸς τοὺς πολυτίμους τούτους συνεργάτας τῶν Συνθετικῶν Ἀσκήσεων ἐκφράζω καὶ ἐντεῦθεν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας.

Γ. Σ.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Ἡ σημασία τῶν ἐκθέσεων.

Τὸ μάθημα τῶν Ἐκθέσεων εἶναι ἕνα ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα μαθήματα τοῦ Γυμνασίου. Προορισμὸς του εἶναι νὰ προάγῃ τὴν γλωσσικὴν καὶ διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῶν νέων, νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ παρατηροῦν καὶ νὰ ἀντιλαμβάνωνται ὅπως πρέπει τὰ γύρω ἀντικείμενα καὶ γεγονότα, νὰ κρίνουν καὶ νὰ ἐκτιμοῦν αὐτὰ κατὰ τὴν ἀξίαν των, νὰ διακρίνουν τοὺς οὐσιώδεις των χαρακτήρας, νὰ ἀναγνωρίζουν τὸ ἐν αὐτοῖς καλὸν καὶ ὠραῖον, καὶ ὅλα αὐτὰ νὰ ἐκδηλώνουν μὲ λόγον ὀρθὸν καὶ κομψὸν εἴτε ὡς ἐντυπώσεις εἴτε ὡς σκέψεις τοιοῦτοτρόπως, ὥστε καὶ οἱ ἀκούοντες νὰ δέχονται αὐτὰς μὲ εὐχαρίστησιν καὶ νὰ τὰς συμμερίζωνται.

Μία τοιαύτη ἐργασία θέτει εἰς ἐνέργειαν ὅλας τὰς ψυχικὰς δυνάμεις τοῦ παιδιοῦ, δηλαδὴ καὶ τὸ γνωστικὸν καὶ τὸ συναισθηματικὸν καὶ τὸ βουλευτικὸν του. Διότι δὲν εἶναι δυνατόν οὔτε νὰ περιγράψῃ τις μὲ ἐνάργειαν λαμπρὸν τι φυσικὸν φαινόμενον, οὔτε νὰ διηγηθῇ μὲ χάριν ἀξίον λόγου γεγονός, οὔτε ἄλλο τι νὰ ἐκθέσῃ καὶ νὰ πείσῃ, ἐὰν ὁ νοῦς δὲν προσέχῃ εἰς ὅλα τὰ στοιχεῖα, ὅσα προσκομίζουσιν αἱ αἰσθήσεις ἐκάστη χωριστά, ἐὰν ἡ μνήμη δὲν συγκρατῇ καὶ δὲν ἀναπολῇ πιστὴν καὶ ζωηράν τὴν σχηματισθεῖσιν εἰκόνα, ἐὰν ἡ φαντασία δὲν διενεργῇ κανονικὰ τοὺς ποικίλους της συνδυασμοὺς, ἐὰν ὁ λόγος δὲν εὐρίσκῃ τὰς μεταξὺ τῶν διαφόρων στοιχείων σχέσεις διὰ νὰ ὑπαγάγῃ τὰ μερικὰ εἰς τὰ γενικά, διὰ νὰ ἐξαγάγῃ τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα, ἐὰν ἀπαθῆς καὶ ἀδιάφορος ἡ ψυχὴ δὲν εἶναι ἐπιδεικτικὴ συναισθημάτων, ἐὰν εἶναι νωθρὰ ἡ βούλησις καὶ ἄτονος πρὸς δρᾶσιν καὶ διανόησιν. Ἀντίληψις λοιπὸν καὶ μνήμη καὶ προσοχὴ καὶ φαντασία καὶ κρίσις καὶ ὅλος ὁ τῶν συναισθημάτων κύκλος καὶ ἡ βούλησις καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ ἀρτία γλωσσικὴ μὀρφωσις πρέπει νὰ συνδράμουν διὰ νὰ συνταχθῇ μία ὀρθὴ καὶ ὠραία καλλιτεχνικὴ Ἐκθεσις. Διὰ τοῦτο ἡ ἱκανότης τοῦ μαθητοῦ εἰς τὸ ἐκθέτειν εἶναι ἀνάλογος κατ' εὐθὺν λό-

γον πρὸς τὴν διανοητικὴν του εὐρωστίαν, διὰ τοῦτο ὀρθῶς λαμβάνεται αὕτη ὡς πιστοτάτη εἰκὼν τῆς ὅλης σχολικῆς ἐργασίας. Δηλαδή διὰ τῶν Ἐκθέσεων ἐκφράζομεν ὅλον τὸν ἐσωτερικὸν ἡμῶν συνειδητὸν βίον, αἰσθήματα, ἀντιλήψεις, παραστάσεις, ἐννοίας, ἰδέας.

Ἀπὸ τὰ εἰρημμένα ἡμπορεῖ νὰ συμπεράνη κανεὶς, ὅτι ἡ ἱκανότης εἰς τὸ ἐκθέτειν εἶναι ζήτημα γενικῆς μορφώσεως, ὅτι δηλαδή προάγοντες τὰς διανοητικὰς τῶν νέων ἱκανότητας, τονώνοντες τὴν βούλησιν, διεγείροντες τὴν προσοχὴν καὶ τὸ διαφέρον, καθοδηγοῦντες τὴν κρίσιν καὶ τὴν φαντασίαν, καλλιεργοῦντες καλλιτεχνικὸν γλωσσικὸν αἶσθημα, καθιστῶμεν αὐτοὺς ἱκανωτέρους εἰς τὸ ἐκθέτειν.

Καὶ ἀντιστρόφως, καλλιεργοῦντες τὴν εἰς τὸ συνθέτειν ἱκανότητα τοῦ παιδιοῦ ρυθμίζομεν ὅλας τὰς ψυχικὰς του ἐκδηλώσεις καὶ προάγομεν τὴν καθόλου ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματός του.

Τοιοτοτρόπως αἱ συνθέσεις εὐρίσκονται εἰς στενὴν ἐπαφὴν μὲ ὅλα τὰ μαθήματα, ἐνισχύονται ἐκ τῆς ὕλης καὶ τῆς μεθόδου αὐτῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν λαμβάνουν συνήθως τὰ θέματά των. Ἡ φυσικὴ ἱστορία λ. χ. διὰ τῆς μελέτης τῶν θαυμασιῶν φαινομένων τῆς φύσεως, διὰ τῆς σπουδῆς τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζώων, πολλαπλασιάζει τὸν πλοῦτον τῶν παραστάσεων καὶ διανοίγει εὐρυτάτους ὀρίζοντας εἰς τὴν φαντασίαν. Ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία παρέχουσαι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπερίοριστον κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς φύσεως ἀξάζουν τὰ διαφέροντα καὶ ἐνισχύουν τὴν βούλησιν. Αἱ μαθηματικαὶ ἐπιστήμαι ἀπευθυνόμεναι κυρίως πρὸς τὴν κρίσιν ὀξύνουν αὐτήν. Ἡ ἱστορία περιγράφουσα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου πάσης ἐποχῆς καὶ παντὸς τόπου παρέχει ἀσφαλῆ κριτήρια πρὸς δικαίαν καὶ ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων. Αἱ φιλολογικαὶ ἐπιστήμαι καὶ ἡ μελέτη δοκίμων συγγραφέων λεπτύνουν τὸ γλωσσικὸν αἶσθημα καὶ μορφώνουν καλλιτεχνικὸν ὕψος. Αἱ δὲ ἐκθέσεις βασιζόμεναι εἰς ὅλας αὐτὰς τὰς γνώσεις, συντονίζουν αὐτὰς καὶ συγκεντρωμένας πάσας τὰς πνευματικὰς ἱκανότητας κατευθύνουν πρὸς κοινὴν δρασίν καὶ πρὸς νέαν δημιουργίαν.

Εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων ἡμῶν αἱ Ἐκθέσεις δὲν ἀπατελοῦν ἴδιον μάθημα, ἀλλ' ὑπάγονται εἰς τὰ Νέα Ἑλληνικά, χαρακτηρίζονται δηλαδή ὡς γλωσσικὸν μάθημα. Τοῦτο ὅμως δὲν ἀρέσει εἰς ὅλους. Ὑποστηρίζεται δηλαδή καὶ ἡ γνώμη ὅτι πρέπει νὰ

χωρισθούν αι Ἐκθέσεις ἀπὸ τὰ Νέα Ἑλληνικά, καὶ ν' ἀποτελέσουν αὐτοτελὲς μάθημα, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν μὲ ἐπαρκεῖς ὥρας τὸν ἰδικὸν τοὺς σκοπὸν. Καὶ αἱ δύο ἀπόψεις ἔχουν τοὺς λόγους των.

Ἐξετάσωμεν ὡς ἐξῆς τὸ ζήτημα : « Διὰ τί γράφονται αἱ Ἐκθέσεις; Τί ἐπιδιώκει ὁ καθηγητὴς ζητῶν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς τοῦ μίαν Ἐκθεσιν; Μὲ ἄλλας λέξεις, ποῖος εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν γραπτῶν αὐτῶν ἐργασιῶν τῶν μαθητῶν εἰς τὰ σχολεῖα; » (νὰ ἐξετάσωμεν δηλαδὴ οὐχὶ τὴν οὐσίαν τῶν Ἐκθέσεων, τὰς Ἐκθέσεις ὡς λογοτεχνικὰ εἶδη, ἀλλὰ ὡς σχολικὴν ἐργασίαν).

Ἐνας ἀπὸ τοὺς σκοποὺς τῶν σχολικῶν αὐτῶν ἀσκήσεων, ὁ πρῶτος ἀναντιρρήτως, εἶναι **γλωσσικός**. Δηλαδὴ προκαλῶν μίαν Ἐκθεσιν ὁ καθηγητὴς ζητεῖ νὰ βεβαιωθῇ, ἂν ὁ μαθητὴς ἔχει τὴν ἱκανότητα νὰ διατυπώη γραμματικῶς ὀρθῶς τὰ διανοήματά του, ἂν διηγῆται καὶ περιγράψῃ μὲ ἀκρίβειαν καὶ γλαφυρότητα, ἂν τὰ νοήματά του ἔχουν τὸν προσήκοντα λογικὸν εἰρμόν. Ἐὰν ἔχι, διὰ ζητήσῃ τότε μὲ κατάλληλα διδακτικὰ μέσα καὶ μὲ ἄλλας παρομοίας Ἐκθέσεις νὰ διορθώσῃ τὰ κακῶς ἔχοντα, νὰ παράσχῃ τὰς ἀπαιτουμένας δειγμὰς καὶ νὰ τὸν χειραγωγῆσῃ καταλλήλως, διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἐξῆς τελειότερα ἀποτελέσματα. Εἰς τοιαύτας Ἐκθέσεις ἢ προσοχὴ συγκεντρώνεται κυρίως εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, ἥτοι εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν νοημάτων καὶ δι' αὐτὸ ἢ ἐργασία εἶναι μᾶλλον γλωσσική.

Ὁ δεῦτερος σκοπὸς εἶναι **ἠθικός, λογοτεχνικός, δημιουργικός**. Δηλαδὴ ὁ καθηγητὴς προκαλεῖ τὴν Ἐκθεσιν διὰ νὰ μάθῃ τί σκέπτεται καὶ πῶς σκέπτεται ὁ μαθητὴς καὶ ποῖαν στάσιν λαμβάνει ἀπέναντι τῶν ἐκτὸς αὐτοῦ ἀντικειμένων καὶ φαινομένων τῆς φύσεως, ζητεῖ, μὲ ἄλλας λέξεις, νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ μαθητὴς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῶν διανοημάτων καὶ συναισθημάτων, τῶν πόθων καὶ οὐνείρων του. Ὁ ἀπώτερος σκοπὸς τῆς τοιαύτης ἐργασίας εἶναι παιδαγωγικός καὶ μορφωτικός. Θὰ ζητήσῃ δηλαδὴ ὁ παιδαγωγὸς ἐπικοινωνῶν πρὸς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν τοῦ μαθητοῦ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἰδιοφύειαν καὶ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ, καὶ νὰ ρυθμίσῃ αὐτὴν κατὰ τὰς θεμελιώδεις ἀπαιτήσεις τῆς μορφώσεως, τὴν ὁποῖαν ἐπιδιώκει τὸ σχολεῖον, καὶ συγχρόνως νὰ δίδῃ ἀφορμὰς διὰ νὰ

ἐκδηλωθῶσιν καὶ ἀναπτυχθῶσιν αἱ λανθάνουσαι καλλιτεχνικαὶ καὶ λογοτεχνικαὶ δεξιότητες τῶν μαθητῶν.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν αἱ Ἐκθέσεις δὲν εἶναι πλέον γλωσσικαὶ ἀσκήσεις, ἀλλὰ καθαρῶς δημιουργικὴ ἐνέργεια, τὰ ἐκτιθέμενα συνδέονται περισσότερο μὲ τὸ ἐγὼ καὶ τὴν ἀτομικότητα τοῦ παιδιοῦ, καὶ δι' αὐτὸ ἀπαιτοῦν περισσότερο ἀνεξαρτησίαν (')

(') Ἡ Πρυτανεῖα τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν ἀνακοινοῦσα τὸ πρόγραμμα τῶν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων τοῦ ἔτους 1934—35 ἐδηλοῦσιν τὰ ἑξῆς περὶ ἐκθέσεων : «Ἐκθέσεις ἰδεῶν ἐν γλώσσῃ ἀπλῇ καθαρευούσῃ μικροπερίοδῳ καὶ ἀπηλλαγμένῃ ἀρχαϊσμῶν καὶ διαλεκτισμῶν. Θεμελιώδεις ἀπαιτήσεις πρὸς ἐπιτυχίαν ἐν τῇ ἐκθέσει εἶναι λογικὴ διάταξις τῶν ἰδεῶν, σαφήνεια καὶ κομψότης ἐν τῇ διατυπώσει αὐτῶν. Ἄλλως λέξεισι διὰ τῆς ἐκθέσεως δὲν ἀποσκοπεῖται ἡ διαπίστωσις ὀριζόμενων γνώσεων κατὰ τὴν διαπραγματεύσιν τοῦ δοθέντος θέματος, ἀλλὰ κυρίως ἡ ἰκανότης τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἡ δεξιότης εἰς τὸ ὀρθῶς καὶ καλλιτεχνικῶς ἐκφράζεσθαι. Ἡ προκήρυξις αὐτῆς ὑποτιμᾷ τὴν σημασίαν τῶν ἐκθέσεων. Διὰ νέους, ἀποφοίτους τῶν Μέσων σχολῶν, διαγωνιζομένους διὰ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς καὶ νὰ παρακολουθήσουν ἐπιστήμης «ἢ ἰκανότης τοῦ διανοεῖσθαι καὶ ἡ δεξιότης τοῦ ὀρθῶς καὶ καλλιτεχνικῶς ἐκφράζεσθαι» δὲν εἶναι ἀρκετὸς τίτλος. Δι' αὐτοὺς δὲν ἔπρεπε νὰ ἀποκλεισθῇ καὶ ἡ διὰ τῶν ἐκθέσεων «διαπίστωσις ὀριζόμενων γνώσεων καὶ ἰκανότητων». Τὴν λογικὴν διάταξιν τῶν ἰδεῶν, τὴν σαφήνειαν καὶ κομψότητα ἐπιζητεῖ κανεὶς καὶ πλειστάκις ἐπιτυχᾶναι καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου. Εἰς πλείστας τῶν δημοσιευομένων εἰς τὸ β' μέρος ἐκθέσεων δύναται τις νὰ διαπιστώσῃ τὰς ἀρετὰς αὐτὰς. Ἀλλὰ θὰ ἦτο τολμηρὸν ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῶν νὰ ἀποφανθῇ τις δι. οἱ γράφοντες αὐτὰς εἶναι ὄριμοι καὶ διὰ ἐπιστημονικὴν διανόησιν. Τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῶν Γυμνασίων ἀπαιτεῖ περισσότερο. Οὕτω εἰς τὴν βλῆν τῆς Δ' καὶ Ε' ἀναγράφεται «Ἵποκειμενικὸς καὶ ἀντικειμενικὸς κόσμος. Ἰδεώδη τῶν μαθητῶν. Εἰσηγήσεις καὶ ἀναπτύξεις διαφόρων θεμάτων ἐξ ἀφορμῆς ἀναγνωσκομένων καὶ ἀναλυομένων ἔργων, ἀναπτύξεις καὶ κατατάξεις ὀλικοῦ μαθημάτων κτλ». Καὶ ἐνῶ τόση ἐγείρεται κατακραυγὴ διὰ τὸν πληθωρισμὸν τῶν ἐπιστημῶν καὶ εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς δίδεται ἡ εὐκαιρία μεταξὺ τῶν χιλιάδων ὑποψηφίων νὰ διαλέξουν τοὺς ἀριστείτε, δηλαδὴ τοὺς ἔχοντας ὀριμότητα διανοητικὴν καὶ ἐκδηλον κλίσιν πρὸς τὴν ἐπιστήμην διὰ τὴν ὁποίαν προορίζουν ἑαυτοὺς, καὶ ἐνῶ τοῦτο ἠδύνατο νὰ δικαιοσυνῆ ἄριστα διὰ τῶν ἐκθέσεων, τὸ Πανεπιστήμιον ἐλαττώνει τὸ μέτρον τῆς ἰκανότητος, διὰ νὰ ἐπιτύχουν, φαίνεται, περισσότεροι.

Διότι ἡ φαινομενικὴ ἀσθηρότης ἢ ἐπιδεικνυμένη διὰ τῆς αἰδέσεως τοῦ φηφοῦ τοῦ βαθμοῦ ἀπὸ 5 εἰς 6 δὲν ἔχει οὐσιαστικὴν σημασίαν, διότι τίποτε δὲν περιορίζει τὸν ἐξετάζοντα καθηγητὴν, ὅταν κρίνῃ τινὰ εἰσακτέον, νὰ τὸν βαθμολογήσῃ μὲ 6, ὅπως ἔως τώρα τὸν ἐβαθμολογοῦσε μὲ 5.

Οἱ κύριοι παράγοντες διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς διδασκαλίας τῶν Ἐκθέσεων εἶναι α') τὸ Πρόγραμμα, β') ὁ διδάσκαλος καὶ γ') ὁ μαθητής.

Τὸ Πρόγραμμα διαγράφει τοὺς σκοποὺς τοῦ μαθήματος, καθορίζει τὴν ὕλην τῶν Ἐκθέσεων καὶ εἰς γενικὰς γραμμὰς τὸν τρόπον καὶ τὴν μέθοδον τῆς ἐργασίας.

Ὁ καθηγητὴς ρυθμίζει καὶ καθοδηγεῖ συμφώνως πρὸς τοὺς παιδαγωγικοὺς σκοποὺς τοῦ σχολείου τὴν ἐργασίαν τοῦ μαθητοῦ, ἐνθαρρύνει καὶ ἐνισχύει αὐτὸν εἰς τὰς προσπάθειάς του, διορθώνει τὰ λάθη καὶ τελειοποιεῖ τὰς ἐπιτυχίας του.

Ἀπὸ τὸν μαθητὴν κυρίως ἐξαρτᾶται τὸ πᾶν. Ἐπωφελούμενος οὗτος ἀπὸ τὰς ἐνδείξεις τοῦ προγράμματος καὶ τὰς ὁδηγίας καὶ τὰς παρατηρήσεις τοῦ καθηγητοῦ, φιλοτιμούμενος νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τοὺς περὶ αὐτὸν μὲ τὸν εὐπρεπέστερον καλλιτεχνικὸν τρόπον, τακτοποιεῖ καὶ ἐπεξεργάζεται τὸν ἐσωτερικὸν ψυχικὸν τοῦ κόσμον, ἀνακαλύπτει καὶ δημιουργεῖ τοὺς καλυτέρους συνδυασμοὺς τῶν νοημάτων του καὶ οὕτω συνθέτει τὰς καλυτέρας ἐκθέσεις.

Ἡ σαφήνεια καὶ ἡ περιεκτικότης τοῦ Προγράμματος, τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον καὶ ἡ μεθοδικότης τοῦ καθηγητοῦ, ἡ εὐστροφία τοῦ πνεύματος καὶ ἡ πρὸς τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀγάπη τοῦ μαθητοῦ, εἶναι οἱ κυριώτεροι ὅροι διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς σχολικῆς περὶ τὰς Ἐκθέσεις ἐργασίας.

Τὸ Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα.

Τὸ ἐν ἰσχύει Ἀναλυτικὸν Πρόγραμμα ὀρίζει τὴν ὕλην τῶν Ἐκθέσεων ὡς ἑξῆς :

Εἰς τὴν Α' τάξιν.

Ἐκθέσεις ἐπὶ θεμάτων τὰ ὁποῖα προσωπικῶς εἶδον ἢ ἤκουσαν ἢ ἀνέγνωσαν ἢ ἐσκέφθησαν ἢ ἠσθάνθησαν, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἔζησαν οἱ μαθηταί, ἐκτιθέμενα ἑλευθέρως καὶ ἄνευ μεγάλης ἐκ τῶν προτέρων ἐπεμβάσεως τοῦ διδασκάλου. Τὰ θέματα εἶναι ἢ κοινά, ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς τάξεως τῇ ὁδηγίᾳ τοῦ διδασκάλου, ἢ ἀτομικὰ ἐκλεγόμενα ἑλευθέρως ὑπὸ τῶν μαθητῶν. Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς μύθους καὶ παραμύθια, παραδόσεις, εἰκόνας τῆς

οικογενειακῆς καὶ ἀγροτικῆς ζωῆς, σκηνὰς ἐκ τῆς ἰδιωτικῆς καὶ σχολικῆς ζωῆς τῶν μαθητῶν, ἀστεία, παιδικὰ πνεύματα, ἐρωτήσεις καὶ ἀπαντήσεις ὑπὸ τύπον παιγνιδιῶν κτλ. Κρατοῦνται ἡμερολόγια ὁμαδικὰ ἢ τῆς τάξεως.

Εἰς τὴν Β' τάξιν.

Ἀσκήσις τῆς παρατηρητικότητος καὶ περιγραφαὶ σκηνῶν ἐξ αὐτοψίας. Περιγραφαὶ τῆς οικογενειακῆς καὶ σχολικῆς ζωῆς. Σκηναὶ τοῦ δρόμου. Ἡθογραφία. Ἐπιστολαί. Ἀλληλογραφία μὲ ἄλλα σχολεῖα. Ἡμερολόγια μαθητῶν, ὁμάδων, τάξεως. Ἀτομικαὶ συλλογαὶ διηγημάτων καὶ ποιημάτων. Ἀτομικαὶ καὶ ὁμαδικαὶ ἐργασίαι ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀναγινωσκομένων ἐν τῇ τάξει ἢ κατ' οἶκον κειμένων.

Εἰς τὴν Γ' τάξιν.

Περιγραφαὶ σκηνῶν, ἀντικειμένων καὶ ἀνθρώπων ἐξ αὐτοψίας. Ἀπόδοσις γεγονότων, περιγραφαὶ κτιρίων, καταστημάτων, ἐργοστασίων κτλ. κατόπιν ἐπισκέψεως. Ἀνάθεσις εἰς ἄτομα ἢ εἰς ὁμάδας περισυλλογῆς πληροφοριῶν καὶ γραπτῆς ἀνακοινώσεως εἰς τὴν τάξιν. Ταξιδικτικαὶ ἀναμνήσεις. Βιογραφικαὶ πληροφορίες ἀτομικαί. Εἰσηγήσεις μαθημάτων. Συνοπτικαὶ ἐκθέσεις καὶ γνῶμαι περὶ αὐτῶν.

Εἰς τὴν Δ' τάξιν.

Ἐκθέσεις παντοειδοῦς περιεχομένου κατ' ἐλευθέρην ἐκλογὴν τῆς τάξεως ἢ ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ ἢ κατ' ἐκλογὴν τοῦ διδασκάλου. Ὑποκειμενικὸς καὶ ἀντικειμενικὸς κόσμος. Ἰδεῶδη τῶν μαθητῶν. Μικραὶ συνθέσεις ἐπὶ διαφόρων εὐκόλων εἰδῶν τοῦ λόγου (διήγημα, πεζὸν ποίημα, ἐπιστολὴ κτλ.). Προσπάθεια πυκνῆς καὶ καλλιτεχνικῆς διατυλώσεως. Περιλήψεις ἀναγνωσθέντων λογοτεχνημάτων καὶ ὑποκειμενικαὶ γνῶμαι καὶ κρίσεις ἐπ' αὐτῶν. Μικραὶ μελέται ἐπὶ διαφόρων μαθημάτων καὶ προσπάθεια τακτοποιήσεως διδαχθέντος ὕλικου. Ἡμερολόγια ἐργασίας καὶ ζωῆς ὁμάδων καὶ τάξεως.

Εἰς τὴν Ε' τάξιν.

Ἡ τέχνη τοῦ γράφειν ἐπεκτείνεται εἰς πᾶσαν γραπτὴν ἐργα-

σίαν τῶν μαθητῶν καὶ εἰς ὅλα τὰ μαθήματα. Αἱ ἐργασίαι αὐται περιλαμβάνουν εἰσηγήσεις καὶ ἀναπτύξεις διαφόρων θεμάτων ἐξ ἀφορμῆς ἀναγινωσκομένων καὶ ἀναλυομένων ἔργων, ἀναπτύξεις καὶ κατατάξεις ὑλικοῦ μαθημάτων, κριτικὰς ἔργων ἀτομικῶς ἢ ὁμαδικῶς ἀναγινωσθέντων, περιγραφὰς καὶ ἀναλύσεις ἔργων τέχνης, πραγματείαι, μελέταις ἐπὶ ἐλευθέρων θεμάτων, διαλέξεις, ἄρθρα κτλ. Γίνεται προσπάθεια συνθέσεως ἐλευθέρως καὶ ἄνευ ὁμαδικῆς ὑποχρεώσεως διαφόρων μικρῶν λογοτεχνημάτων, ἰδίως μικρῶν θεατρικῶν ἔργων ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν μαθητῶν, τοῦ σχολείου καὶ ἀπὸ τὴν ἱστορίαν. Γίνεται λεπτομερῆς ἔρευνα καὶ ἐπεξεργασία τοῦ ὕφους τῶν ἐξεχόντων μικρῶν ἔργων τῶν μαθητῶν. Γίνονται ἐλευθέρως ἀσκήσεις συνθέσεως λυρικῶν ποιημάτων ποικίλων ρυθμῶν καὶ στροφῶν (ἰδίως ἐλευθέρου στίχου) καὶ σχετικῆς συζήτησις ἐξ ἀφορμῆς αὐτῶν.

Εἰς τὴν ΣΤ' τάξιν.

Ὅπως καὶ ἐν τῇ Ε' τάξει, ἅπασαι αἱ γραπτὰ ἀτομικὰ ἐργασίαι τῶν μαθητῶν εἰς ὅλα τὰ μαθήματα πρέπει νὰ γίνωνται μετὰ τῆς αὐτῆς προσοχῆς, μεθ' ἧς καὶ μία ἔκθεσις. Ἀποφεύγεται ἡ προχειρολογία, κοινολογία καὶ τὸ δημοσιογραφικὸν ὕφος καὶ γίνεται προσπάθεια ἀποκτήσεως πυκνοῦ λογοτεχνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ ὕφους. Καλλιιεργεῖται ἰδίως ὁ ἱστορικὸς κριτικὸς καὶ φιλοσοφικὸς λόγος ἐν εἴδει ἄρθρων, μονογραφικῶν, διαλέξεων, εἰσηγήσεων, ἀνακοινώσεων κτλ. ἐξ ἀφορμῆς ποικίλων ἀναγνώσεων καὶ προσωπικῶν σκέψεων τῶν μαθητῶν.

Ἐὰν παραβάσωμεν τὸ πρόγραμμα τοῦτο πρὸς τὰ προηγούμενα θὰ παρατηρήσωμεν πρόοδον καταφανῆ καὶ δικαιολογημένην. Διότι κυρίως κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἐξετιμήθη ἡ σπουδαιότης τῆς διδασκαλίας τῶν Νέων Ἑλληνικῶν καὶ τῶν Ἐκθέσεων καὶ πολλὰ μελέται καὶ πραγματεῖαι συναδέλφων σχετικαὶ μὲ τὰ μαθήματα αὐτὰ ἐδημοσιεύθησαν εἴτε εἰς αὐτοτελῆ βιβλία εἴτε εἰς τὸ Δελτίον τῆς Ὀμοσπονδίας καὶ ἄλλα περιοδικά. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲν ἐπετεύχθη ἀκόμα ὁμοφωνία ἐπὶ ἕλων τῶν ζητημάτων, καὶ ἀντιρρήσεις διατυποῦνται πολλάι. Δ. χ. δὲν συμφωνοῦν πολλοὶ μὲ τὸ πρόγραμμα εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς κατανομῆς τῆς ὕλης εἰς τὰς διαφό-

ρους τάξεις. Άλλοι ἀμφιβόλλουν ἂν οἱ μαθηταὶ ἐκάστης τάξεως εἶναι ἱκανοὶ ν' ἀποδώσουν αὐτὸ τὸ ὅποσον ζητεῖται ἀπ' αὐτοῦς. Ἄλλ' αἱ ἐπὶ τῶν ἀντιρρήσεων τούτων συζητήσεις δὲν ἔχουν μεγάλην σημασίαν. Γεγονὸς εἶναι ὅτι τὸ πρόγραμμα ἀφ'ἧναι ἀρκετὴν ἐλευθερίαν διὰ τὴν αὐτενέργειαν καὶ τοῦ καθηγητοῦ καὶ τοῦ μαθητοῦ.

Σοβαρωτέρα εἶναι ἡ διαφωνία τῶν καθηγητῶν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ προγράμματος. Καὶ εἰς σημεῖα οὐσιωδέστατα ὑποστηρίζονται ὑπὸ πολλῶν ἀντιφατικαὶ ἀπόψεις καὶ ἐφαρμόζονται συστήματα ἄστοχα ὑπὸ περισσοτέρων. Καὶ ἐδῶ κυρίως πρέπει νὰ στραφῇ ἡ προσοχὴ τῶν ἐκπαιδευτικῶν.

Τὰ προβλήματα τὰ δύσλυτα τῶν σχολείων εἰς τὸ ζήτημα τῶν Ἐκθέσεων εἶναι τὰ ἑξῆς:

1) Ὑπὸ τίνος καὶ πῶς θὰ ὀρίζεται τὸ θέμα τῶν Ἐκθέσεων.

2) Πῶς θὰ συντάσσονται αἱ Ἐκθέσεις, πόθεν δηλαδὴ θὰ ἀρισθῇ τὴν ὕλην ὁ μαθητὴς καὶ πῶς θὰ τὴν ἐπεξεργασθῇ.

3) Πῶς θὰ διδρῶνῶνται αἱ Ἐκθέσεις.

Ἐφεξῆς γίνεται προσπάθεια νὰ δοθῇ κάποια λύσις εἰς τὰ προβλήματα αὐτὰ στηριζομένη κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν σχολικὴν μας πρᾶξιν.

ΤΑ ΠΡΩΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Ποῖος θὰ ὀρίξῃ τὸ θέμα τῆς ἐκθέσεως.

Τὸ πρόγραμμα ὀρίζει σαφῶς ὅτι «τὰ θέματα ἢ εἶναι κοινά, ἢ ἐκλεγόμενα ὑπὸ τῆς τάξεως τῇ ὀδηγίᾳ τοῦ διδασκάλου, ἢ ἀτομικὰ ἐκλεγόμενα ἐλευθέρως ὑπὸ τῶν μαθητῶν» (τάξις Α'). «Ἐκθέσεις παντοειδοῦς περιεχομένου κατ' ἐλευθέρων ἐκλογὴν τῆς τάξεως ἢ ἐνὸς ἐκάστου μαθητοῦ ἢ κατ' ἐκλογὴν τοῦ διδασκάλου» (τάξις Δ').

Τοιοῦτοτρόπως τὸ πρόγραμμα συνδυάζει δύο ἀντιθέτους ἀντιλήψεις, αἱ ὅποιαι ἔχουν καὶ σήμερον φανατικοὺς ὑποστηρικτάς. Ἡ μία, ἡ παλαιότερα, ἐπεφύλασσε εἰς τὸν διδάσκοντα τὸ ἀποκλειστικὸν προνόμιον νὰ ὀρίξῃ αὐτὸς τὰ θέματα τῶν ἐκθέσεων. Ὁ μαθη-

τῆς ἔγραφε, θέλων καὶ μὴ, ὅσα διάτασσε ὁ καθηγητῆς, καὶ ὅπως τὰ ἤθελεν ἐκεῖνος, καὶ συνείθιζε τόσον τὴν ἐργασίαν αὐτὴν, ὥστε, καὶ ἂν τοῦ παρεχωρεῖτο κάποτε ἐλευθερία, δὲν ἐταλμοῦσε νὰ κινηθῆ κατὰ τὴν ἀτομικὴν του ἔμπνευσιν καὶ νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ γράψῃ τι ξένον πρὸς τὰ «ἀρέσκοντα τοῖς διδασκάλοις». Ἐχει ὁ μαθητῆς, ἡμπορεῖ νὰ εἰπῆ κανεὶς, καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς πολλὰ σχολεῖα δυσπιστίαν εἰς τὸν καθηγητὴν. Ἀμφιβάλλει διὰ τὴν εἰλικρίνειαν τῆς ἐλευθερίας, ἢ ὅποια τοῦ παραχωρεῖται. Ἐχει σχηματίσει τὴν ἰδέαν ὅτι εἶναι ὀρισμένα πράγματα ποὺ ἀρέσουν εἰς τοὺς διδασκάλους, πράγματα ποὺ ὁ ἴδιος κατὰ βῆθος δὲν συμπαθεῖ. Καὶ ἔχει δίκαιον. Πόσα πράγματα παιδικά, τὰ ὅποια αὐτὸς τὰ θεωρεῖ ἄθῳα, εὐχάριστα καὶ καλὰ, καὶ ζῆ αὐτὰ μὲ τοὺς ὁμηλικούς του, θεωροῦνται ἀταξίαι, ἀπρέπεια, καὶ ἀπαγορεύονται καὶ τιμωροῦνται ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους; Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς προστέθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἄλλος λόγος σοβαρώτερος—Κίνδυνος θάνατος!—Κινδυνεύει νὰ χαρακτηρισθῆ ἀριστερίζων, κομμουνιστῆς, καὶ αὐτὸς καὶ ὁ διδάσκαλός του, ἂν τοῦ ξεφύγῃ κάποια φράσις ποὺ νὰ μαρτυρῆ συμπάθειαν πρὸς τοὺς ἐργαζομένους καὶ τοὺς πάσχοντας, ἂν ἀνακαλυφθῆ εἰς τὰ γραφόμενά του κάποια ἀπήχησις τῆς κοινωνικῆς ἀνησυχίας ποὺ εἶναι διάχυτος γύρω του, ἀπὸ τὴν ὅποιον φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ μείνῃ ἀνεπηρέαστος καὶ ὁ μαθητῆς.

Οἱ φόβοι αὐτοὶ περιορίζουν τὴν ἐλευθερίαν τοῦ μαθητοῦ καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ἐκδηλωθῆ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην εἰλικρίνειαν. Δι' αὐτὸ συστέλλεται, ὑποκρίνεται αἰσθήματα τὰ ὅποια δὲν ἔχει, προσποιεῖται ἐνθουσιασμόν, συγκίνησιν καὶ εὐχαρίστησιν ἐκεῖ ὅπου δὲν παθαίνεται καθόλου. Καὶ τοιοῦτοτρόπως λείπει ἀπὸ τὴν Ἐκθεσίν του ἡ ἀλήθεια καὶ χωρὶς ἀλήθειαν δὲν ἡμπορεῖ νὰ νοηθῆ ὠραία Ἐκθεσις. Λεῖπει ἐπίσης ἡ αὐτενέργεια, διότι ὁ μαθητῆς ἐξαρτᾶται τελείως ἀπὸ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὰς προτιμήσεις ἄλλων καὶ ἐργάζεται ὡς ἑτεροκίνητον.

Περὶ τῶν ἀνωτέρω δύναται νὰ βεβαιωθῆ πολλὰκις ὁ καθηγητῆς, ἐὰν προσέξῃ καὶ μερικὰς περικοπὰς τὰς ὅποιας γράφουν εἰς τὰ τετράδιά των οἱ μαθηταὶ καὶ κατόπιν τὰς διαγράφου, ὡς μὴ ἐπιτυχημένους δῆθεν, καὶ τὰς ἀντικαθιστοῦν μὲ ἄλλα, ἀσφαλῶς κατωτέρως ποιότητος. Ἴδου ἓνα παράδειγμα.

Μαθήτριά μου (Νίνα Α.) τοῦ γυμνασίου θηλέων Θεσπώνικης ἐπισκέπτεται τὸ Βρεφοκομεῖον καὶ περιγράφει μὲ πολλὴν εὐαισθησίαν τὴν κατάστασιν τῶν ἐκεῖ περιθαλπομένων ἀκλήρων καὶ τελειώνει τὴν Ἐκθέσιν της μὲ τὰ ἐξῆς παρμένα ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

«Τὸ βράδυ σὰν γύρισα στὸ σπῆτι ἔσφιξα μὲ τρέλλα τὴν μητέρα μου, ποὺ σαστισμένη μὲ κοίταζε λέγοντάς μου πὼς εἶμαι πολὺ μεγάλη πιὰ γιὰ χάδια καὶ πὼς τῆς φάνηκε πολὺ παράξενος ὁ τρόπος μου αὐτός... Μὲ πνιγμένη φωνὴ τῆς τὰ διηγήθηκα ὅλα. Ἄ, μαμά, πόσον τὰ λυπήθηκα; Τί φταῖνε αὐτὰ; Γιατί νὰ τὰ φέρουν εἰς τὸν κόσμον καὶ νὰ τ' ἀφήνουν χωρὶς ὄνομα, οἰκογένεια καὶ ὑπόληψιν στὴν κοινωνία; Ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ εἶχα σκεφθῆ, δὲν τὰ ἤξερα καὶ περισσότερο, μαμά, τώρα κατάλαβα πόσον ἀξίζει μιὰ στοργικὴ καλὴ μητέρα!»

Ἄλλὰ τὰ ὠραῖα αὐτὰ καὶ ἀληθινὰ, τὰ κατοπτρίζοντα τὴν πραγματικὴν προσωπικὴν της συναισθηματικὴν κατάστασιν, δὲν τῆς ἀρέσουν, νομίζει ὅτι ἐκφεύγουν ἀπὸ τὴν ἀρμόζουσαν εἰς τὰ σχολεῖα σοβαρότητα καὶ τὰ διαγράφει μὲ πολλὰς γραμμὰς, καὶ τὰ ἀντικαθιστᾷ μὲ τὰ ἐξῆς σοβαρότερα καὶ ἐπισημότερα.

«Μὲ τὴν καρδιὰ σφιγμένη ἀποχαιρέτισα τὴν τόσον καλὴν κ. Διευθύντρια εὐχαριστώντας την διὰ τὴν προθυμίαν καὶ τὴν εὐγένειαν ποὺ εἶχε νὰ μᾶς διαφωτίσῃ τὶς ἀπορίες μας. Ὡς τόσο μοῦ ἔκανε ἐξαιρετικὴν ἐντύπωσιν ἡ μεγάλη τάξις καὶ καθαριότης ποὺ βασιλεύει εἰς τὸ ἴδρυμα αὐτό. Καὶ σκεπτόμουν πόσον ὑψηλὸς καὶ ἱερὸς εἶναι ὁ σκοπὸς του καὶ πόσο μεγάλη ἡ εὐθύνη τῆς τόσον καλῆς κ. Διευθυντρίας».

Πρὸς τὴν ἀντίληψιν αὐτὴν τῶν κατ'ἐπιταγὴν καὶ ὑπὸ περιορισμοῦ ἐκθέσεων ἀντετάχθησαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ ὄπαδοὶ τῶν ἐλευθέρων Συνθέσεων. Ὑπεστηρίχθη δηλαδὴ ὅτι ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ ἀφεθῆ τελείως ἐλεύθερος νὰ ἐκλέξῃ ὅποιον θέλει θέμα καὶ νὰ τὸ διαπραγματευθῆ ὅπως θέλει. Ἄλλὰ μετεπέσαμεν ἀμέσως εἰς τὸ ἕτερον ἄκρον, εἰς μίαν ἄκρατον καὶ ἀχαλίνωτον ἐλευθερίαν, ἀναρχίαν μᾶλλον καὶ ἀκολασίαν.

Ἐγραφε εἰς τὰς *Συνθετικὰς Ἀσκήσεις*, ὅτι «καὶ εἰς τὰς ἑλευθέρας Συνθέσεις ὁ διδάσκαλος δὲν πρέπει νὰ παύσῃ νὰ εἶναι ὁδηγὸς καὶ ρυθμιστὴς τῆς ἐργασίας τῶν μαθητῶν του». Τὴν γνώμην αὐτὴν σχολιάζων συνάδελφος ὑπεστήριξε ἐνώπιον τοῦ Ἐκπ. Συμβουλίου, ὡς αἰρετὸς τότε, ὅτι «ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκουν αἱ λεγόμεναι ἑλευθέροι Συνθέσεις εἶναι ἡ χειραφέτησις τῶν μαθητῶν ἀπὸ τὴν χειραγώγησιν τοῦ διδασκάλου, ἡ ἄσκησις αὐτῶν εἰς τὸ νὰ στηρίζωνται εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, ἡ αὐτοπεποίθησις». (Ἡ ἄσκησις προϋποθέτει ὅτι κάποιος προκαλεῖ, παρακολουθεῖ, κρίνει, ἐπιδοκιμάζει, διορθώνει τὰ γραφόμενα. Αὐτὸ δὲν εἶναι χειραγώγησις;) Καὶ προσθέτει: «θὰ ἦτο παρεξήγησις παιδαγωγικῶν ἀρχῶν . . . ἐὰν ἐθέταμεν ἐκ τῶν προτέρων ὁρόσημα εἰς τὴν ἑλευθέραν συζήτησιν τοῦ θέματος ὑπὸ τῶν μαθητῶν».

Αὐτὰ εἶναι ὑπερβολαί. Παρεξήγησις αὐτῆς τῆς ἰδέας τῆς ἑλευθερίας εἶναι τὸ νὰ ἀφαιρέσωμεν κάθε ὁρόσημον ἀπὸ τὴν ἐργασίαν μας καὶ νὰ ἀφήσωμεν ὅλα εἰς τὴν ὄρεξιν καὶ τὸ γούστο τοῦ παιδιοῦ. Ἡ ἑλευθερία δὲν εἶναι κατάργησις παντὸς νόμου. Καὶ ἐντὸς ὁροσῆμων ἐργάζεται τις κάλλιστα ἑλευθέρα. Δίδοτε εἰς 10 μαθητὰς τὸ αὐτὸ θέμα καὶ ἀπὸ τὰς Ἐκθέσεις αἱ ὁποῖαι γράφονται καμμία δὲν ἐμοιάζει τὴν ἄλλην. Ἐκάστη ἔχει τὴν ἀτομικότητά της, εἶναι ἐργασία ἑλευθέρα.

Ποία εἶναι ἡ δικαιολογία τῶν ἑλευθέρων Συνθέσεων;

Οἱ θιασῶται αὐτῶν λέγουν τὰ ἑξῆς: «Τὰς ἑλευθέρας Ἐκθέσεις ἐπιβάλλουν λόγοι παιδαγωγικοί. Εἶναι ψυχολογικὴ ἀνάγκη. Ὅταν τὸ παιδί ἀποβῆ ἑλεύθερον νὰ ἐκλέξῃ τὸ θέμα τῆς Συνθέσεώς του, θὰ ἐκλέξῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀρέσει περισσότερο εἰς αὐτό, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ συναισθηματικὴ του διάθεσις εἶναι εὐνοϊκωτέρα. Εἰς τὴν περιπτώσιν αὐτὴν τὴν γραφὴν τῆς συνθέσεως δὲν θὰ θεωρηθῇ ὑποχρεωτικὴν ἐργασίαν, σχολικὴν ἀγγαρίαν, ἀλλὰ θὰ ἐπιστρατεύσῃ ὀλόκληρον τὸν ἐσωτερικόν του κόσμον, ἵνα δώσῃ ὅ,τι ἔχει καλύτερον δι' ὑπόθεσιν, ἣτις κινεῖ τόσον ζωνρὰ τὰς συναισθηματικὰς του χορδὰς, θὰ γράψῃ ὄχι σχολαστικὴν, ἀλλὰ πάλλουςαν ἀπὸ συναίσθημα, φυσικόν, ἀβίαστον, ἀνεπιτήδευτον, γεμάτην ἀπὸ παιδικὴν ἀφέλειαν Σύνθεσιν».

Ὅλα αὐτὰ εἶναι ὠραῖα λόγια, ἀλλ' ἡ ἐφαρμογὴ παρουσιάζει ἐκπλήξεις.

«Τὸ παιδί θὰ ἐκλέξῃ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τοῦ ἀρέσει περισσότερον, διὰ τὸ ὁποῖον ἡ συναισθηματικὴ του διάθεσις εἶναι εὐνοϊκωτέρα». Ἔχει καλῶς. Ἀλλὰ γνωρίζει τί τοῦ ἀρέσει περισσότερον; Ἔχει πρόχειρα θέματα ταξινομημένα, ἀκριβοδικαίως βαθμολογημένα, διὰ νὰ ἐκλέγῃ ἀπ' αὐτὰ τὸ καλύτερον; Εὐρίσκειται πάντοτε εἰς συναισθηματικὴν διάθεσιν διὰ νὰ γράψῃ Ἐκθέσιν, ἀφοῦ μάλιστα γνωρίζει ὅτι τὴν γράφει διὰ νὰ βαθμολογηθῇ; Καὶ εἶναι δυνατόν νὰ ἔχουν τὴν συναισθηματικὴν αὐτὴν διάθεσιν τὴν αὐτὴν ὥραν (αἱ περισσότεροι Ἐκθέσεις γράφονται εἰς τὴν παράδοσιν εἰς ὠρισμένην ὥραν) 50 καὶ 70 μαθηταὶ ταυτοχρόνως; Ἀσφαλῶς ὄχι.

«Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν τὴν Σύνθεσιν δὲν θὰ θεωρήσῃ ἀγαθίαν, θὰ ἐπιστρατεύσῃ ὀλόκληρον τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον, ἵνα δώσῃ ὅ,τι ἔχει καλύτερον διὰ τὴν ὑπόθεσιν κτλ.»

Ἔξοχα καὶ αὐτὰ! Ἄλλ' ἢ ἐπιστράτευσίς προϋποθέτει συντεταγμένας δυνάμεις στρατιωτικὰς πειθαρχημένας, καὶ σύστημα καὶ μέσα κινητοποιήσεως αὐτῶν, καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τὴν ἰδικὴν μας τῶν Ἐκθέσεων, προϋποθέτει μαθητὴν μὲ τακτοποιημένας τὰς γνώσεις του, ἱκανὸν ν' ἀναπλάττῃ αὐτὰς μὲ εὐχέρειαν, ν' ἀνακαλύπτῃ τὰς μεταξὺ αὐτῶν σχέσεις καὶ νὰ ἐπινοῇ νέους συνδυασμοὺς καὶ συνδέσεις, καὶ προσέτι γλωσσικὸν πλοῦτον ἐπαρκῆ διὰ νὰ διατυπώσῃ εἰς «φυσικὸν, ἀβίαστον, ἀνεπιτήδευτον» λόγον τὰ ἐπινοήματά του.

Ἄλλ' ὅταν προϋπάρχῃ ὅλη αὐτὴ ἡ ἱκανότης καὶ ἡμπορεῖ νὰ ἐπιτύχῃ αὐτὰ ὁ μαθητὴς, καὶ μάλιστα ἄνευ τῆς χειραγωγήσεως τοῦ διδασκάλου, τότε δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ γράψῃ Ἐκθέσεις, εἶναι καλὰ μορφωμένος!

Διὰ τοῦτο ἄς ἀφήσωμεν τοὺς ὠραίους καὶ καλλιεπημένους λόγους καὶ τοὺς θεωρητικοὺς δραματισμοὺς καὶ νὰ ἐξετάσωμεν τὰ ζητήματα πεζότερον, ἐπάνω εἰς τὴν πραγματικότητά(!).

(¹) Ὁ συνάδελφος κ. Ε. Σούρλας κρίνων τὰς Συνθετικὰς Ἀσκήσεις μου παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς: «Ὑπάρχουν εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Σουμελίδου ἐγκατεπαρμένα πολλὰ ἀλήθεια καὶ περὶ τῆς οὐσίας τῶν ἐλευθέρων Συνθέσεων, ἀλλὰ συστηματικὴ καὶ ἐνιαία θεωρία ἀπὸ τε παιδαγωγικῆς καὶ ψυχολογικῆς ἀπόψεως δὲν χαρακτηρίζει τὴν συγγραφὴν του». Τὸν εὐχαριστῶ πολὺ. Ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι καὶ ἡ παροῦσα μου ἐργασία δὲν θὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς μύστας τῶν

Δύνεται ὁ μαθητὴς νὰ ἐκλέξῃ τὸ θέμα τῆς Ἐκθέσεώς του καὶ νὰ ἐπιτύχῃ μόνος του εἰς τὴν διαπραγματεύσειν αὐτοῦ;

Βεβαίως δύναται, ἀλλ' ὑπὸ συνθήκας ἐξαιρετικὰς, κυρίως ὅταν κλισθάνεται ἐσωτερικὴν ὁρμὴν πρὸς ἀνακοίνωσιν. Παρίσταται λ. χ. μάρτυς ζωηροῦ τινος ἐπεισοδίου, παρακολουθεῖ καὶ ἀπολαμβάνει εὐχάριστον θέαμα, γίνεται ἥρωσ ἢ θῦμα κάποιας περιπετείας, τὸν ἀπασχολεῖ ἐπιμόνως καὶ τὸν ἀνησυχεῖ κάποια σκέψις, καὶ σπεύδει ἀμέσως νὰ συναντήσῃ ἕναν φίλον του διὰ νὰ τοῦ τὰ διηγήθῃ, νὰ τοῦ τὰ ἐκθέσῃ ἄλλ. Κάποια ἐσωτερικὴ ἀνάγκη τὸν ὠθεῖ εἰς τὴν ἔκθεσιν αὐτὴν, καὶ μόνον μετὰ τὴν ἔκθεσιν ἡσυχάζει. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἡ ἀφήγησίς του εἶναι φυσικὴ, ζωηρά, ἀβίαστος. Ἐὰν εἰς τοιαύτην ψυχολογικὴν κατάστασιν εὐρισκόμενος ἐπιχειρήσῃ νὰ ἐκθέσῃ τὰς ἐντυπώσεις του γραπτῶς, χωρὶς τὸν φόβον τῶν ὀρθογραφικῶν, γλωσσικῶν καὶ λοιπῶν περιορισμῶν τῆς σχολικῆς ἐργασίας, καὶ ἡ γραπτὴ του ἔκθεσις θὰ εἶναι ἐπιτυχημένη. Μὴ λησμονοῦμεν ὅτι ἡμπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ ὁρμὴ πρὸς προφορικὴν ἀνακοίνωσιν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ καὶ ὁρμὴ πρὸς γραπτὴν ἀνακοίνωσιν. Ἡ προφορικὴ ἀνακοίνωσις εἶναι εὐκολοῦς διότι ὁ λόγος ἐνισχύεται μὲ χειρονομίας, μὲ τὴν ἔντασιν καὶ τὸν χρωματισμὸν τῆς φωνῆς, μὲ ἐπαναλήψεις καὶ ἐπανορθώσεις κτλ. ἐνῶ ἡ γραπτὴ ἀνακοίνωσις προσκρούει εἰς τόσας δυσκολίας, καλλιγραφίαν, ὀρθογραφίαν, γραμματικὸς καὶ συντακτικὸς περιορισμοὺς μὲ σύγχρονον καθήλων τοῦ σώματος εἰς ἕνα θρανίον καὶ τὴν δέσμευσιν ἄλλων τῶν κινήσεων τοῦ ἀνησύχου παιδικοῦ σώματος. Ἄλλ' εἰς τὴν συναισθηματικὴν κατάστασιν τοῦ ἐπιζητοῦντος ἀνακοίνωσιν δὲν εὐρίσκειται πάντοτε ὁ μαθητὴς, καὶ πολὺ περισσότερον κατὰ τὰς ὥρας τῶν ὑποχρεωτικῶν μαθημάτων. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι πολλοὶ μαθηταὶ γράφουν ὠραίας ἐπιτολάς εἰς τοὺς φίλους των μὲ ποικίλον περιεχόμενον, χωρὶς συντακτικὰ λάθη, χωρὶς λογικὰς ἀσυναρτησίας, μὲ ζωηρὸν καὶ εὐθυμον τόνον, μὲ γραφικὰς περιγραφάς, μὲ φυσικότητα ἀνεπιτήδευτον. Ὁ διδάσκων ἕμως ποτὲ δὲν θὰ λάβῃ παρομοίαν ἐπιτολήν, ὅταν ζητήσῃ νὰ τὴν συντάξουν οἱ μαθηταὶ του εἰς ὄρισμέ-

βαθυστοχάτων θεωριῶν, οὔτε θὰ ἀνχθῇ κανεὶς ἀπὸ τὰς ὀλίγας αὐτὰς πρακτικὰς μου παρατηρήσεις εἰς «Παιδαγωγικὴν Κοσμοθεορίαν» ὅπως ζητεῖ ὁ Ἔθιος (σελ. 14).

νη ὥραν χωρὶς πραγματικὴν ἀνάγκην. Καὶ αὐτὰ τὰ θέματα, τὰ ὅποια ὡς ἀνωτέρω κινοῦν ζωηρῶς τὴν λογοτεχνικὴν των δεξιότητα, ἂν κληθοῦν νὰ ἐπεξεργασθοῦν μετὰ πάροδον χρόνου, δὲν θὰ ἔχουν τὴν ἀρχικὴν φυσικότητα. Διότι ἐν τῷ μεταξὺ ἐκανοποιήθη ἤδη ἢ ἐξητημίσθη ἢ ὄρμη πρὸς ἀνγκοίνωσιν.

Τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀνωτέρω πιστοποιεῖ ἡ καθημερινὴ πείρα τῶν σχολείων. Εἰς ὅλα τὰ σχολεῖα καὶ ὅλας τὰς τάξεις, ὅλοι οἱ διδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ τουλάχιστον μία φορά τὸ χρόνο (πολλοὶ μάλιστα πολλὰς φορές, πρὸ πάντων ὅταν ἀποροῦν εἰς τὴν εὕρεσιν θεμάτων) ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ γράψουν κάτι τι εὐχάριστον ἢ δυσάρεστον, τὸ ὅποιον ἤσθάνθησαν εἰς τὸν βίον τους. Σπανιώτατα λαμβάνει κανεὶς φυσικὰς ἀληθινὰς εἰκόνας, ἀνταποκρινόμενας εἰς πραγματικὰ συναισθήματα. Ἐκτὸς ἐὰν κλαίῃ κανεὶς τὸν θάνατον προσφιλῶς μέλους τῆς οἰκογενείας του, ἂν ἐπεσεκέφη προσφάτως τὸν τάφον τοῦ πατέρα του, ἂν ἢ δυστυχία ἢ ὅποια τὸν πιέζει δὲν τὸν ἀφήνῃ νὰ λησμονήσῃ τὴν προκαλέσασαν αὐτὴν ἀρχικὴν αἰτίαν, ἂν δηλαδὴ καὶ τὴν ὥραν τῆς Ἐκθέσεως ἐξακολουθῇ, νὰ αἰσθάνεται τὸν πόνον περὶ τοῦ ὁποίου γράφει.

Ἐξήγησα κάποτε κάτι τι παρόμοιον ἀπὸ τελειοφοίτους γυμνασίου. Πλέον τῶν 40 μαθηταὶ ἔγραψαν ὅτι ἡ εὐτυχεστέρα ἡμέρα τῆς ζωῆς των ἦτο ἐκείνη κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ πατέρας των τοὺς ὠδήγησε τὸ πρῶτον εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον! Καὶ περιέγραψαν τὰ συναισθήματά των τῆς ἡμέρας ἐκείνης! Ἕνας μάλιστα θυμόταν πὺς γλυκὺς ζέφυρος ἐχάιδευσεν τὰ ξανθὰ του μαλλίαια! Καὶ ὅταν τοὺς εἶπα «ἀλήθεια, παιδιὰ, θυμᾶσθε τὴν ἡμέραν τοῦ πρὸ 12 καὶ πλέον ἐτῶν ἐπήγατε εἰς τὸ σχολεῖον, καὶ ἔκτοτε δὲν ἔτυχε νὰ συναντήσῃ εἰς τὴν ζωὴν σας εὐτυχεστέραν ἡμέραν;» ἐθαύμαζαν καὶ οἱ ἴδιοι τὴν ψευτιά τῆς ἐργασίας των καὶ τὴν ἀφελῆ ἐπιπολαιότητα, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγελοῦσαν τὸν ἑαυτὸν τους, ἴσως δὲ καὶ τοὺς διδασκάλους των ἀναμασῶντες πολλάκις τὰ ἴδια.

Ὡς ἐλευθέρως Ἐκθέσεις χαρακτηρίζω μόνον ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τοῦ ἴδιου μαθητοῦ, οὐχὶ δὲ καὶ ἐκείνας αἱ ὁποῖαι ἔχουν θέματα ὅσα συνήθως δίδονται εἰς τὰ σχολεῖα. Εἰς τὴν ε' Γυμνασίου ζητῶ Ἐκθέσεις ἀφήνων εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ θέματος. Ἴδου μερικὰ θέματα ἀπὸ ὅσα ἐξέλεξαν. «Γνώθι σαυτὸν — χρόνου φείδου — ὅπου ὑπάρχει

Ἐνα θέλω, ὑπάρχει καὶ ἓνας δρόμος — ἀναρχίας οὐκ ἔστι μείζον κακὸν— Ἡ πειθαρχία — Ἡ ἀπολυταρχία — Ἡ φιλοπατρία— Ἡ δύσις τοῦ ἡλίου— Ἡ κίνησις εἰς τὴν ἀγορὰν — Αἱ καλλοναὶ τῆς Κερκύρας κ.τ.τ.»

Καμμία ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω Ἐκθέσεις δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐλευθέρα Σύνθεσις προερχομένη ἀπὸ τὸν συναισθηματικὸν κόσμον τοῦ γράφοντος. Ἀπλούστατα ἀνεσκάλευσαν εἰς τὸ ταμειὸν τῆς μνήμης τῶν τὰ θέματα τοῦ ἤκουσαν ἢ ἔγραψαν καὶ ἄλλοτε, συνεβουλευθήσαν καὶ μερικὰ πρόχειρα καὶ ἀτεχνα ὑποδείγματα καὶ ἐξέλεξαν ἓνα, ἄλλο τὸ καλύτερον. Ἡ ἐπιτυχία θὰ ἦτο πολὺ μεγαλύτερα, ἂν τὴν ἐκλογὴν ἔκαμνεν ὁ καθηγητής.

Τὸ βασικὸν λάθος εἰς τὰς περὶ ἐλευθέρων Συνθέσεων συζητήσεις μας, μοῦ φαίνεται ὅτι ἔγκειται εἰς τὸ ἑξῆς:

Ὅσα λέγονται ὑπὸ μεγάλων παιδαγωγῶν περὶ ἐλευθέρων Συνθέσεων καὶ τῆς ἀνάγκης νὰ ὁρμαῖται ὁ γράφων ἀπὸ τὴν ἰδίαν του ἐμπειρίαν καὶ τὸν ἰδικὸν του ψυχικὸν κόσμον, ἀναφέρονται κυρίως εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῶν πρὸς Σύνθεσιν προσπαθειῶν, δηλαδὴ εἰς τὰς τάξεις τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, ἐνῶ ἡμεῖς ἐπεκτείνομεν αὐτὰ ἀδασανίστως καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ Γυμνασίου.

Ὁ μαθητὴς τοῦ Γυμνασίου δὲν θὰ γράφῃ πάντοτε ὅ,τι τοῦ ἀρέσει, ἀλλ' ὅ,τι εἶναι ἀνάγκη νὰ γράψῃ. Ὁ παιδαγωγὸς κυρίως γνωρίζει καὶ θὰ ὑποδεικνύῃ τί πρέπει νὰ γράψῃ πρῶτον καὶ τί δευτερον. Διὰ τοῦτο ὅταν τοῦ ζητήσῃ ὁ διδάσκαλος λ. χ. ἀνάλυσιν ἐνὸς γνωμικοῦ, δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἀντεῖπῃ ὅτι δὲν γράφει πραγματεῖαν, ἐπειδὴ ἡ συναισθηματικὴ του διάθεσις θὰ προτιμοῦσε μίαν ρωμαντικὴν περιγραφὴν ! Διότι καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν ἐξερχόμενος αὔριον δὲν θὰ πράττῃ μόνον ὅ,τι συμφωνεῖ μὲ τὴν συναισθηματικὴν του διάθεσιν, ἀλλ' ὅ,τι τοῦ ἐπιβάλλει ἡ ἀδήριτος ἀνάγκη τῆς βιοπάλης. Καὶ ἀναλόγως πρέπει νὰ προπαρασκευάσῃ καὶ τὴν ψυχικὴν του διάθεσιν ἀπὸ τὸ σχολεῖον.

Λοιπὸν συμφώνως πρὸς τὰς ἀνωτέρω σκέψεις τὰ περισσότερα θέματα τῶν ὑποχρεωτικῶν Ἐκθέσεων τοῦ σχολείου θὰ ὀρίζῃ ὁ καθηγητὴς ἐν συνεργασίᾳ μὲ τοὺς μαθητάς του. Καὶ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκλογῆς θὰ εἶναι τόσον μεγαλύτερα, ὅσον ὁ διδάσκαλος εὐρίσκειται πλησιέστερα πρὸς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Ἐὰν αὐτὸς ἀγρόπνως καὶ μὲ στοργὴν παρακολουθῇ τὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν τοῦ

παιδίου, θά μαντεύη και θά ἐκτιμᾷ τὴν συναισθηματικὴν διάθεσιν αὐτοῦ καλύτερα ἀπὸ τὸν ἴδιον και ἐν ἀνάγκῃ θά τὴν διεγείρῃ και θά τὴν ρυθμίξῃ μὲ κατάλληλα παιδαγωγικὰ μέσα.

Ἐκ παραλλήλου θά ἐνθαρρύνῃ τοὺς μαθητὰς νὰ γράφουν αὐθορμήτως Ἐκθέσεις μὲ ἀλήθειαν, στηριζομένους εἰς τὴν ἀτομικῆν των ἐμπειρίαν και ἀναποκρινομένους εἰς πραγματικὰ συναισθήματα ἰδικά των. Τοὺς ἐξηγεῖ ἐπανειλημμένως πόσον θά ὠφεληθοῦν εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν Ἐκθέσεων και θά ἀποκτήσουν φυσικὸν και γλαφυρὸν ὕφος, ἐὰν διατυπώνουν γραπτῶς τὰς καθημερινὰς των σκέψεις και ἐντυπώσεις και γενικῶς κάθε τι τὸ ὅποσον θά ἤθελαν νὰ ἀνακοινώσουν εἰς ἕνα ἐπιστήθιον φίλον. Τὰς τοιαύτας γραπτὰς ἐργασίας δέχεται εὐχαρίστως οἰανδήποτε ὥραν και ἂν προσάγωνται, τὰς κρίνει μὲ εὐμένειαν και ἐνισχύει οὕτω τὴν φυσικὴν ὀρμὴν πρὸς ἀνακοίνωσιν και τὴν δεξιότητα εἰς αὐθορμήτους ἐλευθέρας Ἐκθέσεις.

Ἐννοεῖται ὅτι τοιαύτας ἐργασίας θά τοῦ παρουσιάξουν ὀλίγοι κατ' ἀρχὰς και αὐτοὶ ἐσάκις θά ἔχουν ἐμπνευσιν. Ἀπὸ τὸν ἴδιον ἐξαρτᾶται νὰ αὐξήσῃ σὺν τῷ χρόνῳ τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν.

Και καθήκον του εἶναι νὰ φέρῃ ὄλους εἰς φιλοτιμίαν οὕτως ὥστε ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ αὐξάνῃ ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐθορμήτων αὐτῶν Ἐκθέσεων. Ἄλλ' ἢ ἐλευθερία τῆς Ἐκθέσεως δὲν ἐγκτεται κυρίως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ ἐκλογὴν τοῦ θέματος. Καὶ εἰς τὴν ἐπίσημὴν διδασκῶν τὸ θέμα, πρέπει ἐλευθερὰ νὰ κινήται ὁ μαθητὴς και ἡ ἐργασία του νὰ ἀντικατοπτρίζῃ τὰ προσωπικὰ ἐνδόμυχα διανοήματά του.

Και τώρα πῶς θά δίδεται τὸ θέμα ; — Ἡ προσφορὰ τοῦ θέματος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν φύσιν τῆς ὑποθέσεως και ἀπὸ τὴν διάθεσιν και τὴν ἰκανότητα τοῦ μαθητοῦ. Ὑπάρχουν θέματα ποῦ τ' ἀρπάζουν ἀμέσως οἱ μαθηταί, μπαίνουν στὸ νόημα, ἔχουν τὴν διάθεσιν νὰ τὰ πραγματευθοῦν και δὲν θέλουν καμμίαν ὀδηγίαν. Τοὺς ἐνοχλοῦν μάλιστα αἱ ἐξηγήσεις τοῦ καθηγητοῦ και αἱ ἐρωτήσεις τῶν νωθετέρων. (δωτέ)

Ἄλλοτε πάλιν δυσκολεύονται νὰ σχηματίσουν μίαν συνολικὴν εἰκόνα τῆς ὑποθέσεως μὲ τὴν ὅποιαν θά ἀσχοληθοῦν και δὲν βλέπουν ποῦ και πῶς θά κινήθοῦν. Αὐτὸ θά ἀντιληφθῇ ὁ καθηγητὴς και ὀφείλει τότε νὰ δώσῃ διασαφήσεις τινὰς, νὰ σύρῃ ἀεράς τινὰς γραμμὰς χωρὶς νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν αὐτενέργειαν τῶν μαθητῶν. Κυ-

ποῦ καὶ
ἐπισημασθῆναι
ἐξαρτᾶται ἀπὸ
τὴν φύσιν τῆς
ὑποθέσεως
καὶ τὴν ἰκανότητα
τοῦ μαθητοῦ
καὶ τὴν διάθεσιν
αὐτοῦ
καὶ τὴν φύσιν
τῆς ὑποθέσεως
καὶ τὴν ἰκανότητα
τοῦ μαθητοῦ
καὶ τὴν διάθεσιν
αὐτοῦ

ρίως θά προσπαθήσῃ νὰ ἐνισχύσῃ τὸ βουλευτικόν τους, θά τοὺς ἐνθαρρύνῃ εἰς τὴν ἀναζήτησιν τῆς ὕλης καὶ τὴν κατάρτησιν τοῦ θέματος.

Μερικὰ παραδείγματα.

Ὡς θέμα Ἐκθέσεως κατὰ τοὺς θερινοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Γ' τάξεως τοῦ Προτύπου Παρθεναγωγείου Θεσσαλονίκης ἔγραψα ἐπάνω εἰς τὸν πίνακα τὴν ἐξῆς φράσιν :

Πράγματα ὡραῖα καὶ καλὰ ποὺ προξενοῦν εὐχαρίστησιν καὶ χαρὰν εἰς τὸν ἄνθρωπον εὐρίσκει κανεὶς εἰς τὴν φύσιν πολὺ περισσότερα, παρὰ πράγματα ἄσχημα καὶ κακὰ, ποὺ νὰ προκαλοῦν ἀηδῖαν καὶ νὰ βλάπτουν τὸν ἄνθρωπον.

Καὶ ἐζήτησα ἀπὸ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν νὰ ἐμπνευσθῶν τὴν Ἐκθεσὶν των. Εἶδα κάποιον (τὴν Μ. Μ.) ἐσπινθύρισε μίαν στιγμὴν τὸ βλέμμα τῆς καὶ ἤρχισεν ἀμέσως νὰ γράφῃ. Ἴδου τί ἔγραφε :

Αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον. Ἐνας καλὸς ἄνθρωπος δὲν θέλει νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα παρὰ μονάχα ἀπὸ τὴν καλὴν τους ὄψιν. Βέβαια γι' αὐτὸν ὑπάρχουν πολὺ περισσότερα ὁμορφα πράγματα. Ἐχει καλὴ καρδιά καὶ στρέφοντας τὰ μάτια του γύρω βλέπει τὸν κόσμον καὶ τοῦ ἀρέσει, κάνει μιὰ ἐλεημοσύνη καὶ εὐχαριστεῖται, βλέπει τὴν φύσιν καὶ χαίρεται. Πόσον ὁμως ἀλλάζουν ὅλα, ὅταν ἀλλάξῃ ἡ διάθεσις, ὅταν εἶναι ἐνθρονιασμένη εἰς τὴν ψυχὴν ἡ κακία, ὁ ἐγωϊσμός καὶ ἡ ἀχαριστία! Τότε, ὡ τότε ὁ κόσμος ὅλος τοῦ γίνεται ἀνυπόφορος, τὸ κακομοιριασμένο πλάσμα ποὺ τείνει χέρι καὶ μὲ μάτια δακρυσμένα γυρφεύει ἐλεημοσύνην τί συχαμερὸ τοῦ εἶναι καὶ τί ἐκνευριστικὸς ὁ καιρός! Ὅλα γι' αὐτὸν ἔχουν γίνῃ ἄσχημα, ὅλα τὸν πειράζουν, ἀλλὰ πραγματικὰ αὐτὸς φταίει. Διότι ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ὑπάρχουν στὴ γῆ περισσότερα καλὰ καὶ εὐχάριστα πράγματα..... (ἀκολουθεῖ ἀπαρίθμησις καὶ περιγραφή τῶν καλλωνῶν τῆς φύσεως, τῆς θαλάσσης κτλ.)

Ἡ εἰσβολὴ εἰς τὸ θέμα *in medias res*, τὸ ἐξ ἐφόδου προϊμίον, μαρτυρεῖ ὅτι κάποια λάμπις τοῦ πνεύματος ἐφώτισεν ἀμέσως ὅλον τὸ περιεχόμενον τοῦ θέματος καὶ διέθεσεν εὐνοϊκῶς τὴν συναισθηματικὴν κατάστασιν, ἐδημιουργήθησαν δηλαδὴ οἱ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ἀπαραίτητοι ἔροι.

Ὁ λόγος ἦτο κάποτε περὶ τῆς συγχρόνου οικονομικῆς κρίσεως, τῆς ὁποίας τὴν πίεσιν ἠσθάνοντο οἱ περισσότεροι τῶν μαθητῶν, τέκνα πτωχῶν βιοπαλαιστῶν, (εἰς τὴν ζ' τάξιν). Ἡ κρίσις ἀπεδίδετο γενικᾶ εἰς τὸν τελευταῖον εὐρωπαϊκὸν πόλεμον. Ἐλέχθη εἰς τὴν συζήτησιν, ὅτι ὁ πόλεμος ἐκαίνοσ ἐπροξένησε πολλὰς συμφορὰς εἰς τοὺς λαοὺς καὶ διὰ τοῦτο ἔκτοτε κοινὸν θέμα συζητήσεως μεταξύ ὄλων εἶναι ὁ πόλεμος· ὅτι ἄλλοι τὸν δικαιολογοῦν καὶ ἄλλοι τὸν καταρῶνται καὶ ζητοῦν τοὺς λόγους τῆς καταστροφῆς, ἐνῶ τὰ κράτη ἐξακολουθοῦν νὰ ἐξοδεύουν τεράστια ποσὰ διὰ νέας πολεμικὰς παρασκευάς. «Ἦθελα ἐπρόσθεσα, νὰ μάθω τί σκέπτεσθε καὶ σεῖς περὶ τοῦ πολέμου. Γράφετέ μου μίαν Ἐκθεσιν με θέμα τὸν πόλεμον». Αὐτὰ ἦσαν ἀρκετὰ διὰ νὰ δημιουργηθῇ εὐνοϊκὴ διάθεσις. Περὶ τῶν Ἐκθέσεων αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν θὰ γίνῃ καὶ παρακάτω λόγος.

Ἐζήτησα κάποτε (1926) εἰς τὴν Δ' Γυμνασίῳ Ἐκθεσιν διὰ τὴν Νύκτα με περιωρισμένον σχέδιον. Δηλαδή ἐζήτησα κυρίως νὰ διατυπώσουν α) τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν λαμβάνουν ἀπὸ τὸ ἀντίκρισμα γενικῶς τῆς Νύκτας εἰς τὸ ὑπαιθρον, β) τὰ γενικώτερα γνωρίσματα τῆς Νύκτας καὶ γ) νὰ παραλληλίσουν τὴν Νύκτα με παρόμοια φαινόμενα. Διὰ νὰ διεγείρω τὴν φαντασίαν τοὺς ἀνέφερα μερικὰς ὥραιὰς χαρακτηριστικὰς φράσεις δοκίμων λογοτεχνῶν, τὰς ὁποίας εἶχα σημειωμένας.

- Ἄστροφεγγιὰ ἡ ὁ οὐρανὸς καὶ ὁ αὐγερινὸς τῆ δόξα
κανδήλα τῆς μητροπόλεως εἶναι ἡ νύχτ' ἀπόψε. (Δημῶδες)
- Ἡ λαμπράδα τοῦ φεγγαριοῦ φαινόταν σὰν ὑγρή, σὰν ἄβγαине
ἀπὸ τὸ βασίλειο τῆς Μελαγχολίας.

Χριστοβασιλῆς

- Ἄχαρη νύχτα, ἡ ὄψι σου πῶς μοιάζει τῆς ψυχῆς μου.

Ζαλοκόστας

- Πλάκωσε ὡς τόσο ἡ νύχτα· καὶ τί νύχτα! Κόλασι σωστή·
οὔτε ἄστρο στὸν οὐρανὸ, οὔτε φανὸς στὴ θάλασσα.

Καρκαβίτσας

- Ἐδῶ νὰ ἰδῆς Ὁρίωνα! Εἶναι πραγματικῶς ὁ ὠραιότερος
ἄστερισμὸς με τὰ δυὸ ἐκεῖνα φωτεινά του μάτια, πού κοι-
τάζουν καὶ γελοῦν μέσ' ἀπὸ διαμαντένια βροχή.

Σενόπουλος

Μεταφραστικὸς ἔργον νὰ διαγίρηται καὶ νὰ γίνῃ
 μετὰ τὴν ἀντιγραφήν περὶ τὸ θέμα.
 καὶ νὰ γίνῃ καὶ νὰ γίνῃ καὶ νὰ γίνῃ

—Νῶν δ' ὄλεθρία νῦς ἐπ' ὄμμασι βέβηκεν.

Σοφοκλῆς

—'Ο δ' ἦε νυκτὶ ἕοικώς

"Ομηρος

—Χρυσέοκυκλον φέγγγος.

Εὐριπίδης

—Στρογγυλοφέγγαρη φωτοχυσιά.

Σολωμὸς

Ἐγράψαμεν προηγουμένως περιγραφὴν καὶ χαρακτηρισμὸν γνωστοῦ προσώπου (φίλου, συμμαθητοῦ) καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν συζήτησιν ἐζήτησα νὰ ἐπιχειρήσῃ ἕκαστος νὰ χαρακτηρίσῃ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ γράψῃ πῶς βλέπει τὸν ἑαυτὸν του. Διαμαρτυρίαι ἀμέσως, τὸ θέμα φαίνεται δύσκολον, πῶς νὰ περιυπολογίσουν, θὰ φανοῦν ἐγωῖσται κτλ. Δὲν εἶναι ἀνάγκη, τοὺς λέγω, νὰ περιορισθῆτε εἰς τὰ προτερήματα καὶ τὰς ἀρετάς σας καὶ νὰ τὰς μεγαλοποιήτε, προσέξτε καὶ τὰ ἐλαττώματά σας καὶ νὰ τὰ ὁμολογήσετε. Καὶ ἀναφέρω μερικοὺς στίχους ἀπὸ τὸ γνωστὸν ποίημα τοῦ Σουρῆ, ἡ εἰκὼν μου. Οἱ σατυρικοὶ στίχοι δημιουργοῦν εὐνοσικὴν ἀτμόσφαιραν καὶ πρόθυμοι ὄλοι μὲ εὐθυμον σατυρικὴν διάθεσιν ἀρχίζουσιν τὴν Ἐκθέσιν των.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἐκθέσεων.

Ὁ διδάσκων δὲν θὰ διαγράψῃ αὐτὸς ἐκ τῶν προτέρων τὸ σχέδιον τῆς Ἐκθέσεως· ἀλλ' ὁ μαθητὴς δὲν πρέπει νὰ γράψῃ τίποτε χωρὶς σχέδιον. Πρέπει νὰ καθορίσῃ ἐκ τῶν προτέρων ὁ ἴδιος τὰ κυριώτερα σημεῖα τοῦ θέματος τὸ ὁποῖον θὰ πραγματευθῆ καὶ τὴν σειράν, τὴν ὁποίαν θὰ ἀκολουθήσῃ εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν αὐτῶν. Τοῦτο βέβαια δὲν θὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὰς πρώτας Ἐκθέσεις. Ἀλλὰ μικρὸν κατὰ μικρὸν θ' ἀποκρυσταλλώσῃ ὠρισμένον σχέδιον δι' ἕκαστον εἶδος Ἐκθέσεων εἴτε ἐκ τῆς μελέτης δοκίμων λογοτεχνημάτων, τὰ ὁποῖα μελετᾷ εἰς τὸ σχολεῖον, εἴτε ἐκ τῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι γίνονται κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν Ἐκθέσεων.

Δηλαδή κατὰ τὴν ἐρμηνείαν καὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων θὰ ἐπιστήσῃ ὁ διδάσκων τὴν προσοχὴν τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διάρθρωσιν αὐτῶν, εἰς τὴν θέσιν

καὶ τὴν ἀλληλουχίαν τῶν διαφόρων κεφαλαίων τοῦ θέματος. Τὸ αὐτὸ καὶ ἔταν διορθώνονται αἱ Ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν θὰ ἐξετασθῇ, ἂν ἡ διάταξις τῆς ὕλης εἶναι φυσικὴ καὶ λογικὴ, ἂν ἔπρεπε νὰ προταχθῇ τοῦτο ἢ ἐκεῖνο, ἂν ἐξαντλεῖται τὸ θέμα ἢ ἔπρεπε νὰ προστεθοῦν πρὸς συμπλήρωσιν καὶ ἄλλα κεφάλαια. Τοιοῦτοτρόπως διὰ συζήτησεως γενομένης μετὰ τῶν μαθητῶν ἐπὶ προκειμένων ἰδίων ἢ ξένων Ἐκθέσεων σχηματίζονται ἐκ τῶν ὑστέρων ὠρισμένα σχέδια, τὰ ὁποῖα ἐφόσον εἶναι ἄρτια καὶ καλλιτεχνικὰ θὰ μιμηθῇ καὶ ὁ μαθητὴς εἰς τὰς μεταγενεστέρας Ἐκθέσεις του. Ἐννοεῖται ὅτι τίποτε δὲν θὰ ἐμποδίσῃ τὴν δημιουργικὴν ἰδιοφυῖαν τοῦ νέου νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ μεταρρυθμίσῃ τὸ σχεδῖον αὐτὸ ἢ καὶ ἕλωσ νέαν ὁδὸν νὰ τήμῃ.

Παραδείγματος χάριν. Διαβάζουν εἰς τὰ Νεοελληνικά των τὴν περιγραφὴν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου τοῦ Νταβίντσι ὑπὸ Κουρτίδου. Μετὰ τὴν προσεκτικὴν μελέτην καὶ ἀνάλυσιν τῆς περιγραφῆς θὰ συνοψίσουν ὡς ἐξῆς τὰς περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς διαρθρώσεως αὐτῆς παρατηρήσεις των. Ὁ συγγραφεὺς ἀμέσως εἰς τὴν ἀρχὴν δηλώνει περὶ τίνος πρῶκειται «ἐξαιρετικὸν καλλιτέχνημα ἐνὸς ἐξαιρετικοῦ καλλιτέχνη» ὑπὸ τίνος ἐποιήθη καὶ ποῦ εὑρίσκεται. — Δίδει κατόπιν ἓνα γενικὸν χαρακτηρισμὸν (ὅτι εἰς τὸ καλλιτέχνημα αὐτὸ ὅλη ἢ ἔκφρασις εἶναι στὰ χέρια). Τοῦτο ἀποτελεῖ τρόπον τινὰ τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου καὶ εἰς αὐτὸ στηρίζεται ἡ ἐνότης τῆς συνθέσεως. — Ἀκολουθεῖ κατόπιν ἡ λεπτομερὴς περιγραφὴ καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν προσώπων, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τὸ κέντρον, ἀπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος συγκεντρώνει περὶ ἑαυτὸν ἕλα τὰ ἄλλα πρόσωπα. — Προστίθενται πληροφορίαι τινὲς περὶ τῆς τύχης τοῦ ἔργου καὶ χαρακτηρίζεται ἡ μεγάλη ἀξία αὐτοῦ («συμπυκνωμένη μὴ θύελλα ψυχικὴ ποῦ κατορθώνεται μὲ ἓνα ἐκφραστικὸν μέσο περιφρονεμένο, τὸ χέρι»). —

Ἀπὸ τὸ παραδειγμα αὐτὸ καὶ ἄλλα παρόμοια ἔχει ὁ μαθητὴς ἓνα ὠραῖον σχέδιον περιγραφῆς καλλιτεχνημάτων.

- 1.—Τί εἶναι, τίνος ἔργον, ποῦ κεῖται.
- 2.—Ἡ κεντρικὴ του ἰδέα.
- 3.—Περιγραφὴ χωροῦσα ἐκ τοῦ κέντρου (ἐκ τῶν σπουδαιωτέρων) πρὸς τὰ ἄκρα. Ἡ ἐνότης τοῦ ἔργου.
- 4.—Γενικὸς χαρακτηρισμὸς.

5.—Σχετικές πληροφορίες, σύγκρισις κτλ.

Βεβαίως κάλλιστον είναι να ἐπινοήσῃ μόνος του τὰ σχέδια αὐτὰ ὁ μαθητὴς καὶ νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτενέργεια καὶ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο. Ἐν τούτοις δὲν περιορίζομεν τὴν αὐτενέργειάν του ἂν τοῦ συστήσωμεν καὶ ἡμεῖς ἐκ τῶν προτέρων νὰ προσέξῃ νὰ εἶναι φυσικὴ καὶ λογικὴ ἢ σειρά τῆς περιγραφῆς τῶν προσώπων, ν' ἀνακαλύψῃ ποῖα εἶναι ἡ κεντρικὴ ἰδέα τοῦ ἔργου, τί κυρίως ἤθελε νὰ τονίσῃ ὁ καλλιτέχνης καὶ πῶς ἐπιτυγχάνει τοῦτο. Διότι τοιούτοτρόπως δηλοῦνται μὲν κεφάλαια τινὰ τοῦ ἔργου, ἀλλ' ἡ εὐρεσις καὶ ἡ διατύπωσις τῆς ὕλης αὐτῶν ἐπαρτίεται εἰς τὴν αὐτενέργειαν τοῦ μαθητοῦ.

Ἡ Διόρθωσις τῶν Ἐκθέσεων.

Τὸ πλέον ἀκανθῶδες κεφάλαιον τῆς περὶ τὰς Ἐκθέσεις σχολικῆς μας ἐργασίας εἶναι ἡ διόρθωσις. Αἱ περὶ αὐτῆς γνώμαι τῶν συναδέλφων, ὅσαι τουλάχιστον ἐδημοσιεύθησαν καὶ ὅσας γνωρίζω ἐκ συζητήσεων, εἶναι ἀντιφατικαὶ καὶ πολλαὶ ἤκιστα ἱκανοποιητικαί. Θὰ διατυπώσω ἐδῶ καὶ τὰς ἰδικὰς μου ἀντιλήψεις, ὅπως τὰς ἀνέπτυξα εἰς ὑποδειγματικὴν διδασκαλίαν εἰς τὸ Γυμνάσιον Ἄγ. Νικολάου Κρήτης κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ κ. Π. Φιλοπούλου. Ὁ κ. Π. Φιλόπουλος δραστήριος καὶ ἀκούρατος ἐπιθεωρητὴς εἶχε δώσει ἐντολήν (σχ. ἔτος 1931—32) εἰς ὅλα τὰ γυμνάσια τῆς περιφερείας του νὰ κάμουν, εἰ δυνατόν, ὅλοι οἱ καθηγηταὶ μίαν δοκιμαστικὴν διδασκαλίαν ἐνώπιον ὅλου τοῦ προσωπικοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας νὰ γίνῃ κατόπιν συζήτησις ἀπὸ τοὺς συναδέλφους, νὰ κρατηθοῦν λεπτομερῆ πρακτικά, καὶ νὰ διαβιθασθοῦν αὐτὰ εἰς τὸν ἴδιον. Ἡ ἐντολὴ ἔγινε δεκτὴ καὶ ἐξετελέσθη μὲ προθυμίαν μὲ θέματα ποικίλα. Τινὰ τῶν πρακτικῶν τούτων δακτυλογραφηθέντα εἰς πολλὰ ἀντίγραφα ἐστάλησάν κατόπιν εἰς ὅλα τὰ γυμνάσια τῆς περιφερείας. Ἡ ἰδικὴ μου διδασκαλία ἀνεφέρετο εἰς διόρθωσιν Ἐκθέσεων εἰς τὴν σ' τάξιν μὲ θέμα ὁ πόλεμος, ὅπως τὸ ἀνεφέρα καὶ εἰς τὰ προηγούμενα. Ἐξ αὐτῆς σταχυολογῶ καὶ ἐδῶ τὰ μᾶλλον ἐνδιαφέροντα σημεῖα

Τρία τινὰ πρέπει νὰ διασαφηνισθοῦν εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο :

- 1) Πρέπει νὰ διορθῶνται αἱ Ἐκθέσεις ;
- 2) Ἄν θὰ διορθῶνται, γιατί ; μὲ ποῖον ἀντικειμενικὸν σκοπόν ;

3) Ἐκ τῶν ποίους θὰ διορθῶνται καὶ πῶς ;

Ὁ μαθητὴς γράφει Ἐκθεσιν καὶ τὴν παρουσιάζει εἰς τὸν καθηγητὴν τοῦ ὅχι διὰ νὰ τὴν διορθώσῃ, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν κρίνῃ καὶ ἐκτιμήσῃ ἀπ' αὐτὴν τὴν ἱκανότητά του. Ἐπομένως εἰς τὰ σχολεῖα δὲν πρόκειται κυρίως περὶ διορθώσεως Ἐκθέσεων κακῶς γραμμένων ἀλλὰ περὶ κριτικῆς. Ἡ διαφορά εἶναι ἡ ἐξῆς.

Μαθητὴς γράφει ἀθρομῆτως ἓνα ποίημα ἢ ἓνα διήγημα διὰ νὰ τὸ στείλῃ εἰς τὴν Διάπλασιν ἢ ἄλλο περιοδικόν. Τὸ παρουσιάζει εἰς τὸν καθηγητὴν καὶ τὸν πρκαλεῖ νὰ τὸ ἴδῃ ἂν εἶναι καλόν ἢ ἂν ἔχῃ λάθη. Τοῦ υποδεικνύομεν τὰς ἀτελείας καὶ τὰ σφάλματά του, τὰ διορθῶναι, ἀναθεωρεῖ καὶ τροποποιεῖ ὅλον τὸ ἔργον καὶ τὸ παρουσιάζει πάλιν. Καὶ ἂν ἔχωμεν πάλιν ἀντιρρήσεις καὶ ἐκεῖνος ἐπιμονὴν, ἢμπορεῖ νὰ ἐπαναληφθῇ τούτο δευτέραν καὶ τρίτην φοράν. Ἐδῶ πρόκειται περὶ διορθώσεως, τὴν ὅποιαν δέχεται ὁ μαθητὴς καὶ προσπαθεῖ τοιοῦτοτρόπως νὰ τελειοποιήσῃ τὸ δημιούργημά του, διότι θέλει νὰ τὸ παρουσιάσῃ εἰς τὸ κοινὸν ἄφρον.

Δὲν συμβαίνει ὁμοίως τὸ ἴδιον, ὅταν ὁ μαθητὴς γράφῃ Ἐκθεσιν διὰ νὰ τὴν ἴδῃ ὁ λαθηγητὴς καὶ τὴν βαθμολογήσῃ. Αὐτὸς συνήθως νομίζει ὅτι ἔγραψε ἄριστα. Ὁ καθηγητὴς παρατηρεῖ ἀτελείας καὶ υποδεικνύει σφάλματα. Στενοχωρεῖται δι' αὐτὸ καὶ λυπεῖται. Νὰ καθήσῃ τώρα καὶ νὰ διορθώσῃ τὰ λάθη του ; πρὸς τί ; τί θὰ κερδίσῃ ; Μήπως ἅμα διορθώσῃ τὰ λάθη του, θὰ τὸν ἐπαινήσῃ ὁ καθηγητὴς καὶ θὰ τοῦ μεταβάλῃ τὸν βαθμόν, ἀφοῦ ἡ ἀδυναμία ἐπιστοποιήθη ἤδη καὶ τὰ λάθη τὰ ὑπέδειξεν ὁ καθηγητὴς ; Ὅχι βέβαια. Δι' αὐτὸ ἂν ἀφεθῇ ἐλεύθερος, δηλαδὴ ἂν ἀφεθοῦν τὰ πράγματα εἰς τὴν φυσιολογικὴν τῶν ἐξέλιξιν, οὔτε θὰ γυρίσῃ νὰ ξαναἴδῃ τὴν ἀποτυχημένην ἐκείνην ἐργασίαν. Ἐάν τὸν ἀναγκάσωμεν θὰ διορθώσῃ φυσικὰ μερικὰ λάθη, ἀλλὰ χωρὶς ὄρεξιν, χωρὶς ἐνδιαφέρον, ἐπομένως χωρὶς οὐσιαστικὴν ὠφέλειαν, καὶ πολλὰκις μάλιστα θὰ προσθέτῃ καινούργια λάθη. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐργασίαν καὶ διορθώσῃ τὰ λάθη του, ἂν εἶναι φιλότιμος καὶ πεισθῇ εἰς τὴν ὀρθότητα τῶν παρατηρήσεών μας, θὰ εἰπῇ μόνος του «Δὲν θὰ κάμω ξανά τέτοια λάθη. Ἡ ἄλλη μου Ἐκθεσις θὰ εἶναι ἀρίστη».

Δι' αὐτὸ ἡ θέσις τοῦ διδασκάλου εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο εἶναι νὰ κρίνῃ δικαίως τὴν ἐργασίαν τοῦ μαθητοῦ, νὰ τοῦ ὑποδείξῃ τὰς

ἀτελείας της καὶ νὰ δημιουργήσῃ τοιαύτην ψυχολογικὴν κατάστα-
σιν, ὥστε αὐθορμήτως ν' ἀποφασίσῃ ὁ μαθητὴς νὰ ἐντείνῃ τὰς
προσπαθείας του διὰ νὰ ἐπιτύχῃ εἰς τὸ ἐξῆς καλύτερα ἀποτελέ-
σματα.

Κατὰ ταῦτα ὁ καθηγητὴς παραλαμβάνει τὰς Ἐκθέσεις, τὰς με-
λετᾶ μετὰ προσοχῆς ὅλας, ὑπογραμμίζει τὰ σπουδαιότερα λάθη
καὶ τὰ ἐπιτυχημένα σημεῖα ἐκάστης, τὰ ὑποδεικνύει κατὰ τὴν πα-
ράδοσιν τῶν τετραδίων καὶ προκαλεῖ συζήτησιν ἐπ' αὐτῶν, μερικὰ
διορθώνει συστηματικώτερον ρυθμιζὼν ἀναλόγως τὰς γραμματικὰς
καὶ ὀρθογραφικὰς τῶν ἀσκήσεως εἰς τὰς ἰδιαιτέρας ὥρας τῶν ἀσκή-
σεων καὶ ζητεῖ τελειότερας Ἐκθέσεις. Δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη νὰ
διορθωθοῦν ὅλα τὰ λάθη εἰς τὰ τετράδια καὶ ν' ἀντιγραφοῦν αἱ
Ἐκθέσεις διορθωμένοι. Θὰ μείνουν εἰς τὰ τετράδια ὅπως τὸ πρῶ-
τον ἐγράψαν.

Ἄλλὰ γεννᾶται ἀμέσως ἡ ἀντίρρησης : «Εἶναι δυνατόν αἱ ἐπό-
μεναι Ἐκθέσεις νὰ εἶναι χωρὶς λάθη, ἂν δὲν διορθωθοῦν ἕνα
πρὸς ἕνα τὰ λάθη τῆς παρούσης καὶ μάθῃ ὁ μαθητὴς τὴν ὀρθὴν
γραφὴν ;»

Τὰ λάθη τῶν Ἐκθέσεων δὲν προέρχονται ὅλα ἀπὸ ἀγνοίαν.
Ἐδιδάχθησαν ἄλλοτε καὶ ἔμαθαν πῶς γράφεται αὐτὴ ἢ ἐκεῖνη ἢ
λέξις ἢ ἡ κατάληξις, καὶ ὅμως δὲν τὴν γράφουν σωστά, εἴτε δι'
ἀπροσεξίαν εἴτε δι' ἔλλειψιν πείρας. Διότι ἡ ὀρθογραφία εἶναι ἐν
μέρει ζήτημα συνηθείας καὶ τριβῆς. Ὑπαγορεύω πρὸς ἕλεγχον εἰ-
δικὴν ἀσκήσιν, συνεχῆ λόγον περιέχοντα 15 φορές τὴν κατάληξιν
-τε καὶ -θε τοῦ β' πληθ. προσώπου καὶ 15 τὴν -ται τοῦ γ' ἐν. ἢ
πλ. προσώπου. Ὅλοι σχεδὸν γράφονται ὀρθῶς, 2 ἢ 3 φορές γίνε-
ται σύγχυσις καὶ παρουσιάζεται εἰς ἀντίθετον. Διὰ τοι-
οῦτον γραπτὸν δὲν δύναται νὰ διευχρισθῇ κανεὶς ὅτι ἀγνοοῦνται
αἱ καταλήξεις τῶν ρημάτων· ἀπλῶς ἐχαλαρώθη κάπου ἢ ἐντασις
τῆς προσοχῆς, σὺν τῷ χρόνῳ θὰ συνειθίσῃ καὶ τὸ χεῖρι μηχανικῶς
νὰ εὐρίσκη τὴν ὀρθὴν γραφὴν. Διὰ τοῦτο αἱ κόκκινες γραμμῆς
κάτω εἰς τὰ λάθη θὰ σύρονται διὰ νὰ φωνάζουν, ὅτι ἔχει πολλὰ
λάθη καὶ ὅτι πρέπει νὰ προσέχῃ διὰ νὰ ὀλιγοστεύσῃ αὐτὰ εἰς
τὰς ἄλλας Ἐκθέσεις.

Ἄλλὰ καὶ ἂν πράγματι τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη προέρχονται
ἀπὸ ἀγνοίαν δὲν θὰ ὠφελήθῃ σοβαρὰ, ἂν τοῦ ἀραδιάσωμεν εἰς τὴν

πίνακα 15 και 20 και 50 διορθώσεις. Ἴδου τὸ πείραμα : Παίρνω τὰς Ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως ἀπὸ τοὺς διαγωνισμοὺς τῆς Α' ἑξαμηνίας. Ἀπὸ τὴν πρώτην ξεσηκώνω μερικὰς ἀνορθογραφίας, ὅχι ὅλας.

καθὼς, συνῆθος, κατικοῦν, ἰκία, φθινόπορον, ἐπηθυμῶ, χείνου, κτηποῦν, πῆπτουν, ὄλιν, ἐλέα, ὄνον, προῖα, σηδηρᾶ, ξύληνα, ὅστε, ἔχομαι.

Ἀπὸ τὴν δευτέραν.

Ἐτημάζου, ἐργαλία, ἔτιμοι, ἀποτελεῖτε, κατασκεβασμένα μπένη, στηρίζετε, συνδέετε, φυτρῶναι, ἦτε-ἦτε, τῆς ραβδίζου, ξεχορτίζου, σπουδαιότερος, ἀφοῦ ποσίρουν, ἰσιόδιον ἄροτρον.

Ἄν ἐξακολουθήσω και ἀπὸ τὰ ἄλλα τετράδια, ἐπειδὴ ὅλοι δὲν ἔχουν τὰ ἴδια λάθη, θὰ ἔχω 500 και 600 λάθη ἀπὸ 30 μαθητὰς ποὺ εἶχεν ἡ τάξις. Λοιπόν, τί θὰ συμβῆ ἂν διορθώσωμεν ὅλα αὐτὰ (ἂν διορθῶνται !) εἰς τὸν πίνακα ; Τί ἄλλο θὰ μείνῃ εἰς τὸ μυαλὸ τοῦ παιδιοῦ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ζάλην ἑνὸς ἀτάκτου χοροῦ φωνηέντων, τόνων, πνευμάτων ποὺ ἐκτοπίζονται ἀμοιβαίως και ἀντικαθιστοῦν τὸ ἓνα τὸ ἄλλο ; Ἄλλα και ἂν περιορίσωμεν ἕκαστον εἰς τὰ ἰδικὰ του 15-20 λάθη (πῶς ;) και τὸν ἀναγκάσωμεν ν' ἀντιγράψῃ 5 και 10 φορὰς ἕκαστην λέξιν, δὲν θὰ κερδίσῃ τίποτε οὐσιαστικὸν ὁ μαθητής. Θὰ γράψῃ κάμποσες φορὰς *ι* ἀντὶ *η* ἢ *υ* και *η* ἀντὶ *ι*, *ο* ἀντὶ *ω* και *ω* ἀντὶ *ο* κτλ. και ἂν μάθῃ ἀκόμη τὴν ὀρθογραφίαν τῶν λέξεων τούτων, αὔριον θὰ κάμῃ ἄλλα 20 λάθη εἰς ἄλλας και παρομοίας λέξεις. Ἡ ὀρθογραφία δὲν ἐκμανθάνεται μὲ τοιαύτας διορθώσεις. Πρέπει νὰ διδάσκηται μὲ σύστημα και μέθοδον. Προσέχομεν τὰ λάθη τῶν μαθητῶν, τὰ ταξιθετοῦμεν και σχηματίζομεν ὁμάδας, και κάθε φορὰ περιορίζομεθα εἰς διδασκαλίαν και ἀσκήσεις ἐπὶ ὁμάδος ὁμοιομόρφων στοιχείων, λ. χ. πρὸς διάκρισιν τῶν καταλήξεων — τε και — ται, — σθε και — σθαι, — μαι και με(ν), τῶν τύπων τῆς Ὀριστικῆς και Ἰποτακτικῆς κ.τ.τ. Τὸ αὐτὸ και διὰ τὰ συντακτικὰ και λεκτικὰ λάθη. Λαμβάνοντες πάντοτε ἀφορμὰς και παραδείγματα ἀπὸ τὰς Ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν ἐνδιατρίβομεν λ. χ. εἰς τὴν κυριολεξίαν, ἄλλοτε τὴν χρῆσιν χαρακτηριστικῶν και ἐκφραστικῶν ἐπιθέτων, ἄλλοτε τὸν πλοῦτον ἢ τὴν πενιχρότητα τῶν ἀναπτυσσομένων ἰδεῶν και οὕτω καθεξῆς. Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ ἀνωτέρα ἐπεξεργασία τῶν Ἐκθέσεων : τὸ σχέδιον ἕκαστης, ἢ σύνδεσις

Διοτὸ ἐπισημασθῆναι διορθώσεων.

των μερών της, ή ένότης, ή αλήθεια, ή ποικιλία, ή γραφικότης κτλ. Ένα ώρισμένο κεφάλαιον εκάστοτε.

Ποία θά είναι ή συμμετοχή των μαθητών εις τας διορθώσεις αυτάς ; Πολλοί νομίζουν ότι τὸ πνεῦμα τοῦ Σχολείου Ἐργασίας ἀπαιτεῖ τὴν διορθωσιν νὰ κάμουν οἱ μαθηταί. Καί ἀνταλλάσσουν ἐναλλάξ τὰ τετράδιά των οἱ μαθηταί καί προσπαθεῖ ἕκαστος νὰ εὕρῃ λάθη εἰς τὸ τετράδιον τοῦ ἄλλου, ἢ παραδίδονται ώρισμένοι Ἐκθέσεις εἰς ομάδα μαθητῶν κτλ. Δὲν φαντάζομαι ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ἐπιτύχωμεν σπουδαία ἀποτελέσματα ἀπὸ τοιαύτην ἐργασίαν.

Ὁ μαθητὴς παραδίδων τὴν Ἐκθεσίαν του περιμένει μὲ λαχτάρα τὴν κρίσιν τοῦ καθηγητοῦ. Θέλει ἀπ' αὐτὸν ν' ἀκούσῃ ἕνα καλὸν λόγον. Ἀπ' αὐτὸν δέχεται καί παρατηρήσεις. Γνωρίζει ὅτι μία λεπτή παρατήρησις αὐτοῦ δύναται νὰ διεγείρῃ τὴν φαντασίαν του, νὰ λεπτύνη τὴν κρίσιν του καί νὰ διανοίξῃ διὰ τὸ πνεῦμα του εὐρυτέρους ὀρίζοντας. Τὰς παρατηρήσεις τῶν συμμαθητῶν του ἀκούει μὲ πείσμα καί δὲν τὰς ἀνέχεται· διότι δὲν θέλει νὰ τοὺς ἀναγωνίσει ἀνωτέρους του. Ἐπειτα τί εἶναι δυνατόν νὰ διορθώσουν οἱ συμμαθηταί του ἐκτὸς ἀπὸ ὀλίγα ὀρθογραφικὰ καί συντακτικὰ λάθη; Διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τὰς πραγματικὰς ἀτελείας τῆς Ἐκθέσεως πρέπει νὰ γνωρίζουν πολλὰ.

Ἐπίσης δὲν πρέπει νὰ περιμένῃ τις σοβαρὰ ἀποτελέσματα καί ἀπὸ τὸ ἄλλο σύστημα διορθώσεως, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ διδάσκων χωρὶς προηγουμένη ἐξέτασιν τῶν Ἐκθέσεων, λαμβάνει ἐκ τοῦ σωροῦ τυχαίως 3—4 Ἐκθέσεις, τὰς ἀναγινώσκουν εἰς τὴν παράδοσιν, τὰς διορθώνουν ἕλοι μαζί καί ἐπ' αὐτῶν γίνονται αἱ παρατηρήσεις. Τοιοῦτοτρόπως θά διορθώνωνται συμπτωματικῶς μερικὰ λάθη, ἐπιδεικνύμενα πολλάκις, ἀλλὰ γενικὴ ὠφέλεια δὲν θά προκύψῃ.

Διὰ ταῦτα πρακτικώτερον καί ὠφελιμώτερον τρόπον διορθώσεως Ἐκθέσεων θεωρῶ τὸν ἑξῆς :

1.—Ὁ καθηγητὴς παραλαμβάνει τὰς Ἐκθέσεις καί τὰς μελετᾷ μὲ προσοχήν, ἕλας ἀνεξαιρέτως, ὅσον πολλὰ καί ἂν εἶναι. Τοῦτο θεωρῶ ἐπιβεβλημένον. Ὁ μαθητὴς ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ ληφθῇ ὑπόψιν ἡ ἐργασία του καί νὰ ἀκούσῃ τὴν ἐπ' αὐτοῦ κρίσιν τοῦ καθηγητοῦ. Ἄλλως, ἂν ἐκ περιτροπῆς ἐξετάζωνται καί διορθώνωνται ὀλίγα Ἐκθέσεις, θά πάυσῃ νὰ γράφῃ, ἢ θά γράφῃ χωρὶς προθυμίαν.

*Κιλήμπος
ἑξάρμοσα
αὐτὸ τὸ ἐν-
δεδειγμένα
ἔργον καὶ
πολλὰ ἄλλα
οἰσθητικῶς*

*Ὅταν ὁ μαθητὴς
ἔχει ἰσο-
κατὰ τὰς
ἐκθέσεις
καὶ μὴ ἀλλά*

*μὲ πρόποσιν ποὺ νὰ μὴ μισρεῖ
νὰ ὑποτιμηθῇ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ
προσῆμα δὲν ἢ αὐτὸς τοῦ θε-
οῦ καὶ ἀποδοῦναι τὸν θεὸν ὡς ἀποδοῦναι
δὲν ἀποδοῦναι τὸν θεὸν ὡς ἀποδοῦναι*

2.—Υπογραμμίζει τὰ λάθη καὶ σημειώνει ἰδιαιτέρως τὰ σημεῖα ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ προκαλέσῃ εἰς τὴν παράδοσιν συζήτησιν.

3.—Κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐν τῇ παραδόσει συζητήσεως θὰ φροντίσῃ νὰ περιλάβῃ εἰς τὰς παρατηρήσεις του ὅλας, εἰ δυνατόν, τὰς Ἐκθέσεις, νὰ εἴπῃ δι' ὅλας τὴν κρίσιν του καὶ νὰ παρουσιάσῃ κατὰ ἐξ ἑκάστης. Εἰς τοῦτο ἀποδίδομεν μεγάλην σημασίαν. Διότι εἶναι δραστηκώτατον κίνητρον διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἀμίλλα μεταξὺ τῶν μαθητῶν. Ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπιτευχθῆ αὐτό, ἐφ' ὅσον αἱ Ἐκθέσεις εἶναι πολλαὶ καὶ ὀλίγη ἡ ὥρα, τὰ τετράδια κατὰ ποικίλους συνδυασμοὺς θὰ ἀποτελέσουν ὁμάδας καὶ θὰ γίνεται κοινὴ παρατήρησις διὰ πολλὰ ὁμοῦ. Παραδείγματος χάριν.

Πρόκειται περὶ Ἐκθέσεων τῶν ὁποίων τὸ θέμα ἐξέλεξαν ἄνθρωποι. Θὰ κρίνω πρῶτον καὶ θὰ ἐκτιμῆσω τὰ θέματα, ἀναφέρων ὅτι οἱ Α, Β, Γ... ἀνεπτυχῶν ἀπὸ ἕνα γνωμικόν, οἱ Δ, Ε, Ζ... ἔχουν περιγραφὴν ποσοθεσίας, οἱ Η, Θ, Ι... ἐντυπώσεις κτλ. ποῖοι παρουσιάζουν πρωτοτυπίαν εἰς τὴν ἐκλογὴν, ποῖοι ἐπαναλαμβάνουν θέματα ἐξετασθέντα καὶ ἄλλοτε κτλ. Εἰς τὰς Ἐκθέσεις μιᾶς ὁμάδος προσπαθοῦμεν ν' ἀνακαλύψωμεν κοινὰ σημεῖα πρὸς γενικὴν παρατήρησιν πιστοποιουμένην δι' ἀναγνώσεων μικρῶν ἢ μεγάλων τεμαχίων ἐξ ἑκάστης (π. χ. ἔχουν ὠραῖον προσοίμιον Β, Γ, Ε... δὲν διακρίνουν τὸ θέμα τους εἰς κεφάλαια Α, Δ, Η...) κτλ. Τοιοῦτοτρόπως καὶ τὴν προσοχὴν ὄλων ἔχομεν ἐντεταμένην καὶ αἱ παρατηρήσεις μας ἔχουν γενικότητα, φαίνεται δὲ καὶ ἐνὸς ἐκάστου ἢ δεξιότης ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τοὺς ἄλλους.

4.—Εἰσερχόμενος εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ θέματος ἀναγινώσκει τμήματα ἐνδιαφέροντα, χαρακτηριστικά, ἢ καὶ ὀλόκληρον Ἐκθεσιν ἂν εἶναι ἀνάγκη (ἰδίᾳ ἀπαίτησις μαθητῶν) καὶ ὑπάρχῃ ὁ ἀπαιτούμενος χρόνος καὶ προκαλεῖ τὴν κρίσιν τῶν μαθητῶν, γυμνάζων οὕτω καὶ αὐτοὺς διὰ πληρεστέραν κριτικὴν.

Ἄς μὴ ἀντιταχθῇ εἰς τὰ ἀνωτέρω ἢ παρατηρήσεις, ὅτι τοιοῦτοτρόπως εἶναι περιωρισμένη ἢ αὐτενέργεια τῶν μαθητῶν εἰς τὰς διορθώσεις. Ἄν παρχωρήσωμεν εἰς αὐτοὺς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συζητήσεως ἐπὶ τῶν διορθώσεων, θὰ χάνωμεν πολὺν καιρὸν μὲ παιδαριώδεις παρατηρήσεις, θὰ πελαγοδρομοῦμεν χάνοντες πολλὰς ὥρας δι' ὀλίγας Ἐκθέσεις. Ὁ κυριώτερός μας σκοπὸς εἶναι νὰ τοὺς ἐξασκήσωμεν ὄχι εἰς τὴν κριτικὴν, ἀλλὰ εἰς τὴν σύνταξιν καλῶν Ἐκ-

προσῆμι
καὶ ὁμαθία
τὰς ἐκθέσεις
ὅτι ἐν τῇ
διαδιδασκαλίᾳ
μὴ ἴσως
πρὸς οὐδὲν
τὸν μαθητῆ
τῆς ὁμοῦ
μποροῦν νὰ
προσέξουν
εἰ μὴ ἴσως
νὰ ἀναγνῶσι
τὴν ὁμοῦ

τὰ προσημίματα καὶ τὰ θεωνώματα. Διότι εἴδη
τὴν ἀναγνῶσι τὴν ὁμοῦ καὶ τὰ προσημίματα ἢ ἐπι-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς Διαβάσεως

θέσεων και συμφέρον έχουν να γράψουν πολλές Ἐκθέσεις και να λάβουν γνώσιν ὅσον τὸ δυνατόν περισσοτέρων Ἐκθέσεων συμμαθητῶν των. Τοῦτο δὲ ἐπιτυγχάνεται ἂν τὴν πορείαν τῆς συζητήσεως και τὰ σημεῖα τοῦ ἐλέγχου κανονίξῃ ὁ καθηγητῆς ἐξοικονομῶν τὸν ὀλίγον χρόνον, τὸν ἑποῖον ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του.

Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τὸ σχέδιον αὐτὸ δύναται νὰ ὑποστῇ πολλές τροποποιήσεις ἀναλόγως τῶν Ἐκθέσεων και τῆς ἱκανότητος και προθυμίας τῶν μαθητῶν και πολὺ περισσότερον κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ διδάσκοντος. Ἴδου πῶς ἐφηρμόσθη ποτὲ παρ' ἡμῶν ὁ τρόπος οὗτος συμφώνως πρὸς τὰ ὑποβληθέντα εἰς τὸν Γεν. Ἐπιθεωρητῆν πρακτικὰ τῆς ὑποδειγματικῆς διδασκαλίας, ὡς δικαιολογία τῆς ὁποίας ὑπεβλήθη και ἡ ἀνωτέρω εἰσήγησις.

Τὸ θέμα τῆς Ἐκθέσεως ἦτο «ὁ πόλεμος», δοθὲν ὅπως ἐδηλώθη ἤδη ἐν σελ. 24. Ἀφοῦ ἐμελέτησα τὰς Ἐκθέσεις, τὰς παρουσίασα εἰς τὴν τάξιν τὴν ὀρισμένην ὥραν ἐνώπιον τῶν συναδέλφων και ἐζήτησα εἰς τὴν ἀρχὴν νὰ καθορίσουν τί εἴδους Ἐκθεσιν ἔγραψαν. Τὴν ἐχαρακτήρισαν πραγματεῖαν. Τοὺς ἠρώτησα τότε, μία καλὴ πραγματεία περὶ πολέμου ποῖα κεφάλαια ἡμπορεῖ νὰ ἔχῃ. Τοῦτο δὲν εἶχε καθορισθῆ ὅτε ἐδόθη τὸ θέμα, οὔτε ἔπρεπε, διὰ νὰ αὐτενεργήσουν οἱ μαθηταί. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐγράφη ἤδη ἡ Ἐκθεσις, καλοῦνται οἱ μαθηταί νὰ καθορίσουν τὰ κεφάλαια τῆς ἐργασίας των και συμπληροῦντες ὁ εἰς τὸν ἄλλον νὰ εὔρουν τὸ πλεῖρες σχέδιον τῆς πραγματείας. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐδίσταζαν νὰ ἀπαντήσουν, ἐπρόσθεσα «κυτάξατε πῶς ἀρχίζει τὴν Ἐκθεσίαν του ὁ Μ. και ἀνέγνωσα τὴν ἀρχήν.

«Τί εἶναι πόλεμος; τί εἶναι ἡ φιλονικία αὐτή, ἡ ὁποία ἐγείρεται μεταξὺ τῶν διαφορῶν λαῶν; Διὰ τί ἄραγε νὰ μάχωνται ἀναμεταξύ των τὰ κράτη;...»

Γυμν.—Μᾶς προειδοποιεῖ ἡ Ἐκθεσις αὐτὴ διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς;

Μαθ.—Βεβαίως. Θὰ ἐξηγήσῃ 1) τί εἶναι πόλεμος. 2) θὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους γίνεται...

Γυμν.—Κεφάλαια τὰ ὁποῖα ἐθίξατε βλοῖ και κοντὰ εἰς αὐτὰ και ἄλλα.

Μαθ.—Διὰ παῖον σκοπὸν γίνονται οἱ πόλεμοι.—Μὲ παῖα μέσα

διεξάγονται.—Τί αποτελέσματα φέρουν.—'Αν είναι δυνατόν νά τούς ἀποφύγη κανείς ἢ ὄχι.

Γυμν.—'Εκθεσις ἡ ὁποία θά περιεῖχε ἄλλα αὐτά τὰ κεφάλαια καί θά ἀκολουθοῦσε αὐτὴν τὴν σειρὰν, θά ἦτο ἐπιτυχημένη.

'Ἄλλ' ἔλοι δὲν ἀκολουθοῦν τὸ σχέδιον αὐτό. Κυτάξατε πῶς ἀρχίζει τὴν 'Εκθεσίαν τῆς ἡ Κ. (ἀναγινώσκω).

«Δὲν ὑπάρχει εἰς τὸν κόσμον συνθήθεια τόσον κακὴ ὅσον ὁ πόλεμος...

Μαθ.—'Ἐδῶ ὡς βάσις τίθεται μία πρότασις ὡς ἐκφράζουσα ἀλήθειαν γενικοῦ κύρους, τρόπον τινά ὡς γνωμικόν. 'Ἐδῶ ἡ 'Εκθεσις θά ἔχη τὴν μορφήν ἀναπτύξεως γνωμικοῦ. Πρέπει ν' ἀποδειχθῇ μὲ ἐπιχειρήματα καὶ παραδείγματα ὅτι πράγματι ὁ πόλεμος εἶναι κακὴ συνθήθεια (ἂν ἡμπορῇ νά λέγεται συνθήθεια).

Γυμν.—Κυτάξατε καὶ ἄλλο προσίμιον. 'Ο Β. ἀρχίζει ὡς ἐξῆς (ἀναγινώσκει).

«'Αραγε θά ἦτο καλύτερα ἢ κατάστασις τῆς ἀνθρωπότητος σήμερον, ἂν ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος δὲν διεξήγετο ;...».

Μαθ.—Αὐτὸς εἰδικεύει πολὺ τὸ θέμα. Δὲν θά γράψῃ περὶ τοῦ πολέμου γενικῶς, ἀλλ' εἰδικῶς διὰ τὸν εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ μάλιστα μόνον διὰ τὰ αποτελέσματα τοῦ πολέμου ἐκείνου καὶ τὴν ἐπίδρασίν του εἰς τὴν κατόπιν τύχην τῆς ἀνθρωπότητος. Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς ἐκτὸς τοῦ θέματος. 'Ἡμπορεῖ νά λάβῃ ἀφορμὴν νά διατυπώσῃ τὰς σκέψεις του διὰ τὸν πόλεμον ἐν γένει.

Γυμν.—'Αφοῦ οὕτω συμφωνήσαμεν διὰ τὸ περιεχόμενον, τὸ ὅποιον ἔπρεπε νά ἔχη ἡ 'Εκθεσίς μας, ἕκαστος ἄς θυμηθῇ τί ἔγραψε καὶ νά κρίνῃ μόνος του μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐπέτυχε ἡ 'Εκθεσίς του.

Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ζητοῦμεν νά ἐκθέσουν καὶ προφορικῶς πῶς ὥρισαν τὸν πόλεμον, τί παρατήρησαν διὰ τὰ αἷτια καὶ τὰ αποτελέσματα τῶν πολέμων κτλ. ἀναγινώσκοντες ἐκ παραλλήλου καὶ ἐκ τῶν 'Εκθέσεων σχετικὰ χωρία. Τέλος διὰ νά γίνῃ καὶ εἰδικὴ δι' ἕκαστον παρατήρησις καὶ δοθοῦν δείγματα τῶν γραπτῶν, ἀναθεωροῦμεν ἄλλα κατὰ σειρὰν παρατηροῦμεν εἰς τὸν Α, ὅτι εἶναι ἄλλως ἀσυνάρτητα ὅσα γράφει καὶ ἀκατανόητα ἢ μόνον σαφῆς φράσις εἶναι (ἀναγινώσκωμεν).

«'Ἄλλ' ἄς μὴ βραδύνωμεν νά πιάσωμεν ἀνὰ χειρὰς τὰ ὅπλα ἕκ δευτέρου, νά ἐκδιώξωμεν τὸν τύραννον, νά ἐλευθερώσωμεν τὴν

χώραν τῶν δημοσθῶν μας καὶ νὰ τοὺς ἐπαναφέρωμεν εἰς τὰς ἑστίαις των ψάλλοντες παιᾶνας νίκης».

Ἐκθεσίαν τοῦ Κ. μὲ γλαφυρωτέραν περιγραφὴν ἀναγινώσκωμεν.

«Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν σημερινῶν ὁ πόλεμος δονεῖ καὶ συνταράττει τὴν γῆν, συνθέτει καὶ ἀποσυνθέτει τὰ ἔθνη. Οἱ λαοὶ ἀλληλοσφάζονται διηνεκῶς, ὥσάν νὰ εἶναι ὁ πόλεμος θεϊκὴ κατάρα. Διὰ μίαν γυναῖκα, τὴν ὠραίαν Ἑλένην, τὸ ξίφος καὶ τὸ ἀκόντιον συντρίβουν ἐπὶ τόσα ἔτη χιλιάδας Ἑλλήνων καὶ Τρώων, καὶ ὁ Ἀχιλλεὺς πολλὰς ἰφθίμους ψυχὰς Αἰδι προΐαψε. — Ἴδου μία αἰτία πολέμου, λόγοι τιμῆς, (ὁ Ἀλέξανδρος... οἱ Ρωμαῖοι... ὁ Μ. Ναπολέων—ἡ φιλοδοξία τῶν ἀρχηγῶν καὶ οἱ κατακτητικὸι σκοποὶ, ἄλλη αἰτία πολέμου. Ἴδου καὶ ἱερὸς καὶ εὐγενὴς σκοπός... ἡ ἐλευθερία, ἡ θρησκεία...). Παρὰ τὸν κολοσσιαῖον πολιτισμὸν μας δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν τὸν πόλεμον καὶ οὐδέποτε θὰ ἔλθῃ ἐποχὴ πού νὰ παύσουν ὀριστικῶς οἱ πόλεμοι».

Ἐκθεσίαν ζωηροτέραν, διότι ἡ γράφουσα μαθήτρια Ν. Γ. εὐρίσκειται εἰς ἐξαιρετικὴν ψυχολογικὴν κατάστασιν.

«Τοὺς πολέμους διοργανῶνουν οἱ ἄρχοντες διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὰ ὄρια τοῦ κράτους των πρὸς ὠφέλειάν των (Πρδγ. ὁ Ναπολέων...) ἀρπάζουν τὰ παιδιὰ τῶν ἄλλων καὶ τὰ στέλλουν διὰ τῆς βίας εἰς τὸν πόλεμον καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι παρακολουθοῦν ἀπὸ μακρὰ... Ἄς ἐρωτήσωμεν καὶ μιὰ μητέρα, ἡ ὁποία ἔχασε τὸ στήριγμά της εἰς τὸν πόλεμον, τί θὰ μᾶς πῇ... Παγώνει τὸ αἷμα μου καὶ δὲν μπορῶ νὰ σκεφθῶ τίποτε, γιατί σταματᾷ τὸ μυαλό μου... Εἴχαμε καὶ ἐμεῖς ἀδελφὸ νεώτατο· ὅτι εἶχε βγῆ ἀπὸ τὴν σχολὴν τῶν Εὐδελπίδων... ἐξηφανίσθη... μετὰ ἔξη μῆνας ἀπέθανεν ὁ πολυαγαπημένος πατέρας ἀπὸ τὴ λύπη του... (ἀκολουθεῖ περιγραφὴ τῆς δυστυχίας τῶν ἐκπατρισθέντων προσφύγων καὶ καταλήγει). Ἐχῶ τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει νὰ φροντίζωμεν νὰ ἀποφεύγωμεν τὸν πόλεμον».

Ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὰς ἄλλας Ἐκθέσεις παρέχονται μικρὰ δείγματα διὰ νὰ ἐκπαιδευθοῦν ἔλοι. Δὲν υπῆρχε καμμία ἀρτία διὰ νὰ ἀναγνωσθῇ ἕλη ὡς ὑπόδειγμα.

Ἐν τέλει μὲ εὐμενῆ διάθεσιν παρατηροῦμεν ὅτι, μολονότι καμμία ἀπὸ τὰς Ἐκθέσεις δὲν παρουσιάζει ἕλα τὰ στοιχεῖα, ἕνα ζητού-

μεν ἀπὸ μίαν ἀρτίαν πραγματείαν, ἐν τούτοις ὅλαι μαζί ἀμοιβαίως συμπληρούμεναι· θὰ ἐσχημάτιζαν καλὴν Ἐκθεσιν. Συνιστώμεν νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὰς γενομένας παρατηρήσεις καὶ νὰ προσπαθήσουσιν νὰ ἐπιτύχουν ἄλλην πληρεστέραν ἐπὶ παρομοίου θέματος, λ.χ. περὶ ἐπαναστάσεων. Διὰ τὴν νέαν αὐτὴν Ἐκθεσιν τὸ σχέδιον εἶναι ἤδη προδιαγεγραμμένον, τὸ αὐτὸ τῆς παρουσίας, ἦτοι θὰ καθορίσῃ ἀπὸ τὰς ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστὰς ἐπαναστάσεις, τί εἶναι ἐπαναστάσεις, ποῖοι λόγοι τὰς προκαλοῦν, τί ἐπιδιώκουν, πῶς διεξάγονται, τί ἀποτελέσματα φέρουν, ἂν εἶναι δυνατόν νὰ τὰς ἀποφύγωμεν.

Ὅλιγα λεπτὰ διετέθησαν καὶ διὰ λεκτικὰ λάθη. Εἶχα σημειώσει ἀπὸ διάφορα τετράδια τὰ ἐξῆς λάθη, τὰ ὅποια διωρθώθησαν ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ ἐχαρακτηρίσθησαν ἀκυριολεξίαι, ἄγνοια τῆς κυρίας σημασίας καὶ τῆς χρήσεως τῶν λέξεων.

— τὰ σπέρματα τοῦ Ρήγα **ἀντὶ** ὁ σπόρος τὸν ὁποῖον ἔσπειρεν ὁ Ρήγας.

— ἀφοῦ στρατοπεδεύσῃ τὰς δυνάμεις τοῦ **ἀντὶ** ἐπιστρατεύσῃ.

— ζητοῦν φυγὴν σωτηρίας **ἀντὶ** καταφύγιον ἢ σωτηρίαν,

— ἐφοπλίζοντα **ἀντὶ** ἐξοπλίζονται.

— οἱ πόλεμοι θερίζουν τὴν ἀνθρωπότητα ὕλικῶς καὶ προσωπικῶς **ἀντὶ** ἐξαντιοῦν οἰκονομικῶς, καταστρέφουν ἄτομα.

— τὰ κράτη συνεχλωνίσθησαν ἐκ τῶν ριζῶν των **ἀντὶ** ἐκ θεμελίων ἢ σύρριζα.

— ἡ πικραμένη μάσσα ζωγραφίζει τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου μὲ τὰ ὠραιότερα χρώματα **ἀντὶ** ζωηρότερα χρώματα.

— αἱ περὶ θρησκείας ἰδέαι εἶναι ἄλλη πτέρυξ διὰ νὰ ἐκτραγῆ ὁ πόλεμος **ἀντὶ** ἄλλη ἀφορμή.

— ὁ πόλεμος διεξάγεται μερικῶς ἢ ὀλοσχερῶς **ἀντὶ** εἶναι μερικὸς ἢ γενικὸς.

Ἡ ἔργασις ἐληξεν ἐντὸς μιᾶς ὥρας ἀκριβῶς, τῆς ὑπὸ τοῦ προγράμματος καθωρισμένης 50λέπτου ὥρας. Εἶναι ἀληθές ὅτι οἱ μαθηταὶ ἦσαν ὀλίγοι (20), ἀλλὰ τὴν αὐτὴν περίπου μέθοδον ἐφήρμοζα καὶ ὅταν εἶχα 74 μαθητῆρας τῆς Ε' τάξ. εἰς τὸ Γυμνάσιον θηλέων Θυνίκης. Φυσικὰ πρέπει νὰ γίνουσι ἀναγκαῖαι τινὲς συντομεύσεις ὑπὸ τὸν ἀπαράδατον ὅρον ὅτι ὁ καθηγητὴς θὰ θεωρήσῃ ὅλας τὰς Ἐκθέσεις. Ἡ ἐξοικονόμησις γίνεται ὡς ἐξῆς. Μετὰ τὴν θεωρήσιν τὰ τετράδια χωρίζονται εἰς ὁ κατηγορίας. Εἰς τὴν Α εἶναι

καλύτερα
περίοδο
δύοαις

καί τελείως αποτυχημένα έργασιαί (λόγω κακογραφιών, ανορθογραφιών, ασυνταξιών, ασυναρτησιών, ανουσιών νοημάτων)· εις τὴν Β αὐ μέτρια, εις τὴν Γ αὐ ὀπωσδήποτε καλαί, εις τὴν Δ αὐ καλύτεραι καί· εις τὴν Ε ὅσαι παρουσιάζουν ἐξαιρετικὰ χαρίσματα. Κατὰ τὴν ἀπόδοσιν τῶν τετραδίων ἐν ἀρχῇ ἐξαγγέλλεται εἰς τοὺς μαθητάς, ὅ ὅποιοι γνωρίζουν τὴν διαίρεσιν αὐτὴν, εἰς ποίαν κατηγορίαν εὐρίσκειται ἕκαστος. Τοιοῦτοτρόπως γίνεται μέγα μέρος τῆς κριτικῆς. Ἐπειτα ἡ ἔκτασις τῶν ἀναγνωστέων τεμαχίων θὰ κανονισθῇ ἀναλόγως πρὸς τὸν διαθέσιμον χρόνον.

Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ αποτελοῦν τὴν ἐξωτερικὴν, τὴν τυπικὴν μορφήν τῆς μεθόδου. Ἡ ψυχὴ καὶ ἡ οὐσία, ἡ ὁποία θὰ καταστήσῃ γόνιμον τὴν ἐργασίαν καὶ θὰ τῆς ἐμφυσήσῃ ζωὴν, εἶναι τὸ εἶδος τῶν παρατηρήσεων καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὅποιον θὰ διατυπωθοῦν αὐταί. Μία ἐπιτυχημένη περικοπὴ τοῦ θὰ ἀναγνωσθῇ καὶ θὰ σχολιασθῇ, ζωηρὰ εἰκῶν ἢ γραφικῆ ἐκφρασις, λεπτομέρεια μικτυροῦσα παρατηρητικότητα ἢ εὐστροφίαν πνεύματος ἢ εὐγένειαν ψυχῆς καὶ πρὸ πάντων τὸ ζωηρὸν καὶ πεφωτισμένον ἐνδιαφέρον τοῦ διδάσκοντος διὰ πᾶσαν ἐπιτελουμένην πρόδον, θὰ πολλαπλασιάσουν τὴν δραστηριότητα τοῦ μαθητοῦ καὶ θὰ αὐξήσουν τὴν ἀπόδοσιν του. Τὸ μουσικὸν τῆς ἐπιτυχίας τῶν Ἐκθέσεων εἶναι νὰ κάμῃς τὸν μαθητὴν νὰ θέλῃ νὰ γράψῃ. Διότι ὅταν αὐτὸς θέλῃ, τὸ δροσερόν, ἀγνὸν καὶ ἀδιάφθορον ἀκόμη παιδικὸν καὶ νεανικὸν πνεῦμα του θὰ εὕρῃ τὰ μέσα νὰ δημιουργήσῃ τι ὄρατον.

Προσθέτω καὶ ἕτερον παρόμοιον ὑπόδειγμα διορθώσεως Ἐκθέσεων, γενομένης τὸ 1926 εἰς τὴν Δ' τάξιν, ὅπως ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Α' ἐκδόσιν τῶν Συνθετικῶν Ἀσκήσεων μου.

Ἐπρόκειτο ἐκεῖ περὶ Ἐκθέσεως μὲ περιωρισμένον σχέδιον καὶ μὲ κεφάλαια ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμένα. Τὸ θέμα, Ἡ νύκτα. Δὲν ἐζήτησα ἐλευθέραν ἐργασίαν περιγραφικὴν κτλ. ἀλλὰ ἐζήτησα νὰ καθορίσουν τί ἐντύπωνιν κάμνει εἰς αὐτοὺς τὸ ἀντίκρισμα τῆς νύκτας εἰς τὸ ὑπαιθρον, ποῖα εἶναι τὰ σπουδαιότερα χαρακτηριστικὰ τῆς καὶ μὲ τί ἡμποροῦν νὰ παραλληλίσουν αὐτήν. Ἀφοῦ ἐθεώρησα κατ' ἴδιαν τὰ γραπτὰ, τοὺς διένειμα τὰ τετράδια καὶ προσεκέλευσα νὰ ἀναγνώσουν πρῶτον τί ἔγραψαν ὡς γενικὴν ἐντύπωνιν.

Ἄλ. Παπαηλιόπουλος.—Εἶν' ἀπερίγραπτη ἡ χαρὰ καὶ ἡ ἀγα-

λίαςις πού αισθάνομαι όταν βρεθῶ σ' ἔξοχή νύχτα μὲ μόνη συντροφιά τ' ἄστρα.

(Οἱ περισσότεροι δὲν συμφωνοῦν, δὲν παραδέχονται ὅτι εἶναι δυνατὸν παιδί μόνον στὴν ἔξοχή μὲ μόνη συντροφιά τᾶστρα ν' ἀντικρίξῃ τὴν νύχτα μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίαςιν).

Π. Πετριδῆς.—Ἡ νύχτα εἶναι ἓνα φυσικὸν φαινόμενον πού ὅταν πλησιάζῃ μᾶς προξενεῖ κάποιον ἀπροσδιόριστον φόβον καὶ μελαγχολίαν, σὰν κάτι νὰ μᾶς πλακώνῃ τὴν καρδιά, ἰδίως ὅταν λείπῃ ἢ μόνη παρηγοριά τῆς νύχτας τὸ φεγγάρι.

(Οἱ περισσότεροι τὸ ἐγκρίνουν).

Ν. Βανδάκης.—Ὅταν ἡ νύχτα ἀρχίξῃ καὶ πέφτῃ τὸ σκοτάδι, νομίζει κανεὶς ὅτι σκεπάζει τὴν γῆν μαῦρος μανδύας, τὸν ὁποῖον ἀπλώνει ἐπ' αὐτῆς ἓνα μυστηριώδες καὶ ἀόρατο χέρι. Ὁ οὐρανὸς σιγά-σιγά παίρνει ὅλας τὰς ἀποχρώσεις καὶ τέλος προβάλλει μαῦρος μὲ τὰ ἀστέρια παραθυράκια του. Καὶ ὅταν τὸν ἀντικρίξῃ κανεὶς αισθάνεται ἓνα μυστήριον νὰ τὸν περιβάλλῃ.

(Προκαλούμενος ἐξήγγει ὅτι μὲ τὴν τελευταίαν φράσιν του ἐνοεῖ ὅτι αισθάνεται κάποιαν ἀνησυχίαν, κάποιο ἀπροσδιόριστον συναίσθημα).

Β. Κωστόπουλος.—Παρατηρῶν τὸν ἥλιον νὰ χάνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀπίσω ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὸν μαῦρον πέπλον τῆς νυκτὸς νὰ καλύπτῃ τὰ ἀγαθὰ πλάσματα τοῦ θεοῦ, αισθάνομαι λύπην καὶ μελαγχολίαν, καθίσταμαι ἀκουσίως σοβαρώτερος, κρίνω τὰ πράγματα μὲ μεγαλυτέραν αὐστηρότητα καὶ ὀργίζομαι εὐκολώτερον.

(Τὰς τελευταίας ἀνωμαλίας τοῦ χαρακτήρος του ἀποδίδομεν εἰς τὴν ἀνησυχίαν του).

Ι. Κανακάκης.—Πόσον ὅλα τὴν νύχτα εἶναι σκυθρωπὰ καὶ ἄγρια! Μέσα στὸ σκότος ἀκούονται κατὰ διαλείμματα τὰ γαυγίσματα τῶν σκύλλων, τὸ μονότονον κλαυθμύρισμα τοῦ γκιώνη! Καὶ ὅμως πόσον μία μελαγχολικὴ νύξ φωτιζομένη ἀπὸ τὸ ἀργυρόφωτος τῆς σελήνης, πόσον ἀπαλύνει καὶ ξεκουράζει τὴν ψυχὴν, ἐνῶ συγχρόνως τὴν γεμίζει ἀπὸ μίαν γλυκεῖαν μελαγχολίαν!

Ἀπὸ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς ἄλλοι βεβαιώνουν ὅτι γράφουν περὶ τοῦ παρόμοια, ἄλλοι δὲν θέλουν νὰ διαβάσουν ἔσα ἔγραψαν, διότι ἀναγνωρίζουν ὅτι δὲν εἶναι ἐπιτυχημένα καὶ συμφωνοῦν ὅλοι ὅτι

ἡ νύκτα προκαλεῖ ἀπροσδιόριστόν τινα φόβον, ἀνησυχίαν καὶ μελαγχολίαν.

Κατόπιν καλοῦνται ἄλλοι νὰ ἀναγνώσουν τοὺς γενικοὺς χαρακτήρας.

Γ. Κοντούλης.—Τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα αὐτῆς εἶναι πρῶτον τὸ σκοιρόν της χρῶμα ἐπερχόμενον ὀλίγον κατ' ὀλίγον, αἱ μυριάδες τῶν ἀστέρων οἵτινες τρεμοσβύνουν ὡς λυχναίαι ὑπὸ τὴν πνοὴν ἀνέμου, ἡ σελήνη ἡμῖς ἀνέρχεται μὲ τὸ ὄχρόν της φῶς ἀπὸ τὰ βασίλεια τῆς μελαγχολίας.

Β. Γκανᾶς.—Ἡ νύξ εἶναι σκοτεινὴ, ζοφερά, ἔναστρος, ἀστροφεγγής.

Δ. Κράσιος.—Οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς νυκτὸς εἶναι τὸ βαθὺ καὶ ἀδιαπέραστον σκότος, ἡ ἀπειρος ἔκτασις, ἡ ἄκρα σιωπὴ. Κατάλληλοι ἐκφράσεις: μαύρη νύκτα, ἄγρια νύκτα, ἥσυχο βράδυ, ἀστροφεγγής, μυστηριώδης, σεληνοφώτιστη νύκτα.

Συζητοῦνται καὶ αἱ γνώμαι αὐταὶ ὑπὸ τῆς ὀλομελείας καὶ διορθῶνται. Ἐποῦ εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ συζήτησις, ἕως οὗ ἐξαντληθοῦν εἰς τὰ κεφάλαια τῆς Συνθέσεως. Ταιουτοτρόπως τὸ θέμα ἀναπτύσσεται τελειότερον καὶ ἐξονυχίζεται διὰ τῆς συνεργασίας ὅλης τῆς τάξεως. Ἐκαστος ἀντιλαμβάνεται τὰ λάθη του, τὰ μειονεκτήματα καὶ τὰ πλεονεκτήματα τῆς Συνθέσεώς του, παρακολουθεῖ τὰ διανοήματα τῶν συναδέλφων του, ἐκτιμᾷ τὰς ἐπιτυχίας των, φιλοτιμεῖται νὰ τοὺς φθάσῃ, ὠφελεῖται πραγματικά. Καὶ περὶ εὐχάριστα ἡ ὥρα, ἡ ὁποία μὲ τὸ κρατοῦν παλαιὸν σύστημα θὰ ἦτο ὀχληροτάτη.

Ἀπὸ ἄλλην Ἐκθεσιν γραφεῖσαν τὸ 1928 εἰς τὰς εἰσιτηρίους διὰ τὸ Γυμνάσιον ἐξετάσεις, ἔχω σημειωμένας τὰς ἐξῆς περιχοπὰς, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐγίνοντο ὑποκείμενα συζητήσεων, ἂν ἐδιορθῶνοντο αἱ Ἐκθέσεις εἰς τὴν παράδοσιν. Τὸ θέμα ἦτο περιγραφὴ λωποδυτικῆς σκηρῆς ἀπὸ τὰς ὁδοὺς τῶν Ἀθηνῶν. Ἐξετάζοντες οἱ μικροὶ τὰ ἐλατήρια τῆς πράξεως τοῦ μικροῦ λωποδύτου, καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς, ἐθεώρουν αἰτίαν τῆς διαφθορᾶς τὴν ἐγκατάλειψιν, τὴν ὀρφάνειαν, τὰς στερήσεις, τὰς κακὰς συναναστροφὰς.

« . . . ἔπληρε τέτοιον δρόμον (γράφει ὁ Νικολαΐδης), διότι ἀπὸ πολὺ μικρὸς οἱ γονεῖς του δὲν ἐφροντίζαν νὰ πηγαίῃ τακτικὰ εἰς τὸ σχολεῖον καὶ αὐτὸς θὰ ἐπηγάινε εἰς τοὺς δρόμους καὶ θὰ ἔπαιζε καὶ ἔτσι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔγινε ἕνας μικρὸς λωποδύτης.

Ἄλλος (ὁ Γ. Χαρβαλιᾶς) ἔχει τὰ ἑξῆς ὥραια.

Ὅταν ἐγύρισα στὸ σπῆτι μου καὶ διηγήθηκα τὴν σκηνὴν αὐτὴν στὸν πατέρα μου καὶ τοῦ εἶπα τὸ συμπέρασμά μου, δηλαδὴ ὅτι αἱ στερησεις τὸν ὠδήγησαν εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον, ἐκεῖνος μειδιώντας μοῦ εἶπε : « Αἱ στερησεις, παιδί μου, δύσκολα ἕνα καλὸν καὶ τίμιον ἄνθρωπον ὀδηγοῦν εἰς αὐτὸν τὸν δρόμον ».

Καὶ διὰ τὰ μέσα τῆς βελτιώσεως δὲν εἶναι σύμφωνοι ἔλοι, ἕκαστος ἔχει τὰς θεωρίας του. Ὀλίγοι εἶναι οἱ σκληροὶ ποὺ θέλουν φυλακὴν καὶ τιμωρίαν. Κάποιος ὑπερβάλλει ἔλους :

« Τώρα διὰ νὰ σωθῆ αὐτὸ τὸ παιδί πρέπει νὰ πάῃ στὴν Ἄστυνομία, νὰ φάῃ ἕνα ἕυλὸ γερό, νὰ κάτση καὶ μερικὲς ἡμέρες μέσα, γιὰ νὰ βάλῃ γνῶσι καὶ ἔπειτα ἅμα βγῆ ἔξω νὰ τὸν πιάσουν καλὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς καὶ νὰ τοῦ ποῦν. « Ἐλα δῶ, γιατί νὰ πᾶς νὰ κλέβῃς καὶ νὰ σὲ πηγαίνουνε στὶς ἀστυνομίες καὶ νὰ σὲ βρίζουνε, νὰ λένε κακὰ γιὰ τὴν μάννα σου καὶ νὰ σὲ ἀποστρέφονται οἱ φίλοι σου καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ».

Λίντας.

Εἶναι ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι τὰς συμβουλὰς θέλει ἀπὸ τὰ καλὰ παιδιὰ τῆς γειτονιάς, ἀπὸ τὴν συντροφιά του, ὄχι ἀπὸ μεγάλους.

Ἄλλ' οἱ περισσότεροι δὲν εἶναι τόσο σκληροί.

« Ὁ μικρὸς μπορεῖ νὰ σωθῆ (γράφει ὁ Δ. Χρυσικός) ὅταν τὸν πάροουμε καὶ μὲ μαλακὸν τρόπον τοῦ δείξωμεν τὸν καλὸν δρόμον καὶ σταθῶμεν ὡς κηδεμόνες του.

« Αὐτὸ τὸ μικρὸ παιδί εἶναι δυνατὸν νὰ σωθῆ, ἐὰν φροντίση κανεὶς νὰ τὸ κλείσῃ σὲ κανένα ὀρφανοτροφεῖον. Ἄλλὰ ποῖος φροντίζει σήμερα γιὰ τὰ φτωχὰ καὶ ὀρφανὰ ; Κανεὶς δὲν φροντίζει ». λέγει ἕνας μικρὸς φιλόσοφος, ὁ Π. Σύρμας.

« Ἡ σωτηρία τοῦ μικροῦ εἶναι νὰ κλεισθῆ εἰς ἕνα ἄσυλον ἢ εἰς ἕνα ὀρφανοτροφεῖον ὅπου ὑπάρχουν μέσα μορφώσεως. Τότε μόνον θέλει συμμορφωθῆ καὶ σωθῆ. Θεοφίλου.

Και άλλοι βμοια προτείνουν

«Νά τὸ κλείσουμε εἰς τὸ Ἐμπειρίκειον, ὅπου θὰ μάθῃ καὶ τέχνην καὶ δὲν θὰ ἔχει ἀνάγκη νὰ κλέβῃ».

καὶ ἄλλος

«σὲ κανένα δημόσιον ἐμπειρίκειον!»

Κανεὶς ἀπὸ τοὺς γράφοντας δὲν ἐπιχειρεῖ νὰ περιγράψῃ τὴν σκηνὴν τῆς ἀξιοποιήσεως, δὲν κατέρχεται εἰς τεχνικὰς τρόπων τινὰ λεπτομερείας. Ἐνας μόνον (δ Μ. Καρᾶς) ἔχει τὰ ἐξῆς ἀρκούντως χαρακτηριστικά.

«... ἀλλὰ τύχη τοῦ κακῆ. Χωροφύλαξ τις διερχόμενος ἐκεῖθεν τὴν στιγμὴν ἐκείνην, τὸν εἶδε ποὺ προσπαθοῦσε νὰ κόψῃ τὸ λουράκι ποὺ ἦτο περασμένη ἢ τσάντα εἰς τὸ χέρι τῆς κυρίας καὶ τὸν συνέλαβε, Ὁ μικρὸς οὗτος θὰ ἐμιμῆθηκε κανένα μέγαλον λωποδύτην, ὅπως τὸν Γιαγκούλιαν καὶ ἠθέλησε νὰ τοῦ μοιάσῃ».

Μεταξὺ ὄλων τῶν Συνθέσεων ξεχωρίζει ἰδιαιτέρως μία μὲ ἀφήγησιν ἀπλήν καὶ σαφή, μὲ προτάσεις μικράς, κάπου-κάπου μὲ λεπτομερείας χαρακτηριστικάς, ἀλλ' ἔχει καὶ τὰς περισσοτέρας ἀνορθογραφίας, οὐδὲν δὲ σημεῖον στίξεως.

Ἡ ἀνάγνωσις καὶ ἡ κριτικὴ τοιούτων τεμαχίων διεγείρει τὴν φαντασίαν τῶν μικρῶν, ὠθεῖ καὶ τοὺς τυπικωτέρους, οἱ ὅποιοι συνήθως περιορίζονται εἰς τὴν ξηρὰν ἀφήγησιν μιᾶς πράξεως, νὰ ζητοῦν νὰ διεισδύουν εἰς τὰς σκέψεις καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν δρώντων, νὰ ἀντικαθίστανται τὰ αἶτια, τὰ ἐλατήρια καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν διαφόρων πράξεων, μὲ ἄλλας λέξεις, στρέφουν τὴν προσοχὴν τοῦ γράφοντος ἀπὸ τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον εἰς τὸν κόσμον τῶν ἰδικῶν του διανοημάτων.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιλάβῃ τις εἰς ὀλίγους ὄρισμένους τύπους τὴν ἄπειρον ποικιλίαν, τὴν ὁποίαν παρουσιάζει ἡ διόρθωσις τῶν Ἐκθέσεων, ὅταν γίνεται οὕτω μὲ στοργὴν καὶ ἐνδιαφέρον. Τὸ ἐξῆς εἶναι ἀνάγκη νὰ τονισθῇ καὶ πάλιν. Εἶναι δύο τὰ σημεῖα τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν προσοχὴν μας εἰς τὰς Ἐκθέσεις : α') ἡ ἐξωτερικὴ μορφή, ἡ γλωσσικὴ διατύπωσις, ἡ ἀπλή ἀπηλλαγμένη ἀρχαϊσμῶν, διαλεκτισμῶν, σολικισμῶν, ἀνορθογραφιῶν γλῶσσα, τὸ σαφὲς καὶ κομψὸν ὕφος καὶ β') ἡ ἐσωτερικὴ μορφή τῆς Ἐκθέσεως, ὁ πλοῦτος, ἡ εὐγένεια καὶ τὸ κάλλος τῶν διανοημάτων, ἡ τάξις, ἡ φυσικότης

και ἡ ἀλήθεια αὐτῶν, ἡ ὁποία προδίδει ζωὴν καὶ ἀφήνει ζωηρὰν ἐντύπωσιν εἰς τὸν ἀκροατὴν.

Ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα πρὸς ποῖον πρῶτα θὰ στραφῆ ἡ προσοχή μας, ποῖον θὰ ἐπιμεληθῶμεν ἐνωρίτερον διὰ τὴν ἐπιτύχωμεν δι' αὐτοῦ καὶ τὸ δεύτερον; Πρέπει δηλαδὴ, ὅπως γενικῶς πιστεύεται, νὰ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τῶν Μέσων σχολῶν εἰς τὴν γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς ὀρθὴν διατύπωσιν ἀπλῶν Ἐκθέσεων, καὶ νὰ ἀναβάλωμεν εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τὴν φιλοσοφίαν νὰ ἐπιτύχωμεν πρωτοτύπους καὶ καλλιτεχνικὰς Ἐκθέσεις, δημιουργικὴν ἐργασίαν; Ἡ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴν πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῶμεν περισσότερο διὰ τὸ περιεχόμενον τῶν Ἐκθέσεων, περισσότερο ἀπὸ τὴν γλωσσικὴν μορφήν διὰ τὰς ἐσωτερικὰς καὶ οὐσιωδεστέρας ἀρετὰς τῆς συνθετικῆς ἐργασίας; Τὸ πρῶτον φαίνεται εὐκολοὺν εἰς πολλοὺς καὶ διαθέτουσιν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τὸν περισσότερο χρόνον διορθώνοντες ὀρθογραφικὰ καὶ συντακτικὰ λάθη. Ἀλλὰ τὸ κέρδος δὲν εἶναι ἀνάλογον πρὸς τοὺς καταβαλλομένους κόπους. Οἱ μαθηταὶ ἐξακολουθοῦν νὰ διατηροῦν καὶ εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τὰς ἀσυνταξίας καὶ τὸ ἀκατάστατον καὶ ἀψυχον ὕφος. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν κατορθώσουν νὰ γράφουν γραμματικῶς καὶ συντακτικῶς ὀρθῶς, σπανίως κατορθώνουν νὰ γράψουν καὶ ζουμεράς, ὠραίας καλλιτεχνικὰς Ἐκθέσεις. Διότι μὲ ἄτεχνα καὶ ἀνοῦσια φρασίδια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ καλλιέργηθῆ λεκτικὸν ὕφος. Ὁ γλωσσικὸς καταρτισμὸς δὲν συνεπάγεται ἀναγκαιῶς καὶ τὴν δεξιότητα ἐμπνεύσεως ὠραίων Ἐκθέσεων. Διὰ τοῦτο συναντῶμεν συχνὰ μαθητὰς πρωτεύοντας διὰ τὴν γραμματικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν τῶν ἱκανότητα, ἀλλὰ πεζοὺς καὶ καταφανῶς ὑστεροῦντας εἰς τὰς Ἐκθέσεις. Ἐνῶ ἀντιθέτως μία ὠραία εὐφυΐς καὶ καλλιτεχνικὴ σκέψις θὰ ζητήσῃ νὰ εὕρῃ καὶ τὸ ἀνάλογον ἐκφραστικὸν περιῶλημα καὶ θὰ τὸ ἐπιτύχῃ ἐπὶ τέλους. Ὅταν ὀρμᾶται κανεὶς ἀπὸ ἐσωτερικὴν συγκίνησιν καὶ ζητῆ νὰ ἐκφράσῃ ζωηρὰς ἀτομικὰς τοῦ ἐντυπώσεως, θὰ ἀνακαλύψῃ καὶ τοὺς γλωσσικοὺς τύπους, οἱ ὁποῖοι θὰ καταστήσουν αὐτὰς αἰσθητὰς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους, θὰ ἀντιληφθῆ πόσον ἀσημίζουσι τὰς ἰδέας τοῦ τὰ γλωσσικὰ καὶ ὀρθογραφικὰ λάθη, θὰ προσπαθήσῃ νὰ τὰ διορθώσῃ καὶ θὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτῶ τὴν προσήκουσαν ἀρμονίαν μεταξὺ ἰδεῶν καὶ λεκτικοῦ.

Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς πρέπει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ στρέψωμεν

τὴν προσοχὴν μας περισσότερο εἰς τὴν ὕλην καὶ τὴν οὐσίαν τῶν Ἐκθέσεων, βέβαιοι ὅτι οὕτω θὰ ἐπιτύχωμεν σὺν τῷ χρόνῳ καὶ τὸν γλωσσικὸν καταρτισμόν. Ὑπὲρ αὐτοῦ συνηγορεῖ καὶ ἄλλος λόγος. Εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις οἱ μαθηταὶ ὡς μικρότεροι καὶ ἀφελέστεροι ἐκδηλώνουν εὐκολώτερον τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τῶν διανοημάτων των—ἕρος ἀπαραίτητος διὰ τὴν γραφὴν ὠραίων Ἐκθέσεων.

Ἡ γλῶσσα τῶν Ἐκθέσεων.

Πρέπει νὰ ἐξετασθῇ ὁποῖα θὰ εἶναι ἡ γλωσσικὴ μορφή τῶν Ἐκθέσεων. Τὸ ζήτημα αὐτὸ ἔγινε θέμα ἰδιαίτερας συζητήσεως καὶ κατὰ τινα Γεν. Συνέλευσιν τοῦ κλάδου καὶ ἐλήφθη κάποια ἀπόφασις καὶ αἱ περὶ αὐτῆς συζητήσεις ἐξηκολούθησαν καὶ κατόπιν, Ἄλλ' ὅσοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν συζήτησιν, εἴτε ἐκ προθέσεως εἴτε κατὰ παρερμηνείαν, γενικεύουν τὸ θέμα καὶ μεταπίπτουν εἰς τὸ ἄλυτον παρ' ἡμῖν γλωσσικὸν ζήτημα καὶ ἀναλόγως πρὸς τὰς γλωσσικὰς τῶν πεποιθήσεις τάσσονται ὑπὲρ τῆς δημοτικῆς ἢ τῆς καθαρευούσης. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα δὲν θὰ λυθῇ διὰ τῶν Ἐκθέσεων τῶν σχολείων. Οὐτε συγχωρεῖται νὰ μετατρέπωμεν τὰ μαθήματα εἰς μέσα πειραματισμῶν ἢ προπαγανδισμοῦ ὑπὲρ ὠρισμένων γλωσσικῶν ἀντιλήψεων ἢ θεωριῶν.

Ἐὰν ὁ γραπτὸς ἡμῶν πεζὸς λόγος κατάρθωνε νὰ λάβῃ ὠρισμένην γλωσσικὴν μορφήν ἐπιδοκιμαζομένην ἀπὸ ὄλους, εἰς τὴν περὶ Ἐκθέσεων πραγματείαν δὲν θὰ ὑπῆρχε θέσις διὰ τὸ ἐρώτημα περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν. Ἄλλὰ θὰ ἐλέγαμεν ὅτι, ὅπως ὁ διδασκόμενος Γαλλικὰ ἢ Γερμανικὰ γράφει καὶ τὰς Ἐκθέσεις του εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ τὴν Γερμανικὴν, οὕτω καὶ ὁ τὰ Ἑλληνικὰ διδασκόμενος θὰ γράφῃ τὰς Ἐκθέσεις του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, τὴν Ἑλληνικὴν τοῦ γραπτοῦ πεζοῦ λόγου. Ἄλλὰ εἰς τὴν περὶ ἡμᾶς πραγματικότητα δὲν καλλιεργεῖται μία μόνη γλωσσικὴ μορφή. Ἐχομεν δύο ἰσχυρὰ γλωσσικὰ καθεστῶτα, τὴν Δημοτικὴν καὶ τὴν Καθαρευούσαν, ἕκαστέραν μὲ φανατικὸς ὁπαδοὺς καὶ ὑποστηρικτὰς.

Οἱ γράφοντες παρ' ἡμῖν εἶναι γενικῶς ἀπειθάρχητοι, δὲν ἀναγνωρίζουν κῦρος εἰς κανένα κανόνα, νομοθετοῦν κανόνας ἰδικούς των ἕκαστος, γραμματικὸς συντακτικὸς ὀρθογραφικὸς, ἀναμιγνύουν ἀβιαιρέτως ὅσα θέλουν στοιχεῖα Δημοτικῆς καὶ Καθαρευού-

σης και δημιουργούν τοιουτοτρόπως ποικίλας νέας μορφάς, Δημοτικήν Μικτήν με στοιχεία πολλά η̄ ὀλίγα ἀπὸ τὴν λογίαν παράδοσιν, Καθαρεύουσαν Μικτήν με παραχωρήσεις ἀναγκαίαις εἰς στοιχεῖα δημῶδη. Μέσα εἰς τὰ καθεστῶτα αὐτὰ ζῆ̄ και μορφώνεται ὁ μαθητῆς και ὑφίσταται ἀναγκάως τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Ζῆ̄ και ἀναστρέφεται εἰς τὸ σπῆτι και εἰς τὸν δρόμον με τὴν Δημοτικήν, με αὐτὴν εἰσέρχεται εἰς τὸ σχολεῖον και εἰς τὴν Δημοτικήν τοῦ παρέχεται ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις. Εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης διδάσκειται εἰς τὴν καθαρῆουσαν τὰ ἀναγνωστικά του εἰς ὅλας τὰς τάξεις τοῦ προσφέρουν ἐκλεκτὰ ἔργα και εἰς τὴν Δημοτικήν και εἰς τὴν Καθαρεύουσαν. Λογοτεχνικά ἔργα, ποιήματα, διηγήματα, δράματα, ἐκλεκτὰς μεταφράσεις ξένων ἔργων εὐρίσκει περισσότερα εἰς τὴν Δημοτικήν. Τὰ περισσότερα ἐπιστημονικά συγγράμματα, οἱ νόμοι και τὰ διατάγματα τοῦ κράτους, τὰ ἐπίσημα δημόσια και πολλῶν ὀργανισμῶν ἔγγραφα γράφονται εἰς τὴν Καθαρεύουσαν. Αὐτὸς παρουσιαζόμενος εἰς πολλὰ πρόσωπα ὀφείλει νὰ ὀμιλῆ̄ και νὰ γράφῃ εἰς τὴν Καθαρεύουσαν, ἐνῶ με ἄλλους ἐπικοινωνεῖ καλύτερα εἰς τὴν Δημοτικήν. Καὶ οἱ καθηγηταὶ του, τοὺς ὀποίους ἀλλάσσει συχνά, εἶναι διηρημένοι, και ἄλλοι μὲν ἔχονται τῆς Καθαρεύουσης και ἄλλοι προτιμοῦν τὴν Δημοτικήν. Ὁ διχασμὸς αὐτὸς δὲν εἶναι βεβαίως κάτι τι εὐχάριστον, οὔτε ἐξυπηρετεῖ τὴν ἀρτιωτέραν μόρφωσιν τῶν νέων. Ἀλλὰ και τίποτε δὲν μαρτυρεῖ ὅτι τὰ πράγματα θὰ εἶναι ὀμαλῶτερα εἰς προσεχῆς μέλλον, ὅτι κάποια δύναμις θὰ κατορθώσῃ νὰ ἐπιβάλῃ εἰς ὅλους μίαν ὀμοιομορφον γλῶσσαν.

Ὁ τρόφιμος τῶν σχολείων θὰ ζῆ̄ ἐπὶ μακρὰ ἔτη εἰς τὸ περιβάλλον αὐτὸ και τὸ σχολεῖον ἐφόσον προοριζμὸν ἔχει νὰ παρασκευάζῃ τοὺς νέους διὰ τὸν κοινωνικὸν τοὺς βίον, ἐὰν δὲν θέλῃ νὰ ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν κοινωνίαν, ὀφείλει νὰ διδάσκῃ τοὺς νέους και τὴν Δημοτικήν και τὴν Καθαρεύουσαν. Οἱ ἀπόφοιτοι τῶν σχολείων μας ἐξερχόμενοι εἰς τὸν πρακτικὸν τοὺς βίον πρέπει νὰ εἶναι ἱκανοὶ νὰ χειρίζονται ὀρθῶς τὴν Δημοτικήν και τὴν Καθαρεύουσαν διὰ νὰ τὰς χρησιμοποιοῦν ἀναλόγως τῆς θέσεως τὴν ὀποίαν θὰ καταλάβουν ὡς ἐπιστήμονες, βιοπαλαισταὶ, ὑπάλληλοι, λοχοτέχνηαι, πολιτευόμενοι κτλ.

Διὰ τοῦτο εἶναι ὑπόλογοι ἀπέναντι τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ προγράμματος και τῆς μορφώσεως τῆς νεολαίας τόσον ἐκεῖνοι οἱ ὀποῖοι

ἀπὸ φανατισμὸν διὰ τὴν Δημοτικὴν παραμελοῦν νὰ ἐξακήσουν τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς μίαν στρωτὴν καὶ ὅμαλὴν Καθαρεύουσαν, ὅσον καὶ ἔκεινοι: οἱ ὅποιοι διὰ νὰ διασώσουν τὴν προσφιλεῖ τους Καθαρεύουσαν, περιφρονοῦν τὴν Δημοτικὴν καὶ τὴν καταπολεμοῦν ὡς ἄγος, μὴ δυστάζοντες νὰ χαρακτηρίσουν τοὺς ἀντιφρονοῦντας, καὶ ὡς ἀνθεθνικούς καὶ ἀνατροπείας τῶν καθεστώτων.

Καὶ αὐτὰ μὲν γενικῶς περὶ τῆς γλώσσης τὴν ὅποιαν ἡμπορεῖ νὰ μεταχειρισθῆ κανεὶς εἰς τὰς Ἐκθέσεις. Ἐἴθ' εἰδικῶς πρέπει νὰ ἐξετασθῆ ποία θὰ εἶναι ἡ στάσις τοῦ διδασκάλου ἀπέναντι τῆς γλωσσικῆς μορφῆς τῶν Ἐκθέσεων τῶν μαθητῶν του καὶ πῶς θὰ ἐργάζεται οὗτος διὰ τὴν γλωσσικὴν ἐπεξεργασίαν τῶν Ἐκθέσεων.

Ἡ στάσις μας θὰ εἶναι διάφορος ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῶν Ἐκθέσεων. Καὶ πρῶτον. Ἐὰν κατὰ τὰ ἀναπτυχθέντα εἰς τὴν σελ. 9 θέλωμεν τὴν Ἐκθεσιν μᾶλλον ὡς γλωσσικὴν ἄσκησιν, ἢ γλῶσσα τῆς θὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ὠρισμένη, Δημοτικὴ ἢ Καθαρεύουσα.

Ζητῶ νὰ γράψουν μίαν αἵτησιν, ἀναφοράν, ἀνάπτυξιν γνώμης κτλ. εἰς τὴν Καθαρεύουσαν. Διήγημα, περιγραφὴν, διάλεξιν κτλ. εἰς τὴν Δημοτικὴν. Καὶ εἰς τὴν κριτικὴν καὶ τὴν βαθμολογίαν τῶν Ἐκθέσεων αὐτῶν βαρύνει πολὺ ἡ ὅμαλότης καὶ ἡ καθαρότης τῆς γλωσσικῆς μορφῆς καὶ ἐπιζητεῖται νὰ ἀποφευχθῆ ἡ ἀνάμειξις στοιχείων διαφόρου προελεύσεως. Γίνεται προσπάθεια νὰ κατανοήσῃ ὁ μαθητὴς καὶ νὰ διακρίνῃ σαφῶς ποιοὶ τύποι, ποῖαι λέξεις καὶ συντάξεις εἶναι τῆς Δημοτικῆς καὶ ποιοὶ καὶ ποῖαι εἶναι τῆς Καθαρεύουσας.

Ἐφιστάται ἐπιμῶνως ἡ προσοχὴ εἰς τὴν κυριολεξίαν. Δι' ἐκάστην ἔννοιαν ζητεῖται νὰ εὑρεθῆ ἡ λέξις ἢ ὅποια κυρίως ἐκφράζει αὐτήν, ὅπως καὶ ἐκάστης λέξεως καθορίζεται ἀκριβῶς ἡ κυρία σημασία. Συγχέει συνήθως ὁ μαθητὴς καὶ μεταχειρίζεται ἀμελῶς καὶ ἀδιαφόρως λ. χ. τὰ φθονῶ, ζηλεύω, μισῶ, ἀστοχεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συναισθημάτων του, ἀν δηλαδὴ αἰσθάνεται θάυμασμόν, ἀπορίαν, κατάπληξιν, ἐνθουσιασμόν κ. τ. τ.

Κάμνει κατάχρησιν ὠρισμένων λέξεων (καλός, κακός, θόρυβος, λέγω, ἔρχομαι κτλ.) ἐκφράζων δι' αὐτῶν ποικιλωτάτας ἐννοίας δυναμένας νὰ ἀποδοθοῦν διὰ λέξεων εἰδικῶν, (μαθητὴς καλός=ἐπιμελής, στρατιώτης καλός=γενναῖος, καλὸ χωράφι=ἡ ἀγαθὴ γῆ, γόνιμο, καλὸς καιρὸς=βροχερὸς (διὰ τὸν γεωργόν) εὐδίας (διὰ τὸν περιπατητὴν) καλὸ φαγητὸν=νόστιμο, ἄφθονο, θρεπτικόν

Γιατὴ ὑπομένει νὰ μὴ εἶναι ὁμαλὴ καὶ καθαρεύουσα καὶ δημοτικὴ καθε γλώσσα, γὰρ νὰ λέγεται γλῶσσα ποικιλομένη γλῶσσιν ἄσκησιν καὶ ἀσκήσιν ἢ ὅποια μαθητῶν ἀναπτυξίαν

καὶ ἀπορίαν, ἀνάπτυξιν γνώμης κτλ. εἰς τὴν Καθαρεύουσαν. Ἐπιμῶνως ἡ προσοχὴ εἰς τὴν κυριολεξίαν. Δι' ἐκάστην ἔννοιαν ζητεῖται νὰ εὑρεθῆ ἡ λέξις ἢ ὅποια κυρίως ἐκφράζει αὐτήν, ὅπως καὶ ἐκάστης λέξεως καθορίζεται ἀκριβῶς ἡ κυρία σημασία. Συγχέει συνήθως ὁ μαθητὴς καὶ μεταχειρίζεται ἀμελῶς καὶ ἀδιαφόρως λ. χ. τὰ φθονῶ, ζηλεύω, μισῶ, ἀστοχεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συναισθημάτων του, ἀν δηλαδὴ αἰσθάνεται θάυμασμόν, ἀπορίαν, κατάπληξιν, ἐνθουσιασμόν κ. τ. τ.

Κάμνει κατάχρησιν ὠρισμένων λέξεων (καλός, κακός, θόρυβος, λέγω, ἔρχομαι κτλ.) ἐκφράζων δι' αὐτῶν ποικιλωτάτας ἐννοίας δυναμένας νὰ ἀποδοθοῦν διὰ λέξεων εἰδικῶν, (μαθητὴς καλός=ἐπιμελής, στρατιώτης καλός=γενναῖος, καλὸ χωράφι=ἡ ἀγαθὴ γῆ, γόνιμο, καλὸς καιρὸς=βροχερὸς (διὰ τὸν γεωργόν) εὐδίας (διὰ τὸν περιπατητὴν) καλὸ φαγητὸν=νόστιμο, ἄφθονο, θρεπτικόν

Ἡ ἐπιμῶνως ἡ προσοχὴ εἰς τὴν κυριολεξίαν. Δι' ἐκάστην ἔννοιαν ζητεῖται νὰ εὑρεθῆ ἡ λέξις ἢ ὅποια κυρίως ἐκφράζει αὐτήν, ὅπως καὶ ἐκάστης λέξεως καθορίζεται ἀκριβῶς ἡ κυρία σημασία. Συγχέει συνήθως ὁ μαθητὴς καὶ μεταχειρίζεται ἀμελῶς καὶ ἀδιαφόρως λ. χ. τὰ φθονῶ, ζηλεύω, μισῶ, ἀστοχεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν συναισθημάτων του, ἀν δηλαδὴ αἰσθάνεται θάυμασμόν, ἀπορίαν, κατάπληξιν, ἐνθουσιασμόν κ. τ. τ.

κτλ. *θόρουβος* ἀντί *κρότος*, *φλοῖσβος*, *ὄχλαγωγῆ*, *θροῦς*, κτλ.
λέγω ἀντί *προτρέπω*, *παρακινῶ*, *συμβουλευῶ*, *διατάσσω*,
παρακαλῶ, κ.τ.τ. *ἔρχομαι* ἀντί *εἰσέρχομαι*, *κατέρχομαι*
διέρχομαι).

Ἡ ἐξάσκησις τῶν μαθητῶν εἰς τὰς διακρίσεις αὐτὰς προσδίδει
εἰς τὰς Ἐκθέσεις τῶν ποιικιλίαν, γραφικότητα, ἐνάργειαν καὶ κινεῖ
τὴν φαντασίαν τῶν εἰς τὴν εὑρεσιν τῶν καταλληλοτέρων διὰ τὰ νοή-
ματά των ἐκφράσεων.

Ἐκ παραλλήλου ἐφιστάται ἡ προσοχὴ εἰς τὰς μεταφορικὰς ἐκ-
φράσεις καὶ τὰς περιφράσεις, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν τὸν λόγον περι-
γραφικώτερον καὶ ζωηρότερον. Παραδείγματος χάριν :

ἀντί ὁ *ὄκηρος* *πεινᾶ*

ἢ *πεινᾶ εἶναι συντρόφισσα τ' ἀνθρώπου τ' ἀκαμάτη.*

ἀντί ὦ Ἐρέσια,

ὦ τοῦ στρατηγήσαντος ἐν Τροίᾳ ποτὲ Ἀγαμέμνονος παῖ.
Σοφοκλῆς.

ἀντί ἀποθνήσκουν πολλοὶ Θηβαῖοι.

κενοῦται δῶμα Καδμείων, μέλας δ' Ἄδης στεναγοῦ
καὶ γόοις πλουτίζεται.
Σοφοκλῆς.

ἀντί ὁ *Αἴας* *νοσεῖ*

ὁ *δεινὸς μέγας ὠμοκρατῆς Αἴας* *θολερῶ* *κεῖται χειμῶνι*
νοσήσας.
Σοφοκλῆς.

ἔβλεπα τὴ θάλασσα ν' ἀπλώνεται ἀπὸ τ' ἀκρωτήρι ὡς
πέρα, πέρα μακριά, νὰ χάνεται σιὰ οὐρανοθέμελα σὰν
ζαφειρένια πλάκα σιρωτῆ, βουβῆ καὶ πάσχιζα νὰ μάθω
τὸ μυστικὸ της.
Καρκαδίτσας.

Καταδεικνύεται διὰ παραδειγμάτων πῶς αἰσθητοποιεῖται καὶ
καθίσταται ἐναργεστέρα ἢ ἔννοια διὰ παραθέσεως χαρακτηριστικῶν
ἐπιθέτων καὶ ἐπιρρημάτων.

Περνούσαμε τὰ ἤσυχα στενά δρομαλᾶκια τοῦ χωριοῦ. Τὰ
μικρὰ σπιτάκια κοιμώντουσαν βαθιὰ πίσω ἀπὸ τὰ πυκνὰ δέν-
δρα. Ποῦ καὶ ποῦ ἔνα ἀνοιχτὸ παράθυρο ἔχυνε τὸ μελιχρὸ φῶς
τοῦ καντηλιοῦ στὸ δρόμο τὸ σκοτεινὸ καὶ φαινότανε σὰ νὰ λήη
μὲ τὶς *τρεμουλιαστές* του ἀχτίδες στὸ διαβάτη· «ἔδῶ ἀπάνω ἀπὸ
τὸ *ψηλὸ* εἰκονοστάσιο παραστέκω τὸν *εἰρηρικὸ* ὕπνο τοῦ χωριά-

τη, βλογάω τὰ σεμνά ὄνειρα τῆς κόρης, ἀγρυπῶ στὴν κούνια τοῦ μικροῦ παιδιοῦ. Πέραν σιγαλά, διαβάτη, πέραν σιγαλά.

II. Νιοβάνας

(Νὰ ἀναγνωσθῇ πρῶτον χωρὶς τοὺς ἐπιθετικοὺς καὶ ἐπιρρηματικούς διορισμοὺς καὶ ἔπειτα μὲ αὐτούς).

Ἵποδοχθεῖται ὁ μαθητὴς νὰ αἰσθανθῇ τὴν πλαστικότητα τῶν συνθέτων, ἔνα ἀπὸ τὰ χαριέστερα γνωρίσματα τῆς Ἑλληνικῆς, καὶ νὰ μιμηταὶ καὶ εἰς αὐτὰ τοὺς δοκίμους λογοτέχνας.

(Ἀπὸ τὴν Θάλασσα τοῦ Καρκαβίτου) :

στεριολίθια, οὐρανοθέμελα, ὄρφανοπαῖδια, ἀγριοβλαστήμια σταχτόμαυρα, ὄλοφούσκωτα, ἄλυσοδεμένα, κοντηλογραμμένα, χαμόσπητα, ψηλόλιγνα, λυχνοσβύστες, πικροσυλλογίσθηκα, χαμηλοθώρα, λεβεντοπερπάτητη.

μυστικοπαθὴς ψυχὴ, καλλιπρεπεῖς ναοί, πολυώνυμοι βάρβαροι, τῆς τέχνης θεοδύναμα χέρια, (Δροσ.) ἀνέσπερον φῶς, κ.τ.τ.

Αὐτὰ καὶ τὰ τοιαῦτα καὶ ἔλοι ἐν γένει οἱ ποιητικοὶ καὶ ρητορικοὶ τρόποι καὶ τὰ σχήματα τοῦ λόγου πρέπει ὄχι μόνον εἰς τὰ ἔργα δοκίμων συγγραφέων νὰ υπογραμμίζωνται καὶ νὰ κατανοοῦνται, ἀλλὰ νὰ ἐπιζητοῦνται καὶ εἰς τὰ δημιουργήματα τῶν μαθητῶν, εἰς τὰς Ἐκθέσεις των, καὶ νὰ καταβάλλεται συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς σχηματισμὸν καλλιτεχνικοῦ ὕφους.

Δεύτερον. Ἐν ἡ Ἐκθέσεις εἶναι ἐλευθέρα καὶ ἐπιζητεῖται: νὰ ἐκδηλώσῃ ὁ γράφων τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον, ἂν ἐμπνευσμένος οὗτος ἀπὸ μίαν σκέψιν ἢ συναίσθημα ζήτησιν νὰ ἐκθέσῃ ἴδια ψυχικὰ γεγονότα καὶ νὰ δημιουργήσῃ τι, ἢ γλώσσα δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι ἐκ τῶν προτέρων ὀρισμένη. Αἱ τοιαῦτα ἐργασίαι δὲν πρέπει νὰ τεθοῦν ὑπὸ περιορισμοῦς. Διὰ νὰ ἐκδηλωθῇ κανεὶς ἐλεύθερα καὶ ἀβίαστα γράφει καὶ ὁμιλεῖ εἰς τὴν γλώσσαν εἰς τὴν ὁποίαν σκέπτεται. Καὶ σκέπτεται καὶ διανοεῖται ἕκαστος εἰς τὴν μητρικὴν του γλώσσαν. Αὕτη εἶναι ζωντανή, αὕτης τὰ στοιχεῖα, καὶ τὰ γραμματικὰ καὶ τὰ συντακτικὰ, ἔχουν σαφήνειαν εἰς τὴν ψυχὴν του. Δι' αὐτὴν δὲν σκοτίζεται σταματῶν ἐκάστοτε διὰ νὰ εὑρῇ τὸν γραμματικὸν τύπον ἢ νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν συντακτικὸν κανόνα διὰ νὰ διατυπώσῃ τὰ νοήματά του. Γράφων εἰς αὐτὴν δὲν κάμνει γραμματικὰ καὶ συντακτικὰ λάθη, διότι δὲν τὰ ἐπιτρέπει τὸ γλωσσικὸν του αἰσθημα. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι καὶ πολλὰ στοιχεῖα ἐκ τῆς λογίας παραδόσεως

διὰ τῆς μακρᾶς καὶ συχνῆς χρήσεως ἀποκτοῦν ἰσχὸν ἔσσην καὶ τὰ στοιχεῖα τῆς μητρικῆς. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνάμιξις εἰς γλώσσαν Μικτήν.

Εἰς τὴν κριτικὴν καὶ τὴν βαθμολογίαν τῶν τοιούτων Ἐκθέσεων ἡ προσοχὴ ἡμῶν στρέφεται περισσότερο ἐπὶ τὸ περιεχόμενον, εἰς τὴν πρωτοτυπίαν τῶν νοημάτων, τὴν λογικὴν ἀλληλουχίαν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν φυσικότητα, τὴν σκοπιμότητα αὐτῶν. Ἡ γλωσσικὴ μορφή τίθεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἀποβαίνει εἰς βάρος τῆς γλωσσικῆς μορφώσεως τοῦ μαθητοῦ. Ἐλέχθη καὶ προηγουμένως ὅτι, ὅταν τὰ νοήματα εἶναι καλλιτεχνικά, εὐγενῆ καὶ ὠραῖα, ὀρμεμφύτως ζητεῖ ὁ γράφων καὶ τὴν προσήκουσαν περιβολὴν δι' αὐτὰ καὶ εὐρίσκει τὰς καλυτέρας ἐκφράσεις. Αἱ ὑπάρχουσαι τυχὸν ἀνωμαλῖαι θὰ ἐξομαλυνθοῦν σὺν τῷ χρόνῳ. Εἶναι παρατηρητέον καὶ τὸ ἑξῆς. Ὅταν συνειθίσῃ κανεὶς νὰ ἐκθέτῃ ὀρθῶς καὶ γλαφυρῶς εἰς τὴν μητρικὴν τοῦ γλώσσαν, ἐκθέτει ἐπίσης καλῶς καὶ εἰς πᾶν ἄλλο ἰδίωμα. Καὶ μαθηταὶ καλούμενοι νὰ μεταγράψουν εἰς τὴν καθαρεύουσαν, ὅτι πρότερον ἔγραψαν καλῶς εἰς τὴν Δημοτικὴν, ἐκθεσιν ἢ ἑρμηνεῖαν ἀρχαίου κειμένου, ἐπιτυχάνουν ἐξάρετα, καὶ ἡ καθαρεύουσα τῶν ἔχει καὶ τὸ ἑξῆς πλεονέκτημα, διατηρεῖ τὰς μικρὰς περιόδους καὶ τὴν ἀπλὴν καὶ λιτὴν σύνταξιν τῆς δημοτικῆς.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ

Ἀσκήσεις καὶ ἐφαρμογαί.

Εἰς τὸ μέρος τοῦτο, τὸ εἰδικόν, γίνεται λόγος διὰ μερικὰ εἶδη Ἐκθέσεων, διὰ τὸ σχέδιον καὶ τὴν ὕλην αὐτῶν, καὶ παρατίθενται ὑποδείγματα, Ἐκθέσεις τὸ πλεῖστον μαθητῶν. Συμφώνως πρὸς τὰ λεχθέντα καὶ πρότερον αἱ πλείσται τῶν ἐδῶ παρατηρήσεων πρέπει νὰ ἐξαχθοῦν ὡς συμπεράσματα ὑπὸ τῶν μαθητῶν κατὰ τὸν ἔλεγχον καὶ τὴν κριτικὴν τῶν Ἐκθέσεών των. Εἶναι ὅμως καὶ παρατηρήσεις αἱ ὅποια δύνανται νὰ τεθοῦν ἐξ ἀρχῆς ὑπ' ὄψιν τῶν μαθητῶν διὰ νὰ μὴ χάνουν πολύτιμον καιρὸν πελαγοδρομοῦντες εἰς ἄγνωστα δι' αὐτοὺς πλάτη.

Ἐφεξῆς πραγματευόμεθα κατὰ ομάδας εἶδη τινὰ Ἐκθέσεων.

A

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΘΕΤΑ

Σχετικὰ μὲ τὴν ὕλην τῆς Α' τάξεως.

Πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς περὶ Ἐκθέσεων διδασκαλίας συντελεῖ πολὺ νὰ εἶναι μικραὶ αἱ Ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ γυμνασίου, διὰ νὰ κατορθώσῃ ὁ διδάσκων νὰ ἐπιθεωρήσῃ ὅλας καὶ νὰ θέσῃ βάσεις ἀσφαλεῖς.

Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι σκόπιμον νὰ ζητοῦμεν εἰς κάθε μάθημα καὶ ἄρτια λογοτεχνικὰ εἶδη. Ἀρκούμεθα νὰ λαμβάνωμεν ἀπὸ τοὺς ἀπείρους ἀκόμη μαθητὰς μας μικρὰς προτάσεις, γραμματικῶς, συντακτικῶς καὶ λογικῶς ὀρθὰς, περιεχοῦσας ἄρτιον καὶ γενναῖον νόημα. Πρὸς τοῦτο εἰσηγούμεθα τὰς ἐξῆς ἀσκήσεις.

Γ. Σομελίδου. Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων

4

α. Προτάσεις.

Γράφομεν ἐπὶ τοῦ πίνακος ἕνα ἢ περισσότερα ὀνόματα καὶ ζη-
τούμεν νὰ γράψουν 3 ἢ 4 ἢ ἕσας δύνανται προτάσεις, ἐκάστη τῶν
ὁποίων νὰ ἔχη ὡς ὑποκείμενον ἢ ἀντικείμενον ἢ ἄλλον ὄρον τὸ
ὄνομα τοῦτο καὶ νὰ λέγῃ δι' αὐτὸ κάτι τι οὐσιώδες.

Ἡ ἀσκήσις οὕτω προσφερομένη ἠμπορεῖ νὰ θεωρηθῆ στοι-
χειώδης. Ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἕσον φαίνεται ἀπλῆ. Πρέπει νὰ
ἐνταθῆ πολὺ ἢ προσοχῆ καὶ νὰ κινηθῆ ζωηρὰ ἢ φαντασία διὰ νὰ
ἐπιτύχη, ἄλλως μὲ πολλὰς λέξεις καὶ δὴ ἀφηρημένας θὰ δυσκο-
λευθοῦν καὶ τοῦ Γυμνασίου ἀκόμη μαθηταὶ νὰ σχηματίσουν 3 καὶ 2
προτάσεις οὐσιώδεις.

Τὸ ἐξῆς εἶναι χαρακτηριστικόν. Ζητήσατε ἀπὸ τοὺς μαθητὰς
νὰ γράψουν μίαν Ἐκθέσιν περὶ φιλίας. Θὰ καταπιασθοῦν ἀμέσως
καὶ θὰ γεμίσουν ἕκαστος 2-3 σελίδας. Ζητήσατε ἀπὸ τοὺς ἰδίους
μαθητὰς νὰ σὰς γράψουν 3-4 προτάσεις ποὺ νὰ λέγουν κάτιτι οὐσι-
ώδες περὶ τῆς φιλίας· θὰ σκέπτονται ὥρα καὶ πολλοὶ δὲν θὰ κα-
τορθώσουν νὰ γράψουν τίποτε. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν δὲν σκέ-
πτονται κυρίως, ἀλλὰ γράφουν ἐπιπολαιῶς ὅτι τοὺς καταβῆ,
πράγματα ἀσυνάρτητα καὶ ἀνούσια. Εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν
ἀνάγκη νὰ σκεφθοῦν, νὰ ζυγίσουν τὰς προτάσεις των, νὰ διακρίνουν
τὰ οὐσιώδη ἀπὸ τὰ ἐπουσιώδη. Καὶ ἐδῶ ἐγκεῖται ἡ ἀξία τῆς
ἀσκήσεως. Θέτει φραγμὸν εἰς τὴν ἀπεριόριστον φλυαρίαν καὶ τὴν
ἐπιπολαιότητα, ιδιότητος λίαν χαρακτηριστικῆς τῶν Ἐκθέσεων τῶν
μαθητῶν μας. Πρδγ.

Ἔδωσα εἰς τὰς μαθητριάς τῆς Α' τάξεως τοῦ Γυμνασίου θη-
λέων Θεσ/νίκης τὰς λέξεις : **ἠλεκτρικὸν φῶς, πλοῦτος, θεσμά-
στρα, πεῖνα.** Ἴδου μερικαὶ προτάσεις.

1. Διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ φωτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ κατορθώσῃ νὰ
πάμῃ τὴν νύκτα ἡμέρα.
2. Πόσοι πτωχοὶ ἄνθρωποι περνοῦν τὴν νύκτα τοὺς μὲ ἕνα
τρεμουλιαστὸ φῶς τῆς καντήλας καὶ πόσοι πάλιν πλούσιοι φεγγα-
βολοῦν τὰ σπήτια τοὺς μὲ ἀφθονον ἠλεκτρικὸν φῶς.
3. Τὸν πλοῦτον πολλοὶ ἐμίσησαν, τὴν δόξαν οὐδεὶς.

Μὴν διαβάσει αὐτὸ τὸ βιβλίο πρὶν ἐπιθεώρησαι γὰρ τὴν ἀρχὴν τῆς Α' τάξεως.
 καὶ ἰσχύει ἀπὸ τὴν 1911 καὶ ἔτι νὰ ἐπιθεώρησαι οἱ μαθηταὶ
 νὰ πρῶτονται καὶ τὸ ἐπιθεώρησαι.

4. Τὰ πλούτη δὲν τὰ χαρίζει ὁ Θεός, ἀλλὰ τὰ ἀποκτῆ ὁ ἐργαζόμενος.

5. Τώρα σὰ περισσότερα νεόκτιστα κτίρια καὶ τὰ μεγάλα ξενοδοχεῖα μεταχειρίζονται ἀντὶ θερμάστρας καλοριφέρ.

6. Τὰ μπουριά τῆς θερμάστρας τοῦ σχολιοῦ μας εἶναι στραβοβαλμένα.

7. Ἡ γατοῦλα μας κἀθεται πάντα κοντὰ στὴν θερμάστρα καὶ κατῆντησε πολὺ τεμπέλα.

8. Εἰς τὰς πολλὰς ἀπεργίας προσετέθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ ἡ ἀπεργία τῆς πείνης. Οἱ κατὰδικοι εἰς τὰς φυλακὰς φοβερίζουν ὅτι θὰ ἀποθάνουν ἀπὸ τὴν πείναν ἐὰν δὲν βελτιώσουν τὴν θέσιν των.

Εὐνόητον εἶναι ὅτι ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ εὐκίνησις τοῦ πνεύματος καὶ ἡ εὐστροφία τῆς φαντασίας τοῦ μαθητοῦ τόσο περισσότερας τὸν ἀριθμὸν, πλουσιωτέρας τὸ περιεχόμενον καὶ ποικιλωτέρας τὴν μορφὴν προτάσεις θὰ γράψῃ. Διὰ τοῦτο αἱ τοιαῦται ἀσκήσεις εἶναι ἄριστον μέσον ἄλλοτε μὲν πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας ἔχει ὁ μαθητὴς περὶ ποικίλων ἀντικειμένων, ἄλλοτε δὲ πρὸς ἐνδοσκοπήσιν, ἧτοι πρὸς ἐκτίμησιν τῶν τάσεων καὶ ψυχικῶν ἱκανότητων τοῦ μαθητοῦ¹.

Αἱ προτάσεις αἱ ὁποῖαι θὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἤμπορεῖ νὰ εἶναι αὐτοτελεῖς καὶ ἀνεξάρτητοι ἀλλήλων ἢ νὰ ἀποτελοῦν συνέχειαν, ὥστε δι' αὐτῶν νὰ συντελεσθῇ τὸ ἔλγον ἁρμονικόν.

Διὰ νὰ ἐνθαρρύνετε τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν εὕρεσιν ποικίλων προτάσεων δώσατέ τους λ.χ. ἐκ τῶν Ὁρελίμων βιβλίων τὸ ἐπιγραφόμενον Ὑδρας, Ψάρευμα ἢ τι τοιοῦτο καὶ ζητήσατε νὰ σταχυολογήσουν ἐξ αὐτοῦ 4 προτάσεις περὶ τοῦ ἄλατος, τοῦ ψαρεύματος

1. Ἡ Σύγχρονος Διδακτικὴ τοῦ Gaudig (μετάφρ. Σπ. Καλλιόφα) συνιστᾷ τὰς ἀσκήσεις αὐτὰς ὡς ἐξῆς. «Διὰ νὰ κρίνω περὶ τῆς καταστάσεως τῆς τάξεως δίδω ἐραθισμὸν τινα. Προδικαθέτω δὲ τὰ παιδιὰ ὡς ἐξῆς· «θὰ σὰς εἶπω τώρα μίαν λέξιν. Σὲς δὲ πρέπει νὰ ἀκροασθῆτε τὸν ἑαυτὸν σας καὶ νὰ παρατηρήσατε, τί ἐξεγείρεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν σας. Αὐτὸ δὲ πρέπει ἔπειτα νὰ τὸ γράψετε ἐντὸς 15'. Ἀνάγκη ὅμως νὰ ὑπάρχῃ ἀπόλυτος ἡσυχία, διὰ νὰ μὴ εἶναι δυνατὴ ἡ διαταραχὴ τῆς συνειδήσεώς σας».

κλπ. ἢ μετὰ τὴν ἐρμηνείαν λόγου τινός, τοῦ κατὰ Σιτοπωλῶν, τοῦ Ἀ' Ὀλυμπιακοῦ κτλ. νὰ ἐνθυμηθοῦν καὶ νὰ γράψουν 4 προτάσεις περὶ σιτοπωλῶν, περὶ τῆς Ὀλύμπου, περὶ συμμαχικῶν ὑποχρεώσεων κτλ.

Ἐντὸς μιᾶς ὥρας, τῆς ὀρισμένης διὰ τὰς Συνθέσεις, ἡμπορεῖ νὰ γράφουν καὶ νὰ διορθωθοῦν αἱ προτάσεις αὗται. Ὁ καθηγητὴς γράφει εἰς τὸν πίνακα 3-5 ὀνόματα καὶ καλεῖ τοὺς μαθητὰς νὰ σχηματίσουν μὲ αὐτὰ ἐντὸς 15 λεπτῶν ὅσας δυναθῶν προτάσεις. Μετὰ 15' διατάσσει νὰ παύσῃ ἢ γραφῇ καὶ καλεῖ τὸν Α ν' ἀναγνώσῃ ὅσας ἔγραψε προτάσεις μὲ τὴν πρώτην λέξιν. Ἐπειτα καὶ τὸν Β καὶ τὸν Γ. ὅσους θέλει. Ἰδιαιτέρως ἀκούει καὶ ἐκείνους οἱ ὅποιοι νομίζουσιν ὅτι ἔγραψαν κάτι τι διάφορον καὶ καλύτερον. Ἡ δλομέλεια κρίνει περὶ τῆς ἀξίας τῶν προτάσεων τούτων ἀπὸ ἀπόψεως πρωτοτυπίας περιεχομένου καὶ καλλιτεχνικῆς διατυπώσεως. Τὸ αὐτὸ δὲ γίνεται καὶ μὲ τὰ λοιπὰ ὀνόματα. Τοιοῦτοτρόπως ἔκατος κοντὰ εἰς τὰς ἰδικὰς του προτάσεις ἀκούει καὶ ὅτι καλὸν ἔγραψε ὁ συνάδελφός του. Καὶ τοῦτο εἶναι μέγα κίνητρον διὰ τὴν περαιτέρω ἐργασίαν.

ΣΗΜ. Τῶν ἐπομένων ἀσκήσεων 1, 2, 3, 4 αἱ προτάσεις ἐσταχυολογήθησαν ἀπὸ τὸ περισπούδαστον ἔργον Στ. Γρανίτσα, Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου, Ἀθῆναι 1921. Τῶν δὲ 6, 7, 8, 9 ἀπὸ τὰς ἐκδόσεις τῶν Ὠφελίμων βιβλίων, ὁ Χαρακτῆρ κ. ἄ.

1. Ἡ ἄλεποῦ.

1. Ἡ ἄλεποῦ εἶναι τέλειος λαθροθήρας. Κυνηγάει στὰ κρυφά, τόσο στὰ χωράφια καὶ στὸ δάσος, ὅσο καὶ στὴν αὐτὴ τοῦ σπιτιοῦ, καὶ προξενεῖ πάρα πολλὰς ζημίας.
2. Μεταχειρίζεται χίλια δυὸ τεχνάσματα γιὰ νὰ συλλάβῃ τὴν λεία της καὶ γι' αὐτὸ τὴ λένε συνήθως πονηρή.
3. Ἄμα εἰσέλθῃ τὴ νύχτα σὲ ὄρνιθῶνα πνίγει ἀπὸ εὐχαρίστηση ὅλες τὰς κότες μέχρι καὶ τῆς τελευταίας καὶ τὰς τοποθετεῖ μὲ μέθοδο γιὰ νὰ τὰς κουβαλήσῃ μὲ ἄνεση ὅταν θὰ χρειασθῇ.
4. Οἱ χωρικοὶ ἄμα πιάσουν ἄλεποῦ τὴν τιμωροῦν πολὺ σκληρά, τὴν γδέρουν ζωντανή.
5. Τὸ δέσμα τῆς Ἑλληνικῆς ἄλεποῦς δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἐκλεκτότερα.

2. Ὁ λύκος.

1. Ὁ λύκος δὲν κλέβει ἀπὸ κοπάδι πού εἶναι γύρω ἀπὸ τὴν φωλιά του.
2. Αἱ καταστροφαὶ πού κάνει στὴν Ἑλλάδα ὑπολογίζονται εἰς ἑκατοντάδας χιλιάδων.
3. Ὁ σκοτώνων ἢ συλλαμβάνων λύκον τὸν περιφέρει στὰ χωριά καὶ παίρνει δῶρα.
4. Πρῶτος ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐπεκήρuxe τοὺς λύκους.
5. Καὶ σήμερον εἰς πολλὰ κράτη εἶναι ἐπικεκηρυγμένοι οἱ λύκοι.

3. Τὸ ζαρκάδι.

1. Τὰ ζαρκάδια εἶναι ζῶα πολὺ ἀπονήρευτα, σχεδὸν μέχρι ἡλιθιότητος.
2. Τὰ ζαρκάδια φεύγουν ὡς ἀστραπὴ καὶ μόνον ὅταν πιασθοῦν τὰ εὖμορφα ξύλα τῆς κεφαλῆς των ἀπὸ τίποτε κλαδιά, κατορθώνουν νὰ τὰ συλλάβουν οἱ λύκοι.
3. Τὰ ζαρκάδια εἶναι πολυδύναμα· οὔτε πέντε ἄνθρωποι δὲν ἔμπορουν νὰ κρατήσουν ἕνα ζαρκάδι.
4. Οἱ κυνηγοὶ ἀναφέρουν συγκινητικὰ ἐπεισόδια διὰ τὸν μητρικὸν πόνον τῆς ζαρκάδας πού χάνει τὸ παιδί της.

4. Ὁ λαγός.

1. Ὁ λαγός εἶναι ἕνα ἀξιολάκρυντον ἄμοιρον πλάσμα.
2. Ὅπου καὶ ἂν σταθῆ ὁ λαγός θὰ εὔρη καὶ ἕνα ἔχθρον.
3. Ὁ λαγός προτιμᾷ τὰ σπαρτὰ τὰ ἀσθενικά, ἀραιὰ καὶ χαμηλόκαρπα, διότι ἐκεῖ μέσα ἔμπορει νὰ ἐποπτεύῃ τὰ πέρσι.
4. Ἔχει πάρει τόσον τρόμον ὁ ἀτυχής, ὥστε ὅταν τρώγῃ «ἄλλοῦ εἶναι τὰ μάτια του, ἄλλοῦ τ' αὐτιά του κι' ἄλλοῦ τὸ στόμα του».

5. Ἡ ἀνατελὴ τεῦ ἀυγερινεῦ.

1. Τῆ στιγμῇ πού βγαίνει ὁ ἀυγερινὸς χαίρετ' ὅλη ἡ Πλάση.
2. Πρῶτα, πρῶτα γκρεμοτσακίζονται καὶ χάνονται ἀπὸ τὸ πρῶσωπο τῆς γῆς ὅλα τὰ ἠσκιωτικά, κάθε λογῆς ἀκάθαρτο πνεῦμα.
3. Ὑστερα ἀρχίζουν οἱ πετεινοὶ νὰ λαλοῦν κι' ὅλα τὰ τραγουδιάτικα πουλιὰ.

4. Αὐτὴ τὴ στιγμὴ σκορρίζουν τὰ γιδεπρόβατα καὶ ἀφίνουν τὸ ἀγρῶμα τις φωλιές των καὶ πέρνουν τὰ πλάγια γιὰ τὴ βοσκή.

Χριστοβασιλῆς.

6. Τὸ βιβλίον.

1. Τὸ καλὸν βιβλίον μᾶς τέρπει καὶ μᾶς διδάσκει· παρέχει ἀνακούφισιν εἰς τὸν ἀσθενῆ· γαλήνην εἰς τὴν φαντασίαν ἢ ὅποια ἀγωνίζεται κατὰ τοῦ φόβου τοῦ θανάτου· εἶναι ἢ χαρὰ τοῦ καταδίκου ἀνάμεσα εἰς τοὺς παγεροὺς τοίχους τῆς φυλακῆς του καὶ τοῦ μοναχοῦ μέσα εἰς τὴν σιωπηλὴν ἀνίαν τοῦ μοναστηρίου του.
2. Τὸ καλὸν βιβλίον εἶναι φίλος ἀληθῆς καὶ πιστός· εἶναι σήμερον ὅπως ἦτο καὶ χθές καὶ οὔτε θὰ μεταβληθῆ ποτέ.
3. Πολλὰ σημαντικώτατα βιβλία ἀπηγορεύθησαν ἀπὸ τυράννους· ἀλλὰ τὸ καλὸν βιβλίον δὲν σκοτώνεται, καὶ παρ' ὅλας τὰς ἀπαγορεύσεις κατορθώνει πάντοτε νὰ φθάσῃ εἰς τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων.
4. Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ ἀνθρώπου εἶναι πρόσκαιρα· οἱ νοοὶ κρημνίζονται καὶ γίνονται ἐρείπια, τὰ ἀγάλματα συντριβονται, αἱ εἰκόνες ἐξαλείφονται, τὰ βιβλία ὅμως ἐπιζοῦν· ὁ χρόνος δὲν συμπαράσχει τὰς ὑψηλὰς ιδέας.
5. Ὅπλα, φλόγες καὶ ἀνθρώπινοι περιορισμοὶ δὲν ἠμποροῦν νὰ καταστρέψουν τὸ βιβλίον. Τὸ χαρτὶ πιθανὸν νὰ καῖ, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα ζῆ καὶ αἱ φλόγες εἶναι ἀνίσχυροὶ ἀπέναντί του.
6. Τὰ βιβλία μᾶς σχετίζουν μὲ ὅλα τὰ μεγάλα πνεύματα, ὅσα ποτὲ ἔζησαν.

7. Ἡ ὀργή.

Ἡ ὀργὴ ἀσχημίζει φοβερὰ τὸ πρόσωπον καὶ τὴν φωνὴν μας. —Συνταράσσει τὴν ψυχὴν καὶ ἀναβιβάζει εἰς τὰ χεῖλη λόγους πικροὺς καὶ ὑβριστικούς, ὅπως ἡ τρικυμία τὰ φύκη καὶ τὴν θολοῦραν τοῦ βυθοῦ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης.—Ὁ θυμὸς δὲν ἀποδεικνύει ψυχὴν ἀνδρικήν καὶ γενναίαν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἀδυναμίαν καὶ δειλίαν.—Διὰ τοῦτο οἱ ἀσθενεῖς εἶναι ὀργιλωτέροι τῶν ὑγιῶν, οἱ γέροντες τῶν νέων, οἱ βασανισμένοι τῶν εὐδαιμόνων.—Ποτὲ δὲν πρέπει νὰ τιμωρῶμεν μήτε τὰ τέκνα μας μήτε

τοὺς ὑπηρέτας μας μήτε ἄλλον κανένα εὐρισκόμενοι ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ θυμοῦ.

Πλούταρχος.

8. Ἡ ἐργασία.

1. Ἡ ἐργασία εἶναι ὁ νόμος τῆς ὑπάρξεως καὶ διὰ τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη.
2. Οἱ περισσότεροι τῶν ἀνθρώπων ἐργάζονται ἕξ ἀνάγκης διὰ νὰ ζοῦν, ἀλλὰ ὅλοι ἀνεξιμέτως χρεωστοῦν νὰ ἔχουν οὕτως ἢ ἄλλως ἐργασίαν τινά, ἐὰν θέλουν νὰ αἰσθάνωνται ἀληθῶς τὴν εὐχαρίστησιν τῆς ζωῆς.
3. Ὁ πολιτισμὸς εἶναι προῖον τῆς συστηματικῆς καὶ ἀδιαλείπτου ἐργασίας μυριάδων ἀνθρώπων.
4. Τὰ ἔθνη εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἐργασία ἐθεωρήθη ἀτιμωτικὴ καὶ ἀνετέθη εἰς τοὺς δούλους παρήκμασαν καὶ κατεστράφησαν.
5. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι, οἱ ὁποῖοι ἀποθνήσκουν ἀπὸ ὑπερβολικὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ πολὺ περισσότεροι ἀποθνήσκουν ἀπὸ τὸν ἐγωισμόν, τὴν ἀσθένειαν τοῦ χαρακτῆρος των καὶ τὴν ὀκνηρίαν των.

9. Τὸ θάρρος.

1. Ἡ σωματικὴ ἀνδρεία καὶ τὸ ψυχικὸν θάρρος εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἀναδεικνύουν τοὺς ἥρωας.
2. Χαρακτηριστικὸν πραγματικοῦ μεγαλείου εἶναι τὸ θάρρος νὰ λέγῃ τις τὴν ἀλήθειαν.
3. Ὁ μὴ ἔχων τὸ θάρρος νὰ εἴπῃ ὄχι, ὑποκύπτει εὐκόλως εἰς τὸ κακόν.
4. Τὸ θάρρος δίδει χάριν καὶ ἀξιοπρέπειαν, ἐνῶ ὁ φόβος, ὅπως δῆποτε καὶ ἂν ἐκδηλωθῇ εἶναι ταπεινὸς καὶ ἀξιοκαταφρόνητος.

10. Δικαιοσύνη.

1. Τσοῦτώ κρείττων δικαιοσύνη χρημάτων, ὅσῳ τὰ μὲν ζῶντας μόνον ὠφελεῖ, τὸ δὲ καὶ τελευτήσασι δόξαν παρασκευάζει, κακείνων μὲν καὶ τοῖς φράυλοι μέτεστι, τούτου δὲ τοῖς μοχθηροῖς ἀδύνατον μεταλαβεῖν. Ἰσοκρ. 1, 29.
2. Ἐν τῇ δικαιοσύνῃ πᾶσα συλλήβδην ἀρετὴ ἐστίν. Πλάτων.
3. Δικαιοσύνη ἀνυψοῖ ἔθνη, ταπεινοῦσι δὲ λαοὺς ἀνομίαι. Ἀγ. Γρ.

4. Ἀκολουθεῖ δὲ τῇ δικαιοσύνῃ καὶ ἡ ὁσιότης καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πίστις καὶ ἡ μισοπονηρία. Ἀριστοτ.

11. Ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης ἦτο καλὸς στρατηγὸς καὶ εἰς τὸ λέγειν ἐφαίνετο δεινότατος.—Ἦτο ὄμως καὶ πολὺ ὕβριστῆς καὶ κενόδοξος.—Ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς εἰς Σικελίαν στρατηγίας, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην καὶ ἐγένετο προδότης τῆς πατρίδος του.

12. Ὁ Πρόξενος.

Πρόξενος ὁ Βοιωτὸς ἦτο φίλος τοῦ Ξενοφῶντος.—Ἐπληροῦται δὲ ὡς ἀρχηγὸς μισθοφόρων παρὰ τῷ Κύρῳ.—Ὁ Πρόξενος οὗτος προσεκάλεσε δι' ἐπιστολῆς καὶ τὸν Ξενοφῶντα εἰς τὴν Ἀσίαν.—Ὅτε δὲ ἦλθε, ὁ Ξενοφῶν, τὸν συνέστησε εἰς τὸν Κύρον.

13. Ὁ γεωργός.

Ὁ γεωργὸς ἀροτρον πῆγνυται—καὶ ὑπὸ ζυγὸν ἄγει βοῦν ἀρότην—καὶ τέμνει γλυκεῖαν αὐλάκα—καὶ τὸν καρποδότην θεὸν ἐπικαλούμενος ταῖς ἐλπίσιν εὐφραίνεται.

Γρ. Θεολόγος

14. Ὁ δικαστής.

Τῶν δικαστῶν ἕκαστος τὴν πρὸς τοὺς θεοὺς εὐσέβειαν φυλάττων—καὶ τὰ τοῦ λέγοντος ὑστέρου (=τοῦ κατηγορουμένου) δίκαια εὐνοϊκῶς προσδέχεται—καὶ παρασχὼν αὐτὸν ἴσον καὶ κοινὸν ἀμφοτέρους ἀκροατὴν—οὕτω τὴν διάγνωσιν ποιεῖται περὶ πάντων.

Δημοσθένης

15. Φθόνος.

Φθόνου πάθος οὐδὲν ὀλεθριώτερον ψυχῆς ἀνθρώπων ἐμφύεται—ὅς ἐλάχιστα λυπῶν τοὺς ἕξωθεν, πρῶτον κακὸν καὶ οἰκειὸν ἔστι τῷ κεκτημένῳ—ὥσπερ γὰρ ἰὸς τὸν σίδηρον οὕτως ὁ φθόνος τὴν ἔχουσαν αὐτὸν ψυχὴν ἐξαναλίσκει—λύπη γὰρ ἔστι τῆς τοῦ πλησίον εὐπραγίας ὁ φθόνος.

Μ. Βασίλειος

16. Πενία.

1.—Ἄνδρ' ἀγαθὸν πενίῃ πάντων δάμνησι μάλιστα.

Θέογνις

2.—...άνηρ πενίη δεδμημένος οὔτε τι εἰπεῖν
οὔδ' ἔρξαι δύναται, γλώσσα δὲ οἱ δέδεται.

Θέογνις

3.—Τεθνάμεναι, φίλε Κύρνε, πενιχοῦ βέλτερον άνδρὶ
ἢ ζῶειν χαλεπῆ τειρόμενον πενίη.

Θέογνις

4.—Ἡ πενία τέχνας κατεργάζεται.

β'. Ἀντίθετα.

Ἐπισημασθεὶς γλωσσικὴ ἀπαιτούσα εὐστροφίαν φαντασίας εἶναι καὶ ἡ εὐρεσις τῶν ἀντιθέτων δοθεισῶν λέξεων. Τοιαῦτα ἀσκήσεις ἀρχίζουσι ἀπὸ τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐξακολουθοῦν καὶ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Καὶ εἰς τὸ Γυμνάσιον δυσκολεύεται πολλάκις ὁ μαθητῆς νὰ εὕρῃ τὰς ἀντιθέτους ἀφηρημένων ἰδίᾳ λέξεων ὡς ἐγκράτεια, σωφροσύνη, κολακεία, σπικτάλη κτλ.

Ἐννοεῖται δὲν συνιστῶμεν εἰς τὸ Γυμνάσιον ξηρὰν καταγραφὴν ἀντιθέτων λέξεων, ἀλλὰ σχηματισμὸν προτάσεων αἱ ὁποῖαι νὰ περιέχουν ἀντιθέτους ἐννοίας.

Εἶναι καλύτερη μιὰ δυσάρεστη ἀλήθεια, παρὰ μιὰ εὐχάριστη κολακεία.

Λασκαράτος

Εἶναι προτιμότερον νὰ ζῆς ἀφανής, ἀλλὰ τίμιος καὶ ἐνάρετος, παρὰ διάσημος, ἀλλ' ἄτιμος καὶ διεφθαρμένος.

Κάλλιο πέντε καὶ στὸ χέρι, παρὰ δέκα καὶ καρτέρει.

Ἐπισημασθεὶς ἔστι ἀμαθία μετὰ σωφροσύνης ἢ δεξιότης μετὰ ἀκολασίας.

Θουκυδίδης

Τὸ ὑπ' ἀριθ. 1 παράδειγμα μαρτυρεῖ πῶς ὁ λογοτέχνης καὶ τὴν ἀπλὴν ὀνομάτων παράθεσιν δύναται νὰ μεταβάλλῃ εἰς τερπνὸν ἀνάγνωσμα.

Τὰ παρατιθέμενα κάτωθι παραδείγματα μαρτυροῦν πόσῃ ποικίλῃ ἡμπορεῖ νὰ παρουσιάσῃ καὶ ἡ ἀσκήσις αὕτη, εἴταν ἐργασθῇ τις μὲ ἐνδιαφέρον καὶ προσοχὴν.

Εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι οἴκους τέκνων, κατὰρα δὲ μητρὸς·
ἔκριζοῖ θεμέλια.

**Αγ. Γρ.*

Σ' ἡμᾶς τίς φτωχὸς ἢ ὁμορφάδα ὀλιγοστεύει τὴν φτώχεια, ὅταν
εἴμαστε ἄσχημες εἴμεθα διπλᾶ φτωχέες

Δροσίνης

Δίδεται εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ πρῶτον μέρος τῶν προτάσεων τού-
των καὶ ἐκεῖνοι συντάσσουν τὸ δεύτερον. Τὸ κέρδος τοῦ μαθητοῦ
θὰ εἶναι πολὺ οὐσιαστικώτερον, ἐὰν εὖρη 4-5 τοιαύτας προτάσεις,
παρὰ ἐὰν ἀναμασῶν τὸ διήγημα τὸ ὅποιον ἤκουσε πρὸ μικροῦ
παρὰ τοῦ διδασκάλου πληρώσῃ 4 φύλλα κακογραμμένα ἀσύντακτα.

Ἑποδείγματα.

1. Βούλει σοι καὶ τὰς τῶν ἄλλων ζῶων διαφορὰς πρὸς τε ἡμᾶς
καὶ πρὸς ἄλληλα, φύσεις τε καὶ γενέσεις, καὶ ἀνατροφὰς
καὶ χώρας καὶ ἦθη καὶ οἶον πολιτείας καταριθμήσωμαι ; πῶς
τὰ μὲν ἀγελαῖα, τὰ δὲ μοναδικὰ ;
» » ποηφάγα, » » σαρκολόβα ;
» » θυμοειδῆ, » » ἡμερα ;
» » φιλόανθρωπα καὶ » » ἀτίθασσα καὶ ἐλεύθερα ;
» » σύντροφα, » » ἀμαθῆστα ;
» » ἐγγύτερα λόγου τε » » παντελῶς ἄλογα καὶ
καὶ μαθήσεως, ἀμαθῆστα ;
» » πλειόνων αἰσθήσεων, » » ἐλαττόνων ;
» » ἀκίνητα, » » μεταβατικά ;
» » ταχύτατα, » » παχύτα ;
» » ὑπερβάλλοντα με- » » βραχύτατα ἢ δυσειδέ-
γέθει καὶ κάλλει, » » στατα ἢ καὶ ἀμφοτέρα ;
» » ἢ τῷ ἐτέρῳ τούτων,
» » ἄλκιμα, » » ἀσθενῆ ;
» » ἀμυντικά, » » ὑποπτα καὶ ἐπίβουλα ;
» » φίλεργα καὶ οἰκο- » » παντάπασιν ἀργὰ καὶ
νομικά, ἀπρονόητα ;
» » ἐρπυστικά, » » ὄρθια ;
» » φιλόχωρα, » » ἀμφίβια ;

τὰ μὲν φιλόκαλα,	τὰ δὲ ἀκαλλώπιστα ;
συζυγῆ τε,	καὶ ἀσυζυγῆ ;
σώφρονά τε,	» ἀκόλαστα ;
πολύγονά τε,	» οὐ πολύγωνα ;
μακροβιὰ τε,	» ὀλιγόβια ;

Γρ. Θεολόγος

2. ὠφελιμώτερόν ἐστι.

ἄμαθία μετὰ σωφροσύνης ἢ δεξιότης μετὰ ἀκολασίας. [✓]
Θουκ.

3. κρείσσων πόλις χρωμένη

χείροσι νόμοις ἀκινήτοις ἢ καλῶς ἔχουσι (νόμοις) ἀκύροις
Θουκ.

4. αἰρετώτερόν ἐστι

στράτευμα ἐλάφων λέοντος ἢ στράτευμα λέόντων ἐλάφου
στρατηγούσσης, στρατηγούσης.

5. εἶναι προτιμότερον νὰ ζῆς

μιὰ μέτρια ζωῆ, ἀλλ' εὐτυχῆ, παρὰ μιὰ ἐπιδεικτικὴ καὶ πολυ-
βασανισμένη.

6. εἶναι προτιμότερον νὰ ζῆς

ἀνάμεσα σὲ δύο ἀνθρώπους παρὰ σὲ μιὰ δλόκληρη κοινωνία
ποὺ σὲ καταλαβαίνουν καὶ ποὺ δὲν σὲ νοιώθει καὶ σὲ
σὲ συμπαθοῦν, ἀποστρέφεται.

7. προτιμότερον εἶναι

νὰ ἔχη τις μιὰ ἰδέα ποὺ νὰ τὸν παρὰ νὰ ἔχη χίλιες σκέψεις καὶ
ἐμψυχώνη καὶ νὰ τοῦ δίδῃ νὰ μὴ γνωρίζῃ ποῖα ἀπὸ ὅλες
τὸ θάρρος νὰ τὴν πραγματο- νὰ προτιμήσῃ.
ποιήσῃ.

8. προτιμότερον εἶναι

νὰ κοιμηθῆς μιὰ βραδεῖα νη- παρὰ νὰ φάγῃς σὲ μιὰ μέρα ὅ,τι
στικὸς καὶ νὰ ἔχῃς ὅλες τὲς ἔχεις καὶ νὰ μένῃς νησιτικὸς
ἄλλες νὰ φάγῃς, ἡμερόνυχτα ὀλόκληρα.

9. προτιμότερον εἶναι

νὰ ἔχῃς ὅ,τι ἔχεις μόνος σου παρὰ δεκαπλάσια καὶ νὰ τὰ ὀρί-
ζουν καὶ ἄλλοι.

10. εὐταξία-ἀταξία

ἢ εὐταξία σώζειν δοκεῖ, ἢ δὲ ἀταξία πολλοὺς ἤδη ἀπολώ-
λεκεν.

Ξενοφῶν

11. δικαιοσύνη-ἀδικία

δικαιοσύνη ἀνυποῖ ἔθνη, ταπεινοῦσι δὲ λαοὺς ἀνομίαι.

Ἐγγραφὴ

12. ὑπερηφάνεια-ταπεινοφροσύνη

ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσε· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσε-
ται,

ἘΘεὸς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσ- ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.
σεται,

Ἐγγραφὴ

13. ἐπιμέλεια-ἀμέλεια

Τὸ ζητούμενον ἀλωτόν, ἐκφεύγει δὲ τὰ μελούμενον.
(ὁ ζητῶν εὐρίσκει)

Σοφοκλ.

14. σοφία-ἀφροσύνη

Υἱὸς σοφὸς εὐφραίνει πατέρα, υἱὸς δὲ ἄφρων λύπη τῇ μητρὶ.

Ἐγγραφὴ

15. εὐχή-κατάρρα

Εὐχαὶ γονέων στηρίζουσι οἱ- κατάρρα δὲ μητρὸς ἐκρίζοι θεμέ-
λους τέκνων, λια.

Ἐγγραφὴ

16. ἀγαθοὶ-κακοὶ

Ἐπ' ἐσθλῶν ἐσθλὰ διδάξει, ἦν δὲ κακοῖσι συμμίσης, ἀπο-
λεῖς καὶ τὸν ἔοντα νόον.

Θεόγνις

17. σάφρων-κακός.

Τοὺς σάφρονας θεοὶ φιλοῦσι καὶ στυγοῦσι τοὺς κακοὺς.

Σοφοκ.

18. δίκαιοι-ἀσεβεῖς.

Εὐχαὶ δικαίων δεκταὶ παρὰ θυσίαι δὲ ἀσεβῶν βδέλυγμα
Κυρίου,

Ἐγγραφὴ

19. πειθαρχία-ἀναρχία.

Κάλλιστον τόδε καὶ ἀσφαλές- ἀναρχίας οὐκ ἔστι μείζον κα-
στατον, πολλοὺς ὄντας ἐνί κό- κόν.
σμφ χρωμένους φαίνεσθαι.

Θουκυδ.

Σοφοκ.

20. προθυμία-νωθρότης.

Τὸ γοργὸν καὶ χάριν ἔχει. Βραδεία χάρις ἄχαρις καὶ οὐκ
ἔστι χάρις.

21. σπουδαῖος-φαῦλος.

Τὰς τῶν σπουδαίων φιλίας οὐδ' τὰς δὲ τῶν φαύλων συνηθείας
ἂν ὁ πᾶς αἰὼν ἐξαλείψει, ὀλίγος χρόνος διέλυσε.

Ἰσοκράτης

22. φιλοπενία-ἀργία.

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν Ἡ ἀργία μήτηρ πάσης κακίας.
πάντα τὰγάθ' οἱ θεοί.

Θεογν.

23. προσοχή-ἀπροσεξία.

Ὅς πορεύεται βράδιον πορεύε- Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει.
ται τάχιον.

Παροιμ. Βυζαντινὴ

24. ὀμορφάδα-ἀσχημία.

Σ' ἐμᾶς τίς φτωχὸς ἢ ὀμορ- Σὰν εἴμασθε ἀσχημὲς εἴμεθα δι-
φάδα ὀλιγοστεύει τὴν φτώ- πλὰ φτωχὸς.
χεια.

Δροσίνης

25. εὐτυχὴς ἐν δυστυχούσῃ
πόλει.

δυστυχὴς ἐν εὐτυχούσῃ
πόλει

Καλῶς μὲν φερόμενος ἀνὴρ κακοτυχῶν δὲ ἐν εὐτυχούσῃ πό-
καθ' ἑαυτὸν διαφθειρομένης λει πολλῶ μᾶλλον διασώζεται.
τῆς πατρίδος οὐδὲν ἦσσαν
ξυναπόλλυται,

Θουκυδ.

27. ἀνυπομονησία-ἀπάθεια.

ἢ ἀνυπομονησία χαλάει κάποτε ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπάθεια δὲν κάνει
τίς δουλιὰς δουλιὰς.

Λασκαρῆτος

27. βία-βραδύτης.

Οἱ προανιστάμενοι ἐν τοῖς ἀ- ἀλλὰ καὶ οἱ καθυστεροῦντες οὐ
γῶσί γαπίζονται, στεφανοῦνται.

28. ἀμέλεια-προνοητικότης

Συνέβη πολλάκις εἰς τὴν ἰστο- καὶ τοῦναντίον.
ρίαν στρατὸς ἰσχυρὸς ἀπὸ ὑπερ-
βολικὴν πεποιθήσιν εἰς τὰς δυνά-
μεις του νὰ περιφρονῇ τὸν ἐ-
χθρὸν καὶ νὰ καταληφθῇ ἀνέτοι-
μος τὴν ὥραν τῆς ἐπιθέσεως καὶ
νὰ ἡττηθῇ ἀπὸ ἀντίπαλον κατώ-
τερον,

29. σοφός-μωρός

Ὅποιοι γνωρίζει ὅτι καὶ οἱ καὶ τοῦναντίον.
ἄλλοι ἔχουν νοῦν καὶ φρόνησιν
καὶ εἶναι δυνατὸν πολλάκις νὰ
σκέπτονται καλύτερα ἀπὸ τὸν ἐ-
αυτὸν του, εἶναι σοφός,

30. ὑποχώρησις-ἀντίστασις

Ἐμπρὸς εἰς τὰ ἰσχυρὰ ρεύμα- καὶ τοῦναντίον.
τα τῶν χειμάρρων ὅσα φυτὰ κλί-
νουν τὰ κλωνάρια των καὶ ὑπο-
χωροῦν σώζονται,

31. κοινὴ καὶ ἰδιωτικὴ εὐτυχία

Ὅταν εὐτυχῇ εἰς τὸ σύνολον ἢ καὶ τοῦναντίον.
πατρίς καὶ ὁ κάθε δυστυχῆς ἡμπο-
ρεῖ νὰ εὔρη τρόπον σωτηρίας

B

ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Τὸ πρόγραμμα ἀπαιτεῖ διὰ τὴν Β' τάξιν ἀσκήσιν τῆς παρατηρητικότητος καὶ περιγραφῆς ἐξ αὐτοψίας.

Ἡ παρατηρητικότης ἀσκεῖται, ἐὰν συνειθίσωμεν τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν πλήρη ἐποπτεῖαν καὶ τὸν ἀκριβῆ ὄρισμόν τῶν ἀντικειμένων. Πρὸς τοῦτο ὀφείλουσιν νὰ προσέξουσιν εἰς τὴν οὐσίαν τῶν ἀντικειμένων, εἰς τὴν ὕλην ἀπὸ τῆς ὁποίας εἶναι κατασκευασμένα, εἰς τὰ κύρια τῶν συστατικῶν, τὰς χαρακτηριστικὰς ιδιότητας, τὴν σκοπιμότητα, καὶ ἂν πρόκειται περὶ πράξεων, εἰς τὰ ἐλατήρια αὐτῶν, εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκδηλώσεώς των, εἰς τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν κτλ. Αὐτὰ εἶναι ἀπαραίτητα στοιχεῖα πάσης καλῆς περιγραφῆς.

Ἄριστη δὲ προπαίδεια δι' αὐτὴν εἶναι οἱ περιγραφικοὶ ὀρισμοὶ τῶν ἀντικειμένων. Δηλαδή ἀντὶ πολυσελίδων ἀερολογημάτων ζητοῦμεν νὰ ὀρίσουσιν οἱ μαθηταὶ εἰς ὀλίγους στίχους, εἰς μίαν, ἂν εἶναι δυνατόν, πρότασιν λ. χ. τί εἶναι δάσος, κήπος, σχολεῖον, σιδηρόδρομος, ποῖος λέγεται ἀχάριστος, οἰκονόμος, κόλαξ, λωποδύτης, τί εἶναι φθόνος, χαιρεκακία, αὐτοθυσία, γενναϊότης κτλ.

Αἱ ἀσκήσεις αὗται ἀπευθύνονται ἰδίᾳ εἰς τὴν φαντασίαν καὶ τὴν κρίσιν τῶν μαθητῶν, καὶ διὰ τὸ νὰ ἐπιτύχουσιν ἀπαιτεῖται μεθοδικὴ συνεργασία καθηγητοῦ μεθ' ἑλῆς τῆς τάξεως. Ἄνευ συστηματικῆς προπαρασκευῆς ἢ ἀποτυχία θὰ εἶναι γενικὴ.

Παραδείγματος χάριν: ἐὰν ζητήσετε νὰ ὀρίσουσιν τί εἶναι δάσος. Πολλοὶ θ' ἀπαντήσουν ἀμέσως: «Μέρος ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ δένδρα». Θὰ τοὺς δεῖξετε τὸ ἄισιον τοῦ ὀρισμοῦ ὑπενθυμίζοντες κάποιον γνωστόν τους κήπον, κάποιαν πλατεῖαν ὅπου ὑπάρχουν πολλὰ δένδρα. Θὰ παρατηρήσουν τότε ὅτι τὰ δένδρα τοῦ δάσους εἶναι αὐτοφυῆ, ὅτι τὰ περισσότερα εἶναι ἄκαρπα, ὅτι τὰ δάση εἶναι ἐκτὸς τῶν πόλεων, ὅτι εἶναι συνήθως ὄρεινα: ἐκτάσεις, ὅτι παρέχουν ξυλείαν κλπ. καὶ οὕτω μικρὸν κατὰ μικρὸν θὰ συμπληρώσουν τὸν ὄρισμόν. Ἐὰν τώρα ἀριθμῆσετε τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τὰ ὁποῖα ἔχει παρατηρήσει καὶ καταγράψει ἕκαστος εἰς τὸν ὄρισμόν του, θὰ ἔχετε τὸν ἀκριβῆ βαθμὸν τῆς ἱκανότητος τοῦ μαθητοῦ.

*εἶναι ὅπως τὸ
τὸ κείμενον
στὴν περιγραφή
καὶ ὀρισμοί.*

Παραδείγματος χάριν. Ἐάν ζητήσετε νὰ ὀρίσουν ποῖος λέγεται κόλαξ, πιθανόν νὰ λάβετε τὰς ἐξῆς ἀπαντήσεις.

Α. Κόλαξ λέγεται ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κολακεύει τοὺς ἄλλους.

Β. Κόλαξ λέγεται ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μὲ ἐπαινετικούς λόγους ζητεῖ νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἰσχυροὺς.

Γ. Κόλαξ εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ταπεινούμενος πρὸ τῶν ἰσχυρῶν ἀποδίδει εἰς αὐτοὺς ἀρετὰς τὰς ὁποίας δὲν ἔχουν ἢ μεγαλοποιεῖ ἐπιδεικτικῶς τὰ προτερήματά των, χαϊδεύει καὶ ποικιλοτρόπως περιποιεῖται αὐτοὺς μὲ τὴν ὑστεροβουλίαν νὰ ἐπιτύχῃ παρ' αὐτῶν ἴδιον κέρδος.

Ὁ Α. οὐδὲν γνῶρισμα τοῦ κόλακος λέγει, οὐδὲν ἐξηγεῖ, ἡ ἐπιτυχία του εἶναι 0.

Ὁ Β. παρατηρεῖ ὅτι ὁ κόλαξ μεταχειρίζεται ἐπαινετικούς λόγους (1), ὅτι ζητεῖ νὰ προκαλέσῃ εὐχαρίστησιν (2), ὅτι ἀπειθύνεται πρὸς ἰσχυροὺς (3). Ἡ ἐπιτυχία του δύναιται νὰ δηλωθῇ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 3.

Ὁ Γ. παρατηρεῖ τὴν ταπεινώσιν (1) τοῦ κόλακος πρὸ τῶν ἰσχυρῶν (2) ἀπὸ τὰ μέσα ποὺ μεταχειρίζεται διακρίνει τοὺς ἐπαίνους (3), τὰ χαϊδεύματα (4), καὶ ποικίλας περιποιήσεις (5), τὸν ἐπιδεικτικὸν τρόπον (6), τὴν μεγαλοποίησιν τῶν προτερημάτων (7), τὴν ἀπόδοσιν ἀνυπάρκτων ἀρετῶν (8), τὴν ὑστεροβουλίαν (9), τὸ ἀτομικὸν συμφέρον (10). Ἡ ἐπιτυχία του πρέπει νὰ δηλωθῇ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 10.

Ἐπίσης ἐάν ἐξετάσετε ἀπὸ τὰς παρακάτω ἀσκήσεις τὴν ὑπ' ἀριθ. 25 «τί εἶναι σιδηρόδρομος» θὰ παρατηρήσετε ὅτι ὁ γράφων διακρίνει τὴν μηχανὴν (1) καὶ τὰς ἀμάξας (2), φορτηγοὺς (3), ἐπιβατικὰς (4), τὴν κινητήριον δύναμιν (5), ἀτμὸν (6), ἠλεκτρισμὸν (7), τὴν ἐλξιν (8), τὰς σιδηρὰς ράβδους (9), τὴν στερέωσιν αὐτῶν (10), τὴν ταχύτητα (11), τὴν μεταφορὰν (12) ἀνθρώπων (13), ἐμπορευμάτων (14), τὰς ἀποστάσεις (15). Ἡ ἐπιτυχία θὰ σημειωθῇ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 15.

Τοιοιουτρόπως ἔχομεν ἀσφαλὲς κριτήριον τῆς ἱκανότητος τῶν μαθητῶν. Ὁ διδάσκων δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ τὸν κόπον τούτον. Δύναιται ν' ἀριθμῆσῃ ἀκριβῶς τὰς ἐπιτυχίας τῶν ἀσκήσεων τούτων

καὶ γὰρ τὰς ἀνακαινώσῃ καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ ἐπεξηγῶν λεπτομερῶς τὸν μηχανισμόν τῆς ἐργασίας του. Τοιοῦτοτρόπως θὰ γνωρίζῃ τὴν ἱκανότητα ἐκάστου μαθητοῦ καὶ τὸν μέσον βαθμὸν τῆς ἱκανότητος τῆς τάξεώς του. Οἱ μαθηταὶ θὰ γνωρισθοῦν ἀναμεταξύ των, θὰ πεισθοῦν περὶ τῆς ἀδυναμίας των καὶ θὰ προκληθῇ ἔντονος ἀμιλλα πρὸς ἐπίτευξιν ἀνωτέρων ἐπιδόσεων· θὰ ἐδραιωθῇ ἡ πίστις πρὸς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀμεροληψίαν τῆς βαθμολογίας καὶ θὰ προληφθοῦν πολλὰ ἀπὸ τὰ συνήθη σήμερον ἄτομα.

Ἔδωσα εἰς τοὺς μαθητὰς τῆς Β'. Γυμνασίου κατὰ τινὰ ὥραν Ἐκθέσεων 6 λέξεις (θάσος, ὑδραγωγεῖον, λεωφόρος, πλήμμυρα, τρικυμία, ὑπηρέτης) διὰ γὰρ τὰς ἐρμηνεύσουν. Ἡ ἐργασία διήρκεσε 40 λεπτά. Κατὰ τὸν γινόμενον ἔλεγχον αἱ ἐπιτυχίαι ἐκυμαίνοντο μεταξὺ 14 καὶ 43, ἦται ὁ πλέον ἀδύνατος εἶχε καταγράψει 14 μόνον γνωρίσματα διὰ 6 λέξεις, ὁ δὲ καλύτερος εἶχε φθάσει ἕως 43. Ἀπὸ τοῦ 14 ἕως τὸ 43 ἔχομεν 30 βαθμίδας τὰς ὁποίας κατέχουν οἱ διαγωνιζόμενοι. Διαίρουμεν τὸ 30 διὰ 5 καὶ οὕτω ἔχομεν τοὺς μαθητὰς διηρημένους εἰς 5 κλάσεις :

Κλάσις	Α΄	οἱ ἔχοντες ἐπιτυχίας	14—19
»	Β΄	»	20—25
»	Γ΄	»	26—31
»	Δ΄	»	32—37
»	Ε΄	»	38—43

Ἐκ τῶν ἑξετασθέντων κατὰ τὴν ἀνωτέρω ἀσκήσιν 40 μαθητῶν οἱ 6 ἔπεσαν εἰς τὴν Α΄ κλάσιν μὲ ἐπιτυχίας	14—19
12 » » Β΄ » » »	20—26
13 » » Γ΄ » » »	26—31
8 » » Δ΄ » » »	32—37
1 » » Ε΄ » » »	43

Τοῦτο δεικνύει ὅτι ἡ πλειονότης τῆς τάξεως ἔγραψε 3—5 γνωρίσματα δι' ἐκάστην λέξιν· ὅτι οἱ καθυστεροῦντες (οἱ τῆς Α κλάσεως) εἶναι ὀλιγώτεροι ἐκείνων οἱ ὅποιοι ὑπερβαίνουν τὸν μέσον βαθμὸν ἐπίδοσεως τῆς τάξεως (6 πρὸς 9)¹.

(1) Δι' ἐξειδίσεις τοῦ τύπου τούτου καὶ ἐν γένει διὰ τὴν ἀντικειμενικὴν μέτρησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς διδασκαλίας, ἰδὲ τὸ εἰδικὸν ἔργον τοῦ κ. Θ. Παρασκευοπούλου ὁ Διδάσκαλος καὶ αἱ ἑξετάσεις.

Ἐὰν εἰς ἐπομένους παρομοίας ἐξετάσεις ἐπιτευχθῇ ἐπίδοσις καλύτερα, ἐὰν δηλαδή αὐξηθῇ ὁ μέσος ἀριθμὸς ἐπιτυχιῶν, ἔχομεν ἀσφαλῆ ἀπόδειξιν ἔτι ἢ τάξις προοδεύει.

Τὸ οὐσιαστικὸν κέρδος ἀπὸ τοιαύτας ἀσκήσεις εἶναι καταφανές. Ἡ ὅλη διδασκαλία διευκολύνεται πολὺ καὶ ἡ μόρφωσις γίνεται θετικωτέρα, ὅταν ὁ μαθητὴς ἔχῃ πλήρη ἐποπτεῖαν τῶν πραγμάτων καὶ σαφῆ ἐπίγνωσιν τῆς σημασίας τῶν λέξεων τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται. Ὅταν ἐξασκηθῇ εἰς τοιαύτας οὐσιαστικὰς περιγραφάς, τὰς ὁποίας ὁ διδάσκων δύναται νὰ ἐπιθεωρῇ καὶ νὰ ἐλέγχῃ εὐκόλως, δύναται εὐθαρσῶς ν' ἀναλάβῃ καὶ μεγαλύτερας περιγραφάς καὶ ἀφηγήσεις καὶ χαρακτηρισμούς.

Παρακάτω παρατίθενται ἱκανὰ παραδείγματα ἀπὸ ἐγκυκλοπαιδικὰ καὶ ἄλλα λεξικά ἢ συγγραφεῖς.

Πριγραφικοὶ ὅρισμοὶ

1. **Δάσος** εἶναι πᾶσα ὁπωσοῦν μεγάλη ἔκτασις ἐδάφους, συνήθως ὄρεινῆ, περιέχουσα ἄγρια δένδρα, καρποφόρα καὶ ἄκαρπα, παρέχουσα δὲ καὶ ἄλλα προϊόντα, κυρίως ὅμως ξυλείαν χρήσιμον δι' οἰκοδομὰς καὶ ἔπιπλα, διὰ ναυπήγησιν πλοίων καὶ διὰ καύσιμον ὕλην.
2. **Ἡφαίστεια** εἶναι κωνοειδῆ ὑψώματα γῆς φέροντα ἐν τῷ μέσῳ κενὸν ἐν εἴδει χοάνης, τὸν κρατῆρα, δι' οὗ κατὰ διαλείμματα ἐκτινάσσονται πρὸς τὰ ἔξω ἀπὸ τὰ βᾶθη τῆς γῆς ἀέρια καὶ ρευστὰ ὕλα ἢ στερεὰ συντρίμματα πυρακτωμένα.
3. **Ὑδραγωγεῖα** εἶναι τεχνικὰ ἔργα, διὰ ὧν τὰ ὕδατα πηγῆς τινος ἢ ποταμοῦ ἢ λίμνης ἢ τὰ ὑπὸ τὴν γῆν εὐρισκόμενα ὕδατα ὀδηγοῦνται εἰς ὁπωσοῦν μακροσυσμένον τόπον, κυρίως εἰς πόλιν τινά, διὰ νὰ χρησιμεύσουν πρὸς οἰκιακοὺς ἢ βιομηχανικοὺς ἢ ἄλλους σκοποὺς. Τὰ ὑδραγωγεῖα καταλήγουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς δεξαμενάς, ὅθεν διὰ καταλλήλων σωλῆνων διοχετεύεται κατόπιν τὸ ὕδωρ ὅπου δεῖ.

4. **Υπόνομοι** λέγονται ὄχαιοι ὑπόγειοι, δι' ὧν διοχετεύονται εἰς τὴν θάλασσαν ἢ εἰς παραρρέοντα ποταμὸν τὰ ὕδατα τὰ προερχόμενα ἐκ βροχῶν ἢ τὰ δι' οἰκιακοῦς ἢ βιομηχανικοῦς σκοποῦς χρησιμεύσαντα ὕδατα καὶ τὰ ἀποχωρήματα πρὸς πρόληψιν μολυσμάτων καὶ ἐξυγίανσιν τῶν πόλεων.
5. **Σιδηρόδρομος** εἶναι μηχανὴ ἢ ὁποία μὲ κινητήριον δύνάμιν τὸν ἀτμὸν ἢ τὸν ἠλεκτρισμὸν κινεῖται ἐπὶ σιδηρῶν ράβδων στερεῶς κειμένων, ἔλκει σειρὰν ἀμαξῶν, φορητῶν ἢ ἐπιβατικῶν καὶ μὲ ταχύτητα μεγάλην μεταφέρει εἰς ἀποστάσεις ἐμπορεύματα καὶ ἀνθρώπους.
6. **Γενναϊότης** εἶναι εἰς μὲν τὰς μάχας καὶ τοὺς κινδύνους νὰ ὀρμῶμεν μὲ θάρρος εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ νὰ ἐκτελῶμεν τὸ καθήκον μας μὴ φειδόμενοι τῆς ζωῆς, εἰς δὲ τὸν συνήθη βίον νὰ εἴμεθα πάντοτε τίμιοι, νὰ ἀντιστάμεθα εἰς τοὺς πειρασμούς, νὰ λέγωμεν τὴν ἀλήθειαν, νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν ὑποκρισίαν, νὰ ζῶμεν ἐντίμως διὰ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐργασίας.
7. **Ἀνανδρία** εἶναι εἰς μὲν τὰς μάχας καὶ τοὺς κινδύνους νὰ λιποψυχῆ τις καὶ νὰ λιποτακτῆ ἀπὸ τὸ πεδῖον τῆς τιμῆς διὰ νὰ μὴ πάθῃ αὐτὸς κακόν τι, εἰς δὲ τὸν συνήθη βίον νὰ εἶναι δοῦλος ἡδονῶν, προλήψεων καὶ κακῶν ἔξεων, νὰ κολλακεύῃ τοὺς ἰσχυροὺς, νὰ πιέζῃ τοὺς ἀδυνάτους, νὰ ὑποκρίνεται, νὰ χρησιμοποιοῖ πρὸς ἐπιτυχίαν τῶν σκοπῶν του ψεύματα καὶ δόλους, νὰ ζητῆ νὰ σφετερίζεται καὶ νὰ ἀπολαμβάνῃ τοὺς κόπους καὶ τὰ ἀγαθὰ τῶν ἄλλων.
8. **Φθόνος** ἐστὶ λύπη ἐπ' ἄλλοις ἀγαθοῖς.
9. **Χαιρεκακία** εἶναι χαρὰ διὰ τὴν ἀτυχίαν τοῦ ἄλλου.
10. **Ἀχάριστος** λέγεται ἐκεῖνος ὅστις εὐεργετηθεὶς ὑπὸ τινος, ἐνῶ δύναται ν' ἀναποδώσῃ τὴν ὀφειλομένην χάριν, δὲν τὴν ἀποδίδει.
11. **Οικονόμος** λέγεται ἐκεῖνος ποὺ ἠξεύρει τὴν ἀξίαν τῶν χρη-

μάτων του, τὰ φυλάττει μὲ ἐπιμέλειαν, τὰ ἐξοδεύει μὲ προσοχήν ὅπου πρέπει, καὶ δὲν τὰ χαλάει ἐκεῖ πού δὲν πρέπει.

12. **Πόλεμος** εἶναι ἡ ἐνοπλος πάλη δύο ἢ περισσοτέρων ἐθνῶν, τὰ ὁποῖα κινούμενα ἀπὸ ἀμοιβαίαν ἐχθρὰν ἢ ἀπὸ πλεονεξίαν ἀγωνίζονται νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ συμφέροντά των ἢ νὰ ἀσπερισθοῦν ἀγαθὰ τοῦ ἀντιπάλου.

Γ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Σχετικὰ μὲ τὴν ὕλην τῆς Β, Γ, Δ τάξεως.

Τὸ πρόγραμμα ἀπαιτεῖ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις **ἡμερολόγια ἐργασίας μαθητῶν, ομάδων τάξεως, ταξιδιωτικὰς ἀναμνήσεις, σκηναὶς τοῦ δρόμου, ὑποκειμενικὸν καὶ ἀντικειμενικὸν κόσμον.**

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν εἰς τισὺν ταύτας ἐργασίας συνειθίζομεν τοὺς μαθητὰς νὰ σημειώωσιν ἐντυπώσεις των ἀπὸ ὅσα ἀντιλαμβάνονται γύρω των. Ζητοῦμεν ν' ἀναφέρουν αὐτὸ τὸ ὅποῖον εἶδαν ἢ ἐσκέφθησαν μὲ δύο ἢ τρεῖς προτάσεις. Κάτι τι τὸ ὅποῖον ὑποπίπτει εἰς τὴν ἀντίληψίν μας κατανοεῖται τελείως καὶ γίνεται κτῆμα μας, ἐὰν γεννᾷ εἰς τὴν σκέψιν μας κάποιαν ἀπορίαν ἢ ἂν μᾶς βοηθῆ νὰ ἐρμηνεύσωμεν δι' αὐτοῦ ἄλλην μας ἀπορίαν ἢ μᾶς ὑπενθυμίξῃ ἄλλα παρόμοια ἢ ἀντίθετα καὶ ὧθῃ τὸ πνεῦμα μας εἰς στοχασμούς.

Ἐστω τὸ παραδειγμα τὸ ἐν σελ. 46 ἀπόσπασμα τοῦ Π. Νιρβάνα. Περνᾷ τὴν νύκτα τὰ ἤσυχα δρομαλάκια τοῦ χωριοῦ. Ἡ ἤσυχία τοῦ δρόμου καὶ ὁ ὕπνος τῶν χωρικῶν συμφύρονται εἰς τὸ πνεῦμα του. «**Τὰ μικρὰ σπητάκια κοιμώντουσαν βαθιὰ πίσω ἀπὸ τὰ πυκνὰ δένδρα**». Βλέπει τὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ ἀπὸ ἓνα ἀνοιχτὸ παράθυρο καὶ φαντάζεται τὸν **εἰρηνικὸ ὕπνο τοῦ χωριάτη, τὰ σεμνὰ ὄνειρα τῆς κόρης, τὴν κούνια τοῦ μικροῦ παιδιοῦ**, συλλογίζεται τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ εἰκονοστασίου εἰς αὐτὰ καὶ ἀκούει μέσα του ἐπιτακτικὴν ἐπιταγὴν σεβασμοῦ πρὸς τὰ καθεστῶτα αὐτὰ **«πέργα σιγαλά, διαβάτη, πέργα οὐφαλά»**. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἀντικειμενικὸς κόσμος μεταβάλλεται εἰς

υποκειμενικόν, ἐξ ἀφορμῆς δηλαδή τῶν γύρω ἀντικειμένων περιγράφει καὶ ἐξωτερικεύει τὸν ἐσωτερικὸν πλοῦτον τῆς ψυχῆς του, καὶ ἡ περιγραφή λαμβάνει ζῶην καὶ ἐνδιαφέρον.

Ἐπίσης βλέπει ἕνα ἔρημο ἐκκλησιάκι στὴν κορφῇ τοῦ βουνοῦ καὶ ἀμέσως συλλογίζεται πόσοι μὲ ταρκαγμένην ψυχὴν εὐρίσκουν ἐκεῖ τὴν γαλήνην ὅπως ὁ ναύτης εἰς τὸ λιμάνι ὕστερα ἀπὸ τρικυμίαν. Οὕτω ὁ αὐτὸς Η. Νιρβάνας τοῦ ὁποῖου αἱ περιγραφαὶ εἶναι «θαῦμα ἐμφύχου ζωγραφικῆς» ὅπως θέλει ὁ ἴδιος τὰς περιγραφάς, ἔρμηνεύει τὸν «Τάμα» τοῦ Γύζη μὲ τὰς ἐξῆς ἀδράς γραμμάς, αἱ ὁποῖαι δίδουν ἕλην τὴν συγκίνησιν τοῦ πρωτοτύπου.

«**Χλωμὴ μαυροφώρα** παρθένα, κουρασμένη ἀπὸ τὸ δρόμο, ἔχει ἀκουμπήσει μὲ τὴ λαμπάδα στὸ χέρι ἀπάνω στὸν ἔρημο βράχο τῆς ἀνηφορίας, καρφώνοντας τὰ μάτια τῆς στὸ μακρονδὸ ἐκκλησιδάκι, ποῦ ξεχωρίζει σὰν λιμάνι τῶν τρικυμισμένων ψυχῶν στὴν κορφῇ τοῦ βουνοῦ.»

Ὁ ποιητῆς (ἴδὲ Κ. Χατζοπούλου Κι' ἤρθα πάλι σ' ἐσέ) εὐρίσκει κοιμμένον τὸ δένδρον κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἄλλοτε «**ἀπλωσε τὰ θνεϊρά του**», καὶ καθισμένος εἰς τὸν κορμὸν του βλέπει ὅτι τίποτε «**δὲν ἔχει δλόγυρα ἀλλαχτῆ**», ὅτι ἔλα «**τὴν ἄμορφη ὄρα χαίρονται τερπνά**» καὶ σκέπτεται θλιθερά :

**Ἔισι μιὰ μέρα σὰ χερῶ κι' ἐγὼ
τίποτε δὲ θ' ἀλλάξῃ δλόγυρά μου.**

Νὰ ἐξασκηθοῦν λοιπὸν οἱ μαθηταὶ νὰ διατυπώσουν συντόμως τὰς ἰασηδῆποτε ἐντυπώσεις των καὶ τοὺς στοχασμοὺς των ἐπ' αὐτῶν.

Εἰς τὸν κύκλον τῶν τοιούτων Ἐκθέσεων ἀνήκουν καὶ αἱ περιγραφαὶ περιπάτων, ἐκδρομῶν, τελετῶν κτλ. θέματα τὰ ὁποῖα δίδονται συνηθέστατα εἰς τὰ σχολεῖα, ἀλλὰ σπανιώτατα ἐπιτυγχάνουν. Συνήθως περιορίζονται οἱ μαθηταὶ εἰς μίαν τοπικὴν ἢ χρονικὴν παράταξιν καὶ ἀρίθμησιν ἀντικειμένων καὶ πράξεων, ἔρημν, μονότονον ἄχαριν, (ὡς *συνεκεντρῶθῆμεν εἰς . . . ἐπήγαμεν εἰς τὸν σταθμὸν . . . ἐφθάσαμεν . . . ἐκεῖ εἶδαμεν . . . κατόπιν παρατηρήσαμεν κ. τ. λ.*), δὲν προσέχουν εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῶν προσώπων καὶ τῶν ἀντικειμένων, τὰς στάσεις, τὰς κινήσεις, τὰς χειρονομίας αὐτῶν, δὲν φαντάζονται πόσῃν ζῶην καὶ ἀλήθειαν προσθέτει εἰς τὴν περιγραφὴν μία γραφικὴ λεπτομέρεια τονιζομένη εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν. Εἰς τὰ σημεῖα αὐτὰ κυρίως

πρέπει να προσέχη ὁ διδάσκειν, ἐλέγχων καὶ διορθῶνων τὰς τοιαύ-
τας Ἐκθέσεις τῶν μαθητῶν του.

Ἐπίσης εἰς τὸν κύκλον τῶν Ἐκθέσεων τούτων ἀνήκουν καὶ αἱ
*περιγραφαὶ κυρίων, καταστημάτων, ἐργοστασίων κτλ. κα-
τόπιν ἐπισκέψεως ἢ περιουλλογῆ πληροφοριῶν καὶ γραπτῆ
ἀνακοίνωσις εἰς τὴν τάξιν* (ὅπως ἀπαιτεῖ τὸ πρόγραμμα τῆς Γ΄.)

Ἀνέθεσα εἰς τὰς μαθητριάς τῆς Ε΄ τοῦ γυμνασίου θηλέων
Θ)νίκης νὰ ἐπισκεφθοῦν κατὰ ὁμάδας τὰ πολυάριθμα γυναικεῖα
φιλανθρωπικὰ σωματεῖα τῆς πόλεως (X. E. N. Μέλισσα, Ὁρφανο-
τροφεῖον, Βρεφκομεῖον, Ἄσυλον παιδιοῦ, Γηροκομεῖον κτλ.) καὶ
νὰ ἀνακοινώσουν τὰς ἐντυπώσεις των. Τὰ ἀποτελέσματα ἦσαν λίαν
ἐκπαινευτικὰ, μαρτυροῦντα τί εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθώσουν τὰ
παιδιά, ἔταν παρακινηθοῦν καταλλήλως εἰς ὄρασιν καὶ ἐπιχειρήσουν
νὰ κάμουν τι μὲ ζῆλον καὶ ἀγάπην. Δείγματα τῶν Ἐκθέσεων αὐτῶν
παρατίθενται παρακάτω, ἄξια πολλῆς προσοχῆς.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΔΡΟΜΟΝ

(Ἀπὸ τετράδια μαθητῶν Θεσσαλονίκης).

1

Περνῶ ἀπὸ τὴν ὁδὸν Νοσοκομείων. Εἰς τὴν γωνίαν τοῦ Γε-
νικοῦ Στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου μία βρῦση χύνει ἀπὸ ἕψηλά
κρυσταλλένιο νερό. Τρεῖς γυναῖκες περιμένουσι σειρά διὰ νὰ γε-
μίσουν τοὺς τενεκέδες των. Τὸ νερὸ εἶναι δλίγο καὶ ἡ ἀνάγκη
μεγάλη. Καὶ αἱ τρεῖς γυναῖκες εἶναι ἄπλυτες καὶ ἀχένιστες.

2

Ὁ πλανόδιος φαρᾶς διαλαλεῖ στὴ γειτονιά τὸ ἐμπόρεμά του.
«Ἐχω ψάρια γιὰ βραστό» λέγει καὶ προτείνει ἕνα ψάρι πλατὺ
καὶ κοντό, λεπτὸ σὰν νὰ εἶναι ἄδειον ἀπὸ μέσα, ἄσχημο τὴν
μορφή, μὲ μακρὰ ἀγκάθια στὸ σβέροκο, σταχτόχρωμο μὲ μιὰ
βοῦλα μαύρη στὸ μέσο, ἐπάνω στὰ πλευρά του. «Εἶναι Χριστό-
φαρο, ἀφεντικό, μοῦ λέγει· «ἀπεδῶ τὸ ἔπιασε ὁ Χριστὸς καὶ
ἔμεινε τὸ σημάδι τοῦ χεριοῦ του».

3

Κυριακή βράδυ περιδιαβάζω στὴν προκουαία. Κόσμος πολὺς πηγαινοέρχεται. Ἐκαθόριστος βόμβος ἤχει γύρω μου. Κάπου μὲ σταματᾷ κάποια εὐωδία. Δίπλα μου εἶναι δεμένο ἓνα καίκι μὲ μιὰ κίτρινη χρυσαίχουσα ζώνη στὴ μέση. Εἶναι γεμάτο φριγιά μῆλα τοῦ Βόλου, χυμένα στὴ μέση τοῦ καραβιοῦ καὶ καλοστρωμένα. Ἔτσι μεταφέρονται τὰ φθηνότερα ποὺ τὰ τρώγει ὁ φτωχόκοσμος ἀκαθάριστα. Ἐκεῖνα ποὺ τρώγονται καθαρισμένα ἔρχονται μὲ κάσες τυλιγμένα σὲ χρυσόχαρτα.

4

Ἐνα τρεχαντήρι μόλις ἐφούνταρε καὶ δένει ἀντικρὺ στὸ Ὀλύμπιον Μέγαρον. Στὴν πλώρη του περιδιαβάζει σοβαρῶς πελώριος σκύλος κατάμαυρος. Μιὰ βενζίνα περνᾷ ἀπεμπρὸς καὶ ὁ σκύλος γανγίζει—γανγίζει ἄγρια καὶ ἐπίμονα καὶ ἀπειλεῖ ἐπεινους ποὺ ἀπομακρύνονται μὲ ὄλην τους τὴν ἀσφάλεια. Ὁ ἄγριος σκύλος εἶναι τὸ καμάρι τοῦ πληρώματος. Μοῦ ὑπενθυμίζει τὸν ἀγαθὸν σκύλον τοῦ Λυκούδη (ποὺ τὸ διηγημὰ του ἐδιαβάσαμεν στὰ Νεοελληνικά). Ἐκεῖνον τὸν ἐπέταξαν στὴν θάλασσα καὶ ἀπέθανε ἀπὸ μαρασμὸν γιατί δὲν ἦταν κακὸς καὶ δὲν ἐγαυγίζε.

5

... Τὴν παλαιὰν φορεσιὰν ποὺ φοροῦσα, τὴν κουρελιασμένην τὴν ἐπέταξα καὶ ἐνεδύθην σὰν πλουσιόπαιδο τὸ πασχαλινὸ καὶ ἀκριβὸ δῶρον τῶν γονέων μου, καινούργια φορεσιά! Καὶ καθὼς λέγει ἡ παροιμία, «τὸ πάσχα εἶναι γιὰ τοὺς πτωχοὺς», αἰσθανόμουνα τότε χαρὰν ἀπερίγραπτον, διότι καὶ οἱ φίλοι μου μὲ ἐδέχοντο εὐχαρίστως εἰς τὴν παρέαν τους.

Πῶς διῆλθον τὰς διακοπὰς.

6

Τὰς διακοπὰς διῆλθον εἰς τὸ χωριὸν Καλύβια.

Τὸ χωριὸ ἀυτὸ εὐρίσκεται ἀπέναντι τῆς Κούλουρης, παρὰ τὴν ἔνδοξον Σαλαμίνιον θάλασσαν.

Εἰς τὴν παραλίαν εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὶς «Τζιτζιφιές» οἱ μικρὲς παραγκοῦλες, ποὺ κάθονται οἱ παραθερίζοντες. Προχω-

χώντας πρὸς βορρᾶν φθάνομεν στὶς γραμμὲς τοῦ Πελοποννησιακοῦ σιδηροδρόμου, ὅπου καὶ τελειώνουν τὰ περιβόλια τῶν εὐτυχησμένων χωρικῶν. Ὁ δρόμος ἀπὸ τὶς Τζιτζιφιῆς ἕως τὶς γραμμὲς εἶναι ὑπέροχος. Οἱ ἴτηές μὲ τὰ λαμπαδένια κορμιά των καὶ τὰ πλαγιοπεσμένα φύλλα των φαίνονται σὰν νὰ κλαίγουν. Καὶ ἐκεῖ ποὺ πρασινίζουν τὰ περιβόλια ποῦ καὶ ποῦ φαίνονται καὶ οἱ κατακκόκινες ντομάτες. Ἄλλοῦ πάλιν κανεὶς βλέπει σὰν καμπανίτσες τ' ἀχλάδια νὰ κρέμονται ἄλλα κόκκινα καὶ ἄλλα ἡμικόκκινα. Τὸ ὅλον περιβάλλον προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν.

Ἐκ τῆ μικρῆ ἐκκλησία, τὴν Ἁγία Παρασκευή, ὅπου εἶναι στὸ σταθμό, ἀρχίζουν τὰ ἀμπέλια, τὰ ὅποια εἶναι καταπράσινα. Βλέπει κανεὶς σὰν κρεμαστάρια νὰ κρέμονται, ἄλλα κόκκινα καὶ ἄλλα κίτρινα σὰν κεχριπαρένια τὰ σταφύλια. Ἐκ τῆ δὲ τελειώσων τὰ ἀμπέλια, ἀρχίζουν νὰ φαίνονται τὰ κωδωνοστάσια τῶν δυὸ Ἐκκλησιῶν τῆς Βαγγελίστρας καὶ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Τὰ σπήτια τῶν χωρικῶν εἶναι ὅλα ἄσπρα σὰν ἀρνάκια, χαμηλὰ καὶ ὅλα μὲ τὸ ἴδιο σχέδιο, μόνον ἢ «Βαγγελίστρα» ἀλλάζει χρῶμα καὶ σχῆμα.

Ἐκ τῆ περάσωμεν τὰ μικρὰ σπητάκια φθάνομεν σὲ ἀπόκρημνα βουνά, ποὺ μόνον τὰ πεῦκα φαίνονται, καὶ ποῦ καὶ ποῦ καὶ ῥημοκλήσια μικρά, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ θαυματουργὸ τῆς Παναγίας ποὺ γιορτάζει τὸ δεκαπενταύγουστο. Προχωρώντας ἀνατολικῶς βλέπομε ποῦ καὶ ποῦ κανένα ἀμπέλι ἕως ποῦ φθάνομεν στὴ μεγάλη λίμνη τοῦ Κουμουνδούρου, δυτικῶς δὲ τὶς πυκνοφυτευμένες ἐληές, ὅλες μὲ τὸ ἴδιο χρῶμα πράσινες καὶ φορτωμένες, τὶς ἐληές ποῦ θὰ γίνῃ τὸ λάδι.

Πῶς περνούσαμε.

Τὸ πρῶτ' σηκωνόμαστε κατὰ τὶς πέντε. Πίναμε τὸ «ρόφημα» μὲ μέλι κηρωμένο καὶ ψωμὶ σταρίσιο, πέραμε τὰ «ταξί», τὰ σαμαρώναμε καὶ πηγαίναμε σταμπέλι. Ἐκ τῆ τρώγαμε κάμποσα «κουδουνάκια», φρεσκοκομμένα, προχωρώντας φθάναμε στὶς συκές, μαζεύσαμε ἕνα καλαθάκι κρύα οὔκα καὶ πηγαίναμε στὴ παραλία, ξεσαμαρώναμε τὰ «ταξί» καὶ τὰ δέναμε κάτω ἀπὸ τὶς τζιτζιφιῆς καὶ παίρναμε τὸ πρῶνόν μας λουτρὸ στὴν κατακάθαρη θάλασσα. Μετὰ ἀπὸ τὸ μπάνιο. . . πηγαίναμε στὸ περιβόλι. Καθόμαστε κάτω ἀπὸ τὶς ἀχλαδιές καὶ περιμέναμε τὸν Σωτήρη, ἕνα

Ξανθόμαλλο παληκάρι, ψηλὸν μὲ στριμμένο μουστάκι ἕως 27 χρόνων, νὰ κόψη κόκκινες ντομάτες καὶ τὰ λοιπὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὸ μαγέρεμα. Ἀφοῦ μαζεύαμε καὶ κάμποσα μύγδαλα ἢ ἀχλάδια γιὰ νὰ φάμε μετὰ τὸ φαγητὸ μὲ τὸ μέλι, ξαναγυρίζαμε στὸ σπητάκι μας κατακόκκινοι ἀπὸ τὸν ἥλιο. Ξεζεύαμε τὸ γαϊδουράκια τὰ πηγαίναμε στ' ἀχούρι καὶ τὰ ρίχναμε σανό. Ὁ Σωτήρης πῆγαινε νὰ κανονίσῃ τὶς δουλειές του. Ἐπειτα παίρναμε ἕνα τενεκὲ ἐγὼ καὶ ἡ Μαργιώ, μὰ κοπέλλα λυγρὴ μὲ μαῦρα πυκνὰ μαλλιά ἕως 18 ἐτῶν, στὸ πηγάδι νὰ πάρουμε νερό, γιὰ νὰ δροσιστοῦμε καὶ νὰ ποτίσουμε καὶ τὰ διψασμένα τὰ ζᾶ πού ἔτρωγαν μὲ δρεξιν. Μετὰ ἀπὸ ὅλες μας τὲς δουλειές ξαναγυρίζαμε σπῆτι μας μὲ μιὰ γλυκειὰ κούρασι καὶ ἄλλοτε ἦτο ἔτοιμο τὸ φαγητὸ καὶ ἄλλοτε πάλι τὸ περιμέναμε μὲ ἄγωνιαν ἕως νὰ ἔρθῃ κι' ὁ μπάρμπα-Θανάσης. Ἔνας μεσόκοπος, ἕως πενήντα χρόνων, μετρίου ἀναστήματος, μ' ἄσπρα γένεια καὶ μαλλιά, ὁ πατέρας τοῦ σπητιοῦ, ἀπὸ τὸ χασάπικο μαζί μὲ τὸ Σωτήρη. . .

Ἐδ. Ἑλλιοῦ

Ἀθῆναι

μαθητὴς τῆς Γ'. Γυμνασίου 1926

7

Ἡ Πρωτομαγιά.

Χθὲς διὰ νὰ εορτάσωμεν τὴν πρωτομαγιά ἐκάναμε μίαν ὥραϊαν ἐκδρομὴν στὸ βουνὸ τῆς Πεντέλης. Ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἡμέρα ἤμουν γεμᾶτος χαρὰν καὶ μὲ ἀγωνία ἐπερίμενα τὴν ὥραν πού θὰ ἀνεβαίναμεν ἀπὸ τὸν ἀνηφορικὸ δρόμο στὸ ὥραϊο βουνό, πού τὸν χειμῶνα φορεῖ συνήθως τὸ λευκὸ φόρεμα τοῦ χιονιοῦ, ἐνῶ τὸ καλοκαίρι εἶναι γεμᾶτο δροσιές καὶ ἀρώματα. Τέλος ἔφθασε ἡ ὥρα τῆς ἀναχωρήσεως καὶ ἔξεκινήσαμεν οἱ γονεῖς μου, ἐγὼ καὶ τὰ ἀδελφία μου.

Τὸ βουνὸ τῆς Πεντέλης ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριὸν 1½, σχεδὸν ὥρα. Ἀναβαίνει ἐκεῖ κανεὶς καὶ μὲ ἀμάξι καὶ μὲ γαϊδουράκια. Ἡ ὥρα εἶναι 7 πρωί· ὁ οὐρανὸς ὁμως εἶναι βουρκαωμένος ἀπὸ σύννεφα καὶ ἀπειλεῖ νὰ βρέξῃ. Τὸ βουνὸ εἶναι σκεπασμένο μὲ καταχνιά. Αὐτὸ μὲ κάμνει νὰ ἀνησυχῶ καὶ νὰ φοβοῦμαι μήπως ἡ ἐκδρομὴ αὐτή, πού μὲ τόση ἀγωνία ἐπερίμενα, ἀποτύχῃ. Καὶ

ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγη ὥρα οἱ φόβοι μου ἐπαλήθευσαν καὶ ὁ οὐρανὸς ἄρχισε νὰ μᾶς στέλλῃ τὲς πρῶτες χονδρῆς σταλαγματιᾶς καὶ ἡ βροχὴ ἤρχισε νὰ μᾶς λούζῃ. Τότε αἰσθάνθηκα ἓνα βᾶρος στὴν καρδιά μου καὶ τὰ μάτια μου ἄρχισαν νὰ βουρκώνουν, ὅπως καὶ ὁ οὐρανός. Στὰ ἀδελφία μου ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐφάνηκε ἀστεῖο, ἄρχισαν νὰ γελοῦν καὶ νὰ φωνάζουν καὶ μετ' ὀλίγον μὲ παρέσυραν καὶ μένα καὶ τὸ ἐπεισόδιο σὺτὸ ἄρχισε νὰ μοῦ φαίνεται σὰν μία περιπέτεια ὄχι δυσάρεστη. Ποῦ νὰ φυλαχθοῦμεν ὅμως ἀπὸ τὴ βροχὴ; Προχωρήσαμεν ὀλίγον καὶ εὗρήκαμεν ἓνα πυκνὸ πεῦκο καμωμένον νομίζεις τόσον τεχνικὰ ἀπὸ τὸ εὐσπλαχνικὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τὴν μεγάλην μπόραν. Μείναμεν ἐκεῖ προφυλαγμένοι ἀρκετὴν ὥραν. Καὶ σιγὰ σιγὰ τὰ σύννεφα ἄρχισαν νὰ σκορποῦν καὶ ὁ ἥλιος νὰ στέλνῃ δειλὰ δειλὰ λίγες ἀκτῖνες καὶ σὲ λίγο τὸ ὥραϊον τοπίον ἦτο πλημμυρισμένον ἀπὸ ἥλιον καὶ ἡμεῖς πλημμυρισμένοι ἀπὸ χαράν.

Ἄρχισαμε πάλι ν' ἀναβαίναμεν τὸ βουνό. Τὸ θέαμα ἦτο θαυμάσιο. Ἄφθονα πεῦκα, νερὸ καὶ πρασινάδες. Σὲ λίγο διακρίνομεν νὰ προβάλλῃ ἐπιβλητικὸ τὸ Μοναστήρι τῆς Πεντέλης μὲ τοὺς λευκὰ χρωματισμένους τοίχους του καὶ τὸ μικρὸ καμπαναριὸν του. Σὲ λίγα ἐφτάσαμε στὸ ὥραϊο βουνό.

ὦ! πόσο χαρούμενος ἔγινα! πόσῃ εὐχαρίστησιν ἠσθάνθημεν ὅλοι! Ὁ δρόμος ὅμως μᾶς ἀνοίξεν ὑπερβολικὰ τὴν ὄρεξιν. Σὲ λίγο εἶχαμε ἐτοιμάσει ἓνα πρόχειρο γεῦμα καὶ ἄρχισαμε νὰ τρῶμε. ὦ! πόσον ὥραϊα τρώγει κανεὶς στὴν ἔξοχὴ! Γύρω ἐμύριζαν τὰ θυμάρια καὶ τὰ πουλιὰ μὲ τὰ κελαϊδήματά τους ἔκαμαν μιὰ ὥραϊα συναυλία.

Μετ' ὀλίγον εἶχαμε τελειώσει τὸ φαγητόν μας καὶ σκορπισθήκαμε στὸ βουνὸ γιὰ νὰ εὔρωμε λουλούδια· δὲν κατορθώσαμεν ὅμως νὰ βροῦμε παρὰ σπάρτοι καὶ μαργαρίτες καὶ μὲ αὐτὰ ἐφτιέσαμε ἓνα ὁμορφο στεφάνι.

Πόσες ὥρες ἐμείναμεν ἐκεῖ δὲ ξεύρω. Ἐμένα μοῦ φάνηκε πῶς ἐπέρασαν πολὺ γρήγορα αἱ ὥρες. Ἄρχισαμε νὰ καταβαίνομε τὸν ὥραϊο δρόμο καὶ σὲ 1 1/2 ὥρα ἤμεθα πάλι στὸ σπήτι μας μὲ χίλιες ὥραϊες ἐντυπώσεις.

Ἐν Ἀμαρουσίῳ τῇ 2 Μαΐου 1923

Δ. Κουτσουρῆς
μαθητῆς τῆς Α' Γυμνασίου

Πῶς ἐπέρασα τὴν Πρωτομαγιά.

Εἶναι παραμονὴ τῆς Πρωτομαγιάς. Ὅλος ὁ κόσμος φορτωμένος φαγητὰ πηγαίνει εἰς διαφόρους ἑξοχὰς διὰ νὰ πανηγυρίσῃ.

Ἄλλ' ἐμένα δὲ μοῦ κάμνουν καμμίαν αἴσθησιν ὅλα αὐτά. Ἐνθυμοῦμαι τὴν ὄραϊαν μου πατρίδα «Σαλιχλή» εἰς τὴν ὁποίαν σὰν σήμερα ἐπερνοῦσα ὥρες χρυσῆς μὲ τοὺς φίλους μου. . . καὶ βλέπω τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκόμεθα σήμερον.

Ἐσυλλογιζόμην ὥρας ὀλοκλήρους τὴν γλυκεῖά μου πατρίδα μὲ τὰς ἑξοχὰς τῆς, τὰς Σάρδεις εἰς τὰς ὁποίας εἶχαμεν πάει πέρουσι τὴν πρωτομαγιά καὶ ἐβλέπαμεν τὰς ὀλίγας ἀρχαίας κολώνας, αἱ ὁποῖαι σώζονται καὶ μέχρι σήμερον, καὶ ἐν δάκρῳ ἐκύλισεν ἀπὸ τὰ μάτια μου. Ἐν τῷ μεταξὺ βλέπω καὶ ἔρχονται δύο φίλοι μου οἱ ὁποῖοι μὲ πήρανε καὶ πήγαμε εἰς τὸν Κινηματογράφον «Σπλέν-τιτ», ποῦ ἔπαιξε τὰς θηριωδίας τῶν Τούρκων καὶ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν αἰχμαλώτων μας. Περισσότερον μὲ δυσαρέστησεν αὐτὴ ἢ ταινία παρὰ ποῦ μὲ εὐχαρίστησε, ἂν καὶ δὲν μᾶς τὰ ἔδειξεν ὅπως τὰ εἶδα μὲ τὰ μάτια μου, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κάτι μᾶς ὑπενθύμισεν ἀπὸ τὰς κακὰς ἐκείνας ἡμέρας. Ἐγύρισα στὸ σπῆτι καταστενοχωρημένος.

1—5—1923.

Β. Τιμμόγλου. μαθ. Ἀγ. Γυμνασίου.

Ποῖας γεωργικὰς ἐργασίας παρατήρησα χθὲς εἰς τὴν ἐκδρομὴν.

Χθὲς τὸ ἀπόγευμα ἐξήλθομεν εἰς ἐκδρομὴν. Ἡ ἡμέρα ἦτο ἠλιόλουστος καὶ τὴν ἀπελαύσαμεν εἰς τὸν «Δημόσιον δρόμον» μὲ διάφορα παιγνίδια. Πολὺς ἐργατικὸς κόσμος εἰργάζετο εἰς τὰ γύρω κτήματα. Μόλις εἶχαν εὐρεῖ εὐκαιρίαν μετὰ μακρὰν περιόδον βροχῶν οἱ γεωργοὶ καὶ εἶχαν σπεύσει διὰ νὰ σπείρουν τοὺς ἀγρούς των. Ἀφωσιωμένοι εἰς τὸ βαρὺ ἀλλ' εὐγενὲς ἔργον των

είναι άξιοι πολλής εκτιμήσεως και αγάπης. Έχω σημειώσει μερικους κατά την επιστροφήν μας από τον περίπατον.

Ίδου ο πρώτος. Μόλις έπαυσε το όργωμα. Έλυσε το άροτρον. Έβγαλε τα χάμουρα από το άλογον. Παραπλεύρως είναι πεταμένος άδειος ο σάκκος, ο όποιος έφερε το πρωί τον σπόρον. Το άλογο στέκεται δίπλα του ήμερον και περιμένει με ύπομονήν να φορωθής, να φθάση γλήγορα στο παχνί, και να πληρωθής δια τον κόπον της ήμέρας.

Προχωροϋμεν προς την Μελοϋναν και ιδου άλλος προσελκεί την προσοχήν μου. Έχει ζευγμένα δύο βόδια εις το άροτρόν του και άσημένιο άπ' την τριβήν το ύνι άνατρέπει το μαϋρο χώμα, άνοιγον βαθείαν αύλακα. Βιάζεται προφανώς να τελειώση ώρισμένην έκτασιν πριν να δύση ο ήλιος, που πλησιάζει ήδη τον όρίζοντα κατά τα βουνά της Έλασσώνος.

Παρέκει προβάλλει τρίτος. Καβάλλα στο γάϊδαρό του, επιστρέφει εις τ' σπήτι του. Ήρεμος, τελείως ίκανοποιημένος ως έκπληρώσας το καθήκον του. Προηγϋνται αϋτοϋ δύο εϋρωστοι μεγαλόσωμοι βόες. Με μεγαλοπρεπή άπάθειαν περνοϋν από κοντά μας με τα μεγάλα κατάμαυρα μάτια και προχωροϋν προς τα Ραδοσίβια. Τα μεγάλα ήχηρά κυριά που κρέμονται στον λαμόν τους μαρτυροϋν την τρυφεράν αγάπην που δεικνύει δι' αϋτά ο κύριός των.

Ο x Διευθυντής ένθυμείται και μάς εξηγεί κάποιον όμηρικόν στίχον επίκαιρον :

ήέλιος δέ μετένισσето βουλυτόνδε.

Θαυμάζομεν την γραφικότητα και φυσικότητα της ποιητικής έκφράσεως.

Είναι πλέον άργά. Αφήνομεν και ήμεις τον «Δημόσιον δρόμον», εισερχόμεθα εις την «Δομενικιώτικη στρατά» και σπεύδομεν «οϊκόν δε».

Ήμιγυμνάσιον Τσαριτσάνης 1919.

10.

Αί σημερινά κατοικία.

Ήταν ένα ώραίο σπίτι που έμοιαζε με παλατάκι. Τα άσπρα

του μάρμαρα λαμποκοποῦσαν ἀπὸ μακρυά. Οἱ χρυσοὲς κορνίζες του στὴ δύσι τοῦ ἡλίου του ἀστραφταν κατακόκκινες καὶ δὲν μποροῦσες νὰ τὶς ἀντικρίσῃς.

Κτύπησα τὸ κουδούνι καὶ ἡ βαρεῖα πόρτα του ἀνοίξε. Πήγαινα γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς κυρίους, πὺν κατοικοῦσαν στὸ μικρὸ αὐτὸ παλατάκι. Τὰ μάτια μου, ὅπου καὶ νὰ γυροῦσαν, ἀντίκριξα τὴν πολυτέλεια. Τὴν μαρμάρηνη σκάλα σκέπαζε ἓνα πολύτιμο χαλί. Οἱ κρυστάλλινες πόρτες ἄφηναν νὰ φαίνωνται τὰ σαλόνια μὲ τὰ πολύτιμα ἐπιπλα, τὶς τραπεζαριεὺς μὲ τὰ μεγάλα τραπέζια, ὅπου κάθε βράδυ θὰ κάθονταν καὶ θὰ ἔτρωγαν οἱ εὐτυχημένοι ἄνθρωποι, τοὺς μπουφένδες μὲ τὶς χρυσοὺς γιοράντες καὶ τὰ τόσον πολύτιμα σερβίτσια. Καὶ οὐ ἄλλα πατώματα ἦταν οἱ κρεβατοκάμαρες μὲ τὰ χρυσὰ κρεβάτια.

Μὲ ἔβαλαν καὶ ἐκάθησα σ' ἓνα σαλόνι καὶ καθὼς ἐθαύμαζα τὴν πολυτέλεια τοῦ σαλονιοῦ, μοῦ ἤρθαν στὸ νοῦ οἱ μικρὲς καλύβες τῆς συνοικίας, πὺν κάθονται ἄνθρωποι φτωχοί. Τί μεγάλη ἀντίθεσι μὲ τὸ παλατάκι ! Καὶ ἔτσι ἄθελα φαντάστηκα τὴν εἰκόνα μιᾶς καλύβας.

Οἱ ξύλινοι τοῖχοι της στὸν παραμικρὸν ἀέρα κουνιοῦνται σὰν νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ πέσουν. Ἡ σκεπή της ἀφήνει διαστήματα, πὺν περνᾷ μὲ εὐκολία ἡ βροχὴ καὶ πέφτει μέσα στὸ σπήτι. Μέσα στὴν μοναδικὴ κάμαρα ἓνα μαῦρο κρεβάτι μὲ μιὰ παλιὰ κουβέρτα ριγμένη ἐπάνω. Ἐνα κουτσὸ τραπέζι εἶναι ἀκουμπισμένο στὸν ξύλινο τοῖχο. Κάτω στὸ ὑγρὸ χῶμα, πὺν δὲν τὸ σκεπάζουν σανίδια εἶναι στρωμένη μιὰ ψάθα. Τὸ μοναδικὸ αὐτὸ δωμάτιο χρησιμεύει καὶ γιὰ κρεβατοκάμαρα καὶ γιὰ τραπεζαρία. Ἐνα μαγκάλι μὲ λίγα κάρβουνα εἶναι ἀπάνω στὴ ψάθα. Τίποτε ἄλλο.

Ἐνα ὥρολόγι ἐκτύπησε ἐκείνην τὴν ὥρα καὶ ἡ εἰκόνα τῆς καλύβας ἐθάθηκε ἀπὸ μπροστά μου. Ἦταν ὥρα νὰ φύγω. Κύταξα γιὰ τελευταία φορὰ τὸ παλατάκι πὺν εἶχε διπλὰ καὶ τριπλὰ σαλόνια καὶ τραπεζαριεὺς, ἐνῶ στὴ μικρὴ καλύβα εἶχαν ἓνα δωμάτιον γι' ὅλες τὶς ἀνάγκες, καὶ ἔφυγα.

Τί μεγάλη διαφορὰ παρουσιάξουν οἱ κατοικίες μας σήμερὰ στὶς πόλεις καὶ τὰ χωρία !

Θ)νίκη. τὰξ. Β'.

Καίτη Βαρέλλα

Πώς είδαμε τὸ Ἄσυλο τοῦ Παιδιοῦ.

Εἶναι ἀπόγευμα. Νάμαστε μεῖς πηγαίνοντας στοῦ Ἄσυλο τοῦ Παιδιοῦ γιὰ τὴν περίφημη ἔκθεσι. Προχωροῦμε πρὸς τὴν κυρία εἴσοδο. Ἐξαφνα ἀκούεται ἡ ψιλλή φωνὴ τῆς Καρπούζα.

— Ἐ! κορίτσια, νὰ πάμε ἀπ' τὴν πίσω πόρτα. Ἀπὸ δῶ θὰ μᾶς δώσουν τὰ παπούτσια στοῦ χέρι λέγοντας πὼς ἡ διευθύντρια δὲν εἶναι ἐδῶ. »

Ἐμεῖς ὁμῶς προχωροῦμε. Ἀνεβαίνουμε τὰ λίγα σκαλοπάτια τῆς εἰσόδου καὶ βρισκόμαστε ἀντιμέτωποι μὲ μιὰ νοσοκόμα. Ἐδῶ ἀρχίζει ὁ ρόλος μας.

— Σᾶς παρακαλοῦμε πολὺ, ἐὰν ἔχετε τὴν καλωσύνη, νὰ μᾶς δώσετε μερικὲς πληροφορίες γιὰ τὸ ἴδρυμά σας. Πρόκειται γιὰ μιὰ ἔκθεσι σχετικὴ καὶ . . .

— Εὐχαρίστως, ἀλλὰ τώρα βλέπετε πὼς τὰ παιδάκια σκόλασαν. Καλύτερα θὰ σᾶς ἦταν νὰρχόσασθε τὸ μεσημέρι, ἂν θέλετε αὐριο. »

Καλὴ μας ὄρεξι λοιπὸν γι' αὐριο

— « Ἐμπρὸς λοιπὸν, ἔμπα πρώτη. »

— « Ἐὖ Λίτσα, ἐσύ, ποὺ εἶσαι καὶ γλωσσοῦ. »

— « Ἐ, τέλος πάντων παιδιά, θὰ καθώμαστε ἐδῶ πέρα τώρα. »

— « Νά! μπαίνω ἐγὼ πρώτη καὶ καλὴ ἀρχή. »

Δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ στοῦ διάδρομο ἀραδιάστηκαν εὐθὺς κάμποσοι πιτσιρίκοι καὶ ὡς 10 ζευγάρια μάτια ξαφνιασμένα μᾶς περιεργάζονταν μὲ ἀπορία. Παρουσιάζεται ἐκεῖνη τὴν στιγμή μιὰ ψιλλὴ καὶ χοντρὴ ἐπιβλητικὴ κυρία ποὺ τ' ἀσημένια μαλλιά της συνδυάζονταν ἀρμονικὰ μὲ τὴν κατάλευκην ποδιά της.

— Σᾶς παρακαλοῦμε κυρία, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ δοῦμε . . .

— « Γιὰ τὴν ἔκθεσι ἀσφαλῶς, ἔ; Ἡρθατε οὐ κατάλληλη ὥρα. Περᾶστε πρῶτα νὰ δῆτε τὰ παιδάκια ποὺ τρῶνε. »

Σὲ μιὰ μεγάλη σάλα τέσσαρα μακρὰ τραπέζια συγκέντρωναν 120 παιδιά ἀπὸ 5—8 χρονῶν. Πέντε ἕξι κοπέλλες ἀσπροντυμένες τὰ ἐπιβλέπουν.

— «Είναι οί τελειόφοιτοί μας, μᾶς λέγει ἡ ὀδηγός μας, πᾶνε στήν πρώτη δημοτικοῦ. Φέτος αὐτά παίρνουν τὸ ἀπολύτήριό τους καὶ φεύγουν». Ἡ ὀδηγός μας ρωτᾷ ἕνα ζωηρὸ μικρὸ μὲ κόκκινα μάγουλα. «Σταῦρο, τί ἔφαγες σήμερα;» — «Μπιζέλια, μπιζέλια» ἀπαντᾷ ὁ μικρὸς μὲ μπουκωμένο τὸ στόμα.

«Αὐτὰ εἶναι τὰ μπλέ» μᾶς ἐξηγεῖ ἡ κυρία. «Εἶναι τὰ μεγαλύτερα πού ἔχομε, ἐπειδὴ σκοπὸς τοῦ ἰδρύματος εἶναι νὰ προστατεύσῃ τὴν ἐργαζομένη γυναῖκα καὶ τὸ παιδί της. Ἀπὸ ὀχτὼ χρονῶν κι' ἀπάνω τὸ παιδί δὲν ἐμποδίζει πολὺ τὴν μητέρα του νὰ ἐργάζεται, γιατί πηγαίνει σχολεῖο. Ἐμεῖς παίρνουμε τὰ παιδάκια πού δὲν τὰ δέχονται ἀκόμα σχολεῖο. Ἐλάτε τώρα νὰ δῆτε καὶ τὰ ρόζ».

Καταλάβαμε ὅτι πάλι θὰ πρόκειται γιὰ διάκρισι τῶν παιδιῶν κατὰ τὸ χρῶμα τῆς ποδιᾶς.

«Αὐτὰ εἶναι μικρότερα. Ἐφαγαν πρωτύτερα καὶ τώρα παίξουν στὸν κήπο. Τώρα θὰ παίξουν λίγο καὶ κατόπιν θὰ κοιμηθοῦν δυὸ ὡς δυόμισυ ὥρες. Νά, σ' αὐτὸ τὸ δωμάτιο».

Σ' ἕνα εὐρύχωρο δωμάτιο μ' ἀνοικτὰ παράθυρα στρώνανε χάμω μερικὲς ψάθες. Ἐτοιμαζόμεσταν νὰ φύγωμε ἀπὸ τὸ διαμέρισμα αὐτὸ, ὅταν εἶδαμε τὸν ρόζ μικρόκοσμο νὰ μπαίνει καὶ νὰ ξαπλώνεται στὶς ψάθες. «Κεφάλι μὲ κεφάλι σᾶς εἶπα», φώναζαν δυὸ ἐπιτηρήτριες. Κι' ὥσπου νὰ σιάξουν τὸ ἕνα, σηκώνονταν τὸ ἄλλο.

Ἐνῶ πηγαίναμε σ' ἕνα ἄλλο διαμέρισμα, μάθαμε ὅτι ἡ εὐγενὴς κυρία πού μᾶς ὀδηγοῦσε ἦταν ἡ διευθύντρια τοῦ ἰδρύματος κ. Νάκα.

— «Ἐχετε πολὺν καιρὸ στὸ ἴδρυμα, κυρία;» ρωτᾷμε.

— «Δέκα χρόνια. Ἦταν ἀκόμη τὸ ἄσυλο στὶς παράγκες ὅταν πῆγα. Ἐδῶ ἔχομε ἀπὸ τὸ 1925, γιατί μόλις τότε ἰδρύθηκε τὸ κτίριο, ἂν καὶ τὸ ἴδρυμα συστήθηκε στὸ 19».

— «Ποιὸς εἶναι ὁ ἰδρυτής;»

— «Εἶναι ἡ κυρία Ἐλένη Ἀδοσίδου, ἡ σύζυγος τοῦ τότε Γεν. Διοικητοῦ. Πᾶμε τώρα νὰ δῆτε τ' ἄλλα τμήματα».

Στὴν ἴδια πτέρυγα, τρεῖς παραδόσεις ἀποτελοῦν ἕνα σχολικὸ τμήμα γιὰ τὰ μεγαλύτερα παιδιά. Δυὸ τάξεις νηπιαγωγείου καὶ μία τῆς Α' δημοτικοῦ. Θρανία καθαρὰ, καινούργια, πίνακες τέ-

τοιοι, πού μόνο ή έκτη μας στό Γυμνάσιον κατώρθωσε νά έχη.

Πηγαίνομε στό μπάνιο. Για περισσότερη καθαριότητα ήταν τουρκικοῦ συστήματος. «Έτοι φεύγουν τὰ νερά» μᾶς λέγει ή κυρία, «καί κάθε παιδί λούζεται μέ νέο νερό, ὥστε νά λείπη κάθε φόβος μικροβίων. Όλα τὰ παιδάκια λούζονται τακτικά 2 φορές τήν εβδομάδα». Σ' ένα δωμάτιο κοντά στό μπάνιο ήταν τοποθετημένες σέ μιὰ ντουλάπα μέ χωρίσματα καμιὰ έκασοστή σακκοῦλες ἀριθμημένες. Καθὼς μᾶς ἐξήγησε ή διευθύντρια, τὰ παιδάκια ἐκεῖ κάθε πρωί ἀφήνουν τὰ ρούχα τους καί βάζουν τὰ ρούχα τοῦ ἰδρύματος. Βγήκαμε κι ἄπο δῶ γιά νά πάμε, καθὼς μάθαμε, στήν κρεβατοκάμαρα τῶν βρεφῶν. Μπαίνομε τώρα στήν ἀριστερὰ πτέρυγα. Μᾶς κάμνει ἐντύπωση ή καθαριότης τῶν διαδρόμων. 2—3 φορές τή μέρα σκουπίζονται καί σφουγγαρίζονται. Τὰ ἀποχωρητήρια ἀσβεστῶνονται καί ἀπολυμαίνονται κάθε μέρα. Έχουν ἀκόμα παντοῦ καλοριφέρ. Φθάσαμε τέλος στήν τόσο ἐπιθυμητὴ αἴθουσα τῶν βρεφῶν.

Φανταζόμασταν πὼς μιὰ συναυλία πού δὲν τήν συναντᾶ κάθε στιγμή κανεῖς θὰ μᾶς ὑποδέχονταν. Κάθε ἄλλο ὅμως παρὰ συναυλία ἀκούσαμε. Όλα τὰ μωρὰ κοιμώνταν, σέ κατάλευκα κρεβατιάκια σκεπασμένα μέ κάτασπρες κουβερτίτσες. Τὸ καθένα εἶχε τήν κουνουπιέρα του. Τὰ λίγο μεγαλύτερα κοιμώνταν 6—7 μαζί, κατὰ φύρδος ἰδιαιτέρων ξυλίνων κρεβατιῶν. Τὰ καμαρώσαμε λιγάκι καί ἐνδιαφεροθήκαμε νά μάθουμε πὼς ζοῦν. Τὸ πρωὶ πρωὶ —κάθε μέρ' αὐτὸ—ἀπ' τήν ἀγκαλιὰ τῆς μαμᾶς των πάνε κατ' εὐθειαν στό λουτρό. Δυὸ φορές τή μέρα τοὺς δίνουν γάλα καί δυὸ σοῦπα. Εἶχαμε ὅλη τὴ διάθεσι νά μείνωμε καί νά τὰ θαυμάσωμε ὅταν ξαφνικὰ ἕνα ἠχητικώτατο »οὐά« ἐνὸς μπεμπέ μᾶς εἰδοποίησε πὼς ήταν καιρὸς νά τοὺς ἀδειάσουμε τὴ γωνιά.

Τὸ πρῶτο δωμάτιο πού ὕστερα συναντήσαμε ήταν τὸ ὁδοντοϊατρεῖο. Κάθε πρωὶ ἀπὸ τις 8—10 ἔρχεται ὁ ὁδοντοϊατρὸς κ. Μούλας. Έξετάζει πρῶτα τὰ παιδάκια τοῦ ἰδρύματος, ὅσα ἔχουν ἀνάγκη, καί ἔπειτα καί ἐξωτερικοὺς ἀσθενεῖς, στρατιώτας, μαθητὰς, ἰδιώτας. Βγάζει δόντια μέ 5 δραχμὰς καί βουλώνει μέ 25.

Συνέχεια εἶναι τὸ ἱατρεῖο μέ γιατρὸ τὸν Κο Μυστακίδη. Κι' ἐκτὸς ἀπ' τὰ παιδία ἐξετάζονται καί ἐξωτερικοὶ πάσχοντες. Τίς ἀνάγκες τοῦ τμήματος συμπληρῶνει ἕνα φαρμακεῖο.

Τὸ ἴδρυμα περιλαμβάνει κι' ἓνα τέλειο μαιευτικὸ τμήμα, μὲ γιατροὺς τοὺς κ. Φυλακτὸν καὶ Τζηρίδην. Ἐνας θάλαμος τοῦ τμήματος διατίθεται ἀποκλειστικῶς γιὰ τὶς ἄπορες γυναῖκες. Σ' ἓναν ἄλλον δέχονται μὲ 1000 δραχμὲς μόνον γυναῖκες δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀξιωματικῶν κ.λ.π.

Ἐνα τέλειο χειρουργεῖο συμπληρῶνει τὸ τμήμα αὐτό. Περιοῦμε τελειώνοντας κι' ἀπ' τὴν κουζίνα. Τὰ δύο μεγάλα καζάνια εἶχαν ἀδειάσει. Στίβες ἀπὸ ἀλουμινένια πιάτα καὶ ποτήρια περιμεναν τὸ πλύσιμο. Ρωτᾶμε τί τρῶνε οἱ μικροὶ πελάται.

«Τὴ Δευτέρα, μᾶς λέγει, τρῶνε μακαρόνια, τὴν Τρίτη ψάρι μὲ ρύζι, τὴν Τετάρτη ὄσπρια, κατὰ προτίμησιν δὲ φασόλια, τὴν Πέμπτη κρέας, τὴν Παρασκευὴ πατάτες μὲ τὸ λάδι, τὸ Σάββατο λαχανικὰ τῆς ἐποχῆς μὲ ρύζι. Προτιμοῦν ἀπ' ὅλα τὶς πατάτες, τὰ φασόλια καὶ τὰ ζουμερὰ φαγητὰ γιὰ νὰ βουτοῦνε τὸ ψωμί τους». Ἐδῶ τελείωσε ἡ περιοδεία μας πιά. Προχωροῦμε πρὸς τὴν ἔξοδο καὶ ζητοῦμε ἀκόμα μερικὲς πληροφορίες γιὰ τοὺς πόρους. Ὁ δῆμος δίδει 300 000 δραχμὲς τὸ χρόνο καὶ τὸ κράτος 100.000. Οἱ πόροι του ἐνισχύονται ἀπὸ τὰς διαφόρους δωρεάς, συνδρομὰς, καὶ ἀπὸ τὶς 5 δραχμὲς τὴν ἑβδομάδα ποὺ δίδουν ὅσα παιδιὰ μποροῦν. Κονιὰ στὴν ἔξοδο σ' ἓναν μπάγκο ἦταν καθισμένες καμμιά εἰκοσαριὰ γυναῖκες. Κρατοῦσαν τὰ μωρὰ στὴν ἀγκαλιά τους. «Εἶναι μητέρες, μᾶς ἐξηγεῖ ἡ ὀδηγὸς μας, ποὺ ἤρθαν γιὰ ν' ἀφήσουν τὰ παιδάκια τους. Μὰ δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει καμμιά θέσις κενή. Τὸ κτίριο εἶναι καμωμένο γιὰ 300 παιδιὰ, κι' ἐμεῖς στεγάζομε 600. Τί νὰ κάνομε, ἀναγκαζόμαστε νὰ διώχνομε κάθε μέρα τὴ δυστυχία ποὺ ἔρχεται καὶ κτυπᾷ τὴν πόρτα μας». Τὰ τελευταῖα λόγια τὰ λέει μὲ σπαραγμὸ καρδιάς. Φαίνεται πὼς πονεῖ κι' αὐτὴ καὶ ἀισθάνεται βαθειὰ τὴ δυστυχία ποὺ εἶναι ξαπλωμένη στὶς κατώτερες κοινωνικὲς τάξεις.

Εὐχαριστήσαμε τὴν καλὴ καὶ τόσο ὑποχρεωτικὴ διευθύντρια κ. Νάκα, καὶ φύγαμε ἀπὸ τὸ Ἄσυλο μὲ τὰς καλλιτέρας ἐντυπώσεις. Εἶχαμε τελειώσει. Οἱ δημοσιογράφοι ἔπειτα ἀπὸ λίγες ὥρες καθόνταν στὰ θρανία τῆς Ε' τάξεως τοῦ γυμνασίου θηλέων. Σκληρὰ πραγματικότης!...

Θεσσαλονίκη 1931 Τάξ. Ε'.

(*Μ. Καρασούλη, Α. Βιαγκίνη, Δ. Καρπούζα, Κ. Δαρδούγια*).

Γ. Ζουμελίδου. Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων

6

Σωματεῖον Δεσποινίδων ἢ «Μέλισσα».

Ἄκριβῶς μεσημέρι ξεκινοῦμε γιὰ τὸ ὄρφανοτροφεῖον «Μέλισσα». Σὲ λίγη ὥρα εἴμαστε στὴν πόρτα. Στὴν αὐλὴ ἓνας ὄμιλος ἀπὸ παιδιὰ 10—12 χρονῶν πλέκουν καλάθια, πολυθρόνες, τραπέζια. Εἶναι καθισμένα σὲ μακρουλά ξύλινα скаμνιά σὲ κύκλο. Κοντὰ τους κάθεται ὁ ἐπιστάτης, σοβαρός, αὐστηρός, ποὺ δίνει τὴν ἐντύπωσι πὼς εἶναι ὁ Κέρβερος γιὰ τὰ παιδιὰ. Δουλεύουν μὲ τὸ στανιό. Εἶναι ὥρα φαγητοῦ. Στὰ παραπονιάρικα πρόσωπά τους φαίνεται καθαρὰ ἡ λαχτήρα τοῦ φαγιτοῦ καὶ τοῦ παιγνιδιοῦ καὶ ἡ στενοχώρια γιὰ μιὰ δουλειὰ ποὺ ἔρχεται μὲ βία, ὄχι ἀπὸ τὴ θέλησί τους. Καθένας σ' αὐτὸ τὸ ἀντίκρισμα καὶ ξένος θὰ καταλάβαινε πὼς μπροστὰ του ἔχει ἓνα ἄσυλον ὄρφανῶν, δυστυχισμένον ὑπάρξεων, ἓνα ὄρφανοτροφεῖον!

Μπαίνομεν στὴν αὐλὴ ὕστερα ἀπὸ ὀλίγον δισταγμόν, ποὺ μᾶς πιάνει, ὅταν πρωτομπαίνομε σ' ἓνα ἄγνωστο καὶ ἀνώτερο περιβάλλον. Τὰ παιδιὰ μᾶς κυττάζουν μὲ περιέργεια ζωγραφισμένη στὰ μάτια τους. Πλησιάζομε μὲ δειλία τὸν δάσκαλό τους —«Μποροῦμε νὰ ἰδοῦμε τὴν κυρία Διευθύντρια;»— Ἐνα ἀπὸ τὰ παιδιὰ στὴ διαταγὴ του τρέχει νὰ τῆς ἀναγγεῖλῃ τὴν ἀφιξίν μας. Τὰ παιδιὰ ἀφήνουν τὴ δουλειὰ τους καὶ ὅλο μᾶς ξεετάζουν θέλοντας νὰ μαντεύσουν τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς μας.—«Περάστε, εἶναι μέσα ἡ κ. Διευθύντρια», καὶ μᾶς ὁδηγεῖ τὸ παιδί στὸ σαλόνι.

Θρονασθήκαμε στὶς ψάθινες πολυθρόνες, ἔργα τῶν παιδιῶν καὶ περιμένομε μὲ ἀγωνία τὴν κ. Διευθύντρια. Στὸ μυαλό μας δὲν ἔχει μείνει τίποτε ἀπὸ ὅτι εἴχαμεν ἐτοιμάσει νὰ ρωτήσουμε. Ὅλα εἶχαν φύγει. Γύρω—γύρω στὸ σαλόνι πολυθρόνες κ' ἓνα τραπέζι στὴ μέση, στὴ γωνία μία καλτσομηχανή.

Ἄνοιγαι ἡ πόρτα καὶ παρουσιάζεται μπροστὰ μας μία κυρία μὲ ψαρὰ μαλλιά, γελαστὴ σὰν νὰ εἶχε μαντέψει τὸν σκοπὸ τῆς ἐπισκέψεώς μας, ἴσως ἀπὸ προηγούμενες μαθήτριες. Ἡ προθυμία της μόλις ἔμαθε τὸν σκοπὸν μας μεγάλη. Μᾶς δίδει μερικὲς πληροφορίες ὅσον ἀφορᾷ τὸν σκοπὸν τοῦ Σωματείου, τὴν λειτουργία του, τὴν ἀσχολία τῶν παιδιῶν. . .

(Πληροφορία περὶ ιδρύσεως, τῶν σκοπῶν, τῶν μελῶν, τῶν προσόδων τοῦ σωματείου).

Τὴν παρεκάλεσαμε νὰ γυρίσουμε τὸ κτίριο καὶ νὰ ἰδοῦμε καὶ τὰ ἄλλα διαμερίσματα. Μᾶ; ὠδήγησε στὸ δωμάτιον χειροτεχνίας κοριτσιῶν. Γύρω σ' ἓνα τραπέζι 5—6 κορίτσια ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα κεντοῦν. Ἐκεῖ κοντὰ σὲ скаμνιά μακρὰ κάθονται τὰ μικρὰ τῆς Α'. δημοτικοῦ. Ἔχουν μελέτη. Περιμένουν τοὺς ἄλλους νὰ τελειώσουν τὰ μαθήματα γιὰ νὰ φᾶν καὶ νὰ παίξουν. Τὰ βιβλία στέκονται μπροστά τους κλεισμένα. Εἶναι πολὺ συνεσταμένα. Ἡ κ. Διευθύντρια τὰ ἔρωτᾷ μὲ τρυφερότητα καὶ κλωσύνη καὶ αὐτὰ οὔτε τολμοῦν ν' ἀπαντήσουν.—«Εἶθε εὐχαριστημένοι ἀπεδῶ;» —«Εἴμαστε, ἀπαντοῦν ὅλα μὲ μιὰ φωνὴ μονότονη ἀπὸ τὰ χεῖλη βγαλμένη, ὅμι ἀπὸ τὴν καρδιά. Πῶς μπορεῖ ἓνα παιδί νὰ εὐχαριστιέται σὲ μιὰ τέτια ζωὴ δεμένη καὶ περικομισμένη; Τὸ παιδί δὲν καταλαβαίνει οὔτε ὥρα ἐργασίας, οὔτε ὥρα ἀναπαύσεως; θέλει παιγνίδι . . . Σιγὰ σιγὰ μὲ τὴ μητρικὴ στοργὴ τῆς κ. Διευθύντριας παίρνουν θάρρος καὶ ἀρχίζουν νὰ μιλοῦν.— «Ποῖο φαγὶ σᾶς ἀρέσει πιὸ πολὺ;» —«Τὰ φασόλια» φωνάζουν ὅλα μαζί σὺν νὰ ἦταν συμφωνημένα.

Προχωροῦμε. Κοντὰ στὸ νιπτήρα στὸ τοῖχο κρεμασμένες μὲ τὴ σειρά πετσέτες τῶν παιδιῶν. Ἐκεῖ κοντὰ ὁ λουτρὸς γιὰ νὰ λουζονται τακτικὰ κάθε Σάββητον.

Καταβαίνομε μιὰ σκάλα στενὴ ἐτοιμόρροπη καὶ φτάνομε στὴν τραπεζαρία. Ἐνας μακρὸς θάλαμος. Κατὰ μῆκος ἀπὸ τὴ μιὰ ὠς τὴν ἄλλη ἄκρη ἓνα τραπέζι. Ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὸ τραπέζι πιάτα σερβιρισμένα μὲ μακαρόνια καὶ κίμα. Κοντὰ σὲ κάθε πιάτο μιὰ πετσέτα, ἓνα πιρουνί, καὶ μιὰ φέτα χονδρὴ ψωμιοῦ. Ὅλα ἔτοιμα περιμένουν τὰ παιδιά. Καὶ νά! στὴν πόρτα τοῦ θαλάμου ὁ αὐστηρὸς ἐπιστάτης φέρνει τὰ παιδιά σὲ δυὸ σειρές. Τὰ κακόμοιρα! Τὰ μάτια τους ἀπόξω ἀπὸ τὴν πόρτα γαρίζα! Ἄλλος προσπαθεῖ ἀπὸ μακριὰ νὰ βρῇ τὴν ὠρισμένη θέσι του γιὰ νὰ μὴ ἀργήσῃ ψάχνοντας. Ἄλλος πρὶν νὰ προφτάσῃ νὰ κυττάξῃ καλὰ καλὰ τὴ δικιά του μερίδα, ρίχνει ματιὰς στὴ μερίδα τοῦ φίλου του, μήπως ἔχουν γλυστρήσει μερικά μακαρόνια περισσότερα στὸ πιάτο του. Μπαίνουν μέσα. Καθένα ξέρει τὴ θέσι του καὶ προχωρεῖ. Πάει καὶ στέκεται ὄρθιο. Ἐνα

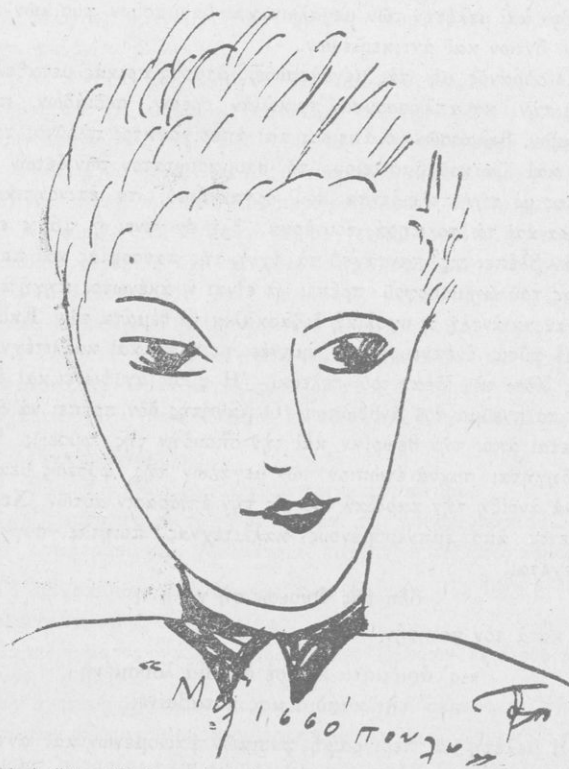
παιδι λέγει τὸ Πάτερ ἡμῶν, καὶ σὰν τρελλὰ δὲν ξέρον πῶς νὰ κάτσουν, πῶς νὰ δέσουν τὶς πετσέτες τους. Ἡ κ. Διευθύντρια τὰ μιᾶ, τὰ χαϊδεύει, τὰ ἀγαπᾷ σὰν παιδιὰ της.

Μᾶς ὁδηγεῖ κατόπιν στὸ ἐπάνω πάτωμα. Δύο τρία δωμάτια ἀπέραντα μὲ πολλὰ παράθυρα χρησιμεύουν γιὰ κοιτῶνες. Τὰ κρεβάτια τους προύντζινα μὲ ἓνα στρῶμα λεπτὸ καὶ μιὰ κουβέρτα, καλοστρωμένα. Στὰ δεξιὰ τὸ ἀναρρωτήριο. Δύο μικρὰ στὸ κρεβάτι. Τὰ μάγουλα καὶ τὰ μάτια ἀναμμένα ἀπὸ τὸν πυρετό. Στὸ κεφάλι τους μιὰ κωφάλαλη νοσοκόμα γιὰ νὰ τὰ περιποιεῖται. Πῶς θὰ νοσταλοῦν τῇ μαμὰ τους σ' αὐτὲς τὶς στιγμές! Πόσο θὰ ζητοῦν τὰ χὰδια της καὶ κυρίως αὐτὰ ποῦ τὰ ἔχουν γνωρίσει! Ἐκεῖ κοντὰ ἓνα ἀγόρι ὡς 10—11 χρονῶν μὲ δεμένο τὸ χέρι περιμένει νὰ τοῦ φέρουν τὸ φαγί. Προχθὲς ἐμάλωσε μὲ ἓνα παιδι καὶ τὶς ἔφαγε. Τρέχει ἔτσι στὸν πίσω τοῖχο τοῦ κήπου γιὰ νὰ φύγη καὶ πηδῶντας πέφτει στὴ θάλασσα, σακατεύει τὸ χέρι του καὶ κόντευε νὰ πνιγῇ. Εὐτυχῶς τὸ γλιτώνουν. Τὸ χέρι του ἔχουν σὲ γύψο. Τὸ ρωτᾷ ἡ κ. Διευθύντρια καὶ αὐτὸ ἀπαντᾷ μὲ μισανοιγμένο τὸ στόμα καὶ χονδρὰ δάκρυα κυλοῦν στὰ μάγουλά του καὶ ζωγραφίζουν τῇ μετάνοια. Τί νὰ τὸν ἐσπρωξε σὲ τέτια φυγή; Τὸ μάλωμα μὲ τὸ φίλο του ἢ τὸ ἔμφυτο τῆς ἐλευθερίας; Πολὺ ἀπίθανο τὸ πρῶτο. Ἐνα ἀγόρι δὲν φαντάζομαι νὰ εἶναι τόσο δειλό, ποῦ γιὰ ἓνα κτύπημα τοῦ φίλου του νὰ ταπεινωθῇ ἔτσι. — «Δὲν εἶσαι εὐχαριστημένος ἐδῶ; » τὸν ἐρωτᾷ ἡ κ. Διευθύντρια. — «Εἶμαι» ἀπαντᾷ κλαίοντας. Μπορεῖ νὰ εἶπη ὄχι; ἀφοῦ ἀπὸ μικρὸ τὸ ἔχουν μάθει νὰ ὑποκύπτει καὶ νὰ ἀκούη, τὸ κάθε τι ποῦ θὰ τοῦ εἰποῦν; Δὲν ἔχει ἐλευθερία σκέψεως, ἔχει μεγαλώσει ἔτσι ὑποχρεωμένο ἀπὸ μιὰ ἀνώτερη προσταγῇ.

Ἐβγήκαμε στὴ βεράντα ποῦ βλέπει στὴν αὐλὴ καὶ τὴ θάλασσα. Τὰ παιδιὰ ἔχουν φάγει καὶ παίζουν τρελλὰ στὴν αὐλὴ. Ἐκεῖ στὴ βεράντα μιλήσαμεν ἀρκετά. Μάθαμε πὼς οἱ τρόφιμοι ἀσχολοῦνται μὲ βιοτεχνικὲς ἐργασίες· πλέκουν κάλτσες καὶ γιὰ τὸ ἴδρυμα καὶ παραγγελία ἔξω. Κάνουν παπούτσια. Τὴν προηγουμένη χρονιά ἔκαναν ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ἐπιδιορθώσεις 211 ζεύγη καινούργια παπούτσια. Τὰ κορίτσια κεντοῦν, ράβουν, μπαλώνουν. Ἐχουν ψυχαγωγικὲς συγκεντρώσεις, σωματικὲς ἀσκήσεις, ἐκδρομές. (Τὸ Σάββατο θὰ πᾶνε οἱ μικροὶ στὸ Μπεξινάρ). Τὸ καλοκαίρι κάνουν

μπάνια στο Μέγα-Αλέξανδρο . . . Ευχαριστήσαμε την κ. Διευθύντρια για την τόση της προθυμία και εφύγαμε θαμπωμένες από την καλωσύνη, την τρυφερότητα, την ευγένεια που έδειχνε στα παιδιά. Καθώς κατεβαίναμε τις σκάλες στην αυλή, μᾶς λέγει «καλή επιτυχία στην Σύνθεσι».

Θεσσαλονίκη 1931, τάξ. Ε'. (Β. Καλαφάτογλου - Μ. Βαρνάβα).

Από ἄλλην Έκθεση διὰ τὸ σωματεῖον ἢ «Μέλισσα» τῶν μαθητριῶν Μ. Γραικοῦ καὶ Σ. Κοσμοπούλου παραθέτω τὸ σκίτσο «Μελισσόπουλο» μετὰ τὸ ὁποῖον τὴν συνοδεύουν.

Δ.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΦΥΣΙΚΩΝ ΦΑΙΝΟΜΕΝΩΝ

Ἡ ἐπιτυχία τῶν Ἐκθέσεων τούτων συνδέεται στενῶς μὲ τὴν μεθοδικὴν χειραγώγησιν τῆς φαντασίας τῶν μαθητῶν εἰς τὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν κατανόησιν τοῦ ἐν τῇ φύσει ὄραίου, εἰς τὴν ἀκριβοῦς θεωρίαν καὶ μελέτην τῶν μεγάλων καὶ θαυμασίων φυσικῶν φαινομένων, ὄντων καὶ ἀντικειμένων.

Ὁ οὐρανὸς μὲ τὰς μεγαλειώδεις ἀτμοσφαιρικὰς μεταβολὰς, ἡ γῆ μὲ τὴν καταπλήσσουσαν ποικιλίαν ὀρέων, πεδιάδων, πηγῶν, ποταμῶν, θαλασσῶν, ὁ ἄπειρος καὶ ἀπερίγραπτος πλοῦτος τοῦ φυτικοῦ καὶ ζῳικοῦ βασιλείου, τὸ θαυμασιώτατον τῶν ὄντων ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν τελειότητα τοῦ ὀργανισμοῦ, τὸ ἐπινοητικόν του πνεῦμα καὶ τὰ τολμηρὰ του ἔργα, ἔλη ἐν γένει ἡ φύσις εἰς τὴν ὁποίαν βλέπει τις πανταχοῦ τὰ ἴχνη τῆς πανσοφίας καὶ παντοδυναμίας τοῦ Δημιουργοῦ, πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἀκένωτος πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν νὰ ἀντλή ἡ σχολικὴ διδασκαλία τὰ θέματα τῶν Ἐκθέσεων.

Ἡ φύσις ἐνέπνευσε καὶ ἐμπνέει ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας. Ἡ φύσις δίδει τὴν ἰδέαν τοῦ τελείου. Ἡ φύσις ἀνυψώνει καὶ ἐξευγενίζει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ μαθητὴς δὲν πρέπει νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν θεωρίαν καὶ τὴν σπουδὴν τῆς φύσεως. Πρέπει νὰ ὀδηγῆται συχνὰ ἐνώπιον τῶν μεγάλων τῆς φύσεως θεαμάτων καὶ νὰ ἀνοίξῃ τὴν καρδίαν του εἰς τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν. Χειραγούμενος ἀπὸ ἐμπνευσμένους καλλιτέχνας, ποιητὰς, συγγραφεῖς νὰ δέχεται

ὅλη τῆς Φύσεως τὴ γαλήνη

τοῦ κατὰ τὸν ποιητὴν¹

σ' ἀρώματα καὶ σὲ δροσιὰ λουσμῆνη
μέσ' τὴν καρδιά μας καταβαίνει.

Ἡ μελέτη καὶ περιγραφή φυσικῶν φαινομένων καὶ ἀντικειμένων ἀναφέρεται συνήθως εἰς τρία τινά : Τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν

1 Ἀρ. Προβελέγγιος.

προκαλεί τὸ φαινόμενον, τοὺς θεμελιώδεις αὐτοῦ χαρακτήρας καὶ τὸν παραλληλισμὸν τοῦ πρὸς ἄλλα ὅμοια ἢ ἀντίθετα φαινόμενα.

Δηλαδή, ἔταν δίδωμεν εἰς τοὺς μαθητὰς ὡς θέμα πρὸς Σύμβεσιν περιγραφὴν φυσικοῦ τινος φαινομένου ἢ ἀντικειμένου ζητοῦμεν τὰ ἑξῆς :

1) Νὰ ἐκφράσουν τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἀποκομίζουν ἀπὸ τὴν θέαν τοῦ ἀντικειμένου ἐκείνου, δηλαδή, νὰ διατυπώσουν τὰ συναισθήματα τὰ ὁποῖα γενῶνται εἰς τὴν ψυχὴν τους ἐκ τῆς θεωρίας αὐτοῦ, (τέρψιν, χαρὰν, θαυμασμόν, μελαγχολίαν, λύπην, φόβον κ. τ. λ.).

2) Νὰ ἀνακαλύψουν καὶ νὰ διατυπώσουν τοὺς θεμελιώδεις χαρακτήρας καὶ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τοῦ φαινομένου, ὅπως προσπίπτουν ἀμέσως εἰς τὴν ἀντίληψίν των, καὶ νὰ εὑρουν τὰς καταλλήλους λέξεις καὶ φράσεις μὲ τὰς ὁποίας περιγράφομεν συνήθως αὐτὰ.

3) Νὰ παραλληλίσουν τὸ περιγραφόμενον ἀντικείμενον πρὸς ἄλλα. Νὰ εὑρουν δηλαδή, εἰκόνας συγγενεῖς (ὁμοίας ἢ ἀντιθέτους) τὰς ὁποίας φέρει εἰς τὸν νοῦν μας τὸ περιγραφόμενον ἀντικείμενον.

Τὸ κεφάλαιον τοῦτο διὰ νὰ ἀποδῇ μεθοδικώτερον ζητοῦμεν α) ὅμοια ἀντικείμενα ἐκ τοῦ φυσικοῦ β) ὅμοια ἐκ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου καὶ γ') ἀντίθετα. Ἡ ὅλη ἐργασία τοῦ κεφαλαίου τούτου εἶναι ἔργον τῆς φαντασίας. Ὅσον μεγαλυτέρα εἶναι ἡ εὐστροφία αὐτῆς, τόσον ἐπιτυχέστερος καὶ ποικιλώτερος θὰ εἶναι καὶ ὁ παραλληλισμός.

1. Γενικὴ ἐντύπωσις.
2. Οὐσιώδη γνωρίσματα καὶ περιγραφὴ αὐτῶν.
3. Ὅμοιότητες ἐκ τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου.
4. Συμπεράσματα, γενικώτεροι παρατηρήσεις, στοχασμοί.

Τὸ διάγραμμα τοῦτο ἐρμηνεύομεν εἰς τοὺς μαθητὰς διὰ τινῶν παραδειγμάτων, ὡς ἑξῆς περίπου.

Παραδείγματος χάριν : Θέλω μίαν Ἐκθεσιν περὶ τοῦ αἰθρίου οὐρανοῦ.

Ἐν ἀνοικτῷ χώρῳ, κατὰ τινα ἐκδρομὴν, στρέφοντες τὴν προσοχὴν των πρὸς τὸν οὐρανὸν ἐρωτῶμεν τί ἐντύπωσιν τοὺς κάμνει ὁ αἰθριος οὐρανός. — Ὅα εἶπουν ὅτι εἶναι κάτι τι ὠραῖον, μεγαλοπρεπές, ἐπιδηλικόν. — Ὅτι τὸ βλέμμα, εὐχαριστεῖται νὰ βυθίζεται εἰς τὴν ἀχανῆ του ἔκτασιν, ὅτι ἡ θέα του φαιδρύνει τὸ ὄμμα. Ἐκαστος διατυπώνει αὐτὰ ὅπως τοῦ φαίνεται καλύτερα.

2) Ζητούμεν κατόπιν τὰ κύρια χαρακτηριστικά τοῦ οὐρανοῦ. — Δὲν θὰ δυσκολευθοῦν νὰ εὑρουν ὅτι εἶναι: ἡ ἄπειρος ἔκτασις, τὸ κυανοῦν χρώμα, ἡ ἀνταύγεια τοῦ φωτός, ἡ αἰθρία, τὸ διαφανές κτλ.

Θὰ εὑρουν ἐπίσης καὶ ποιητικά ἐπίθετα μὲ τὰ ὁποῖα συνήθως περιγράφομεν αὐτὰ καλοῦντες τὸν οὐρανὸν αἰθερόπλαστον, κρυστάλλινον, διάφανον, ἠλιόλουστον, σταχτογάλανον κ. τ. λ.

3) Ἐρωτῶμεν κατόπιν ποῖα ἀντικείμενα ὁμοιάζουν πῶς ἢ μᾶς ὑπενθυμίζουσι τὸν οὐρανόν. — Ὁ ὠκεανὸς καὶ αἱ θάλασσαί με τὴν ἄπειρόν των ἔκτασιν καὶ τὸ χρώμα των ὁμοιάζουν τὸν οὐρανόν· τὰ πέρατά των συγχέονται «καὶ τὸ μάτι δὲν χωρίζει ποῦ ἡ θάλασσα τελειώνει· ποῦ ὁ οὐρανὸς ἀρχίζει». Ἡ ἐπειδὴ ἀντικυβανόμεθα τὸν οὐρανὸν ὡς θόλον, παραβάλλομεν πρὸς αὐτὸν πάντα μεγαλοπρεπῆ θόλον, τὸν θόλον τῆς Ἁγ. Σοφίας. Ὁμοίως κατὰ παρομοίωσιν «ομικρὸν μεγάλῳ εἰκάζοντες» ὠνόμασαν καὶ τὸν θόλον τοῦ στόματος οὐρανίσκον.

4) Κατόπιν ἀναζητοῦντες καὶ ἐκ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου συγγενεῖς παραστάσεις παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἄπειρος ἔκτασις καὶ τὸ ἐπιβλητικὸν μεγαλεῖον τοῦ οὐρανοῦ μᾶς ἀνυψώνει εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ Θεοῦ. Τὸν οὐρανὸν φανταζόμεθα ὡς κατοικίαν τοῦ Θεοῦ, τοῦ οὐρανοῦ Πατρός. «Οἱ οὐρανοὶ διηγούνται δόξαν Θεοῦ».

»Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὲς δὲν φοβάται· λέγομεν παραβάλλοντες πρὸς τὴν αἰθρίαν τοῦ οὐρανοῦ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς.

5) Τέλος ζητοῦντες ἀντιθέτους εἰκόνας θὰ ἐνθυμηθοῦμεν τὰς ἀσελήγους νύκτας ἢ τὰς χειμερινὰς ἐκεῖνας ἡμέρας κατὰ τὰς ὁποίας σύννεφα ἢ πυκνὴ ὀμίχλη καλύπτει τὸν οὐρανὸν καὶ στερεῖ ἡμᾶς τὸ φῶς καὶ τὸν ἥλιον.

Τὰς παρατηρήσεις αὐτὰς ἐπεξεργάζονται κατόπιν οἱ μαθηταὶ μόνοι των κατ' οἶκον καὶ τὰς καταγράφουν εἰς τὸ τετράδιόν των, ὅπως νομίζουσι καλλύτερα.

Κατ' ἄλλην ὥραν ἐν συνεργασίᾳ πάλιν ὅλης τῆς τάξεως πραγματευόμεθα καὶ ἄλλο θέμα. λ. χ. Ἡ θάλασσα, διὰ νὰ ἀντιληφθοῦν τελείως οἱ μαθηταὶ τί θὰ ζητήσουν εἰς ἕκαστον κεφάλαιον τοῦ διαγράμματος.

Μετὰ ταῦτα ἀφήνομεν τοὺς μαθητὰς τελείως ἐλευθέρους διὰ νὰ ἐκτικοποιήσουν τὸ ὄλικόν αὐτὸ καὶ τὸ ἐπεξεργασθοῦν ὅπως θέλει ἕκαστος.

1. Ὁ ἥλιος.

Γεν. Ἐντύ-
πως.

Ὁ ἥλιος εἶναι τὸ λαμπρὸν ἄστρον τῆς ἡμέρας. Μεγαλοπρεπῆς κατὰ τὴν ἀνατολήν του, ἤρεμος τὸ με-
σουράνημα, θελκτικὸς καὶ γεμάτος μυστήριον κατὰ
τὸ βασίλευμα, θέλγει πάντοτε καὶ ζωογονεῖ τὸν ἄν-
θρωπον.

Ὅσιν ὁ δ εἰς
χαρακτῆ-
ρες.

Ὅσειώδεις τοῦ χαρακτῆρος εἶναι : τὸ φῶς, πὺν χρω-
ματίζει καὶ ὁμορφαίνει ὅλα καὶ ἡ ζωογόνος θερμότης·
ἀπ' αὐτὸν ἀπορρέει πᾶσα ζωή, κινήσεις καὶ ἀνάπτυξεις,
πᾶσα εὐημερία καὶ εὐεξία σωματικὴ καὶ ψυχικὴ.

Παλαιὸς ποιητῆς (Γ. Χορτάτης, 16 αἰῶνος) εἰς
ἐνθουσιώδη ὕμνον ἀποδίδει εἰς αὐτὸν ὅλα καὶ αὐτὰ
ἀκόμα τὰ λιθάρια· λέγει :

ὄλη τῆ γῆ μ' ἄθουδς γεμίσεις,
τὰ φύτρ' ἀναγαλλιᾶς, καρποὺς πληθαίνεις,
μεστῶνεις παρικᾶ, γεννᾶς λιθάρια
πολλῶ λογιῶ κι' εἰς δόξα πάντα μένεις.

Ἐπίσης χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ φῶς τοῦ διεισδύει
παντοῦ. Δι' αὐτὸ ὀνομάζεται συχνὰ πανόπτης, πολύ-
σκοπος, (πανόπτην ἡλίου κύκλον καλῶ. Αἰσχύλος.
Ἄκτινα ἡλίου πολύσκοπον. Πίνδαρ.), καὶ παραβάλ-
λεται συχνὰ πρὸς ὀφθαλμὸν «οἷός τις ὀφθαλμὸς διαυγῆς
ἐμπρέπων τῇ κτίσει»· καὶ ὀνομάζεται ἡμέρας ὄμμα, ἡ-
μέρας βλέφαρον, ἡμέρας σέλας, ἀπὸ ἀρχαίους ποιητῶν.

Παριστάνεται ἀπὸ ποιητῶν καὶ καλλιτέχνας φερό-
μενος ἐπάνω εἰς ἄρα «χρυσοκολλήτοις ἐμβεβῶς
δίφροις» ὅπως λέγει ὁ Εὐριπίδης καὶ δι' αὐτὸ κα-
λεῖται διφρηλάτης «τὸν αἰπὺν οὐρανὸν διφρηλατῶν».
Σοφ. εἰς δὲ τὰ δημῶδη τραγούδια, κοσμοτρογυριστῆς
ἥλιε μου καὶ κύρ ἥλιέ μου καὶ κοσμοτρογυριστή μου
εἶσὺ ποῦ στὰ ψηλὰ γυρνᾶς καὶ χαμῆλ' ἀρμενίζεις.

Ὅμοιαι εἰ-
κόνας.

Πρὸς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου παραβάλλομεν πολλάκις
τὸ τεχνητὸν φῶς, τοὺς ἠλεκτρικοὺς γλόμπους, μὲ τοὺς
ὁποίους ὁ ἄνθρωπος φωτίζει τὰς νύκτας τοὺς.

Ἐπίσης πρὸς τὸν ἥλιον παραβάλλομεν τὰ ὥραια

παρθενικά πρόσωπα. Εἰς δημόδη τραγούδια λέγεται συχνά

βάνει τὸν ἥλιο πρόσωπο καὶ τὸ φεγγάρι στηθος
ἦ

πῶς λάμπει ὁ ἥλιος στὰ βουνά, στοὺς κάμπους
ἔτσι ἔλαμπεν ἡ Λιάκαινα. [τὸ φεγγάρι

Εἰς ἄλλα τραγούδια **Ἡλιογέννητη** εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸν ὄνομα Ὠραίας.

Ἐπίσης πρὸς τὸν ἥλιον παροβύλλομεν πᾶν ὄ,τι προκαλεῖ τὸν θαυμασμόν μας μὲ τὴν ἐμφάνισιν καὶ τὴν λαμπρότητά του. Οὕτω ὁ Θεὸς καλεῖται εἰς τὰς: Ἄγ. Γραφὰς «ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος» Πρὸς τὴν ἀνατολήν, τὸ μεσουράνημα καὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου παροβύλλομεν τὴν ἐμφάνισιν, τὴν ἀκμὴν καὶ τὸ τέλος μεγάλων ἀνδρῶν. Ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Πομπήιος διὰ τὴν ὑπενθυμίση εἰς τὸν δικτάτορα τῆς Ρώμης Σύλλαν, ὅτι εὕρισκεται πλέον εἰς τὸ τέλος τοῦ σταδίου του καὶ ἐπομένως χάνει τοὺς θαυμαστάς του, ἐνῶ ὁ ἴδιος μόλις ἀρχίζει τὴν δρᾶσιν του εἶπεν: ὁ ἀνατέλλων ἥλιος ἔχει θαυμαστάς πλειοτέρους ἢ ὁ δύων.

Ἀντίθετα.

Ὁ ἥλιος ἄλλοτε μὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὸ φεγγάρι μὲ τὸ ὅποιον ἔχουν διανεμηθῆ τὴν κυριαχίαν τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νύκτας, ἄλλοτε δὲ πρὸς τὸ βαθὺ σκότος καὶ φέρει εἰς τὴν μνήμην τὰ ἀνήλια βάρη τοῦ ἔδου, ὅπου ὅλα εἶναι ἀμυρὰ καὶ κρύα.

2. Ἡ Πετροπέρδικα. ¹

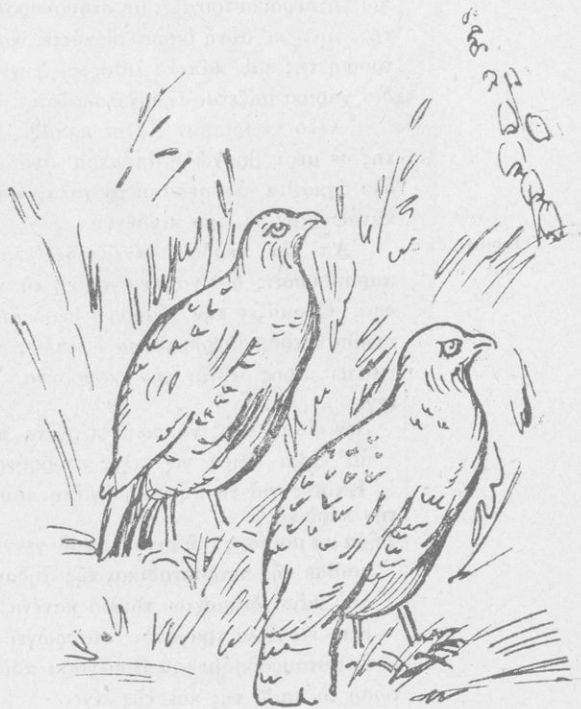
Γεν. Ἐντύ-
πωσις.

Ἡ λαϊκὴ Μοῦσα ἀσχολεῖται συχνά μὲ τὴν πετροπέρδικα. Εἶναι τὸ πιὸ ἀγαπημένον, τὸ πιὸ χαῖδευμένον τῆς πουλὶ, μέσα σὲ ὅλα τὰ πουλιὰ τῶν Ἑλληνικῶν βουνῶν.

1. Ἰδὲ Ἡμερολόγιον τοῦ Κυνηγοῦ Ἀθῆναι 1927 ἔκδ. Ζηκάκη.— Γ. Δροσίνη Ζῶα καὶ πουλιὰ στὰ δημοτικὰ τραγούδια μας. Ἡμερολόγιον Μ. Ἑλλάδος 1934. Ἐκδ. Σιδέρη.

Χαρακτηριστικά ούσιώδη.

Τὸ ἰδιαίτερό της γνώρισμα εἶναι ἡ χτυπητή της ὁμορφιά: Σῶμα γεμᾶτο, στρομπουλό· οὐρὰ· κοντὴ στραμμένη πρὸς τὰ κάτω· στήθος ὀρθὸ καμαρωμένο· κεφαλᾶκι μικρὸ, κομψό· μάτια ἔξυπνα· μύτη κοντόχοντρη κοραλένια· κόκκινα πόδια γυμνά γερά· περπά-

Πέρδικες.

τημα πανέμορφο, ὅταν γοργοκατεβαίνει γιὰ βοσκὴ ἢ γιὰ νερό· πέταμα στρωτό, γοργὸ ὡς βολίδι.

Γι' αὐτὸ στὰ δημοτικὰ τραγούδια τὸ χαρακτηριστικὸ της ἐπίθετον εἶναι σταθερὰ τὸ πλουμισμένη·

γιατ' ἔχει πλουμίδια στὸ λαιμό, πλουμίδια στὸ κε-
[κεφάλι,

γιατ' ἔχει κάλλη καὶ λεβεντιά.

Ἄλλο τῆς γνώρισμα εἶναι τὸ χαρούμενο καὶ λα-
γαρὸ κελάιδισμα μὲ τὸν μεταλλικό, κρυστάλλινο, δξύν
καὶ γλήγορον ἦχον. Κάποια λαϊκὴ παράδοσις λέγει
πὼς ἡ πέρδικα τροχίζει μὲ στουρναρολίθαρα τὸ λαιμό
τῆς, γιατ' κι' αὐτὴ ὅπως οἱ κόττες καταπίνει μὲ τὴν
τροφή τῆς καὶ κάποια λιθάρια. Συχνὰ στὰ τραγοῦ-
δια χαρακτηρίζεται ἀηδονολαλοῦσα.

Ἄλλο γνώρισμα. Ζῆ σὲ κολάδι. Χτίζει τὴ φωλιά
τῆς σὲ μέρη βραχόδη ἀπόμερα· ἀνάμεσα σὲ θάμνους
ὄλο ἀγκάθια, ἀνάμεσα σὲ τρόχαλα, γιὰ νὰ ἔχη εὐκόλο
καταφύγιον σὲ ὦρα κινδύνου.

Ὁμοιότητες
καὶ ἀντί-
θετα.

Ἀπ' τὴν πέρδικα δανείζεται ἡ λαϊκὴ Μοῦσα τὰς
παρομοιώσεις διὰ νὰ περιγράψῃ τὴ γυναικεία ὁμορ-
φία. Ὀνομάζει τὴν ὁμορφὴν περδικομάτα, περδικο-
στήθα, περδικοπερπατοῦσα ἢ ἀπλῶς πέρδικα καὶ ἀν-
τιθέτει πρὸς αὐτὴν τὴν κουρούνα. Ἐνα τραγοῦδι
λέγει :

Δὲν εἶσαι ἄξιος νὰ φιλῆς πέρδικα πλουμισμένη,
ἀμ' εἶσαι ἄξιος νὰ φιλῆς κουρούνα μαυρισμένη.

Ἐπίσης γιὰ τὴ μητρικὴ ἀγάπη παράδειγμα φέρει
τὴν πέρδικα.

Τῆρα μὴ μοιάσης τοῦ λαγοῦ, ὁποῦ γεννάει κι' ἀρνιέται.
μοιάσε τῆς πετροπέρδικας τῆς ἀηδονολαλοῦσας,
ποῦ κάνει δεκαοχτὼ πουλιά κανένα δὲν ἀρνιέται.

Καὶ εἰς ἄλλο τραγοῦδι σταυρῶνει μιὰ πέρδικα
σ' ἓνα σταυροδρόμι μιὰ Βουλγάρα ποῦ πάει νὰ θανα-
τώσῃ τὸ παιδί τῆς καὶ τῆς λέγει :

Ποῦ πᾶς, Βουλγάρα, τὸ παιδί, ποῦ πᾶς γιὰ νὰ τὸ
[θάψῃς :

ἐγὼ ἔχω δώδεκα πουλιά, κανένα δὲν σκοτώνω
κ' ἐσὺ ἔχεις ἓνα μοναχὸ καὶ δὲν θὰ τὸ φυλάξῃς :

Γι' αὐτὰ τὰ ψυχικὰ καὶ σωματικὰ τῆς χαρίσματα
ἡ πέρδικα εἶναι ἡ ἀληθινὴ Βασιλοπούλα τῶν Ἑλλη-
νικῶν βουνῶν.

3. Τὸ ρόδο.

Γρηγ. Ξενοπούλου.

Στὸν ἀνοιχτάτικο κήπο βλέπω τὴν ροδοσιά ἀνθισμένη κ' ἡ
ψυχὴ μου εὐφραίνεται. Μ' ἀρέσει τὸ ζωηρὸ κόκκινο χρῶμα τῶν
λουλουδιῶν ἀνάμεσα στὰ πράσινα φύλλα κ' ἡ γλυκεῖά μωροδιά
ποὺ σκορπίζει δὲ θάμνος δλόγγρά του. Τί χαρά!

Σωστά είπαν πώς τὸ ρόδο εἶναι ὁ βασιλιάς τῶν λουλουδιῶν. Γιατί ἀσύγκριτη εἶναι ἡ μεγαλοπρέπεια κ' ἡ ὁμορφιά του. Κυτάξτε καλά ἕνα ρόδο. Γύρω στὸν κίτρινο σπόρο τὰ πέταλα ἔχουν μίαν ὁραία διάταξη. Εἶναι σχεδὸν στρογγυλά καὶ τὸ ἕνα ἀκουμπᾶ πάνω στὸ ἄλλο καὶ σχεδὸν τὸ μισοσκεπάζει. Ἀποτελοῦν κύκλους-κύκλους μὲ κέντρο τὸ σπόρο. Τὰ πέταλα ποὺ εἶναι κοντά του εἶναι μικρότερα. Μὰ ὅσο ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸ κέντρο, τόσο μεγαλώνουν. Τὸ βαθμιαῖο αὐτὸ μεγάλωμα τῶν πετάλων δίνει στὸ λουλούδι τὸ ἰδιαίτερο καὶ τόσο χαριτωμένο σχῆμα του. Ἀλλὰ μὲ πόση χάρι στηρίζεται, μ' ἕναν κόμπο ἀπὸ κάτω, στὸ λεπτὸ ἀνάλογο κοτσάνι του, καὶ πῶς ταιριάζει μὲ τὰ πρόσαινα φυλλαράκια τῆς ροδοθαῖας, ποὺ εἶναι μνιερὰ κι' ἔχουν δλόγυρα δοντάκια! Ἀκόμα καὶ τ' ἀγκάθια ποὺ ἔχουν τὰ κλωνάρια τοῦ θάμνου, καὶ ποὺ σὲ μερικὰ ρόδα φθάνουν ὡς τὸ κοτσάνι τους, προσθέτουν στὸ λουλούδι ὁμορφιά.

Ἐπάρχοχον εἰδῶν-εἰδῶν ρόδα. Ἄλλα εἶναι μικρά, μὲ πέταλα κανονικά καὶ σχεδὸν ἰσομεγέθη· ἄλλα εἶνε μεγάλα, πελώρια μὲ τὴ διάταξη ἐκείνη τῶν πετάλων ποὺ περιγράψαμε. Ἄλλα εὐωδιάζουν πολὺ, ἄλλα λιγώτερο καὶ μερικὰ σχεδὸν καθόλου. Ἄλλα εἶναι βαθυκόκκινα, βυσσινιά, σὰ βελουδένια, ἄλλα τριφυλλιά, πιὸ σκοῦρα ἢ πιὸ ἀνοιχτά· ἄλλα κίτρινα βαθιά, ἄλλα κίτρινα πρὸς τὸ ἄσπρο καὶ ἄλλα κάτασπρα. Κάθε ποικιλία ἔχει τὴ χάρη της ἀπὸ τὸ κοινὸ **τριαντάφυλλο** εἰς τὸ **ἐκατόφυλλο**. Ἀλλὰ ὁ ἀληθινὸς βασιλιάς μέσα σ' αὐτὰ ρόδα καὶ μέσα σ' ὅλα τὰλλα λουλούδια εἶναι τὸ **ἀπριλιάτικο**, ποὺ ἔχει, γὰ ποῦμε ἔτσι, τὸ κλασσικὸ σχῆμα τοῦ ρόδου καὶ τὴν πιὸ γλυκεῖά, τὴν πιὸ δυνατὴ μυρωδιά ἀπ' ὅλα.

Τὸ ρόδο εἶναι λουλούδι περῆφανο. Δὲν μοιάζει μὲ τὸ μενεξὲ ποὺ εὐωδιάζει κρυμμένος στὰ φύλλα. Τὸ ρόδο σηκώνει τὸ κεφάλι του ψηλά, λάμπει στὸν ἥλιο καμαρώνει σὰ γὰ σοῦ λέη: «ἔδῳ εἶμαι! κύνταξέ με! μύρισέ με! Μὴ τολμήσης μόνο γὰ μὲ κόψης. Τὰγκάθια μου θὰ μὲ ὑπερασπισθοῦν!» Ἴσως ἀπ' αὐτὴ τὴν περὶφάνεια ὀνομάσθηκε βασιλιάς. Ἐχει ὅμως, τόσα ἄλλα προτερήματα, ποὺ μὲ τὸ δίκιο του γὰ καμαρώνη. . .

4. Ἡ Ἄνοιξη.

Γρ. Σενοπούλου.

Σήμερα αισθάνομαι μίαν ἀλλοιώτικη χαρά, μίαν ἐξαιρετικὴν εὐεξία, σὰ νὰ μπῆκε μέσα μου καινούργια ζωὴ, σὰ νὰ ξαναγεννηθῆκα. Ὅσοσο καμμιά καλὴ εἶδηση δὲν ἔλαβα, τίποτε τὸ ἔκτακτο δὲν μοῦ συνέβη. Γιατὶ λυσιπὸν εἶμαι τόσοσ χαρούμενος ; Γιατὶ ὁ κόσμος μοῦ φαίνεται πὺ ὠραῖος ;

Γιατὶ εἶναι ἀληθινά ! Ὁ οὐρανὸς σήμερα λάμπει χρυσογάλανος, ὁ ἥλιος μεσουρανεῖ σ' ὄλη του τῆ δόξα, ἡ αὔρα πνέει γλυκειὰ καὶ μυρωμένη, ἡ γῆ ἔχει ντυθῆ τὰ πράσινά της καὶ τὰ πρώτα χελιδόνια πετοῦν μὲ χαρούμενα κελαδήματα. Ἦλθε ἡ ἀνοιξη, δὲν εἶναι φέμμα ! Πάνε τὰ χιόνια, πάνε τὰ κρύα, οἱ πάγοι, οἱ βοριάδες, οἱ βροχές . . . Σὲ λίγο ἡ χλόη αὐτῆ θὰ γεμίση λουλούδια. Σὲ λίγο τὰ δένδρα αὐτά, πὺ μόλις ξεπετοῦν τοὺς πρώτους βλαστούς, θὰ φωντιώσουν θὰ ἀνθίσουν. Κι' ἡ φύσις ὄλη θὰ γιορτάση τῆ μεγάλη της γιορτῆ. Εἶναι Μάρτησ καὶ πίσω του ἔρχεται ὁ Ἀπρίλης. Προχωροῦμε πρὸς τὴν πολυάνθη Πρωτογαγιά.

Ἐνας ποιητῆς εἶπε πὸς ἡ Ἄνοιξη εἶναι ἡ Νιότη τοῦ Χρόνου, ὅπως ἡ Νιότη εἶναι ἡ Ἄνοιξη τῆς ζωῆς. Δὲν ὑπάρχει πὺ ὁμορφη ἐποχῆ ἀπ' αὐτὴν ! Κ' ὁ Χειμῶνας ἔχει βέβαια τὰ καλά του, καὶ τὸ Φθινόπωρο ἔχει τὶς ὁμορφιές του, καὶ τὸ Καλοκαίρι μᾶς χαρίζει πλέρια τὴν ὑπαίθρια ζωὴ. Μὰ σὰν τὴν Ἄνοιξη δὲν εἶναι ἄλλο. Οὔτε κρύο κάνει οὔτε ζέστη πολλή. Οὐρανὸς καὶ γῆ φοροῦν τὰ γιορτινά τους. Κι' ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ξυπνᾷ μαζὶ μὲ τὴ Φύση κι' ἀναγαλλιάζει. — Ἄνοιξη, καλὴ μου ὦρα, νᾶσουν δύο φορὲς τὸ χρόνο !

5. Ἡ Ἀμυγδαλιά.

Ἦταν γέρος, πολὺ μεγάλος, στὰ ἄσπρα ντυμένος, πολὺ γέρος, φηλός, πὺ νόμιζες πὸς θὰ ἔπεφτε μὲ τὸ πρώτο φύσημα τοῦ ἀέρα, ἀλλὰ καὶ καρπούρης. Κι' πράγματι ἐπροχώρησε ὀλίγον καὶ ἔπεσε. Τότε φάνηκε ἀπὸ μακρὰ μιά κοπέλα, μὲ μιά ἀγκαλιὰ λουλούδια.

μὲ ἕνα χρυσὸ στεφάνι στὸ κεφάλι, ποὺ ἔλαμπε σὰν τὸν ἥλιο, πεταχτή, χαρούμενη. Πέρασε ἀπάνω ἀπὸ τὸν γέρο, ποὺ ἦταν πεσμένος στὴ γῆ καὶ χάθηκε στὸν ὀρίζοντα. Ὁ γέρος ἔκλαιε καὶ τὰ δάκρυά του ἔκαναν ἕνα ρυάκι ποὺ τὰ πουλάκια ἔπιναν νερό.

Ἔνα δυνατὸ σκούνημα τῆς μαμάς μ' ἐξύπνησε. Ἦταν ἡ ὥρα 8. Ἄνοιξα τὰ μάτια μου καὶ εἶδα πὼς ἤμουνα στὸ κρεβάτι μου. Πάει καὶ ὁ γέρος, πάει καὶ ἡ κοπέλα, ἦταν ὄνειρο.

Ντύθηκα καὶ θῆκα στὸν κῆπο μας, ποὺ ἦταν περιτριγυρισμένος μὲ πράσινα κάγγελα. Εἶχε μιὰ ἀμυγδαλιά καὶ δυὸ βερικοκκίες. Ἡ ἀμυγδαλιά ὀλανθισμένη ἔχυνε γλυκὰ ἀρώματα γύρω της. Ἦταν κάτασπρη. Ἀλήθεια πὼς ἔμοιαζε τὴν κοπέλα ποὺ εἶδα στὸ ὄνειρό μου! Ἐκείνη ἦταν ντυμένη μὲ ἕνα λευκὸ πέπλο ποὺ τὸ ἀνέμιζε ἡ αὖρα καὶ ἔπως τώρα ἡ ἀμυγδαλιά μου, κρατοῦσε ἕνα σωρὸ λουλουδάκια, κόκκινα, ἄσπρα, χρυσοπά, κίτρινα λογιῆς, λογιῆς.

Τώρα τὸ σκέπτομαι καλὰ τὸ ὄνειρό μου. Δὲ μοιάζει ὁ γέρος τὸν χειμῶνα, ποὺ φεύγει τρικλίζοντας καὶ ἡ κοπέλα τὴν ἀνοιξιὸ ποὺ ἔρχεται νὰ σκορπίσῃ ζωὴ γύρω της καὶ χαρὰ;

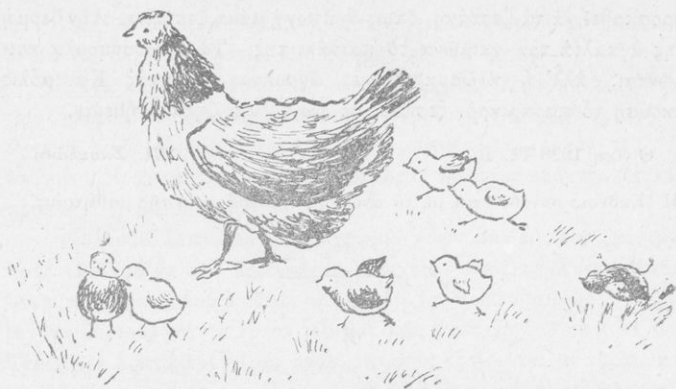
Ἀλήθεια, δὲν τὸ σκέφθηκα καὶ καλὰ ἐκείνη τὴν ὥρα. Ἦταν ὁ γέρο-χειμῶνας καὶ ἡ ἀνοιξι, ἡ χαρὰ, ἡ ζωὴ. Ψέμματα; Ναὶ ἡ ἀμυγδαλιά μας ἡ ὀλανθισμένη σὰν νυφοῦλα γλυκεῖα καὶ ντροπαλὴ στέκει στὴ μέση τῆς αὐλῆς μας καὶ τὰ πουλάκια ἔρχονται καὶ κάθονται: στὰ μυρωμένα κλαδιά της καὶ κελαῖδοῦν καὶ ψάλλουν χαρούμενα τὴν ἀνθισμένη φύσι.

Εἶναι: νὰ μὴ σὰς ἀρέσῃ ἡ ἀνοιξι καὶ μάλιστα ἡ ἀμυγδαλιά τοῦ κήπου, ποὺ αὐτὴ πρώτη ἀνθίζοντας μᾶς ἀναγγέλλει τὸν ἐρχομὸ της: Καὶ θυμήθηκα τὸ τραγουδάκι ποὺ λέγαμε, ἔταν ἤμασταν μικρὰ στὸ σχολεῖο.

Πάντα πρώτα αὐτὴ ἀνθίζει νὰ μᾶς θυμίζῃ
πὼς φθάνει ἡ ἀνοιξις γοργή,
Μὲ τὰ κάλλη της γυρεύει νὰ μᾶς πλανεύῃ
ὅταν ξυπνοῦμε τὴν αὐγή.

Θ/νίκη 1929 τάξ Γ'.

Μ. Μπιλιμάτσου

6. Ἡ κλωσσα μετὰ τὰ κλωσσόπουλα.

Μὲ ἀρέσουν γενικῶς ἔλα τὰ ζῶα, τὸ ἀγαπῶ πολὺ καὶ προσπαθῶ νὰ γνωρίσω τὴν φυσικὴν τοὺς ζωὴν, ἣ ὁποία εἶναι ἐνίοτε πολὺ περίεργη. Σήμερον ὁ πεπολιτισμένος κόσμος δεικνύει ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ζῶα, τὰ προστατεύει καὶ τὰ περιποιεῖται μετὰ ἀγάπην. Ὑπάρχουν δὲ καὶ σοφοί, οἱ ὅποιοι ἀφιερώνουν ἕλην τὴν ζωὴν των εἰς τὴν μελέτην μικρῶν καὶ μεγάλων ζῶων, χρησίμων καὶ βλαβερῶν ἐντόμων καὶ δημοσιεύουν πολλὰ περίεργα καὶ ἐνδιαφέροντα διὰ τὸν βίον των.

Καὶ ἐγὼ κάποτε παραθερίζουσα ἔλαβα τὴν εὐκαιρίαν νὰ παρακολουθῆσω λεπτομερέστατα καὶ νὰ γνωρίσω τὴν ζωὴν τῆς κλωσσας μετὰ τὰ κλωσσόπουλα. Εἶναι τόσο λεπτὴ ἀλλὰ καὶ εὐγενικὴ ἡ ζωὴ των. Ἡ κλωσσα εἶναι στοργικὴ καθὼς μία πραγματικὴ μητέρα. Μόλις φέρῃ εἰς τὴν ζωὴν τὰ κλωσσόπουλά της, ἀρχίζει ἀμέσως νὰ τὰ μαθαίνη τὰ πρῶτα βήματα καὶ νὰ τὰ δίδῃ τὰ πρῶτα μαθήματα συμπεριφορᾶς. Μετὰ τί χάρι καὶ λεπτότητα καλεῖ αὐτὰ νὰ φᾶνε ! Κλού, κλού, μετὰ τὴν γλυκεῖα αὐτὴ φωνὴ τὰ μαζεύει ἔλα γύρω της. Ὅταν εὕρῃ κανένα ψυχουλάκι, τὸ μοιράζει μετὰ τέτιον τρόπον, ποῦ ἔλα μένουν ἰκανοποιημένα. Ὅταν κανένα παρεκτραπῆ, τὸ μαλώνει καὶ λαμβάνει ἕνα ὕψος αὐστηρό, ὅπως μιὰ μητέρα, ἔταν μαλώνῃ τὸ παιδί της. Ὅλην τὴν ἡμέραν τὰ γυρίζει ἀπεδῶ καὶ ἀπεκεί, τὸ βράδῳ τὰ μαζεύει κάτω ἀπὸ τὴς πτέρυγές της καὶ

προσπαθεί νά τά ζεστάνη, ὅπως ἡ πτωχή μάνα ζεσταίνει στήν θερμῇ
της ἀγκαλιᾷ τόν χειμῶνα τὸ παιδάκι της. Τὰ κλωσσόπουλα κοι-
μῶνται, ἀλλ' ἡ κλώσσα στέκει ἀγρυπνος φύλακας. Καί μόλις
ἀκούσῃ τὸ παραμικρὸ, ξεσπάει σὲ φωνές καί ζητᾷ βοήθειαν,

Θ/νίκη 1928 Τξ. Β'.

Ἑλ. Σκουλάκη

Ἡ Ἐκθεσις συνοδεύεται μὲ τὸ ἀνωτέρω ἰχνογράφημα τῆς μαθητρίας.

Ε'

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΜΑΤΩΝ

Μὲ τὴν μελέτην τῶν θαυμασίων καλλιστῶν τῆς φύσεως πρέπει
νά συνδυάζεται καί ἡ μελέτη τῶν καλλιτεχνικῶν ἔργων τοῦ ἀν-
θρώπου. Ἡ μελέτη τῶν ἔργων τούτων εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν μόρ-
φωσιν τοῦ παιδιοῦ ὅσον καί ἡ τῆς φύσεως. Καί τὰ καλλιτεχνικά
ἔργα τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως καί τὰ τῆς φύσεως, ἔχουν ὡς κύριον
χαρακτῆρα τὸ ὄρατον. Ἄλλ' εἰς τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι πλέον ἐκδηλοι
οἱ χαρακτῆρες τοῦ ὄρατου. Ψυχὴ εὐγενῆς καί εὐαίσθητος ὁ ἀληθὴς
καλλιτέχνης παθαίνεται ζωηρῶς ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον καί τὸ κάλλος
τῆς φύσεως, πληροῦται θαυμασμοῦ καί συγκινήσεως καί ὠθούμενος
ἀπὸ ἐσωτερικὴν τινα ἀνάγκην ζητεῖ νά γνωρίσῃ καί εἰς τοὺς
ἄλλους τὰς φυσικὰς πηγὰς τῶν συναισθημάτων του καί ἀνεγείρει
ναοὺς, λαξεύει ἀγάλματα, γράφει εἰκόνας, τονίζει ὕμνους, συνθέτει
ποιήματα, συγγράφει λογοτεχνικά ἔργα.

Ἡ σχολικὴ διδασκαλία πρέπει νά χρησιμοποιῆ συχνὰ καί τὰ
ἔργα ταῦτα ὡς θέματα Συνθέσεων μὲ τὸν εἰδικὸν σκοπὸν νά ἀνα-
πτύξῃ τὴν κρίσιν καί τὴν καλαισθησίαν τῶν μαθητῶν, ἡ ἐξέλιξις
τῆς ὁποίας δὲν πρέπει νά ἀφεθῇ ποτὲ εἰς τὴν τύχην, εἰς τὴν αὐ-
θαιρεσίαν τῶν ὀρέξεων καί τὴν ἰδιοτροπίαν.

Ἡ σχετικὴ ἐργασία γίνεται ὡς ἐξῆς περίπου.

Ὁδηγοῦνται οἱ μαθηταὶ πρὸ τῶν καλλιτεχνικῶν μνημείων ἢ εἴχουν ἐνώπιόν των πιστὴν καὶ ζωηρὰν εἰκόνα αὐτῶν.

Γίνεται ἡ ἀναγνώρισις : Τί εἶναι καὶ πόθεν προέρχεται (εἰκῶν, τοιχογραφία, παράστασις ἐπὶ ἀγγείου, ἀνάγλυφον, ἐπιτύμβιος στήλη, ἄγαλμα, ναὸς, ἕρῳον, σαρκοφάγος, ἐρείπια κτλ. ἔργον τοῦ . . . ἐποχῆς . . . ἀπόκειται . . .) Διατυπῶνται ἡ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν προκαλεῖ ἡ θέα τοῦ ἔργου.

Ἀκολουθεῖ λεπτομερὴς περιγραφή χωροῦσα ἐκ τοῦ κέντρου πρὸς τὰ ἄκρα ἐκ τῶν κυριωτέρων στοιχείων πρὸς τὰ δευτερεύοντα. Ἀναζητεῖται ἡ κυρία ἰδέα, τί δηλαδὴ ἐπεδίωκεν κυρίως ὁ καλλιτέχνης δημιουργῶν τὸ ἔργον του καὶ πῶς ἐπέτυχε τοῦ σκοποῦ του. Τέλος διὰ λεπτομερεστέρας ἀνασκοπήσεως ἐξαίρονται αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ ἐλλείψεις τοῦ ἔργου. Εἶναι δὲ αἱ οὐσιώδεις ἀρεταὶ παντὸς καλλιτεχνήματος : ἡ ἀλήθεια, ἡ φυσικότης, ἡ ἐνότης, ἡ ποικιλία, ἡ συμμετρία.

Κατὰ ταῦτα τὸ γενικὸν διάγραμμα τῶν Συνθέσεων τούτων εἶναι :

1. Ἀναγνώρισις καὶ γενικὴ ἐντύπωσις.
2. Ἀνάλυσις τοῦ καλλιτεχνήματος εἰς τὰ μέρη του καὶ περιγραφή αὐτῶν.
3. Ἡ κυρία ἰδέα.
4. Ἐνότης, ποικιλία, συμμετρία.

Ὡς βοηθήματα διὰ ταιαύτας Συνθέσεις δύνανται νὰ χρησιμοποιῶν οἱ μαθηταὶ περιγραφὰς εἰδικῶν ἢ ποιήματα, τὰ ὁποῖα ἐμπνέονται οἱ ποιηταὶ ἐκ τῆς θέας τῶν καλλιτεχνημάτων τούτων.

Οὕτω δίδομεν εἰς τοὺς μαθητὰς λ. χ. τὸ ποίημα τοῦ κ. Δ. Δρασίνη Οἱ ἔξι κόρες τοῦ Ἐρεχθίδου, τοὺς προτρέπομεν νὰ διαβάσουν ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Τσοῦντα (Ἐκδοσις Συλλόγου Ὠφελ. βιβλίων) τὴν περιγραφὴν τῶν Καρυατίδων καὶ κατόπιν ζητούμεν Σύνθεσιν περὶ Καρυατίδων συμφώνως πρὸς τὸ διάγραμμα. Ἡ ταιαύτη χειραγωγία τῶν μαθητῶν εἶναι ἀναγκαία εἰς τὰς πρώτας Συνθέσεις, κατόπιν ὅμως ἀφήνεται καὶ ἐδῶ ἐλευθερία πρὸς αὐτενέργειαν. Θὰ λέγουν οἱ μαθηταὶ καὶ θὰ γράφουν ἐλευθέρως καὶ ἀδιάστως τὰς σκέψεις των διὰ τὸ καλλιτέχνημα, ἡ δὲ ὀρθὴ ἰδέα θὰ ἐπικρατήσῃ ἀσφαλῶς κατὰ τὴν κοινὴν ἐν τῇ παραδόσει συζητήσιν, ἡ ὁποία θὰ γίνῃ ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας Συνθέσεις.

1. Τὸ Ἐλευσινιακὸ ἀνάγλυφο.

(440 π. Χ. περίπου)

ΣΕΜΝΗΣ ΠΑΠΑΣΠΥΡΙΔΗΣ

Τὸ ἀνάγλυφο ποὺ βρέθηκε ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια στὴν Ἐλευσίνα εἶναι ἀπὸ τὰ λεγόμενα «ἀναθηματικὰ ἀνάγλυφα», ἀπὸ κείνα δηλαδή ποὺ ἀφιέρωναν οἱ ἀρχαῖοι στοὺς ναοὺς τῶν θεῶν τῶν.

Εἶναι φυσικὸ πὼς ἐκεῖνο ποὺ θὰ χαριζόταν στὸ τόπο τῆς Δή-
μητρος θὰ παρόσταινε κάτω σχετικὸ μὲ τὴν λατρεία τῆς. Διὰ τοῦτο
κι' ἐδῶ ἡ σκηνὴ μᾶς δίδει κάτω ἀνάλογο : Στὴ μέση ὁ Τριπτόλε-

μος, ὁ νεαρός Ἑλευσίνιος θεός, καὶ ἀπὸ κάθε μεριά οἱ δύο θεές, Ἀθήμητρα καὶ Περσεφόνη.

Σοβαρός καὶ συγκεντρωμένος ὁ Τριπτόλεμος ὑψώνει τὸ χέρι. Προέκειται νὰ δεχθῆ ἀπὸ τὴν Ἀθήμητρα τὸ σιτάρι ποὺ θὰ πᾶν σὲ λίγο νὰ διαδώσῃ τὴν καλλιέργειά του στὴ γῆ καὶ ἡ στάση του δείχνει πὼς καταλαβαίνει ὅλη τὴ σοβαρότητα τῆς στιγμῆς καὶ ὅλη τὴν εὐθύνη ποὺ ἀναλαβαίνει. Τὸ ἱμάτιο δὲ σκεπάζει τὸ σῶμα του, ἀλλὰ κρατιέται μὲ τὸ δεξιὸ χέρι ἀφήνοντας ἔτσι νὰ φαίνεται τὸ περιγράμμα τοῦ νεανικοῦ σώματός του.

Ἡ θεὰ ποὺ εἶναι ἀπέναντί του δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλη παρὰ ἡ Ἀθήμητρα. Τὸ σκῆπτρο ποὺ κρατᾶει στὸ ἀριστερὸ χέρι εἶναι τὸ συνειδησιμένο της σύμβολο. Σύμφωνα μὲ τὴν σοβαρὴν τῆς ἔκφραση εἶναι καὶ ἡ φορεσιά της. Ὁ ἀσθηρὸς δωρικὸς πέπλος πέφτει ὡς τὰ πόδια της σὲ κάθετες πτυχές σχηματίζοντας στὸ πάνω μέρος τοῦ σώματος τὸ «διπλοῦδιο». Τὰ μαλλιά της ποὺ πέφτουν ὡς τὸν τράχηλο προσθέτουν στὴν σοβαρὴν τῆς ἐμφάνιση.

Ὁλωσοδιόλου ἀντίθετα ἡ Κόρη της ἢ Περσεφόνη εἶναι ἡ προσωποποίησις τῆς νεότητος καὶ κομψότητος. Ἀντὶ γιὰ τὸν βαρὺ Δωρικὸ πέπλο φορεῖ τὸν ἑλαφρὸν Ἰωνικὸν χιτῶνα ποὺ σχηματίζει λεπτὲς πτυχές. Τὸ ἱμάτιο εἶναι ριγμένο προσεχτικὰ στὸ σῶμα της δίνοντας ποικιλία στὶς γραμμές. Δὲν ἔχει τὰ ἱερατικὰ μακροῦνὰ μαλλιά, ὅπως ἡ μητέρα της, ἀλλ' ὁ κόττος της εἶναι σηκωμένος ψηλὰ μὲ χάρη, ἀποκαλύπτοντας τὸ νεανικὸ τράχηλο. Μὲ τὸ ἀριστερὸ χέρι κρατᾶει τὴ λαμπάδα ποὺ τὴ φώτισε σὰν κατέβηκε στὸν κάτω κόσμον καὶ ποὺ εἶναι πᾶ ἀχώριστό της σύμβολο. Μὲ τὸ δεξιὸ ποὺ ὑψώνεται διακριτικὰ φαίνεται νὰ στεφανώνῃ τὸ νεό.

Ἡ σκηνὴ δὲν ἔχει ἰδιαιτέραν δρᾶση. Καὶ ὅμως λίγο ἂν τὴν προσέξῃ κανεὶς γίνεται ἀχμάλωτός της. Τὸ γεγονός αὐτὸ—ἡ διάδοση τοῦ σιταριοῦ στὴ γῆ—ξετυλίγεται μπρὸς μας μὲ ἡρεμία καθ' αὐτὸ Ὀλύμπια. Τὰ τοιαῦτα ὑψωμένα χέρια καὶ αἱ ψυχρές ποὺ φαίνονται πὼς ἐπικοινωνοῦν περιέχουν ὅλη τὴ δρᾶση. Ὅλα εἶναι συγκρατημένα, κινήσεις, χειρονομίες, ἐμφάνιση. Στὴν ἐποχὴ τούτη—ποὺ ὀνομάζεται Φειδιακὴ ἢ ἐποχὴ τοῦ Περιοιλέου—ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐκφράζεται μὲ ἐξωτερικότητα. Ἔχει συναίσθησιν τοῦ ἔργου του καὶ μόνον στὴ βαθειὰ πνευματικὴ ἔκφραση τοῦ προσώπου του καθρεφτίζεται ἢ ἀνωτεροῦνται του.

Χαρακτηριστικός τύπος τὸ παιδί τοῦτο, ὁ Τριπιόλεμος. Τὸν στέλνουν σ' ὄλη τὴ γῆ σὲ ὑπηρεσία πὸν κανεῖς συνομηλικός του· δὲν ἀνέλαβε ὡς τώρα. Ἀντὶ νὰ κάμη θόρυβο σκέπτεται καὶ σπαίρνει. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς θὰ κάνη τόσο μεγάλα ἔργα.

2. Ἀπόλλων τοῦ Βελθεδέρε.

Ἡ εἰκὼν εἶναι ἀγάλματος Ἀπόλλωνος εὐρισκομένου εἰς τὸ Βατικανὸν τῆς Ρώμης.

Μεγαλοπρεπής, ὀρμητικὸς καὶ ὠραῖος ὁ ἀργυρότοξος παριστάνεται τὴν ὥρα πὸν μόλις ἀφῆκε τὸ βέλος τοξεύσας τὸν δράκοντα. Τὸ ἀνθηρότατον θεϊκὸν σῶμα ὄλο δροσιά καὶ χάρι αἰχμαλωτίζει τὸν θεατὴν· τὸ βλέμμα μας γλυστρῶ ἐπάνω του μεῖ ἡδονήν.

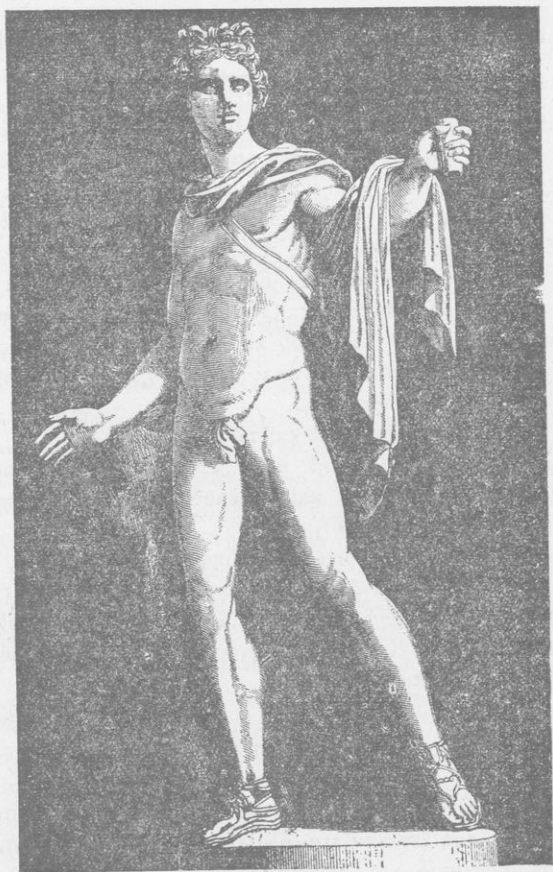
Ὁ καλλιτέχνης ἤθελε νὰ ἐξάρη κυρίως τὴν ὑπερηφάνειαν καὶ τὴν νεανικὴν χαρὰν τοῦ Καλλινίκου Θεοῦ διὰ τὸν θρίαμβον ἑναντίον τοῦ ἀπαισίου τέρατος.

Ὅλον τὸ σῶμα ἀκτινοβολεῖ ἀπὸ χαρὰν, ὀρμὴν καὶ ὑπερηφάνειαν. Νομίζει κανεῖς ὅτι ἠγεῖ ἀκόμη ἡ νευρὰ τοῦ τόξου πὸν ἀφῆκε τὸ περωτὸν βέλος. Ὁργὴ πὸν δὲν ἐκατευνασθήκεν ἀκόμα γεμάτη περιφρόνησιν φουσκώνει τοὺς ρώθωνάς του, ἐνῶ τὸ διαπεραστικὸν του βλέμμα βλέπει μακρὰ τὴν ἄγραν του νὰ σπαρταρῶ εἰς τὸ αἶμα. Καὶ αὐτὸ τὸ στήθος ὀρμᾶ πρὸς τὰ ἔμπρός, ἐνῶ τὰ πόδια μόλις ἐγγίζουσι τὴν γῆν.

Ὅλη ἡ στάσις τοῦ σώματος, ὄλαι αἱ κινήσεις τείνουσι νὰ ἐξωτερικεύσουσι τὴν χαρὰν καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τοῦ θεοῦ καὶ ἐδῶ ἔγκριται ἡ ἐνόησις.

Ἀλλὰ καὶ πόση χάρις καὶ ποικιλία! Ἡ κόμη ἡ ἀναδεδεμένη ἐπάνω ἀπὸ τὸ μέτωπον μεῖ χάριν, ἡ ἐκφραστικωτάτη ἀρμονία τῶν κινήσεων τῶν χειρῶν, αἱ πτυχαὶ τοῦ λεπτοτάτου ἱματίου πὸν συγκρατεῖται μεῖ πόρπην ἐπάνω εἰς τὸν δεξιὸν ὄμον καὶ κρέματα ἀπὸ τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, ἡ φυσικωτάτη κίνησις τῶν ποδῶν, ὄλα συμμετρικά, ἀρμονικά, ὠραῖα.

Καὶ ἐνῶ τὸ ὄλον δεικνύει τόσην ὀρμὴν καὶ κίνησιν, ἀφήνει εἰς τὸ πνεῦμα ἤρεμον γαλήνην καὶ ἱκανοποιεῖ τελείως τὸν θεατὴν.

Ἄπολλον τοῦ Βελβεδέρε

Ζ'.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΩΠΩΝ. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.

Και τῶν Ἐκθέσεων τούτων τὰ θέματα πρέπει νὰ λαμβάνονται ἐκ τοῦ κύκλου τῶν γνωριμιῶν τοῦ μαθητοῦ. Περιγράφουν δηλαδὴ καὶ χαρακτηρίζουν οἱ μαθηταὶ τοὺς συμμαθητὰς των, περιοριζόμενοι κατ' ἀρχὰς εἰς χαρακτηριστικὰς τινὰς λεπτομερείας καὶ βαθμηδὸν ἐπιχειροῦν καὶ πλήρη προσωπογραφίαν.

Τὰ κυριώτερα κεφάλαια τῶν Ἐκθέσεων τούτων θὰ εἶναι :

α') ἡ ἐξωτερικὴ ἐμφάνισις (ἀνάστημα, χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, κεφαλῆς, ἡ περιδολὴ, αἱ κινήσεις κ.τ.τ.).

β') αἱ συνήθειαι καὶ αἱ τακτικαὶ ἐνασχολήσεις, αἱ προτιμήσεις καὶ αἱ ἀδυναμίαι τοῦ προσώπου.

γ') ὁ χαρακτήρ, αἱ ἀρεταὶ καὶ τὰ ἐλαττώματά του.

Ἐξασκηθοῦν εἰς τὴν περιγραφὴν ἄλλων προσώπων καλοῦνται νὰ χαρακτηρίσουν καὶ τὸν ἑαυτὸν τους, νὰ δώσουν τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν εἰκόνα.

Οἱ χαρακτηρισμοὶ ἱστορικῶν προσώπων (Θεμιστοκλέους, Ἀλκιβιάδου, Καραϊσκάκη, Κανάρη) ἢ προσώπων τῆς λογοτεχνίας (Ἀχιλλέως, Ναυσικάς, Ἀντιγόνης, Ἰφιγενείας) ἀνήκουν μᾶλλον εἰς τὰς Ἐκθέσεις τὰς ἐξαγομένους ἀπὸ ἀναγνωσθέντας καὶ ἐρμηνευθέντας συγγραφεῖς. (Ἴδὲ κατωτέρω).

1. Ἡ φίλη μου.

Ὁ χαρακτήρας πού τόσο δύσκολα φανερῶνεται στὴ μεγάλη ἡλικία, στὴ μικρὴ ξεσκεπάζεται ὀλίτελα μὲ μιὰ χειρονομία, μιὰ λέξι, ἓνα μορφασμό.

Εἶχα κι' ἐγὼ σάν μικρὸ παιδί τὶς φιλενάδες μου καὶ τὶς ἀγαποῦσα ὅλες, ὅπως μ' ἀγαποῦσαν κι' ἐκεῖνες. Μὰ ἀπὸ ὅλες μέσα ξεχώριζα, ἀγαποῦσα πιδ πολὺ, λάτρευα μ' ἄλλα λόγια μιὰ μικρὴ ξανθοῦλα, πού τώρα βρῖσκεται μακρυνά.

Εἶχαν καταβῆ ἐκεῖνη τὴ χρονιά ἀπὸ μιὰ ἐπαρχία καὶ ἔπιασαν

τὸ ἀντικρινὸ μας σπῆτι. Κι' ὅπως εἶναι ἄνθρωποι ποὺ δύσκολα μποροῦν νὰ τραβήξουν τὴ συμπάθειά μας, ἔτσι εἶναι καὶ ἄλλοι ποὺ κάνουν τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν πρώτη ματιὰ νὰ τοὺς ἀγαπήσουν, ἔχουν τὸ σὲξ ἀπὴλ—ὅπως λένε τώρα—τὴν ἔλκυστικὴ αὐτὴ δύναμι ποὺ μὲ μιὰ ματιὰ ξεποστέλνουν σ' ὅλες τὶς διευθύνσεις. Καὶ ἡ Λουίζα—ἔτσι τὴν ἔλεγαν—εἶχε καὶ ἐκείνη τὴ δύναμι αὐτὴ καὶ μὲ τὴν πρώτη στιγμὴ μοῦ μπῆκε στὴν καρδιά μου.

Θυμᾶμαι, ἦταν ἀνοιξι' καθόμουνα στὸ μπαλκόνι μας κοιτάζοντας παντοῦ, χωρὶς νὰ βλέπω ὅμως πουθενά' κοντά μου καθόνταν ὁ ἀδελφός μου' Ξαφνικά' μοῦ λέγει.

—Ξέρεις, Δέσποινα, στ' ἀντικρινὸ τὸ σπῆτι ἦρθαν καινούργοι' ἔχουν καὶ κορίτσια καὶ μικρά'.

Ἀκούοντάς τον ἐγύρισα τὰ μοῦτρα μου στ' ἀντικρινὸ μας λυπημένη, γιατί εἶχα σκεφθῆ πὼς δὲν θὰ μᾶς ἄφηναν νὰ παίζουμε στὴν αὐλὴ τοῦ «ἀδειου», ὅπως τὸ λέγαμε τότε. Καὶ ἀληθινὰ στὰ παράθυρά του εἶχαν μπῆ κουρτίνες καὶ τὸ μπαλκόνι του ἦταν γεμισμένο γλάστρες. Ἄνοιξα τὰ μάτια μου ἀκόμα πὼς πολὺ γιὰ νὰ μπορέσω νὰ ἰδῶ κανένα ἀπὸ τοὺς καινούργιους μας γειτόνους. Καὶ τότε τὴν εἶδα.

Ἦταν ἀκουμπισμένη μὲ τὴ μυτίτσα της ζουλιγμένη πίσω ἀπ' τὸ τζάμι στὸ παράθυρο. Κοίταζε τριγύρω μὲ μιὰ περιέργεια ἀνακατεμένη μὲ ἀφέλεια' μόλις μ' ἀντίκρισε γούρλωσε τὰ μάτια της καὶ ὅταν εἶδε πὼς τὴν κοίταζα κι' ἐγὼ μούβγαλε γελώντας τὴ γλῶσσα της καὶ κρύφθηκε πίσω ἀπὸ τὸ κουρτινάκι. Τὴν περιέμενα καὶ μόλις ξαναφάνηκε τῆς ἀνταπέδωσα τὸν χαιρετισμό.

Τὴν ἄλλη μέρα εἵμασταν φιλενάδες καὶ τόσο στενὲς μάλιστα λὲς καὶ γνωριζόμασταν χρόνια. Ποῦ μ' ἔχανε, ποῦ μ' εὔρισκε ἡ μαμά μου, στῆς Λουίζας. Δὲν μποροῦσα νὰ ξεκολλήσω ἀπὸ κοντά της' μὲ εἶχε κατακτήσει. Καὶ μὲ τὸ δίκαιό της' ἦταν τόσο συμπαθητικιά.

Μοῦ εἶχε κάνει τόση ἐντύπωση ἡ ἀθῶα της μουρίτσα ποὺ τὴ θυμᾶμαι σὰν νὰ τὴ βλέπω μπροστά μου. Φρῦδι δὲν εἶχε καθόλου καὶ πάνου-κάτου οὔτε μύτη. Ἀπὸ τὸ πρόσωπό της ξεχώριζαν δυὸ στρογγυλὰ μάτια γαλανὰ σὰν πέλαγος ἀθωότηας καὶ ἓνα μικρὸ, ὄλοστρόγγυλο στοματάκι, ποὺ φλυαροῦσε διαρκῶς. Τὰ μαλλιά της χυνόσανε σὰν χρυσάφι πάνω στὰ ροδοκόκκινα μαγου-

λάκια της. Θύμωνε συχνά με τὸ παραμικρὸ καὶ ἔβγαζε τὴ γλωσσίδα της στὸν καθένα, πὸν ἤθελε νὰ τὴν πειράξῃ. Μὰ ἐγὼ ποῦ νὰ τὸ κάνω αὐτό ! Καθόμουν καὶ ἄκουα πάντα μετὰ τὸ στόμα ἀνοιχτό—στάσι, πὸν καθὼς με λένε, τὴν ἔπαιρνα συχνά.

Καὶ αὐτὴ ἦ τόση μου ἀγάπη, ἦ τόση μου προσοχὴ σ' αὐτὴ, ἔκανε νὰ τὴ θυμᾶμαι καὶ τώρα, ὅσπερα ἀπὸ τόσα χρόνια τόσο καλά, νὰ θυμᾶμαι τὸ χαρακτηριστὴρα της, πὸν εἶχε φανῆ ἀπὸ τὴν πρώτη μέρα μετὰ τὴν πρώτη της γκριμάτσα πίσω ἀπὸ τὸ τζάμι.

Θεσπικὴ 1931 Τάξ. Ε'.

Δ. Καρπούζα

2. Ἡ εἰκὼν μου.

Ἀνάστημα μέτριον ἢ μᾶλλον μικρόν, κεφαλὴ μεγαλύτερα τοῦ κανονικοῦ, κόμη ξανθὴ, αὐτὰ ἐν ὀλίγοις εἶναι τὰ χαρακτηριστικά μου.

Ἡ τερπνοτέρα μου ἐνασχόλησις εἶναι ἡ ἀνάγνωσις καὶ οἱ περιπάτοι. Περισσότερον ὅμως ἀπὸ ὅλα με εὐχαριστεῖ ἡ μουσικὴ. Μοῦ ἀρέσουν αἱ πολιτικαὶ καὶ διάφοροι ἄλλαι ἀκαδημαϊκαὶ συζητήσεις. Ἐχω συνειθίσει νὰ λέγω πάντοτε τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ μεγαλύτερόν μου ἐλάττωμα εἶναι τὸ ὅτι θυμῶνω εὐκολα, διὰ τὸ ὅποιον πολλάκις μετανοῶ. Δὲν ἔχω καθόλου θάρρους καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι πολλάκις γίνομαι γελοῖος ἐνώπιον τῶν ἄλλων. Μετὰ τὴν παραμικρὰν προσβολὴν πὸν θὰ μοῦ κάμῃ καμείς, ταράσσομαι. καὶ ἀμέσως τὸν μισῶ. Ὡς φίλος εἶμαι εἰλικρινής, θέλω δὲ καὶ τὸν φίλον μου νὰ εἶναι τοιοῦτος ἀπέναντί μου. Ἐχω ἀρχὰς σταθεράς, καὶ ὅταν πάρω μίαν ἀπόφασιν, ἐννοῶ νὰ τὴν φέρω εἰς πέρας. Ἀπεχθάνομαι τὴν συνήθεια τῆς σημερινῆς νεολαίας τοῦ νὰ πειράζουσι τὰ κορίτσια, διότι θεωρῶ τοῦτο ἀναξιοπρεπὲς καὶ ἀνανδρον.

Ὡς ἐπίλογον δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι δὲν εἶμαι εὐχαριστημένος γενικὰ ἀπὸ τὸν ἑαυτόν μου διὰ λόγους, τοὺς ὁποίους δὲν δύναμαι τὰ ἐκθέσω,

Ἀθῆναι Τάξ. Β(Δ) 1—4—1922.

Θ. Βαγενᾶς

3. Περιγραφή τοῦ ἑαυτοῦ μου.

Ὁ κύριος Καθηγητὴς μᾶς ἔδωσε θέμα Ἐκθέσεως νὰ περιγράψῃ κάθε μιὰ τὸν ἑαυτό της. Τὸ θέμα μοῦ φάνηκε εἰς τὴν ἀρχὴν πολὺ ἄπλοῦν, ἀλλὰ μόλις πῆρα τὴν πέννα στὸ χέρι, βροῖσκω μεγάλη δυσκολία. Εἶδα πὼς πολὺ ὀλίγον ἔννοιωθα τὸν ἑαυτό μου. Ἄλήθεια, παράξενο! Καὶ τόσο, ὅσο εἶναι σὰν νὰ βροῖσκεσαι τόσον κοντὰ σ' ἓνα πράγμα καὶ ὅμως νὰ εἶσαι τόσο μακρυνά.

Δυὸ γραμμὲς μοῦ φθάνουν γιὰ νὰ πῶ τὴ ζωὴ μου πὸν πέρασε καὶ τὴ ζωὴ πὸν περνάει.

Ἦμουν ἀπὸ μικρὴ ἡλικία, ἀφότου θυμοῦμαι τὸν ἑαυτό μου, πολὺ εὐτυχισμένη, γιὰτὶ βροῖσκόμουν αὐτὴν πατρίδα μου, στὸ πλούσιο σπῆτι τοῦ μπαμπᾶ μου. Ἔως τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή πήγαινα σχολεῖο, ἀγαποῦσα νὰ διαβάζω, ἀγαποῦσα πὸν πολὺ τὴ μουσικὴ, ὄχι ὅμως τὰ παιγνίδια τόσο. Μοῦ ἄρεξε νὰ συνάπτω φίλες μὲ κορίτσια τῆς γειτονιάς μου μὲ καλὴ συμπεριφορά, νὰ κάνω περιπάτους καὶ ἐκδρομὲς. Μοῦ ἄρεζαν ἑξαιρετικὰ οἱ περιπέτειες στὶς ἐκδρομὲς. Ἀκόμα θυμᾶμαι, ἂν καὶ πέρασαν τόσα χρόνια, τὸ πατρικόν μου σπῆτι, τὶς ἐξοχές...Εὐτυχισμένα χρόνια!

Ἄλλ' ὕστερα, ἀφοῦ οἱ Τοῦρκοι σκότωσαν τὸν μπαμπᾶ μου καὶ ἔμεσολάβησαν ἐν τῷ μεταξὺ πολλὰ καὶ σπουδαῖα γεγονότα, πὸν ἐτάραξαν πολὺ τὴν ψυχὴ μου, ἀλλάξα τὸν εὐθυμο χαρακτήρα μου καὶ κατήντησα μελαγχολικὴ. Τίποτε πλέον δὲ μοῦ ἄρέσει. Ἡ πολὺ μεγάλη χαρὰ δὲ μὲ ἐνθουσιάζει, οὔτε καὶ ἡ λύπη ἢ μεγάλη μὲ συγκινεῖ. «Ὁ Jean Moreas, ὁ ποιητὴς πὸν βλέπει μὲ ἤρεμο βλέμμα τὴ λύπη, χωρὶς νὰ ἀντιστέκεται στὴ φθορὰ ὁ ποιητὴς πὸν ἀντικρίζει τὴν εὐτυχία μὲ χαμόγελο συγκαταβατικὸ καὶ ἀδιάφορο».

Ἦθελα νὰ ἦμουν ἀγόρι γιὰ νὰ μποροῦσα νὰ ἐκδικηθῶ μιὰ μέρα τὸν ἀδικο σκοτωμὸ τοῦ μπαμπᾶ μου. Ἀλλὰ καὶ κορίτσι πὸν εἶμαι νομίζω ὅτι μπορῶ νὰ φανῶ χρήσιμη στὴν πατρίδα. Περιμένω μὲ λαχτάρια τὰ τελειώσω τὸ Γυμνάσιον γιὰ νὰ μορφωθῶ καὶ νὰ ἐργασθῶ κατόπιν γιὰ νὰ προσφέρω κι' ἐγὼ κάτι στὴν κοινωνία, σὰν τὶς ἀλτροῦστικὲς γυναῖκες, πὸν ἀφοσιώνονται γιὰ τὸ καλὸ τῶν ὀρφανῶν καὶ τῶν θυμάτων τοῦ πολέμου. Μοῦ φαίνεται ὅτι ὁ προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι νὰ φροντίζῃ μόνο

γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Πρέπει νὰ συγκινεῖται ἀπὸ τὰ παθήματα τῶν ἄλλων, νὰ συμπάσῃ μὲ αὐτοὺς καὶ νὰ προσπαθῇ μὲ κάθε τρόπο νὰ τοὺς ἀνακουφίξῃ. Μεγάλος λοιπὸν εἶναι ὁ ρόλος τῆς γυναικὸς, ἂν θέλῃ νὰ μιμηθῇ τὴν καλὴ βασιλοπούλα Ναυσικά. Μοῦ ἀρέσει ὁ τέλειος αὐτὸς τύπος τῆς Ἑλληνίδος κόρης, ὅχι ἡ σημερινὴ μοδέρνα εὐρωπαϊκοῦ τύπου μὲ μιὰ τέλεια ἀδιαφορία γιὰ τὴ γύρω της δυστυχία . . .

(Ἐγράφη εἰς τὴν παράδοσιν).

Θ)νίκη 1930 τὰξ. Ε΄.

"*Άννα Σαράφη*

Η

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Τὸ Διήγημα εἶναι δύσκολον εἶδος Ἐκθέσεως διὰ τοὺς μαθητάς. Αἱ χαρακτηριστικαὶ ἀρεταὶ τοῦ διηγήματος, (τὸ ἐνδιαφέρον θέμα, ἡ ἐνόητος τῆς ὑποθέσεως, ἡ δραματικὴ πλοκὴ, ἡ φυσικότης τῆς ἀφηγήσεως, ἡ ἐνάργεια καὶ γραφικότης) ὑπερβαίνουν τὴν συνήθη ἱκανότητα τῶν μαθητῶν καὶ ἀπαντῶνται σπανίως εἰς ὀλίγους μόνον προικισμένους φύσει μὲ ἰδιάζουσαν ἀφηγηματικὴν χάριν. Διὰ τοῦτο δὲν ἔμπορεῖ νὰ ζητηθῇ ὡς υποχρεωτικὴ κοινὴ ἐργασία τὸ διήγημα ἀπὸ ὅλους τοὺς μαθητάς. Διηγήματα θὰ παρουσιάζουν ὡς ἐλευθέραν ἐργασίαν ὅσοι ἔχουν καὶ ὁσάκις ἔχουν ἔμπνευσιν πρὸς τοῦτο.

Γενικῶς ὅμως ὅλους θὰ ἐξασκήσωμεν εἰς τὴν καλὴν, τὴν φυσικὴν καὶ γλαφυρὰν ἀφήγησιν. Καὶ αἱ ἀφηγήσεις θὰ ἐπιτυγχάνουν περισσότερον ἂν τὰ θέματα λαμβάνῃ ἕκαστος ἀπὸ τὴν προσωπικὴν του ἐμπειρίαν. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν θὰ ἔχῃ ἡ ἀφήγησις καὶ τὴν ἀρετὴν τῆς πρωτοτυπίας.

Ἄλλὰ προκαλεῖ ἀφηγήσεις ὁ διδάσκων καὶ μὲ θέματα τὰ ὁποῖα παρέχει ὁ ἴδιος.

α') Συνηθέστατα εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τοῦ Γυμνασίου ὁ διδάσκων διηγεῖται μίαν ἱστορίαν λ. χ. τὸν θάνατον τοῦ Κόδρου, τὴν φιλοστοργίαν τοῦ νέου ποῦ ἔσωσε τὸν πατέρα του κατὰ τὴν ἐκρηξίν τῆς Αἴτνης, τὸν μῦθον τοῦ σκύλου ποῦ ἔχασε τὸ κρέας εἰς τὸν ποταμόν, καὶ καλεῖ τοὺς μαθη-

τάς νά τήν γράφουν. Καί οἱ μαθηταί τήν γράφουν. Οἱ ἐπιμελέστεροι μάλιστα καί προσεκτικώτεροι, πού κρέμανται ἀπό τά χεῖλη τοῦ διδασκάλου καί δέν τοὺς διαφεύγει οὔτε λέξις, τήν γράφουν ἀπαράλλακτα ἕως τήν ἐδιηγῆθη ἐκεῖνος. "Ἄλλὰ τί βγαίνει ἀπ' αὐτό ; τί κερδίζουν οἱ μαθηταί ; Μεταβάλλονται ἀπλῶς εἰς φωνογράφους, εἰς μνημονικάς μηχανάς πού ἐπαναλαμβάνουν τά λεχθέντα. Ἴσως περισσότερον κερδισμένοι θά εἶναι οἱ ἀπρόσεκτοι καί ἀμελέστεροι. Αὐτοί ἐπειδῆ δέν προσέχουν καί δέν συγκρατοῦν ὅσα λέγει ὁ διδάσκαλος, ἀναγκάζονται γράφοντες νά σκεφθοῦν καί νά ἐπινοήσουν κάτι καί τοιοῦτοτρόπως αὐτενεργοῦν κάπως καί ὠφελοῦνται περισσότερο. Ὁ τρόπος αὐτός τῆς ἐργασίας εἶναι ἀδόκιμος.

β') Ἄλλοτε ὁ διδάσκων δέν ζητεῖ πιστήν ἀπόδοσιν τῶν λεχθέντων. Ἀφηγεῖται τήν ἱστορίαν μὲ ὄλας τῆς τὰς λεπτομερείας καί προσθέτει ; «Τώρα ἐσεῖς νά τὸ γράψετε μὲ ἰδικὰς σας λέξεις, νά τὸ διακοσμήσετε, νά προσθέσετε ὅ,τι θέλετε κτλ. νά κάμετε μίαν ὥραιαν Ἐκθεσιν». Τοῦτο γίνεται συνηθέστερον, ἔταν διαβάσουν εἰς τὰ ἀναγνωστικά τῶν ἱστορίαν, ἢ ὁποία τοὺς ἀρέσει, παραγγέλλει τότε ὁ καθηγητής νά τήν διηγηθοῦν καί αὐτοί καλύτερα εἰς μίαν Ἐκθεσιν. Ἄλλὰ πῶς νά τήν διηγηθοῦν καλύτερα ἀπὸ τὸν Πλούταρχον, τὸν Παπαδιαμάντη ἢ ὁποιονδήποτε δόκιμον συγγραφέα ; Ἡ προσπάθεια θά ἀποτύχη, διότι ἡ αὐθεντία τοῦ πρωτοτύπου δεσμεύει τήν αὐτενέργειαν. Καί ἂν ὁ μαθητής δέν καθοδηγηθῆ καταλλήλως ἢ δέν ἔχη ἐκδηλόν τινα ἰδιοφυίαν, θά ἀφαιρέσῃ ὄλας ἐκεῖνας τὰς λεπτομερείας, αἱ ὁποῖαι δίδουν δύναμιν εἰς τήν πλοκήν, χάριν εἰς τήν ἀφήγησιν, πιθανότητα εἰς τὰ γεγονότα καί θά προσθέτῃ παραγεμίσματα τὰ ὁποῖα θά καταστήσουν χαλαράν, ἄτονον καί ἀπίθανον τήν ἀφήγησιν.

(Περὶ περιλήψεων ἐκτενεστέρων διηγημάτων θά γίνῃ λόγος εἰς ἄλλο κεφάλαιον παρακάτω).

γ') Παρέχονται ἐλάχιστα στοιχεῖα ἀπὸ τὸ διήγημα, ὁ σκέλετός του, ἢ ἐρεθισμός τις περιέχων θέμα διὰ διήγημα καί καλοῦνται νά τὸ συνθέσουν οἱ μαθηταί* λ. χ ποιήματα σύντομα καί ὥραια δίδουν ἐνίοτε ἀφορμὰς διὰ ἐπιτυχεῖς συνθέσεις διηγημάτων.

Εἰς τήν Α' τάξιν τοῦ Γυμνασίου (τοῦ Προτύπου Παρθεναγωγείου Θεοπόλεως) ἀνέγνωσα κατὰ τοὺς διαγωνισμοὺς τὸ ποίημα τοῦ

Ζ. Παπαντωνίου ὁ Παπαγάλος καὶ ἐζήτησα νὰ τὸ κάμουν διήγημα· Παραθέτω κατωτέρω μαζί μὲ τὸ ποίημα καὶ μίαν Ἐκθεσιν μαθητρίας, τέλειον καλλιτέχνημα, ἅμα κριθῆ ὡς ἔργον μαθητρίας Α' τάξεως ἐν ὧρα διαγωνισμοῦ.

Ὅμοια ἐργασία μὲ μεγαλύτεραν ἀξίαν εἶναι τῆς αὐτῆς μαθητρίας εἰς τὴν Β' τάξιν Τὸ σκλαθωμένο πουλι, ἐξαχθὲν ἀπὸ τὸ Διαβατάρικο τρυγόνι τοῦ Δροσίνη καὶ ὁ Γερο Δῆμος ἐκ τοῦ γνωστοῦ ποιήματος τοῦ Βαλαωρίτη, ἄλλης μαθητρίας ἐπίσης Β' τάξεως.

Ἄλλοτε εἰς μαθητὰς τῆς Ε' τάξεως, οἱ ὅποιοι δὲν εἶχαν διαβάσει τὸ διήγημα τοῦ Γ. Δροσίνη «Ἡ ἄσχημη κόρη» ἐδιάβασα ἀνάλυσιν τοῦ διηγήματος ἀπὸ τὸ βιβλίον μου Νεοελληνικῶν Λογογοτεχνημάτων αἰσθητικῆ διδασκαλία (σελ. 48). Ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς ἐγράφη τὸ διήγημα Ἡ ἄσχημη κόρη μὲ ἐπιτυχίαν ἀρκούντως ἰκανοποιητικὴν.

Πάντως δὲν δύναται νὰ ἔχη τις τὴν αὐτὴν ἀξίωσιν ἀπὸ ἑλοῦς τοὺς μαθητὰς· δὲν ἔχουν ἑλοῖ τὴν αὐτὴν εὐστροφίαν τῆς φαντασίας πρὸς δημιουργίαν, δραματοποίησιν καὶ διακόσμησιν ἐπεισοδίων. Οἱ πολλοὶ ἐπιτυχάνουν μόνον ὅταν ἀφηγοῦνται γεγονότα ὑποπεσόντα εἰς τὴν ἀντίληψίν των, ἐπεισόδια τοῦ βίου των.

Ὁ Παπαγάλος.

Ζαχ. Α. Παπαντωνίου.

Σὰν ἔμαθε τὴ λέξι καλησπέρα
ὁ παπαγάλος εἶπε ξαφνικά·
«Εἶμαι σοφός, γνωρίζω ἑλληνικά,
τι κάθομαι ἐδῶ πέρα ;»

Τὴν πράσινη ζακέτα του φορεῖ
καὶ στὸ συνέδριο τῶν πουλιῶν πηγαίνει
γιὰ νὰ τοὺς πῆ μιὰ γνώμη φωτισμένη.
ΠΑίρνει μιὰ στάσι λίγο σοβαρή,
ξεροβήχει, κοιτάζει λίγο πέρα,
καὶ τοὺς λέει «καλησπέρα».

Ὁ λόγος του θαυμάστηκε πολύ.
Τί διαβασμένος λένε ὁ παραγάλος!
Θᾶναι σοφὸς αὐτὸς πολὺ μεγάλος,
ἄφου μπορεῖ καὶ ἀνθρώπινα μιλεῖ.

Ἄπ' τὶς Ἰνδίες φερόμενος, ποιὸς τὸ ξέρει
πόσα βιβλία μαζί του νᾶχη φέρη,
μὲ τί σοφοὺς ἐμίλησε, καὶ πόσα
νᾶ ξέρη στῶν γραμματικῶν τὴν γλῶσσα!

Κὺρ παπαγάλε θᾶχωμε τὴν τύχη
ν' ἀκούσωμε τί λὲς καὶ πάρα πέρα;
Ὁ παπαγάλος βήχει, ξεροβήχει..
μὰ τί νὰ πῆ; Ξανάπε «καλησπέρα»

1. Ὁ παπαγάλος.

Μόλις τὸν ἔφεραν τὸν ἔκλεισαν σ' ἓνα μεγάλο χρυσοπράσινο κλουβί, ὅμοιο σχεδὸν μὲ τὴ φορεσιά του. Δὲν τὸν εἶχαν μεγάλην ἐμπιστοσύνη, γι' αὐτὸ ἢ πόρτα τοῦ κλουβιοῦ ἦταν στὴν ἀρχὴν κλειστή. Ἀνάμεσα ἄπ' τὰ σύρματα τοῦ κλουβιοῦ ἔβλεπε τοὺς ἀνθρώπους ποὺ μπαϊνόβγαιναν στὸ σαλόνι καὶ τὸν τριγύριζαν μὲ περιέργεια. Ἀκόμα ἄκουε μιὰ γλῶσσα ποὺ δὲν ἤξερε καθόλου, μὰ δὲν τοῦ φαινόταν καὶ δύσκολη, μπορούσε νὰ τὴν μάθῃ, ἂν τοῦ μιλοῦσαν πιὸ συχνά. Μιὰ λέξι ὅμως τὴν ἔμαθεν ἐνωρίς, γιατί ἦταν εὐκολη καὶ ὅλο αὐτὴν ἄκουε, ὅταν τὸ δωματίον ἀρχίζε νὰ σκοτινιάζῃ. Τὸ πῆρε λοιπὸν συνήθεια καὶ μόλις ἐβράδιαζεν ἔλεγε «καλησπέρα». Καὶ αἰσθανόταν τόσο ὑπερήφανον τὸν ἑαυτὸν του ποὺ μιλοῦσεν Ἑλληνικά. Σὲ λίγο τοῦ φαινόταν πολὺ μικρὸ καὶ πληκτικὸ ἐκεῖνο τὸ κλουβί γιὰ νὰ κρατῆ κλειστὴ μιὰ τέτοια προσωπικότητα. Ἐπρεπε νὰ πάῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὸ συνέδριον τῶν πουλιῶν γιὰ νὰ δείξῃ τὴ σοφία του. Μὰ τὰ ὄνειρά του γκρεμιζόταν καὶ βυθιζόταν πίσω ἄπ' τὸν σκληρὸν ὀρίζοντα τῆς πραγματικότητος. Δὲν τοῦ ἄνοιγαν τὸ κλουβί.

Μὰ ἡ πολυτέθητη ἡμέρα ἔφθασεν κάποτε. Τὸ κλουβὶ βρέθηκε ἀνοικτό· ὁ παπαγάλος ἔκανε δυὸ τρεῖς βόλτες στὸ δωμάτιο, ὕστερα στὸ διάδρομο, στὴν κουζίνα καὶ ἀπὸ ἕνα παράθυρο βγήκεν ἔξω. Ἔτρεξε στὸ συνέδριο, μὰ δὲν ἦταν τὸ «μηνιαῖον ἐπίσημον», παρὰ ἕνα «κοινόν». Ἡ «Αὐτοῦ» παρουσία ὅμως τὸ ἐπισημοποίησεν. Ἦταν ἕνα συνέδριον χαριτωμένον, οὔτε σοβαρὰ πρόσωπα δικαστῶν καὶ βουλευτῶν, οὔτε σπουδαῖα ζητήματα· χαριτωμένες ψιλὲς φωνούλες καὶ πολύχρωμες φορεσιές. Ἐξαίρεσιν ἔκαναν ἡ καρνακάζα καὶ ὁ κορυδαλλὸς, σοβαροὶ καθ' ἕλα. Ἡ παρουσία τοῦ παπαγάλου ἐπροξένησε ζωηρὰν ἐντύπωσιν. Ἦρθε ἡ σειρά του νὰ μιλήσῃ. Πῆρε κάποια στάσι σοβαρῆ, ξερόβηξεν καὶ εἶπε «Καλησπέρα». Νέα ἐκπληξίς! Τὰ πουλιὰ κατὰλαβαν πὼς ἦταν πολύξερος, ἀφοῦ μιλοῦσεν ἑλληνικὰ καὶ πρὸς ἐνδειξιν χαρᾶς καὶ ἐνθουσιασμοῦ ἄρχισαν νὰ σφυρίζουν, νὰ κελαηδοῦν. Τὰ πουλιὰ τὸν παρακάλεσαν νὰ ἐξακολουθήσῃ. Ἐδῶ εἶναι ὁ κόμπος! Τί νὰ πῆ; Ὁ ξερόβηχας τὸν ἔπνιγε «ἀπορία ψάλτου, ρήτορος βήξ». Πῆρε τὴν ἀπόφασιν καὶ περιμένοντας νέο θρίαμβο ξανάπε «Καλησπέρα». Τὰ πουλιὰ περιμέναν συνέχεια μὰ αὐτὸς δὲν ἤξερε τίποτε ἄλλο καὶ τότε ἄρχισαν τὸ γιουχάισμα καὶ τὸ ρεζιλίκι, ποῦ ἦτον μεγαλύτερα ἀπὸ τὸν θρίαμβο. Μερικὰ ἐκδικητικὰ τοῦ μάδησαν τὰ φτερά, ἄλλα τὸν τσίμπησαν λιγάκι, ἄλλα φώναξαν «ἄερα» καὶ ἔλα μαζί ἔφυγαν. Ἐμεινε μόνος ὁ παπαγάλος. Συλλογίσθηκε τί ἔκανε καὶ γύρισε σπιτί. Τὸ κλουβὶ τὸν ὑποδέχθηκε θερμὰ καὶ τὸν ἔκλεισε γιὰ πάντα μέσα του.

Θεο)νίκη 1930 Τάξ. Α'.

Ἑλλ. Ζλατάνου

Διαβατάριο τρυγόνι.

Γεωργίου Δροσίνη.

Στ' αὐγουσιάτικα περάσματα
διαβατάριο τρυγόνι
κυνηγῶν ματιὰ σημάδεψε
καὶ τὸ πληγώνει.

Ἡ πληγὴ ἀλαφοῦ· γιαιτρεύτηκε.
Κι' ἀπ' τὰ δάση κι' ἀπ' τὴ γλόη
σὲ κλουβὶ στενὸ τὸ σφάλησαν,
σ' ἕνα κατῶν.

Καπηλειῷ στολίδι γένηκε.
Στὴ ζωὴ τὴ σκλαβωμένη,
τὸ χειμῶνα ὄλο ὄνειρεύεται,
κι' ὄλο προσμένει.

Κι' ἀνθισαν τὰ δένδρα κι' ἔλυω ταν
στὶς βουνοκορφές τὰ χιονια,
τὸν Ἀπρίλη πάλι πέρασαν
τ' ἄλλα τρυγόνια...

Ἀπὸ ποῦ τοῦ ἦρθε τὸ μήνυμα ;
Σ' ἑνὸς καπηλειῷ τὰ βάρη
τ' ἀπριλιάτικα περάσματα
πῶς τᾶχει μάθει ;

Καὶ μὲ μιᾶς ξυπνᾷ ἀπὸ τ' ὄνειρο
καὶ τινάζει τὰ φτερά του,
καὶ ξεψύχησε ματώνοντας
τὰ σίδερά του.

2. Τὸ σκλαβωμένο πουλί.

Ἐνα μπάμ ! ἀντήχησε στὴ λαγγαδιά καὶ σὰν βαρίδι ἔπεσε στὸ χορτάρι ἕνα σωματάκι. Τ' ἄλλα πουλιά φτερούγισαν τρομαγμένα καὶ πέταξαν μακριά. Ὁ κυνηγὸς πλησίασε στὸ μέρος, ἔπυε τὸ εἶδε νὰ πέφτη καὶ ψάχνοντας τὰ χόρτα τὸ σήκωσε στὴν παλάμη του. Ἐκεῖνο ἀνοιγόκλεινε μὲ πόνο τὰ χάντρινα γυαλιστερά ματάκια του, σὰ νὰ ζητοῦσε συμπόνια. « Ζῆ » εἶπε μὲ χαρὰ ὁ κυνηγὸς καὶ ἔφαχνε νὰ θρῆ τὴν πληγὴ του. Ἦταν ἐλαφριά. Ὑστερα τὸ ἔβαλε στὸ σακκούλι του καὶ ἄφησε ἔξω τὸ κεφαλάκι του. Πότε-πότε ἔδλεπε μὲ συμπάθεια τὸ θῆμα του. Ἐκεῖνο ἦτο ἀνίκανο νὰ πετάξῃ καὶ κοίταζε γύρω καὶ σκεφτόταν. Μὰ τὸ μικρὸ κεφαλάκι του, ἔσο καὶ ἂν παιδεύτηκε, δὲν μπόρεσε νὰ καταλάβῃ σὲ τί πείραξε ἕνα μικρούλι σὰν κι' αὐτὸ ἔναν τόσο μεγάλο ἄνθρωπο. Θεέ μου ! καὶ τί ἄγριος ποῦ ἦταν ! καὶ δὸς του ζάρωνε τὸ δούστιχο.

Γ. Σουμελίδου. Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων

Κλεισμένο σ' ένα κλουβί κοίταζε γύρω του. Τοῦ φαινόταν ἔλαπαράξενα. Ἦταν κάτι ἄνθρωποι πού ἔλο φώναζαν. Μιλοῦσαν μεταξύ τους πολὺ δυνατὰ κι' αὐτὸ τρόμαζε. Ἄλλοι πάλι ἔλο φουσοῦσαν μέσα σὲ κάτι τοιμπούκια μεγάλα. Μὰ ἦταν πολὺ ἄσχημος ὁ ἀέρας πού ἔβγαζαν. Ὅλη ἡ ταβέρνα εἶχε μιὰ ἀποπνιχτικὴ ἀτμόσφαιρα καὶ δυσκολευόταν κανεὶς πολὺ νὰ διακρίνη τοὺς ἄλλους ἀνάμεσα ἀπὸ κεῖνο τὸ σύννεφο τοῦ καπνοῦ.

Καὶ μὲ λύπη θυμόταν τὸ δροσερὸ ἀεράκι τοῦ βουνοῦ, τὴ μυρωδιὰ ἀπ' τὴ ρίγανη καὶ τὸ θυμάρι πού φύτρωνε ἀφθονο στὶς πλαγιές, τὰ πεῦκα, τὸ ρυάκι πού κυλοῦσε τὰ ξάστερα νερά του καὶ τίς καλαμιές πού γέρναν πάνω του.

Τὶ γόρευε λοιπὸν ἐκεῖ μέσα ; Γιατὶ τὸ κλείσαν σὲ τόσο στενὸ κλουβί ; Καὶ ἡ ψυχὴ του γέμιζε ἀπὸ ἀγανάκτησι ἀνάκατη μὲ παράπονο. Κι' ἄρχισε ν' ἀνάβῃ μέσα του ἡ φωτιὰ τῆς ἐλευθερίας. Τοῦ ἔκαιε τὰ σωθικά καὶ πάνω στὴν ἐπανάστασι πού τοῦκανε ἡ ψυχὴ του, τοῦ φάνηκε πὼς ἦταν ἱκανὸ γιὰ ἔλα. Καὶ ἄρχισε νὰ χτυπᾷ τὰ σίδερα τοῦ κλουβιοῦ σὰ μανιασμένους λέοντας, ὡς πού ξεψύχησε ἀφήνοντας νὰ στάξουν στὸ κλουβί δυὸ τρεῖς σταλαγματιές καρπὸ αἵμα.

Θεσθόνικη 1930 Τάξ. Β'. Πρωτ. Παρθ.

Ἑλλη Ζλατάνου.

3. Τὸ Ναυάγιον.

Ἀπὸ μικρὸς ἀγαπῶ τὴν θάλασσα καὶ προσπαθῶ πάντοτε νὰ βρισκομαι κοντὰ τῆς λῆς καὶ μὲ ἔχει μαγεύσει. Δὲν μὲ τρομάζει, οὔτε ὅταν εἶναι ὠργισμένη καὶ χτυπᾷ μὲ λύσσα τὰ ἀκρογιάλια, προσπαθώντας νὰ σαρώσῃ ὅτι βρίσκεται μπροστά τῆς, οὔτε ὅταν μουγγρίζει σὰν θεργιὸ πού λαθωμένο τρέχει ἄσκοπα σὲ ἔλα τὰ μέρη μὴ ξεύροντας τί νὰ κάνῃ ἀπὸ τὸν πόνο τῆς πληγῆς του.

Πολλὲς φορὲς ἔχω ἀκούσει ἱστορίες γιὰ ναυάγια, τρικυμίες, πνιγμούς καὶ ἄλλα δυστυχήματα μὰ ποτὲ ἡ ψυχὴ μου δὲν δέλιασε ἐμπρὸς σὲ ἔλα αὐτά. Ἐναν πόθον μόνον εἶχα μέσα μου, νὰ ταξειδεύσω σὲ ἔλες τίς θάλασσες, νὰ παλέψω μαζί τῆς, καὶ νὰ γνωρίσω καινούργιους τόπους. Πολλὲς φορὲς ἔχω παίξει μαζί τῆς παιχνίδια τρελλά. Μὰ ὁ πόθος μου ἦτο νὰ μεγαλώσω, νὰ γίνω καπετάνιος, νὰ κάτσω στὸ τιμόνι καὶ νὰ κυβερνῶ ἐγὼ ὁ ἴδιος.

Συχνά όταν βρισκόμουνα σὲ νησί, ἢ σὲ κανένα μικρὸ παραθαλάσσιο χωριουδάκι, ἐκλεβα ἀπὸ τὰ καίκια τὶς φελοῦκες καὶ πήγαινα μακρὰ, πολὺ μακρὰ, πέρα στάνοιχτά. Ἡ μητέρα μου, ὅταν μὲ εἶδεπεν νὰ κάνω παρέα μὲ ναυτικούς, μὲ μάλωνε, γιατί ἔλεγεν δὲν ἤθελεν νὰ μὲ κἀνη καὶ ἐμένα σὰν αὐτούς. Κάποτε ἐκεὶ πού γύριζα ἀσκοπα χαζεύοντας στὸ μῶλο, βλέπω μιὰ κατάσπρη βαρκοῦλα δεμένη στὴν ἄκρη τοῦ μουράγιου. Ἦταν τοῦ Μπάρμπα-Στεφανῆ, πλληροῦ καπετάνιου πού ἀπ' ἐδῶ καὶ δέκα πέντε χρόνια πηγαίνει στὸ ψάρεμα μὲ τὰ παραγάδια του, γιὰ νὰ μπορέση ὁ φτωχὸς νὰ βγάλῃ τὸ ψωμί του. Γιατί καὶ αὐτὸς εἶχεν πρὶν τὴ σειρά του· μὰ ἀπὸ τότε πού ἡ τρισκαταραμένη αὐτὴ θάλασσα τοῦ πέταξεν ἔξω τὸ καρὰδι του, δὲν τοῦ ἔμεινεν τίποτε ἄλλο ἀπ' αὐτὴν τὴν βαρκοῦλα. Ἦταν ἀπομεσήμερο καὶ δὲν ἦταν κανεὶς ἐκεὶ κοντά, τότε πηδῶ μέσα, λύνω τὴν μπαρούμα, ἀνεβάζω τὸ πανὶ καὶ δρόμο. Φυσούσεν δυνατὸ βοργιαδάκι καὶ δὲν ἄργησαν νὰ πέσουν οἱ πρώτες σπιλάδες στὸ πανὶ μου. Τεζάρω τὴν σκοτά, παίρνω στὸ χέρι τὸ διάκι καὶ μὲ μιὰ βόλτα βγαίνω ἔξω ἀπ' τὸ λιμάνι. Ἄ! Τὶ ὠραῖα πού ἔτρεχε, σὰν δελφίνι ἔσχίζεν τὰ νερά, καὶ ἐγὼ μὲ τὸ τιμόνι στὸ χέρι ἤμουν ὁ κυβερνήτης ἐκεὶ μέσα. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω ὁ ἀέρας δυνάμωσεν καὶ σιγά-σιγά μὲ τραβοῦσε πρὸς τὰ μέσα. Οἱ σπιλάδες ἀκκίπαυτα, ἢ μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης, πέφτανε στὸ πανὶ μου καὶ κάνανε τὴν βαρκοῦλα νὰ τρέχῃ σὰν μανιασμένο ἄτι. Σκέφτηκα τότε νὰ βάλω πλῶρη γιὰ ἔξω, γιατί τὸ φελοῦκι ἤρχισεν τὸ σαμπανέθασμα καὶ ἀσαδούρουτο καθὼς ἦτο φοβήθηκα μήπως μοῦ μπατάρη. Καὶ χωρὶς νὰ τὰ χάσω, βάζω πλῶρη γιὰ τὸ μῶλο, ἀλλὰ βλέπω πὼς τὸ πανὶ μου δὲν τὰ παίρνει καὶ ἀναγκάζομαι νὰ κόψω βόλτα. Ἐκεὶ ἔμωσ πού προσπαθοῦσα ὀρτσάροντας νὰ γυρίσω τὴν βαρκοῦλα, πέφτει μιὰ σπιλάδα στὸ πανὶ καὶ μὲ μπαταίρνει. Γιὰ μιὰ στιγμὴ νόμισα πὼς χάθηκα ἀπ' αὐτὸν τὸν κόσμον, γιατί ἔλο καὶ μὲ τραβοῦσε πρὸς τὰ κάτω τὸ νερό, θέλοντας φαίνεται νὰ μὲ ἐκδικηθῇ ἡ θάλασσα γιὰ τὸν ἐγωῖσμόν πού εἶδειξά ἀπέναντί της πρὸς ὀλίγου.

Ἀλλὰ δὲν ἔχασα καθόλου τὸ θάρρος μου, γιατί κατώρθωσα κολυμβώντας νὰ πιασῶ ἀπ' τὴν καρὶνα τῆς ναυαγισμένης φελοῦκας. Ἵστερον πλέον δὲν θυμᾶμαι τίποτε παρὰ μόνον κατόπιν ἀπὸ δύο ὥρες πού ξύπνησα, βρισκόμουνα στὸ κρεβάτι μου. Ἀργότερα

ἔμαθα ἀπὸ τοὺς δικούς μου πὼς ἀντελήφθησαν ἀπ'ἔξω τὸ ναυάγιον·
καὶ ἦλθαν καὶ με ἔσωσαν. Τὸ κάτωθι εἰσιτιχὸν, ἀπὸ ἕνα λαϊκὸ τρα-
γοῦδι, ἐκφράζει τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ στοιχεῖον·
αὐτὸ ποῦ καλεῖται θάλασσα.

«Δὲν ἔχδρασες ἀκόμα
θάλασσα τόσον καιρὸ
ἀπ' τὰ κορμιὰ ποῦ τρώει
τ' ἄλμυρό σου τὸ νερό».

Θεσσαλονίκη τάξ. Γ' 1930

Θ. Γ. Σαπουντζάγλου

4. Ἡ ἄσχημη κόρη.

Τὴν αὐγὴ ἡ τσοῦπα πατάει τὸ τρίτόημερο κι' εἰτοιμάζεται ἡ
μάννα νὰ καλοδεχτῆ τις Μοῖρες. Κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο τῆς
βάνει ψωμί καὶ τὰ χρυσαφικά της — ἕνα δακτυλίδι εἶχε ὄλο-ὄλο
ἡ φτωχή, ἐνθῦμιο ἀπ' τὸν ἄμοιρον ἄντρα της, ποῦ πέθανε στὸν
πόλεμο γιὰ τὴν πατρίδα — γιὰ νὰ καλοτυχίσουν οἱ Μοῖρες τὸ
παιδί καὶ νὰ τοῦ δώσουν εὐτυχία καὶ καλὴ παντρεία. Ἀλλάζει
τὴν πολυαγαπημένη της, τὴν φασκιώνει καὶ τὴν ξαπλώνει νανου-
ριστικά στὸ δλόξεστο μπεσίκι. Καὶ κουνώντας τὴν τὴν ἐνανού-
ριζε μὲ γλυκὰ νανουρίσματα, στὰ ὁποῖα μπερδεύονταν καὶ ἡ μο-
νότονη κλάψα τοῦ μωροῦ :

Τὸ κορίτσι θέλει χάρδια,
στὸ λαιμὸ μαργαριτάρια,
τὸ κορίτσι θέλει χορὸ,
τὰ βιολιά δὲν εἶν' ἐδῶ,
οὐά, οὐά, οὐά (τὸ βρέφος ἀπ' τὴν κούνια)
ὅποιος πάει καὶ τὰ φέρει,
ἕνα τάλαρο στὸ χέρι.

Τὴν νύχτα οἱ Μοῖρες ὅ,τι εἶχαν νὰ τῆς γράψουν, τῆς τ' ὄγρα-
ψαν. Ἡ Μοῖρα ὅ,τι γράφει, δὲν ξεγράφει.

Τὰ μάτια της τέσσαρα ἡ χήρα πάει καὶ πάθη τίποτε τὸ μο-
σκαναθρεμμένο κορίτσι. Ἀλλὰ δὲν μπορούσε νὰ κάθεται πάντα
νὰ τὴ φυλάη. Ἀφηνε τὸ λατρευτὸ βλασταράκι της βυζαγμένο στίς

καλές γειτόνισσες και ἔτρεχε ἀπὸ σπήτι σὲ σπήτι, ἀπὸ γειτονιά σὲ γειτονιά, γιὰ νὰ ἴκονομήσῃ τὸ ψωμί της ἢ φτωχοῦλα, αὐτῆς και τῆς κόρης της. Τὶ νᾶκανε; Μαυροφορεμένη ἀπ' τὰ νύχια ὡς τὴν κορφῆ, ἕνα μαῦρο μαντήλι σκέπαζε τὸ κεφάλι της ποὺ μόλις ἄφηνε νὰ φανῆ τὸ λεπτὸ ξεραγγιανὸ πρόσωπό της, κάτι ἔκρουβε κάτω ἀπὸ τὸ μαῦρο σάλι και τῶσφιγγε στὴν ἀμασχάλῃ της προσεχτικά. Δὲν τῆς εἶχε, βλέπεις, ἄλλο τίποτε ἀφήσει ὁ μακαρίτης ἀπὸ τὸ ἔτοιμόρροπο σπητάκι και τρία-τέσσαρα λωβὰ χωράφια ποὺ τᾶτρωγε κάθε χρόνο τ' ἀχόρταγο ποτάμι στὸ πέ-
ρασμαῦ του. Ὅ,τι μάζευε, τὸ μάζευε γιὰ τὴ μικρὴ βυζασταρώνα της τὴ χαϊδεμένη. Και τὴν καρδιά της ἀκόμα εἶχε τὴ διάθεσι νὰ θυσιάσῃ γι' αὐτὴ μὰ δὲ μποροῦσε. Δὲν εἶχε κανένα ἄλλον στὸν κόσμο ἢ γέρομη! Αὐτὴν εἶχε μάτια, αὐτὴ ἦταν τὸ φῶς της, τὸ κα-
μάρι της, τὸ ψυχοπόνιο στὴ φτώχεια της, στὴν κακομοιριά της, στὴ μοναξιά της, και τὴν ἀνέτρεφε, ὁ θεὸς ἔξερε πῶς. Ἀλλά, διμέ! ἔκει ποὺ περίμενε ἢ δυστυχισμένη χήρα ἐλπίδα ἀπὸ τὴν κόρη κι' ἔσπρωγγε τὸν καιρὸ και βασανίζότανε ξενοδουλεύτρα μὲ κάποια ἐλπίδα, ἐλπίδα, ποὺ ὅσο πῆγαινε γινότανε ψεύτικη : ἢ κόρη, σὰν τ' Ἀράπη τὰ παιδιά, ὅσο πῆγαινε ἀχάραινε, ἀχάραινε. Κι' ὅσο πῆγαινε φαρμακοποτιζότανε ἢ μάννα. Τὸ ἔχε ντέρτι ἢ ἔρημη, κι' ὄπου και ἂν καθότανε τὸ διαλαοῦσε : « ἢ ὁμορφιά παρηγοραε τὴ φτώχεια και ἢ ἀχαρίλα σὲ μᾶς τὶς φτωχὲς εἶναι διπλὴ φτώ-
χεια δόξα σοι ὁ Θεός ».

Ἡ ἀσχῆμια της δὲν περιγράφεται. Ἦταν 23 χρονῶν και φαινότανε γιὰ 33. Πρόσωπο ξεραγγιανὸ, ὠχροπράσινο μάτια ποντικίσια, πηγαδωτὰ στόμα μεγάλο, ἀράπικο, ποῦδειγγε κάτι παλουκοειδῆ ἄσπρα κόκκαλα ἀριὰ και πρὸς τὰ ὄξω γερμένα μύ-
τη πλατσουρῆ, γυρισμένη ἀπάνω μέτωπο ψηλὸ ὠρωγμένο. Και στὴν κορφῆ αὐτοῦ τοῦ φαινομένου ποὺ ἔμοιαζε μὲ κεφάλι ἀνθρώ-
πινο ἦταν φυτρωμένα ἀριὰ-ἀριὰ λιναρίσια κατσόμαλλα.

Ὅμως ἂν δὲν κατώρθωσε ἢ μάννα μὲ τὸ γάλα της νὰ πλάσῃ ὄρατο σῶμα, ἀπόκτησε μὲ τοὺς τρόπους της τοὺς στοργικοὺς γόνου μὲ καλὴ καρδιά, μὲ γλυκεῖα ψυχῆ.

Εἶχε περάσει ἀρκετὸς καιρὸς. Ἡ δύστυχη χήρα βουτημένη μέσ' τὴν ἀπελπισιά « πᾶει. . . ἦταν γραφτό της νὰ μὴ χαρῆ τοῦ κόσμου τὶς χάρες ἢ κακομοίρα ἢ Γαρουφαλίτσα μου (ἔτσι τὴν

έβαλε τή τσούπα της), εἶπε καί πάστρεψε μὲ τὸ μαῦρο χειρομάν-
τηλό της τὰ βουρκωμένα μάτια της, ἦταν γραφτό της.» Ἐκαμε-
τὸ σταυρό της μπρὸς τὸ κόνισμα τῆς Φανερωμένης της μὲ εἰλά-
βεια καί μὲ δάκρυα στὰ μάτια παρακαλοῦσε γιὰ τὴν κόρη της.
Καί μ' ἓνα ἐκτεταμένο ἄχ, ἄχ πού ἔβγαινε ἀπ' τὰ φυλλοκάρδια
της, ἔπεσε νὰ πλαγιάσῃ. Τῆ νύκτα ἐκεῖ πού σκεπτότανε τὴν τύχη
τῆς κόρης της καί εἶχε πλημμυρίσει τὸ προσκέφαλο δάκρυα, ἔφα-
νερώθη μπροστά της ἡ καλὴ Μοῖρα, γυναῖκα πεντάμορφη, χρυ-
σοφορεμένη καί τῆς εἶπε. Τί τῆς εἶπε ; « ἡ ἄχαρη κόρη γίνεται
πεντάμορφη ἅμα βρεθῆ ἄνθρωπος νὰ τὴν ἀγαπήσῃ καί τρισά-
χαρη, ὅταν τὴ συχαθῆ » Τῆς τὸ εἶπε καί ἀμέσως ἀφανίστηκε ἀπὸ
μπροστά της. Τὸ σφιχτόδεσε στὸ μυαλό γιὰ νὰ τὸ θυμᾶται σ' ὅλη
της τὴ ζωὴ, ἀνέλαβε λίγο ἀπ' τὴν ἀπελπισιά, ἀλλὰ . . . ἄραγε θὰ
βρεθῆ ἄνθρωπος ; ὅμως ἐπερίμενε καί προσευχόταν νυχτόμερα . . .

Μιά χυνοπωριάτικη ἡμέρα ἡ χρυσοχέρα Γαρουφαλιά πῆγε
στὸ λόγγο γιὰ νὰ μαζέψῃ τὰ ξύλα τῆς χρονιάς. Μόλις ἔφτασε
ἀπάνω στὸ βουνὸ λαχανιασμένη, ἔκατσε σ' ἓνα λατούφι νὰ πάρῃ
ἀνάσα. Ἐρρίξε μιὰ ἀκούσια ματιὰ γύρω στὰ περὶφανα κλαριά,
τὰ δέρφια τῆς κλεφτουριάς, πού ἀγκάλιαζαν στὰ κλωνάρια τους
χίλια δυὸ ἀηδονόστομα πουλιά. Ἄκουγε παρὰ πέρα τὸ κελίρισμα
τῆς νταντελοστολισμένης δροσερῆς βρυσούλας, πού ἔτρεχε δεξιά
της, ἀλλ' ἔξαφνα ἐκεῖ πού τὰ μάτια της ἐπλανῶντο γύρω στὰ παι-
διὰ τοῦ βουνοῦ, εἶδε ἓνα κυπαρισσόσωμο παλληκάρι νὰ κάθεται
σ' ἓνα ριζολίθι μὲ τὸ κεφάλι μελαγχολικὰ σκυμμένο κάτω. Τὸ
κοντοζύγωσε. Τί νὰ ἰδῆ ; ἦταν ἓνας ἀγγελουδέσιος ἄντρας μὲ τρε-
μάμενα σκουτιά, ἀσυγύριστος κι' ἀλλοίμονο, τυφλός !

Τῆς διηγῆθηκε τὴ θλιβερὴ ἱστορία του καί ἡ καλόψυχη Γαρου-
φαλιά τὸν ἐλυπήθηκε, τὸν ἐπλαχνίσθηκε τόσο πού μέσα ἀπ' τὴν
καρδιά της ξεπετάχθηκαν τοῦτα τὰ λόγια : « Ἄχ, κρῖμας ! νὰ μὴ
βοίσκεται βοτάνι νὰ γιατρευθῆ τὸ παλληκάρι ! Νὰ ἤξερα ὅτι θὰ
ἰδῆ, θ' ἄβγανα τόνα μάτι μου καί θὰ τοῦ τό δινα νὰ λευτερωθῆ
ἀπ' τὸ αἰώνιο σκοτάδι, νὰ χαρῆ καί αὐτὸς τῆς πλάσης τῆς ὁμο-
φίης ! Θέλω μὰ δὲν μπορῶ καίμένα νιάτα ! » κι' ἓνα χοντρὸ δά-
κρυ κύλισε στὰ μούτρα της.

Παραλλήλως κι' ὁ νέος εἶχε ἀγαπήσει μέσα του τὴν συμπα-
θητικὰ Γαρουφαλιά γιὰ τὲς ἐκδουλεύσεις καί τὴν καλόγνωμη

προθυμία πού τοῦδειξε. Καί ποῦ νά τὴν ἔβλεπε στὰ μοῦτρα! ποῦ νᾶβλεπε ἐκεῖνο τὸ Χάρο πού ἔχε μπροστά του!

Ἡ καλόψυχη κόρη τὸν ἔφερε ἀπ' τὸ χέρι στὸ φτωχικό της σπήτι καὶ τὸν περιποιόταν ὅσο μπορούσε καὶ τοῦκανε συντροφιά ὄλο τὸν καιρὸ καὶ παρακαλοῦσε νυχτόμερα γονατιστὴ τῆ Φανερωμένη της νά τοῦ χάριση τὸ φῶς του κι' ἄς λιγότευε τὸ δικό της, κι' ἄς χάση τό να μάτι της.

Μιά νύχτα βλέπει στ' ὄνειρό της μιὰ ὁμορφη γυναῖκα—σάν Νεραίδα ἦτανε—στὰ κάτασπρα ντυμένη, πού ἔλαμπε σάν τὸν ἥλιο. Ἦτανε ἡ καλή της Μοῖρα.

«Ἡρθα, τῆς λέγει, σάν εἶσαι καλῆς ψυχῆς ἄνθρωπος, νά σοῦ εἰπῶ τί πρέπει νά κάνης γιὰ νά γιαιτρευθῆ ὁ στραβὸς λεβέντης π' ἀγαπᾷς. Νά σηκωθῆς χαράματα νά πᾶς στὸν τριανταφυλλένιο κάμπο καὶ μὲ τὴν δροσιὰ τῶν μπουμπουκιῶν νά πλένης τὰ μάτια του κι' ἀμέσως θὰ ἀναβλέψη» Εἶπε κι' ἔγινε ἄφαντη.

Τὴν αὐγὴ γιομάτη χαρὰ ἡ Γαρουφαλιὰ ἔτρεξε γλήγορα στὸν τριανταφυλλένιο κάμπο, ἐμάζευσε τὴ δροσιὰ τῶν μπουμπουκιῶν καὶ ἔλουσε τὰ μάτια τοῦ λατρευτοῦ της· καὶ ὦ τοῦ θαύματος! χαρὰ ἀπάντεχη! Ὁ Θεόδωρος (ἔτσι τὸν ἔλεγαν) ἀμέσως εἶδε τὸ φῶς του. Ἀγκάλιασε μὲ τρελλὴ χαρὰ τὴ σώστρα του, τὴ φίλησε, ξαναφίλησε μ' ἓνα γκαρδιακὸ ἐκτεταμένο φιλί, πού ανταπόδιε τὸ καλό. Συγχρόνως μὲ τὸ πρῶτο φίλημα ἡ ἄχαρη κόρη ἔγινε ἀράδα πεντάμορφη! Κι' ἔτσι ταίριαξαν οἱ δύο τους. Ὁ Θεόδωρος ἦτανε βασιλόπουλο κι' ἀπὸ τότε ἡ κόρη—ἡ ὁμορφη πλέον—εἶδε ἀληθινὴ εὐτυχία στὰ μάτια της. Ἦγινε βασίλισσα.

Ὑστερα ὅμως ἀπὸ κάμποσα χρόνια βλέπει ἡ χήρα τὴν κόρη της τὴ Γαρουφαλιὰ νᾶρχεται καταμόναχη, σάν φτωχὸς συμπεθέρος, ἀχαρώτερη ἀπ' ὅτι ἦτανε στὸ πατρικό της σπήτι.

Τὴ νύχτα, ἐκεῖ ποῦ σκεπτότανε τὴν τύχη τῆς κόρης της, φάνηκε πάλι ἡ Μοῖρα καὶ τῆς εἶπε: «Ἡ ἄχαρη κόρη γίνεται πεντάμορφη ἅμα βρεθῆ ἄνθρωπος νά τὴν ἀγαπήση καὶ τρισάχαρη ἅμα τὴ συχαθῆ».

Τὰ βασιλόπουλο δὲν τὴν ἀγαποῦσε πιά.

Ἀθῆναι 1926 τάξ. Γ' (Ε')

Χαρ. Γαλανόπουλος

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ

«Παροιμίας καλοῦνται σύντομοι φράσεις ἀπὸ περιστάσεων τοῦ κοινοῦ βίου εἰλημμένοι ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ διαδεδομένοι παρ' αὐτῶ πρὸς χαρακτηρισμὸν ἄλλων ἐκάστοτε παρουσιαζομένων νέων περιστάσεων».

Ἐκ τῶν ὀρισμῶν τούτων καταφαίνεται ὅτι διὰ νὰ πραγματευθῶμεν περὶ τινος παροιμίας καὶ ἐρμηνεύσωμεν αὐτήν πρέπει νὰ προσέξωμεν :

1) Εἰς τὴν κυριολεξίαν, τί δηλαδὴ λέγει καὶ ποῦ ἀκριβῶς ἐφαρμόζεται, ἀνακαλύπτοντες, ἂν εἶναι δυνατόν, ἢ φανταζόμενοι τὴν εἰδικὴν περίπτωσιν ἢ τὰς ἰδιαιτέρας συνθήκας ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐλέχθη τὸ πρῶτον. Διότι εἶναι φανερόν ὅτι μερικαὶ παροιμίας ἐλέχθησαν κάπου ὑπὸ ὀρισμένης συνθήκας καὶ κατόπιν ἐγενεκέυθησαν. Σὺν Ἀθηνῶν καὶ χεῖρα κίνει. Κάλιο γαῖδουρόδενη παρὰ γαῖγουγύρευε.

2) Ποίας ἀναλόγους περιστάσεις ὁμοίως δύναται νὰ χαρακτηρίξῃ ἢ ἐρμηνευομένη παροιμία.

3) Ποία ἢ ἠθικὴ ἀξία αὐτῆς. Διότι ἢ διὰ τῆς παροιμίας διατυπωμένη ἀλήθεια ἢ μπορεῖ νὰ εἶναι καθολικὴ ἢ περιορισμένη, πραγματικὴ ἢ φαινομενικὴ. Αἱ παροιμίας λ. χ. ἀγάλια ἀγάλια πᾶς μακροῦ, οἱ μαζί πνίγουνε καὶ λεονιάρη, λέγουν ἀλήθειαν καθολικὴν. Ἄλλά, σκυλὶ ποῦ γαυγίζει δὲν δαγκάνει δὲν ἐκφράζει ἀναμφισβήτητον καθολικὴν ἀλήθειαν θέλει νὰ εἴπῃ ὅτι πολλοὶ θορυβοῦν ἀπειλοῦντες πολλὰ, ἀλλὰ ἐλάχιστα ἢ οὐδὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐκτελέσουν. Ἡ παροιμία, ἀλήθεια χωρὶς ψέμματα, φαί χωρὶς ἄλατι δὲν διατυπώνει ἀλήθειαν τινα. Δὲν ἢ μπορεῖ νὰ συστήσῃ κανεὶς νὰ καρικεῦεται ἢ ἀλήθεια μὲ ψεύματα. Ὁ εἰπὼν αὐτὴν εἰρωνευόμενος διεπίστωσε τὸ γεγονός, ὅτι μερικοὶ μεταχειρίζονται τὰ ψεύματα ὅπως τ' ἄλατι εἰς τὰ φαγητά τους.

4) Ἐπειδὴ πολλαὶ παροιμίας εἶναι χαρακτηριστικαὶ τοῦ πνεύματος, τῶν διαθέσεων, τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι τὰς δημιουργοῦν, πρέπει νὰ ἀναζητοῦμεν εἰς αὐτάς καὶ χαρακτηρισμὸν τινα γενικώτερον τοῦ λαοῦ. Ἡ παροιμία τὸ αἶμα

νερό δὲν γίνεται θὰ λέγεται πάντος παρὰ λαοῦ ὁ ὅποιος σέβεται εἰλικρινῶς τοὺς αἰχογενειακοὺς καὶ συγγενικοὺς δεσμούς.

5) Ἡ κατανόησις τῆς παροιμίας θὰ εἶναι πληρεστέρα ἂν παραλληλίσωμεν αὐτὴν μὲ ἄλλας ὁμοίας ἢ ἀντιθέτους, ἰδικὰς μας καὶ ξένας παροιμίας.

Κατὰ ταῦτα διὰ τὰς περὶ παροιμιῶν Συνθέσεις ἡμῶν θὰ ἔχωμεν τὸ ἐξῆς γενικὸν διάγραμμα.

1—Υπὸ ποίας περιστάσεις ἐδημιουργήθη καὶ ποία ἡ κυριολεξία αὐτῆς.

2—Εἰς ποίας παρομοίας περιστάσεις ἐφαρμόζεται.

3—Ποία ἡ ἀξία τῆς διατυπωμένης ἀληθείας.

4—Παρέχει ἀφορμὴν εἰς γενικώτερας περὶ τοῦ λαοῦ σκέψεις καὶ συμπεράσματα ;

5—Ὅμοιοι ἢ ἀντίθετοι παροιμιαί.

Καὶ αἱ Συνθέσεις αὗται θέλουσιν πολλὴν εὐστροφίαν φαντασίας καὶ πνεῦμα κριτικόν. Ἐὰν περιορισθῶμεν εἰς τὴν ἐρμηνεῖαν μιᾶς ἢ δύο παροιμιῶν, ἐλάχιστα πράγματα θὰ ἀντιληφθοῦν οἱ μαθηταί. Πρέπει νὰ ἀναλυθοῦν πολλαὶ παροιμιαί. Διὰ τοῦτο καὶ ἐδῶ καλὸν εἶναι νὰ διακριθοῦν οἱ μαθηταί εἰς μικρὰς ὁμάδας καὶ ἐκάστη ὁμάς ἢ ἑκάστος μαθητῆς νὰ παραγματευθῇ ἰδίαν παροιμίαν. Ἄλλη μὲν παροιμία θὰ παρέχῃ ἔδαφος πλουσιώτερον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ κεφ. 1 τοῦ σχεδίου, ἄλλη τοῦ κεφ. 2 καὶ ἄλλη ἄλλου. Ἀπὸ τὴν συζήτησιν δὲ ἔλων τῶν Συνθέσεων θὰ σχηματίσῃ πληρεστέραν ἀντίληψιν τοῦ πράγματος ὁ μαθητῆς.

Τὸ αἷμα νερό δὲ γίνεται.—Τὸ ἀγῶγι ξυπνᾷ τὸν ἀγωγιάτη.—Καθαρὸς οὐρανὸς ἀστραπὲς δὲ φοβᾷται.—Ἄϊτὸς μῦγες δὲν πιάνει.—Ἡ καλὴ μέρα ἂπ' τὴν αὐγὴ φαίνεται.—Ἀγάλια ἀγάλια πᾶς μακριά.—Ἀπὸ σιγανὸ ποτάμι μακρὰ τὰ ροῦχα σου.—Ἀγάλια ἀγάλια γίνεται ἡ ἀγοριδα μέλι.—Ὁ χορτᾶτος δὲν πιστεύει τοῦ νησιτικοῦ.—Τὸν γύφτο κάνουν βασιλῆὰ καὶ κειὸς γυρεῖει ρεῖκια.—Κουτσοὶ στραβοὶ σιδόν Ἅγιο Παντελεήμονα.—Ἡ αὐγὴ θενὰ τὸ δεῖξῃ τίνος μάννα θενὰ λείψῃ.—Ὅποιος βιάζεται σκοντάφτει.—Ἀπορῆα ψάλτου βῆξ.—Μὴ κλωτσᾶς τὰ γονικά σου, θὰ τὸ βρῆς ἂπ' τὰ παιδιὰ σου.—Στοῦ κωφοῦ τὴν πόρτα ὅσο θέλεις βρόντια.—Πέτρα πὸν κυλᾷ μαλλί δὲν πιάνει.—Ὅταν διψᾷ τὸ ἔσω σου, ἔξω νερὸ μὴ δίνης.—Κάλλιο γαῖδουρόδενε, παρὰ γαῖδουρογύρευε.

1. Ἀγάλια-ἀγάλια ἢ ἀγουρίδα γίνεται μέλι.

Εἶναι Αὐγουστος μήνας. Στὰ καταπράσινα ἀμπέλια κρέμανται τὰ σταφύλια κουνουνᾶτα μὲ εἰδῶν εἰδῶν χρώματα. Πολλὰ πράσινα ἀκόμα, βαθεῖα ἢ ἀνοιχτά, χάνονται μέσα στὰ χλωρόφυλλα, ἄλλα κιτρινωπά, μαυριδερά ἢ ὀλόμαυρα, ξεμυτίζουν προκλητικὰ καὶ λαμποκοποῦν στὸν ἥλιο.

ἽΟ Γιάννης—παιδὶ 8 χρονῶν—ἡμέρες τώρα ζῆ ἀνάμεσα στὰ κλήματα. Ἔχει μετρήσει ὅλα τὰ τσαμπιά, ἔχει γενεθὴ ἀπ' ὅλα. Ἄλλ' εἶναι ὅλα ἀγουρίδα ξυνή. Σήμερον ὅμως ὑπῆρξε τυχερός. Ἐπέτυχε ἓνα τσαμπὶ ὄριμον, γλυκό, τὸ ἔκοψε καὶ τρέχει στὸν παπποῦ του ποὺ κάθεται πορέκει, φωνάζοντας «εἶναι γλυκό, εἶναι γλυκό σὰν τὸ μέλι».

—Βέβαια, Γιαννάκι μου, «ἀγάλια-ἀγάλια ἢ ἀγουρίδα γίνεται μέλι», σοῦ τὸ εἶπα καὶ ἄλλοτε, ἀλλ' εὖ βιάζεσαι. Ὅλα ὀριμάζουν σιγά-σιγά μὲ τὸν καιρό. Καὶ τὰ σῦκα ἐκεῖ ποὺ βλέπεις ἀπάνω ἀπὸ τὴν συκιά, σκληρὰ ἄγρια πικρὰ σὰν τὸ φαρμάκι μιὰ φορὰ, ὀριμάζουν ἀγάλια ἀγάλια, γλυκαίνουν καὶ στάζουν καὶ ἐκεῖνα μέλι. Καὶ ἐκεῖνα ἐκεῖ τὰ κυδώνια θὰ ἰδῆς σιγά-σιγά μεγάλα καὶ ἀφράτα ἔτοιμα γιὰ τὴν μαρμελάδα καὶ τὸ γλυκό σου. Καὶ τὸ ἀμπέλι μας ὅλο δὲν ἦτο πάντα ὁμορφο ὅπως τώρα. Μιὰ φορὰ καὶ ἐδῶ σὰ τὴν ἀντικρινὴ πλαγιὰ εἶχε μόνον πέτρες καὶ ἀγκάθια. Καὶ ἀγάλια ἀγάλια γέμισε κλήματα γλυκοστάφυλα, ποὺ τὰ χαίρεσαι τώρα.

Καὶ σὺ θὰ ὀριμάσης, παιδίμου, ἀγάλια-ἀγάλια, θὰ γίνης παλληκάρι, ἄνδρας, φρόνιμος, σοφός. Καὶ τὸ μυαλό σου ποὺ εἶναι, ἀγουρο ἀκόμα καὶ πολλὰ πράγματα δὲν καταλαβαίνει, θὰ μεστώσῃ καὶ ἐκεῖνο, καὶ ἀπὸ τὸ στοματάκι σου, ποὺ τώρα κάποτε λέγει καὶ κουταμάρες, θὰ βγαίνουν λόγια γνωστικὰ ζαχαρένια, πὶο γλυκὰ κ' ἀπ' τὸ μέλι.

Καὶ ἐπανελάβεν ὁ παπποῦς : ἀγάλια ἀγάλια ἢ ἀγουρίδα γίνεται μέλι.

—Παπποῦ, εἶπεν ὁ Γιάννης, ἐγὼ ξεύρω καὶ ἄλλη παροιμία σὰν αὐτή, *ἀγάλια-ἀγάλια πᾶς μακρὰ.*

— Βέβαια, Γιαννάκι μου, ἀγάλια-ἀγάλια κατορθώνεις ὅλα. Αὐτὸ εἶναι μιὰ μεγάλη ἀλήθεια. Χρειαζέται ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή.

διὰ νὰ γίνη κάθε τι καλόν. Ὑπομονή, δηλαδή νὰ μὴ βιάζεται κανεὶς, γιατί **ὅποιοι βιάζεται σκονιάφτει**, ἀλλὰ καὶ ἐπιμονή, νὰ μὴ ἀπελιπίεται δηλαδή ἀπὸ τὰ ἐμπόδια καὶ τὰς δυσκολίας καὶ νὰ μὴ βαριέται, γιατί **ὅποιοι βαριέται, πολλὰ στερεύεται**.

Καὶ χαρούμενος ὁ Γιάννης ἔτρεξε νὰ βρῆ καὶ ἄλλα σταφύλια γλυκὰ σὰν τὸ μέλι.

2. Ὁ βασιλικὸς καὶ ἂν μαραθῆ τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει.

Ὅταν ἔκρυσαν στὴ γῆ τὸν τίμιο Σταυρό, γύρω-γύρω φύτεψαν δλα τοῦ βουνοῦ τὰ λουλούδια καὶ τ' ἀγκάθια μὲ τὴν ἄγρια φυσικὴ ὁμορφιά τους καὶ μαζί μ' αὐτὰ στὸ μέσο ἐφύτεψαν ἕνα μικρὸ καὶ φουντωτὸ καταπράσινο φυτὸ μὲ κάτι λεπτὰ μικρὰ-μικρὰ κάτασπρα λουλουδάκια, ὁ βασιλικός. Ἦταν τὸ μόνο εὐγενικὸ λουλούδι ποὺ στέλιζε τὸν ἅγιο τάφο.

Ὅταν ἡ Ἁγία Ἐλένη ἔψαχνε νὰ βρῆ τὸν τίμιο Σταυρό, τὸ μικρὸ αὐτὸ λουλουδάκι τὴν ἐβοήθησε νὰ τὸν εὑρῆ. Καὶ ἀπὸ τότε τὸν βασιλικὸ, τὸν ἔχουν γιὰ ἱερὸ λουλούδι. Καὶ εἶναι τὸ μόνο λουλούδι ποὺ καὶ μαραμμένο ἀκόμα σκορπίζει τὴ λεπτὴ μυρωδιὰ του. Ἔτσι τοῦ ἦταν τυχερὸ νὰ τοῦ γίνη μιὰ παροιμία ποὺ ταιριγάζει καὶ στὴ ζωὴ μερικῶν ἀνθρώπων. Ὅπως ὁ βασιλικὸς δὲν χάνει ποτὲ τὴν εὐωδίαν του, ἔτσι καὶ ὁ καλὸς ἄνθρωπος ποὺ ἀκολουθεῖ τὰ διδάγματα τοῦ Χριστοῦ καὶ εἶναι τίμιος καὶ χρηστός, β,τι καὶ ἂν πάθῃ, δὲν χάνει τὴν χάρι τῆς καλωσύνης του, ποὺ εἶναι κι αὐτὸ σὰν ἄρωμα.

Ἦταν φτωχὸς καὶ κέρδιζε τόσα μόνον ποὺ τοῦ ἔφθαναν γιὰ νὰ ζῆ. Ὁ κύριός του ποὺ τὸν ἐκτίμησε, τὸν ἐβοήθησε καὶ ἔτσι σιγά-σιγά κατάρθρωσε νὰ γίνη πλούσιος. Ἦταν εὐτυχισμένος τώρα ἀλλ' ὄχι καὶ ὑπερήφανος. Αὐτὸς ποὺ εἶχε γνωρίσει τόσον πολὺ τὴ δυστυχία καὶ τὸν πόνο στὴ ζωὴ του, αὐτὸς μονάχα ἤξευρε τί ὑποφέρουν καὶ οἱ ἄλλοι. Γι' αὐτὸ ἕνα σκοπὸ εἶχε βάλει στὴ ζωὴ του. Παρηγοροῦσε τοὺς φτωχοὺς καὶ φέρνονταν σὰν πατέρας στὰ ὄρφανὰ γιὰ νὰ μὴ νοιώθουν τὴν ὄρφάνια τους. Ὅλοι τὸν ἤξευραν, καὶ οἱ πονεμένοι ἀπὸ τὰ χτυπήματα τῆς μοίρας πῆγαιναν σ' αὐτὸν, ποὺ ἤξερε νὰ δίνει τὴν παρηγοριά.

Γέρασε κι ἀσπρίσαν τὰ μαλλιά του καὶ δὲν εἶχε πιά δύναμι ὅπως πρῶτα, μὰ τὸ ἄρωμα τῆς καλωσύνης του σκορπιόταν καὶ πάλι ὅπως πρῶτα. Τί κι ἂν γερνοῦσε τὸ σῶμα του; Ἡ ψυχὴ του

ἔμενε πάντα καλή, φιλέσπλαχνη, ἀγνή και τίμια, δὲν γερνοῦσε. Καὶ σκορποῦσε γύρω του χαρά, παρηγοριά, εὐτυχία σ' ὅλους τοὺς δυστυχημένους.

Μιά ἀνοιξιάτικη μέρα ἡ ἀγνή του ψυχὴ πέταξε δίπλα στὸ θεό. Κι' ὅλοι τὸν ἔκλαψαν τὴ μέρα ἐκεῖνη. Καὶ ποτὲ δὲν τὸν ἐξέχασε κανεὶς καὶ τίς καλωσύνες ποῦ εἶχε. Εἶχε μαραθῆ, εἶχε χαθῆ ἀπὸ τὸν κόσμο· μὰ τὸ ἄρωμά του, τὸ ἄρωμα τῆς καλωσύνης του, ἔμενε γιὰ πάντα πάνω στὴ γῆ. Καὶ ὅταν τὸν ξαναθυμόνταν ψιθύριζαν μερικοί. «Ὁ βασιλικὸς κι ἂν μαραθῆ, τὴν μυρωδιὰ τὴν ἔχει»

Θεοσνίκη τάξ. Β'. τοῦ Πρ. Παρθ.

Καίτη Βαρέλλα

I.

ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ ΓΝΩΜΩΝ

Γνώμαι ἢ ἀποφθέγματα λέγονται προτάσεις σύντομοι, συνήθως σοφῶν ἀνδρῶν ρήματα, ἐκφράζουσαι γενικὴν τινα ἀλήθειαν, προτρέπουσαι εἰς ἀγαθόν τι ἢ ἀποτρέπουσαι ἀπὸ κακῶν.

Ἄναρχίας οὐκ ἔστι μείζον κακόν.—Ἔστι δίκης ὀφθαλμὸς, ὃς τὰ πάνθ' ὀρᾷ.—Φοβοῦ τὰς διαβολάς, κἂν ψευδεῖς ὦσι.—Μηδὲν ἄγαν.—Γνώθι σαυτόν.

Αἱ γνώμαι δίδονται ὡς θέματα Συνθέσεων εἰς τὰς ἀνωτέρας Γυμνασιακὰς τάξεις, διὰ τὰ ἀναπτυχθῆ ἢ ἀλήθειαν τὴν ὁποῖαν ἐκφράζουσι. Αἱ τοιαῦται Συνθέσεις λέγονται καὶ Πραγματεῖαι.

Ἡ Πραγματεῖα διὰ τὰ εἶναι πλήρης, συνήθως ἐν τῇ ἀρχῇ ὁ γράφων ἀναφέρει ποῦ, πότε, ὑπὸ τίνος καὶ ὑπὸ ποίας συνθήκας ἐλέχθη ἢ ἐρμηνευτέα Γνώμη. Τοιοῦτοτρόπως εὐρίσκεται τὸ Προοίμιον τῆς Πραγματείας, τὸ ὅποτον δύναται τὰ περιέχει καὶ γενικόν τινα χαρακτηρισμὸν τοῦ συγγραφέως ἢ τοῦ συγγράμματος, ἀπὸ τὸ ὅποτον λαμβάνεται ἡ Γνώμη. Ἀκολουθεῖ κατόπιν ἡ παράφρασις, ἢ διὰ πλείονων ἐξήγησις τῆς γνώμης. Εὐρίσκεται καὶ διατυποῦται σαφῶς ἡ ἀλήθεια τὴν ὁποῖαν ὑποκρύπτει. Ἐπιφέρονται κατόπιν αἱ ἀποδείξεις, αἱ ὁποῖαι ἀποβαίνουν πειστικώτεροι, ὅταν προσαχθοῦν καὶ ἐφαρμογαὶ τῆς Γνώμης, περιπτώσεις δηλαδὴ, κατὰ τὰς ὁποίας ἐφηρμύσθη ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἢ ἐφαρμόζεται ἐν τῇ κοινωγίᾳ ἢ ἀναπτυσσομένη Γνώμη.

Τοιοιουτρόπως εἰς τὰς Συνθέσεις ταύτας ἔχομεν τὸ ἐξῆς γενικὸν διάγραμμα.

Προσίμιον—	Πόθεν ἐλήφθη ἡ Γνώμη.
Ἐνάπτυξις	{ Παράφρασις.
	{ Διατύπωσις τῆς ἀληθείας.
	{ Ἀποδείξεις.
	{ Ἐφαρμογαὶ (Παραδείγματα).
Ἐπίλογος	Συμπέρασμα.

Τὸ τεχνικώτερον μέρος τῶν Συνθέσεων τούτων εἶναι τὸ κεφ. τῶν ἀποδείξεων. Ὁ μαθητὴς πρέπει νὰ γνωρίζῃ πῶς ἀποδεικνύεται μία ἀλήθεια διὰ συλλογισμῶν, δι' ἐπαγωγῆς, διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς, διὰ τοῦ κύρους ἀξιόπιστων μαρτύρων κτλ. Διὰ τοῦτο τιαύτας Πραγματείας δυνάμεθα νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ μαθητὰς, ἀφοῦ πρότερον ἐρμηνεύσουσι λόγους τινὰς ρητόρων, Πλατωνικόν τινα διάλογον καὶ διδαχθεῶν τὰ σχετικὰ κεφάλαια ἐκ τῆς λογικῆς, ἣτοι κυρίως εἰς τὴν τελευταίαν Γυμνασιακὴν τάξιν.

Τὸ θέμα τῶν πραγματειῶν δὲν ἐξάγεται πάντοτε ἀπὸ γνωμικὰ, δύνανται νὰ διατυπωθῇ καὶ δι' ἀπλῆς προτάσεως· λ. χ.

«εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν ἕκαστος ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων καὶ ὀφείλει νὰ συνεισφέρῃ τι διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ συνόλου.»

Ἐπίσης πραγματείας καλοῦμεν καὶ τὰς Ἐκθέσεις εἰς τὰς ὁποίας μᾶς δίδεται ὡς θέμα μία ἔννοια καὶ καλοῦμεθα νὰ ἐκθέσωμεν δι. τι σχετικὸν περὶ αὐτῆς γνωρίζομεν διὰ τὴν πλήρη διασαφήσιν καὶ κατανόησιν αὐτῆς. λ. χ. Τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας: Ζητεῖται νὰ ἐκτεθῇ ἡ ἐξέλιξις αὐτῶν ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὅποια δηλαδὴ ἦσαν κατ' ἀρχὰς καὶ πῶς διεμορφώθησαν σὺν τῷ χρόνῳ· ἢ ποία εἶναι σήμερον τὰ ἐν χρῆσει μέσα τῆς συγκοινωνίας· ἢ ποίας ὑπηρεσίας προσφέρουν εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ ποία εἶναι ἡ σημασία των διὰ τὸν πολιτισμὸν τοῦ τόπου.

Ἐπίσης πραγματεῖται καταρτίζονται διὰ τακτοποιήσεως καὶ ἐπεξεργασίας τῆς ὕλης ἀναγινωσκομένων συγγραφέων λ. χ.

Ἡ φιλοξενία παρὰ τῷ Ὀμήρῳ—Ἡ ξενιτιὰ κατὰ τὰ δημοτικὰ τραγούδια κ. τ. λ.

Εύκολα θέματα πραγματειῶν δὲν πρέπει νὰ ἀποκλεισθοῦν καὶ ἀπὸ τῆς κατωτέρας τάξεως τῶν Γυμνασίων.

1. Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἰς κοίρανος ἔστω.

(Ἰλ. Β. 204).

Ὁ στίχος εἶναι Ὀμηρικὸς ἐκ τῆς Ἰλιάδος. Ἐλέχθη ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσεύος εἰς μίαν ταραχώδη σκηνὴν ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Τροίας.

Ἡ ἀγορὰ ἦτο ἀνάστατος. Ἀλαλαγμὸς κατεῖχε τὸ στρατόπεδον. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐγκαταλείποντες ὅλα ἠτοιμάζοντο πρὸς ἀναχώρησιν. Οἱ σύντροφοὶ διὰ φωνῶν ἀνεζήτουν ἀλλήλους, ἔρριπτον τὰ πλοῖα εἰς τὴν θάλασσαν, «αὕτη δ' οὐρανὸν ἴκεν οἴκαδε ἱεμένων».

Ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς παρορμηθεὶς ὁ πολυμήχανος Ὀδυσσεὺς τρέχει μεταξὺ τοῦ πλήθους, παρακαλεῖ, συμβουλεύει, ἀπειλεῖ διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ ἀπονενομημένον κίνημα, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀνανδρὸν φυγὴν. Καὶ εἰς ὄμιλον θορυβούντων ἐπιτίθεται κατὰ δημοκόπου τινὸς φωνασκοῦντος, λέγων «Παῦσε, ἡσύχασε, ἄκουσε ἄλλους πού εἰναι ἀξιώτεροί σου, δὲν θὰ ὀρίζωμεν ἔδω ὅλοι μικροὶ—μεγάλοι. Εἶναι κακὸν νὰ διατάσσουν πολλοί, ἕνας νὰ εἶναι κεφαλὴ, ἕνας νὰ διευθύνῃ». «Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη· εἰς κοίρανος ἔστω, εἰς βασιλεύς».

Ἡ συμβουλὴ εἶναι φρόνιμος. Δὲν εἶναι καλὸν πρῶγμα ἡ πολυαρχία. Οὐδεμία κοινωνία εἶναι δυνατὸν νὰ σταθῇ καὶ νὰ ὀρθοποδήσῃ, ἐὰν οἱ ἀποτελοῦντες αὐτὴν ἔχουν τὴν ἀξίωσιν ὅλοι νὰ διδοῦν διαταγὰς, ὅλοι νὰ διευθύνουν, ὅλοι νὰ ρυθμίζουν τὰ κοινὰ ὅπως εἰς αὐτοὺς φαίνεται καλύτερον. Εἰς τοιαύτην κοινωνίαν, ὅ,τι θὰ ἀνεγείρῃ ὁ πρῶτος θὰ τὸ ἀνατρέψῃ ὁ δεύτερος, ἕνας θὰ ὠθήσῃ τι πρὸς τὰ ἔμπρός, θὰ τὸ ἀναχαιτίσῃ ἄλλος, τρίτος δέ τις ἀνθαμιλλώμενος θὰ τὸ στρέψῃ εἰς ἄλλην κατεύθυνσιν. Τοιοῦτοτρόπως ἡ πολυαρχία δὲν διαφέρει πολὺ τῆς ἀναρχίας· «ἀναρχίας δὲ οὐ ἔστι μεῖζον κακόν».

Καὶ εἶναι μὲν πάντοτε κακὸν ἡ πολυαρχία, πρὸ πάντων ὁμως εἰς κρίσιμους περιστάσεις, εἰς πολέμους, ἐν ὄρα κινδύνων, ὅτε εἶναι ἀπαραίτητον τὸ κῆρος ἐνιαίας ἰσχυρᾶς ἀρχῆς. Τοῦτο ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ πάντων τῶν λαῶν εἰς πάσας τὰς ἱστορικὰς περιόδους.

δους. Ἡ δικτατορία τῶν Ρωμαίων συγκεντρώνουσα ἅπασαν τὴν ἐξουσίαν εἰς μίαν ἀνυπεύθυνον μοναρχίαν, καὶ ὁ σήμερον παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς ἐν καιρῷ πολέμων κηρυσσόμενος στρατιωτικὸς νόμος, μαρτυροῦσι τοῦτο.

Ἄλλὰ δὲν πρόκειται ἐδῶ περὶ ἀπολυταρχίας. Δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὅτι τὸ γνωμικόν μας ἐκφράζει μοναρχικὰς ἀντιλήψεις. Ὅχι. Καὶ εἰς τὰ δημοκρατικώτατα πολιτεύματα, καὶ εἰς τὰς μάλιστα φιλελευθέρους κοινωνίας, ἔχει τὴν ἰσχύν του. Διότι πανταχοῦ, εἰς τὰς εὐνομουμένας πολιτείας, ἐκάστη ὑπηρεσία ἔχει τὸν εἰδικόν της κοίρανον, τὸν ὑπεύθυνον ἄρχοντα, καὶ αὐτὸς διευθύνει, καὶ εἰς αὐτὸν ὑπακούουν οἱ λοιποί. Καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς του ὑποθέσεις ἕκαστος δὲν προσέχει εἰς τὰς γνώμας καὶ τὰς ιδέας παντὸς αὐτεπαγγέλτου συνηγόρου, ἀλλὰ εἰς τὰς γνώμας ἐνὸς μόνου, τοῦ ἐπαίοντος, ὅπως λέγει ὁ Σωκράτης, τοῦ γυμναστοῦ, λόγου χάριν, ὅταν γυμνάζεται, τοῦ ἱατροῦ, ὅταν ζητῇ θεραπείαν τοῦ σώματος, τοῦ παιδαγωγοῦ, ὅταν πρόκειται περὶ διδασκαλίας καὶ ἀγωγῆς παιδῶν.

Καὶ ὅσον κακὸν εἶναι ἡ πολυαρχία, τόσον μέγα ἀγαθὸν εἶναι ἡ πειθαρχία εἰς τὸν ἓνα κοίρανον, τὸν σοφὸν καὶ πεφωτισμένον ἄρχοντα. Ἀναγνωρίζων τις ἀνωτέραν ἀρχὴν καὶ ὑπακούων εἰς αὐτὴν δὲν ταπεινοῦται, ἀπεναντίας ἀνεψώνεται. Διότι χαλιναγωγεῖ τὸν ἑγωισμόν του, συνασπίζεται καὶ συναδελφοῦται μὲ τοὺς ὁμοίους του καὶ ἐξασφαλίζων τὸ κοινὸν ἀγαθὸν προάγει ἀσφαλῶς καὶ τὰ ἀτομικά του συμφέροντα.

Ἡ πειθαρχία εἰς τοὺς νόμους καὶ τοὺς ἄρχοντας τοῦ κοινοῦ ἀπεργάζεται τὴν τάξιν καὶ τὴν ἀσφάλειαν τῶν πολιτειῶν. Συμμαρτυρεῖ καὶ ὁ Θουκυδίδης λέγων : «κάλλιστον τότε καὶ ἀσφαλέςτατον, πολλοὺς ὄντας ἐνὶ κόσμῳ χρωμένους φαίνεσθαι».

Διὰ τοῦτο ἅς ἐνστερνισθῇ ἕκαστος τὴν σφαιρὴν ταύτην γνώμην καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τὸ ἴδιον ἔργον ἅς ἀκολουθῇ ὡς εἰς εὐτακτὸν τινα στρατὸν «ὅπου ἂν ὁ ἄρχων ἡγήται, κόσμον καὶ φυλακὴν περὶ παντὸς ποιούμενος καὶ τὰ παραγγελλόμενα ὀξέως δεχόμενος»

(Θουκ. Β. 11, 8).

2. Εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν ἕκαστος ἔχει τὴν ἀνάγκην τῆς ἐργασίας τῶν ἄλλων.

Διὰ τὴν φθῶσιν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκειται σήμερον, παρήλθον πολλαὶ χιλιετηρίδες ἀπὸ τῆς ἐμφανισεώς του εἰς τὴν γῆν.

Κατ' ἀρχὰς ἔζη βίον ἄγριον εἰς τὸ δάσος, εἰς τὰς ὄχθας λιμνῶν, θαλασσῶν, ποταμῶν, εἰς σπήλαια. Ἐκεῖ ἕκαστος μόνος του ἐξεύρισε τὴν τροφήν του φονεύων διάφορα ζῶα, μόνος του κατασκεύαζε τὰ ἐνδύματά του ἀπὸ τὰ δέρματα τῶν ζώων καὶ μόνος του ἐκτιζε τὴν καλύβην του διὰ τὴν προφυλάσσειται ἀπὸ τὸ ψῦχος καὶ τὸν κύσωνα ἢ τὸν κίνδυνον τῶν ἀγρίων θηρίων.

Σιγὰ-σιγὰ ὁμως ἤρχισε νὰ ἐκπολιτίζεται. Δὲν ἀρκεῖται πλέον εἰς τὰ πρωτογενῆ ταῦτα ἐφόδια καὶ εἰς τὴν ἀθλίαν τροφήν. Ζητεῖ ἀσφαλέστερον ἄσυλον, καλύτερα ἐνδύματα καὶ φαγητὰ ὀρεκτικώτερα καὶ εὐγευστα. Εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν ἂν καὶ αἱ ἀνάγκαι του εἶναι ἀκόμη πολὺ περιορισμέναι, κατανοεῖ ὅτι τοῦ εἶναι ἀδύνατον νὰ δημιουργήσῃ μόνος του ὅ,τι τοῦ χρειάζεται. Καὶ διὰ τὴν ὑπερπληθῆσιν τὴν ἀδυναμίαν αὐτὴν ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς ὁμοίους του καὶ ζητεῖ τὴν συνδρομὴν των.

Κατασκευάζει καὶ μόνος του ὅ,τι δύναται ἐξ ὅλων ἐκείνων τὰ ὁποῖα χρειάζεται, τὰ ὑπόλοιπα ὁμως τὰ ζητεῖ ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ἀνταλλάσσει ὅσα πράγματα τοῦ περισσεύουν μὲ ὅσα περισσεύουν εἰς τοὺς ἄλλους. Ἡ ἀνταλλαγή αὐτὴ ἐγένετο κατ' ἀρχὰς ἀπευθείας. Εἶχε λ. χ. περισσεύμα οἴνου καὶ ἀνάγκην ἐλαίου, εἶδεν οἶνον καὶ ἐλάμβανε ἔλαιον. Πολλάκις ὁμως συνέβαινε ἐκεῖνος ποὺ εἶχε τὸ ἔλαιον νὰ μὴ ἔχῃ ἀνάγκην οἴνου, ὁπότε ὁ ἔχων τὸν οἶνον δὲν ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ αὐτὸ ποῦ τοῦ ἐχρειάζεται. Τοῦτο ἀνάγκασε τὸν ἄνθρωπον νὰ ἐξεύρῃ ἕνα μέσον, τὸ χρῆμα, ποῦ θὰ τὸν διευκόλυνε νὰ ἀνταλλάσῃ τὰ διάφορα εἶδη. Οὕτω διὰ τοῦ χρήματος προήχθη τὸ ἐμπόριον. Ἐνας γεωργὸς π. χ. εἰς τὴν Ἀμερικὴν παράγει σίτον. Τὸν πωλεῖ καὶ λαμβάνει χρήματα· τὰ χρήματα αὐτὰ θὰ δώσῃ εἰς τὸν ράπτην δι' ἐνδύματα, εἰς τὸν ὑποδηματοποιὸν δι' ὑποδήματα, εἰς τὸν ἱατρὸν πρὸς θεραπείαν, θὰ ἀγοράσῃ πλείιστα ὅσα εἶδη, σταφίδα ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ ἐκλεκτὸν ἔλαιον Κερκύρας, ἐνῶ ὁ

σίτος του θά μεταφέρεται εις πᾶσαν γωνίαν γῆς και θά ἔχωμεν και ἡμεῖς ἐδῶ ἄσπρο ψωμί.

Τοιοουτρόπως ἕκαστος ἀρχίζει νά ἀσχολῆται μὲ ἰδιαιτέραν ἐργασίαν, τὰ προϊόντα τῆς ὁποίας δὲν πρόκειται νά χρησιμοποιήσῃ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ κυρίως ἄλλοι. Μὲ τὸν ἐπιμερισμὸν αὐτὸν τῆς ἐργασίας ἐτελειοποιήθησαν αἱ τέχναι, οἱ ἄνθρωποι συνεδέθησαν στενότερον ἀναμεταξύ των και ἐξυπηρετεῖται τὸ σύνολον καλύτερα. Ἀναλόγως τῶν δυνάμεών του ἕκαστος βοηθεῖ τοὺς ἄλλους και ἐπωφελεῖται ἀπὸ τὴν ἐργασίαν ὄλων τῶν ἄλλων.

Ἄς πάρωμεν παράδειγμα ἕνα βαμβακοπαραγωγὸν τῶν Ἰνδιῶν και ἕνα βουλευτὴν Ἑλληνα. Ὁ παραγωγὸς κοπιᾶζει, ἐργάζεται κάτω ἀπὸ τὸν καυστικὸν ἥλιον και παράγει βάμβακα. Τὸν πωλεῖ εἰς ἐμπόρους, οἱ ὅποιοι τὸν διαβιβάξουν εἰς ἕλον τὸν κόσμον. Φθάνει και εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τὸν παραλαμβάνουν τὰ νηματουργεῖα και τὰ ὑφαντουργεῖα, κατασκευάζουν ὑφάσματα, μὲ τὰ ὅποια θά ἐνδυθοῦν ὄλοι και ὁ βουλευτῆς. Τώρα θά εἶπῃ ἴσως κανεὶς, ὅτι κοπιᾶζει ὁ παραγωγὸς και ὁ βουλευτῆς ἐκμεταλλεύεται τὸν κόπον ἐκείνου ἀντὶ ὀλίγων χρημάτων. Ὅχι, δὲν ἔχει δίκαιον. Διότι και αὐτὸς εἰς ἀντάλλαγμα θά προσφέρει και εἰς τὸν παραγωγὸν τῶν Ἰνδιῶν ἄλλας ὑπηρεσίας ἐξ ἴσου σπουδαίας. Καθοδηγεῖ και ρυθμίζει τὰς τύχας τοῦ κράτους και διὰ νόμων διευκολύνει τὴν μεταφορὰν, τὴν πώλησιν και μεταποίησιν τοῦ βάμβακος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνευ τῶν ὁποίων θά ἐδυσκολεύετο ὁ παραγωγὸς νά πωλήσῃ τὰ προϊόντα του...

(Ἐγγραφή ἐν τῇ παραδόσει. Ἐμεινε χωρὶς συνέχειαν δι' ἄλλειψιν ὥρας)

Κέρκυρα 1935 τᾶς. ΣΤ'.

Ἄν. Κοσκινᾶς.

3. (Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἄλλην ἔκθεσιν μὲ τὸ ἴδιον θέμα.)

... Τώρα ἕκαστος εἰδικεύεται εἰς μίαν τέχνην ὁ ἄρτοποιὸς π. χ. δύναται μόνον ἄρτον νά παράγῃ. Πρὸς τοῦτο ὁμοῦς ἔχει ἀνάγκην εἰδικῶν ἐργαλείων, τὰ ὅποια αὐτὸς δὲν δύναται νά κατασκευάσῃ. Ἐρχεται λοιπὸν εἰς σχέσιν μὲ τὸν κτίστην, τὸν σιδηρουργὸν, τὸν ξυλουργὸν, οἱ ὅποιοι θά τοῦ κατασκευάσουν τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐργασίαν του ἐργαλεῖα. Ἄλλ' ὁ ἴδιος ἄρτοποιὸς θέλει ἄλευρα, τὰ ἀγοράζει ἀπὸ τὸν ἀλευροπώλην, ὁ ἀλευροπώλης ἀπὸ τὸν ἀλευρομήχανον και ἐκεῖνος προμηθεύεται τὸ σιτάρι ἀπὸ τοὺς γεωργούς.

Γ. Σουμελίδου. Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων

9

Ἐπιπλέον τὸ σιτάρι διὰ τὴν φθάσῃ ἀπὸ τὸν Καναδὸν εἰς τὴν Κέρκυραν χρειάζονται διακυτώσεις πολλαί. Οὕτω μὲ 3,30 δρχ. τὰς ὁποίας πληρώνομεν διὰ μίαν λίτραν ψωμί, πληρώνομεν τὸν ἐργάτην καὶ τὸν ἰδιοκτῆτην τοῦ ἀρτοποιείου, τὸν ἐργάτην ποῦ μετέφερε τὰ ἄλευρα ἀπὸ τὸ ἐργοστάσιον, τὸν ἰδιοκτῆτην τοῦ ἐργοστασίου, φόρον εἰς τὸ Κράτος, τὸν βαρκάρην ποῦ τὰ μετέφερε ἀπὸ τὸ πλοῖον εἰς τὴν προκουμαίαν, τὸν ναύτην ὃ ὁποῖος τὰ ἐφόρτωσε καὶ τὰ ἐξεφόρτωσε εἰς τὸ πλοῖον, τὸν ἰδιοκτῆτην τοῦ πλοίου, τοὺς ἐργάτας τοῦ σιδηροδρόμου, τὴν ἐταιρείαν, τὸ ξένον κράτος ἀπὸ ὅπου παρελήφθησαν καὶ τέλος τὸν πτωχὸν γεωργὸν τοῦ Καναδά, ὃ ὁποῖος ἔσπειρε καὶ ἐθήρισε τὸν σῖτον. Μὲ τὰς 3 δραχμάς καὶ 30 λεπτά πληρώνομεν τόσους ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου κοπιᾶζουσιν καὶ μοχθοῦν διὰ τὴν μᾶς δώσουσιν τὸ ψωμί. Ἐπιπλέον ἐργάζονται καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν ὠφελῆθαι, θὰ εἶπη κανεῖς. Βεβαίως τὸ γεγονός ἐστὶν ὅτι τοιοῦτοτρόπως εὐρισκόμεθα ἔλθοι εἰς ἀλληλένδετον σχέσιν. Καὶ χάρις εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτὴν κατάστασιν εὐρισκονται εἰς στενωτάτην σχέσιν καὶ ἔχουσιν τὴν ἀνάγκην ἀλλήλων ὁ πτωχὸς σταφιδωπααραγωγὸς τῆς Κορίνθου καὶ ὁ πλούσιος μεγαλοεργοστασιαρχὸς Φόρτ, ὁ ἀγράμματος ξυλουργὸς ἢ ἐργάτης ἐργοστασίου ξυλουργικῆς καὶ ὁ πρύτανης τοῦ πανεπιστημίου τῆς Ὁξφόρτης, ὁ ἀφανὴς βοσκὸς καὶ ὁ ἔνδοξος Λινκόλν.

Βλέπομεν λοιπὸν ἐκ τούτου ὅτι ἔλθοι ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου εἰς ἕλλη τὴν γῆν ἐργάζονται δι' ἑλους καὶ ἔχουσιν τὴν ἀνάγκην τῆς ἐργασίας ἑλων.

Κέρκυρα 1935 τάξ. ΣΤ'.

Ἰ Ζωχιός.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἕνα μέσον διὰ τὸ συνεννοηθῆν ἀναμεταξύ των δύο πρόσωπα οικεῖα, μακρὰν ἀλλήλων εὐρισκόμενα. Εἶναι μία ἐγκάρδιος συνδιάλεξις μεταξύ δύο προσώπων διὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἐνδιαφέρουν αὐτοὺς μόνους, μὲ περιεχόμενον τὸ ὅποιον συνήθως δὲν εἶναι διὰ τὸ ἀνακοινωθῆ καὶ εἰς τρίτους. Ἐχει χαρακτηριστὴρα ἰδιωτικὸν καὶ ὕφος τελείως προσωπικόν. Διὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γραφοῦν εἰλικρινεῖς ἐπιστολαὶ εἰς τὸ σχολεῖον κατ' ἐπιταγὴν ἐννοῶ τὰς οἰκογενειακὰς καὶ φιλικὰς ἐπιστολάς. Αἱ ἄλλαι, αἱ ἐμπορικαὶ ἐπιστολαί, μὲ τὰς ὁποίας ζητοῦνται ἢ παρέχονται ὠρισμέναι πληροφορίαι ἢ συζητοῦνται ἰδιωτικὰ ὑποθέσεις, εἶναι ζήτημα σαφούς, εὐλήπτου καὶ συντόμου ἐκθέσεως.

Ζητεῖται ἐνίοτε ἀπὸ τοὺς μαθητὰς νὰ πραγματευθοῦν θέμα τι εἰς ἐπιστολὴν πρὸς φίλον· αὐτὸ ἔχει τὴν μορφήν (τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ τέλος) ἐπιστολῆς, ἀλλὰ κυρίως δὲν εἶναι ἐπιστολὴ, εἶναι ἀπλῶς περιγραφή ἢ ἀφήγησις ἢ τι τοιοῦτον. Μόλα ταῦτα πολλάκις παρεμβάλλονται εἰς τὰς ἐπιστολάς μας καὶ περιγραφαὶ καὶ ἀφηγήσεις· ἀλλὰ καὶ αὐταὶ πρέπει νὰ προσαρμοσθοῦν πρὸς τὸν προορισμὸν καὶ τὸ ὕφος τῆς ἐπιστολῆς. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν πρέπει νὰ περιορισθῆ κανεὶς εἰς ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ὅποιον ἀπευθύνεται καὶ νὰ τὸ ἐκθέτῃ εἰς τρόπον εὐτάπειλον καὶ εὐχαριν.

Παραθέτω ὡς παραδείγματα δύο τοιαύτας ἐπιστολάς «ἐκ τοῦ φυσικοῦ». Ἡ πρώτη γράφεται ἀπὸ τοὺς στρατῶνας εἰς ἡμέρας κινήματος μὲ προφανῆ σκοπὸν νὰ καθησυχάσῃ πατέρα, ὁ ὁποῖος φυσικὰ θὰ ἀνηρῶχει εἰς τὴν ἐπαρχίαν μὲ τὰς τερατώδεις διαδόσεις. Ἡ δευτέρα ἀπευθύνεται πρὸς πρῶτην καθηγητὴν ἀπὸ μαθήτριαν φοιτῶσαν εἰς ξένην σχολήν. Εἶναι χαρακτηριστικὴ καὶ διὰ τὴν γραφικότητά της καὶ διότι δεικνύει πόσον καθαρὰ ἀντιλαμβάνονται μερικὰ ἐκπαιδευτικὰ ζητήματα οἱ μαθηταί, δικαιέστερα ἀπὸ μεγάλους γονεῖς καὶ κηδεμόνας.

Γενικῶς ἢ καλυτέρα ἐξάσκησις τῶν μαθητῶν καὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦτο θὰ ἦτο νὰ ἔχωμεν πραγματικὰς ἐπιστολάς αὐτῶν, γραμμένας ἐκ τινος ἰδιωτικῆς ἀφορμῆς καὶ προωρισμένας πρὸς ἀποστολήν.

Πρέπει δηλαδή ο διδάσκων να εξασφαλίση την εμπιστοσύνην του μαθητού, να τον πείση με την οικειότητα των τρόπων του και το ενδιαφέρον του, ότι και τὰς ιδιωτικὰς του ἐπιστολάς δύναται να τοῦ παρουσιάσῃ ὁ μαθητὴς καὶ νὰ ζητήσῃ καὶ ἐπ' αὐτῶν τὴν κρίσιν του διὰ νὰ ἐμφανίζηται πλέον εὐπρεπῆς καὶ πρὸς τοὺς φίλους καὶ οικείους του.

Γενικῶς ὅμως πολλὰ στοιχεῖα τῆς ἐπιστολῆς, ἡ οικειότης καὶ εὐλικρίνεια, ἡ λεπτότης τῶν ἐκφράσεων, τὸ εὐτράπελον καὶ ἐπαγωγὸν εἶναι ζητήματα ἀνατροφῆς οἰκογενειακῆς καὶ κοινωνικῆς.

Ἐπιστολή

1

3·3·35

Ἀγαπητέ μου πατέρα.

Ὡς πού νὰ φθάσῃ τὸ γράμμα μου θάχετε μάθει γιὰ τὸ κίνημα πού ἐξερράγη ἀπὸ προχθές. Ἐπ' τὴν Παρασκευὴ τὸ βράδυ εἴμαστε ἐν ἐπιφυλακῇ. Αὐτὸ γιὰ μᾶς τοὺς νέους τοῦλάχιστον σημαίνει ὅτι μᾶς ἔχουν κλείσει μέσα στὸ θάλαμο καὶ δὲν θγαίνουμε παρὰ γιὰ φαί. Δὲν μᾶς ἄφησαν νὰ θγαῦμε μετ' τῆ χθεσινῆ ἐξοδο τοῦ Σαββάτου· κι' ἔτσι εἴμαστε μέσα αὐτὸ τὸ Σαββατοκύριακο μετ' κίνδυνον νὰ μείνουμε καὶ τὸ ἐρχόμενον, ἂν ἐξακολουθῆσῃ ἡ ἀνώμαλος κατάστασις. Αὐτὸς καὶ μόνον εἶναι ὁ ἀντίκτυπος τοῦ κινήματος στὴ Σχολή μας. Ἰδοὺ ὅμως πῶς ἐξελίχθησαν τὰ γεγονότα ἀπὸ προχθές:

Τὴν Παρασκευὴν τὸ ἀπόγευμα καθόμαστε στὸ θάλαμο ἀναλογιζόμενοι τὴν ἐξοδο τοῦ Σαββάτου. Ἐξαφνα στὶς 7.45' ἀκοῦμε ἐπανειλημμένα σαλπίσματα. Συναγερμός! Ἡ διμοιρία τοῦ Συντάγματος πού εἶναι πάντοτε ἐν ἐπιφυλακῇ, πετάχτηκε ἀμέσως ἔξω καὶ συνετάχθη πρὸς ἀναχώρησιν. Ἐπειτα ἀπὸ λίγο βγήκαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται· ὠπλίσθησαν μετ' φυσίγγια καὶ ἄρχισαν νὰ φεύγουν μετ' ἔφ' ὅπλου λόγχην γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ἐν τῷ μεταξύ σαλπικταὶ ἀπὸ τὴν πόλιν καλοῦσαν τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ Συντάγματος νὰ ἔλθουν στοὺς στρατώνας.

Ἐξαιρετικῇ κινήσει ἐπικρατοῦσε ἡ στὰ γραφεῖα καὶ στὸν περίβολο τοῦ Συντάγματος. Ἐν τῷ μεταξύ οἱ παλιοὶ πού εὐρίσκονταν στὰ μελετητήρια, μόλις κτύπησε συναγερμός, τὰ ἐγκατέλειψαν καὶ ἔσπευσαν στὸ θάλαμο.

Προσκλητήριο, αναφορά κλπ. Σέ λίγο έρχεται ο διμοιρίτης άνθροπολοχαγός και μοιράζει σ' όλους τούς παλιούς μαθητές από 50 σφαίρες, τίς βάζουν στίς μπαλάσκες τους και περιμένουν διαταγή. Ή ώρα τοῦ φαγητοῦ περνάει και φαίνεται σαν νά μᾶς έχουν ξεχάσει. Στίς 10.30' έρχεται διαταγή νά φορέσουν και οί νέοι τίς μπαλάσκες και τᾶ ξίφη (χωρίς σφαίρες έννοεῖται) και νά γίνη σύνταξις στόν περίβολο. Αναχωροῦμε ἔτσι μέ βήμα γιά τό.....έστιατόριο (!) πού απέχει περίπου 150 μέτρα από τό θάλαμο.

Σημειωτέον ὅτι συνήθως πηγαίναμε στό έστιατόριο τήν ὥρισμένην ὥρα χωρίς νά συνταχθοῦμε και έννοεῖται χωρίς μπαλάσκες και ξίφη.

Μετά τό φαί γυρίζομε στό θάλαμο. Διαταγή νά πέσουμε στό κρεβάτια γυμμένοι, μέ τίς ἀρβύλες, τή χλαίνη και τό πιλίκιον! Έπειτα από λίγη ὥρα ἄλλη συγκίνησις: Μιά ὁμάς παλαιῶν μαθητῶν διατάσσεται νά πάρη ἕνα ὅπλοπολυβόλο και νά βγῆ νά ἐγκατασταθῆ στήν πύλη γιά νά τήν φρουρήσῃ. Μετά τρεῖς ὥρες ἐπιστρέφουν και ἀντικαθίστανται ἀπό ἄλλους. Έννοεῖται δέν παρέστη ἀνάγκη νά χρησιμοποιήσουν τό ὅπλοπολυβόλο. Έτσι ἡ νύχτα πέρασε ἐν συγκινήσει. Τό πρωῒ μαθαίνουμε πῶς ἦλθε διαταγή ἀπ' τό Ἰπουργεῖο νά δοθῆ διπλῆ μερίδα και κρασί στοῦς ὀπλίτας! Ένθουσιασμός στό ἀκροατήριον! Περιμένουμε τό μεσημέρι και μᾶς παραθέτουν μπακαλιέρο τηγανιτό, σαλάτα ραδικια, μιᾶ ὠραία κρέμα κι' ἕνα ποτήρι κρασί! . . . Ὁλη ἡ μέρα περνᾶ μέ καθιστό μέσα στό θάλαμο. Περὶ τό βράδυ ἔχουμε και τραγοῦδι μέ συνοῦδια κιθάρας! Ὁ στρατός διασκεδάζει! τό βράδυ κρέας σοῦπα και κρασί. Ὁ ὕπνος πάλι μέ τᾶ ροῦχα. Κατὰ τίς 11.30 ξυπνοῦν τούς παλιούς και τούς δίνουν ἄλλες 100 σφαίρες! Έτσι κοιμοῦνται μέ 150 σφαίρες στό στομάχι.

Ὁλη τήν ἡμέρα χθές ἀκούγαμε κανονιές. Σήμερα συνεχίζεται ἡ ἴδια κατάστασις. Ἀπό μερικῆς λαθραίας πληροφορίας, μαθαίνουμε πού και πού τήν ἐξέλιξι τῆς καταστάσεως. Φαίνεται πῶς εἶναι ἀρκετᾶ σθεραρά και ἡ ἐπιφυλακῆ θά διαρκέσῃ ἐπὶ ἀρκετές μέρες. Πάντως ἕμωσ δέν πρόκειται νά ἀναμιχθοῦμε σέ τίποτε, γιατί οὔτε ξέρουμε τόν χειρισμό τοῦ ὅπλου οὔτε ἔχουμε ὀρμιστεῖ ἀκόμα γιά στρατιῶτες. Μόνο πού δέν μᾶς ἀφι-

νουν νά κυκλοφορήσουμε στήν πόλι και είμαστε απομονωμένοι σαν φυλακισμένοι. Αὐτὰ ἔχει ὁ στρατός !

Πρὸ πάντων ὅμως μὴ ἀνησυχήτε. Δὲν ὑπάρχει ἀπολύτως κα-
νείς λόγος.

Σὰς φιλῶ

Στέλιος

2

Ἄγαπητέ Κύριε

Μ' ἀπάνταστη συγκίνησι ἀνοιξα τὸ γράμμα σας και γελαστή, χαρούμενη διέτρεχα τίς γραμμές του. Μὰ σταμάτησα σαστισμένη δὲν μπορούσα νά καταλάβω τι θέλατε νά πῆτε. . . . λυ-
πῶσθε ποῦ ἔμεινα στήν ἴδια τάξι και θέλετε νά μάθετε σέ ποιὸ
τμήμα εἶμαι ! !

Τί σᾶς ἔκανε νά φαντασθῆτε τέτια ἀνύπαρχτα πράγματα ; Δὲν
μπόρεσα φαίνεται, σὸ πρῶτο μου γράμμα νά ἐκφραστῶ καλά και
ἔτσι ἔγινε αὐτὴ ἡ . . . τρομερὴ παρεξήγησι. Ἄθελα ἔγινα αἰτία νά
λυπηθῆτε τόσο. Αὐτὸ ὅμως ἔγινε αἰτία νά αἰσθανθῶ και ἐγὼ μιὰ
ἀνατριχίλα φρίκης, σαν πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μου και μόνη ἡ ἴδια
πὼς μπορούσε νὰ μουρα στήν ἴδια τάξι και νά ξανάβλεπα κάθε
μέρα τὸ ἀποκρουστικὸ τοῦ κ. . . πρόσωπο. Εὐτυχῶς ὅμως μὲ λίγη
ὑπομονητικὴ μελέτη ποῦ ἔκανα τὸ καλοκαίρι κατώρθωσα νά πε-
ράσω, παρόλον ὅτι ὁ κ. . . . ἤθελε νά μὲ μεπερδέψῃ.

Κι' ἔτσι, ποῦ λέτε, ξελαφρωμένη ἀπ' ἐκεῖνο τὸ ἐνοχλητικὸ βάρ-
ος πηγαίνω στὸ Γαλλικὸ σχολεῖο.

Ἰσως και νά τὸ ξέρετε' εἶναι στήν ὁδὸ Φ. . . Ecole des Soeurs.
Εἶναι ἕνα ὄμορφο, εὐρύχωρο, καλοφτιαγμένο χτήριο μ' ὄλες του-
τίς ἀνέσεις. Μιὰ φαρδιά, δλοκάθαρη μαρμαρένια σκάλα ἐνώνει τὰ
τρία πλακοστρωμένα πατώματα. Αἰθουσες μεγάλες, ἀναπαυτικές,
εὐρύχωρες μὲ πολλὰ παράθυρα.

Πόση μεγάλη ἀντίθεσι κάνει αὐτὸ τὸ καινούργιο μου σχολεῖο
μὲ τὸ Γυμνάσιο ! Τόσο, ποῦ μοῦ φαίνεται παράξενο πὼς μπορούν
και ζοῦν τόσα κορίτσια μέσα σὲ κεῖνο τὸ στενόχωρο, πληχτικὸ
Γυμνάσιο. Σὰ νά μὴ ἔζησα κι' ἐγὼ ἐκεῖ μέσα μιὰ ζωὴ ἀπὸ ἔξη
χρόνια γοργοκύλητα, γεμάτα χαρούμενες και λυπηρὲς ἀναμνήσεις!

Ἐν ἀντιθέσει ὅμως πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν του ὀμορφιά, ἡ ζωὴ

του, ή κίνησί του, ό τρόπος μέ τόν όποιον παραδίδουν τά μαθήματα, όλα αυτά είναι στενά, μονότονα, περιωρισμένα. Τό κορίτσι πού από μικρό άνατράφηκε μέσα σ' αυτό τό σχολείο, είναι—μπορεί νά είπη κανείς—σχεδόν ήλίθιο, χωρίς νά μπορή νά ξεμυτίση έξω από τή ρουτίνα τής άποστήθισης. Μαθαίνουν, έτσι, παπαγαλίστικα τό μάθημα χωρίς νά καταλαβαίνουν αυτό πού λένε. . . . Είναι πολύ λυπηρό γι' αυτά τά κορίτσια πού βγαίνουν από τέτια σχολεία νά μή ξέρουν παρά μερικά άποστηθιμένα κομμάτια τής Histoire de France και τής Géographie. Αυτές οι Καλόγριες τέχουν τά κακόμοιρα άποβλακώσει μέ τίς στερεοτυπίες τους και τήν άυστηρότητά τους. Τρέμουν νά κουνηθοϋν μπροστά στην Καλογρηά.

Έγώ, φύσει ελεύθερη και ζωηρή, όπως ξέρετε, δύσκολα τά κατάφερα νά συνειθίσω λιγάκι μέ τήν καινούργια αυτή ζωή. Στην αρχή όλα μου φαινόταν άστεία και—νά σας πώ τήν άμαρτία μου—έσκαγα στά γέλια,—πράγμα πού έκανε τίς δασκάλες μου νά καταλάβουν μέ τι άνυπότακτη φύσι έμπλεξην. Τά κατάφερα λοιπόν μιά χαρά ν' άποχτήσω και έδω τό. . . ένδοξο όνομα τής άτακτης. Έδου,ώς όμως πού τά καταφέρνω στά μαθήματα, πράγμα πού μ' έκανε νά πηδήξω μαζωμένα μέσα σ' αυτό τό μικρό διάστημα τρεις δλόκληρες τάξεις και νά βρεθώ ξαφνικά θρονιασμένη στο certifi-
cat.

Η μόνη μου παρηγοριά μέσα στη μονότονη και ήσυχη ζωή μου είναι τά βιβλία. Διαβάζω έξακολουθητικά και άκούραστα όλα τά βιβλία πού μου τυχαίνουν. Γι' αυτό θάθελα νάξερα και τή δική σας γνώμη. Γράφατέ μου σάς παρακαλώ, ποιά βιβλία προτιμάτε και ποιά νομίζετε πώς θά μ' ώφελήσουν περισσότερο. Γράψτε μου άν έχετε έκδώσει και κανένα δικό σας δια νά τό αγοράσω: θά ναι μεγάλη μου ευχαρίστησι νά ζω λίγες ώρες μέσα στις όμορφες γραμμές σας.

Δέ θά σας έγγραφα έτσι γρήγορα, γιατί δέ θέλω νά σας ένοχλώ μέ τά έξακολουθητικά μου γράμματα. Μά βιάσθηκα νά ξεκαθαρίσω από τή σκέψι σας κείνη τήν ένοχλητική παρεξήγησι.

Έχετε χαιρετισμούς από όλες τίς συμμαθήτριες και ιδιαιτέρως. . .

Μέ πολλή εύγνωμοσύνη.

Μπ.

Α.

ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΕΞΑΓΩΜΕΝΑΙ ΑΠΟ ΕΡΜΗΝΕΥΟΜΕΝΟΥΣ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ.

Οί έρμηνευόμενοι συγγραφείς άρχαίοι και νεώτεροι παρέχουν πολλές άφορμάς διά γραπτάς άσκήσεις. Το επίσημον πρόγραμμα άπαιτεί «*Εισηγήσεις μαθημάτων—Συνοπτικάς εκθέσεις και γνώμας περί αυτών—Περίληψεις άναγνωσθέντων λογοτεχνημάτων—Υποκειμενικάς γνώμας και κρίσεις επ' αυτών—Μελέτας επί διαφόρων μαθημάτων—Τακτοποίησιν διδασχθέντος ύλικού κτλ.*».

Αί έργασίαι αύται συνδέονται στενωτάτα με την έρμηνείαν και την κατανόησιν των κειμένων και είναι διπλή ή χρησιμότης των. Δηλαδή άφ' ενός έμβραθύνομεν ούτω εις το νόημα των συγγραφέων, προσπαθούντες να καταστήσωμεν αυτό κτήμά μας και να το άφομοιώσωμεν, και άφ' έτέρου το παρουσιάζομεν οπως το αντιλαμβάνομεθα ήμεις προσθέτοντες και την σφραγίδα της ιδιικής μας διανοητικής και συναισθηματικής διαθέσεως.

Τάς τοιούτου είδους έργασίας αξίζει να επιδιώκωμεν με όλως ιδιαιτέραν προτίμησιν. Ένισχύουν πολύ την εκθετικήν ικανότητα του μαθητού και είναι άπαραίτητοι πρό πάντων εις τάς άνωτέρας τάξεις δι' εκείνους ίδια, οί οποιοι δέν εκκλιέργησαν εγκαίρως την ικανότητα αυτήν. Διότι ο μαθητής—ο οποίος συνήθως άπορεί εις την εύρεσιν της ύλης της εκθέσεώς του ή δέν έχει άφθονον λεξιλογικόν πλούτον—εύρίσκει και νοήματα ποικίλα πρόχειρα εις τά κείμενα και λέξεις και λεκτικούς τρόπους προς δανεισμόν και άπομίμησιν. Και μεταφέρων αυτά εις την ιδικήν του έργασίαν θεωρεί πλέον αυτά ως ιδικά του και πληροῦται φρονήματος και με περισσοτέραν τόλμην και πεποίθησιν εις τάς δυνάμεις του επιχειρεί και άλλας άνεξαρτήτους έργασίας.

Αί έργασίαι αύται είναι δυνατόν να έχουν ποικίλας μορφάς. Η άπλουστέρα είναι ή περίληψις, ή δια συντομωτέρων φράσεων διατύπωσις ενός έκτενεστέρου ύλου.

Η περίληψις δέν πρέπει να είναι άπλή παράλειψις των λεπτομερειών και άτεχνος συρραφή τμημάτων τινών του πρωτοτύπου. Ούτε είναι ανάγκη να ακολουθη πάντοτε την σειράν του κειμένου.

Πρέπει να δομᾶται ἀπὸ τὴν τελείαν κατανόησιν τοῦ ἀναγνωσθέντος τεμαχίου. Νὰ τεθῆ εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ κεντρικὴ ἰδέα, δηλαδὴ περὶ τίνος πρόκειται, καὶ περὶ αὐτὴν νὰ συνοφαινέται τὸ ὅλον. Κατὰ τὴν παράθεσιν τῶν διαφόρων τμημάτων, νὰ διαφαίνεται ἡ λογικὴ σχέσις καὶ ἡ ἀλληλεπίδρασις αὐτῶν, νὰ δικαιολογοῦνται τὰ γεγονότα καὶ νὰ ἀναλύωνται οἱ χαρακτήρες.

Πληρεστέρα μορφή τῆς περιλήψεως, οἶονεὶ ἀνωτέρα αὐτῆς βαθμίς, εἶναι ἡ ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ τοῦ ἀναγνωσθέντος τεμαχίου. Περί ἀναλύσεως καὶ κριτικῆς γίνεται ἐκτενέστερος λόγος εἰς τὸ βιβλίον μου **Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων αἰσθητικὴ διδασκαλία**, ὅπου παρατίθενται καὶ ἀρκετὰ ὑποδείγματα. Ἐκεῖ ἀναπτύσσεται ὅτι τὰ κυριώτερα κεφάλαια μιᾶς τῆς αὐτῆς ἐργασίας ἤμπορεῖ νὰ εἶναι τὰ ἑξῆς: 1) Γενικὸς χαρακτήρισμός τοῦ ἔργου, ἢ διατύπωσις τῆς πρώτης ἐξ αὐτοῦ ἐντυπώσεως. 2) Ἡ κυρία ἰδέα τοῦ ἔργου. 3) Ἡ οἰκονομία του ἢ διαιρέσις δηλαδὴ αὐτοῦ εἰς τὰ μέρη του καὶ ἡ συνοπτικὴ ἀπόδοσις τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ (περίληψις). 4) Ἡ βαθυτέρα κατανόησις καὶ κριτικὴ, δηλαδὴ ἡ ἀναζήτησις τῶν κυριωτέρων χαρακτηριστικῶν τοῦ λογοτεχνήματος, ὅποια εἶναι, ἢ ἀλήθεια, ἢ φυσικότης, ἢ ποικιλία, τὸ ὕψος, ἢ τέχνη καὶ 5) ἡ γενικὴ ἐκτίμησις τῆς ἀξίας αὐτοῦ καὶ συμπεράσματα.

Ἄς μὴ προβληθῆ ἡ ἀντίρρησις ὅτι αἱ τῶν αὐτῶν ἐργασίας εἶναι ἀνώτεροι ἀπὸ τὰς συνήθεις δυνάμεις τῶν μαθητῶν. Ἡ πεῖρα μαρτυρεῖ τὸ ἐναντίον. Ὅταν οἱ μαθηταὶ ἀντιληφθοῦν τὸ νόημα καὶ τὴν ἀξίαν τῆς ἐργασίας αὐτῆς καὶ καταπιασθοῦν μὲ ὄρεξιν, ἐπιτυχᾶνουν παρατηρήσεις καὶ κρίσεις, τὰς ὁποίας θὰ ἐξήλευσαν καὶ πολλοὶ ἐξ ἐπαγγέλματος κριτικοί. Αἱ παρακάτω ἐκθέσεις, ἔργα μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τελειῶς ἐλεύθερα, ἀναλύσεις διηγημάτων τὰ ὅποια ἐμελέτησαν μόνοι κατ' ἰδίαν, διὰ νὰ ἀνακοινώσουν εἰς τὴν τάξιν κατόπιν τὰς ἐντυπώσεις καὶ κρίσεις των, μαρτυροῦν πλήρη κατανόησιν τοῦ λογοτεχνήματος καὶ εἰλικρινῆ συγκίνησιν καὶ ἀπόδοσιν καὶ ἐρμηνείαν αὐτῶν καλλιτεχνικῆν, πράγματα τὰ ὅποια μαρτυροῦν πόσον ὠφέλιμος διὰ τὴν γενικὴν μόρφωσιν τῶν μαθητῶν εἶναι ἡ τῆς αὐτῆς μεθοδικὴ διδασκαλία τῶν Νεοελληνικῶν καὶ τῶν ἑκθέσεων.

Αἱ ἐκ τῶν ἐρμηνευομένων συγγραφέων ἐκθέσεις δὲν εἶναι πάντοτε ἀναλύσεις τοῦ συνόλου. Εἶναι δυνατόν ν' ἀναφέρονται εἰς ἕν

μόνον σημεῖον αὐτοῦ, εἰς μίαν παρατήρησιν ἢ νὰ λάβουν καὶ ἔλως ἰδιότυπον χαρακτήρα. Τὰ παρατιθέμενα παραδείγματα μαρτυροῦν τοῦτο, μολοντί θὰ ἠδύνατό τις νὰ παραθέσῃ πολὺ περισσότερα καὶ ποικιλώτερα δείγματα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν σχολικὴν μας ἐργασίαν.

1. Ἡ Θάλασσα.

Ἄνδ. Καρκαβίτσα

(Ἀνάλυσις καὶ Κριτικὴ)

Γενικὴ ἐντύπωσις,

Εἶναι ἓνα θαυμασίον θαλασσινὸ διήγημα, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον περιγράφεται ἡ ζωὴ τοῦ ναυτῆ καὶ ἡ ἀγάπη του πρὸς τὴν θάλασσαν.

Ποία εἶναι ἡ κυρία ἰδέα.

Ὅταν τὸ κορμὶ ἐνὸς νέου ψηθῇ ἀπὸ τὴν ἀλμύρα τῆς θαλάσσης, ὅταν τὰ χέρια του γεμίσουν κάλους ἀπὸ τὸ δέσιμο καὶ τὸ λύσιμο τῆς σκοῦνας, ὅταν ὁ νέος αὐτὸς μεγαλώσῃ μέσα στὴ θάλασσα, ὅταν κινδυνεύσῃ ἀκόμα, ἔ! τότε συνδέεται μὲ αὐτὴν τόσον, τὴν ἀγαπᾷ τόσον, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ ἀγάπη μιᾶς γυναίκας δὲν δύναται νὰ τὸν ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτὴν.

Οἰκονομία τοῦ διηγήματος.

Ὁ Καρκαβίτσας μᾶς παρουσιάζει ἓνα νέον, τοῦ ὁποῖου ὁ πόθος ἀπὸ μικρὸ παιδί ἦτανε νὰ γίνῃ θαλασσινός.

— Παιδί μου, τοῦ ἔλεγε ὁ πατέρας του, ἄφες αὐτὴ τὴ σκέψι καὶ κύττα νὰ διαλέξῃς ἓνα ἄλλο ἐπάγγελμα.

Αὐτὸς τίποτε. Δὲν τὸν ἐφόβιζαν οὔτε οἱ λόγοι τοῦ πατέρα του, οὔτε τῶν ἄλλων καπετανέων διηγήσεις γιὰ φορκιαστικά ναυάγια. Μιὰ ἡμέρα ἔπιασε δουλειὰ στὴ σκοῦνα τοῦ θείου του. Στὸ πρῶτο ταξείδι ἐδοκίμασε τὴ . . γλύκα τῆς θάλασσας μὲ ἓνα σίφουνα! Μιὰ συνάντησι μὲ τὸν πατέρα του, ἓνα συγκινητικὸ γράμμα τῆς μάνας του γεμᾶτο ἀπὸ τρυφερὰ παρακλητικὰ λόγια, δὲν ἔφεραν ἀποτελεσμα.

Δέκα χρόνια ἔφαγε ἀπάνω στὸ κατὰστρομα, καὶ ἀπεφάσισε ἀπένταρος νὰ γυρίσῃ στὸ χωριό του. Ὁ πατέρας του εἶχε πνιγεῖ, ἡ μάνα του εἶχε πεθάνει. Βοῆκε τὸ φτωχόσπητό του χάρβαλο καὶ τὸν τάφο τῆς μάνας του χορταριασμένο καὶ μιὰ μικροῦλα του ἀγαπητικὰ σωστὴ ἀνδρὸγυναῖκα.

Μπροστά σ' αὐτὴ ξέχασε καὶ καρὰβι καὶ θάλασσα. Τὴν πῆρε γυναῖκα του μὲ τὴν ὑπόσχεσι νὰ μὴ γυρίσῃ ποτὲ στὴ θάλασσα.

Δύο χρόνια ἐπέρασαν δουλεύοντας τὴν γῆ, ὅταν μιὰ ἡμέρα τὸν ἔφερε ὁ διάβολος πάλι σὲ ἀκρογιαλὴ. Ἕνας παλῆς ἔρωσ, ἕνας ἔρωσ ποὺ διήρκεσε δέκα χρόνια, ξανάναψε στὴν καρδιά του.

Τί εἶχε συμβῆ; Εἶδε τὴν παλιὰ του ἔρωμένη, τὴν θάλασσα.

Ἄπ' ἐκείνη τὴν ἡμέρα δὲν μπόρεσε νὰ κοιμηθῆ, νὰ ἀγαπήσῃ τὴν γυναῖκα του, νὰ καλλιεργήσῃ τὴν γῆ.

Μιὰ βραδεῖα τοῦ ἐφούντωσε ἀκόμη περισσότερο τὴν ἀναμμένη φωτιά τῆς καρδιάς του μιὰ ὁμορφὴ φρεγάδα.

Αὐτὸ ἦτανε ὄλο, πάει καὶ ἡ ἀγάπη τῆς γυναίκας του, πάει καὶ ὁ λόγος ποὺ εἶχε δώσει στὸν πεθερό του, πάει καὶ ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς.

Ἐγύρισε πάλι στὴ θαλασσινή του ζωὴ.

Χαρακτηρισμός.

Ἄ,τι πρὸ παντὸς διακρίνει τὸν διηγηματογράφου εἶναι ἡ λεπτὴ καὶ ἀκριβὴς παρατήρησις. Τὸ μάτι καὶ τὸ αὐτί τοῦ Καρκαβίτσα κόβουν (!) καλὰ. Ὁ ἦχος καὶ τὸ χρῶμα περιγράφονται μὲ τὴν παραμικρὴ λεπτομέρεια. Ἡ θάλασσα ποὺ παριστάνεται σὰν ζαφειρένια πλάκα καὶ ποὺ φθάνει ἔως τὸ οὐρανοθέμελα ὁ οἴφουνας, ποὺ «λιγνὸς καμαρωτὸς σὰν προβοσκίδα ἐλέφαντος κρεμόταν στὰ νερὰ μαῦρος καὶ ἀκίνητος ὁ ἄλλος οἴφουνας, χοντρὸς καὶ ὀλόισος ποὺ κόπηκε ἔξαφνα στὴ μέση σὰν καπνοκολῶνα, σκόρπισε ἡ βᾶσι του κι' ἀπόμεινε γλωσσίδι, κρεμάμενο ἀπὸ τὰ σύννεφα ὁ τρίτος σταχτόμαυρος, σὰν κορμὸς λεύκας, ποὺ ἀφουρούφηξε καὶ πρίσθηκε καλὰ βᾶδιση κατεπάνω μας. Ἐφεγγε ὀλοστρόγγυλος, ξανθοπράσινος, σὰν καπνισμένο κρύσταλλο». . . Ὅλα αὐτὰ μαρτυροῦν τὴν παρατηρητικότητα τοῦ λογογράφου.

Ἐνῶ διαβάξεις τὸ διήγημα ἐμπρὸς σου πηγαινοέρχονται οἱ ναῦτες, βλέπεις τὸ λύσιμο καὶ τὸ δέσιμο τῆς σκούνας, τὸν φοβερὸ οἴφουνα, τὴ γαλανὴ θάλασσα, ἡ ἀκοῦς τὸν φλοῖσβο τῶν κυμάτων καὶ τὸ τρίξιμο τῶν σανιδιῶν.

Μέσα στὶς ὥραιες παρομοιώσεις, ὅπως π. χ. ὁ ναύτης ποὺ ἐργάζεται σὰν μερμήγκι στὴ δουλειά, νὰ καὶ ὁ καπετὰν Καλλιγένης, σωστὸς τύπος καπετάνιου ποὺ ἀπὸ τὸ στόμα του δὲν λείπει

ἡ βλαστήμια καὶ στὸ πρόσωπό του δὲν ἀνθεῖ ποτὲ τὸ χαμόγελο.
Ὁ τσιγκούνης καὶ συμφεροντολόγος ναυτικός, ὁ βλάσφημος καὶ
βλοσυρὸς ἀντιπροσωπεύεται ἐδῶ ἀπὸ τὸν καπετὰν Καλλιγέρον.
Ὁ ριψοκίνδυνος, ὁ γλεντζῆς καὶ ἀδιάφορος ἀλλὰ αἰσθηματικός,
ἀπὸ τὸν ναύτη τὸν Γιάννη.

Καὶ μέσα σὲ ὅλα αὐτὰ ὁ καλὸς πατέρας, ποὺ πάντοτε σκέπτε-
ται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ μοναχογιουῦ του καὶ ἡ μάνα, τρυφερὴ καὶ
συμπνευτικὴ ὅπως πάντοτε. «Γιάννη μου, παιδί μου» εἶναι αἱ
λέξεις ποὺ ἀρχίζει τὸ γράμμα της. Καὶ τί δὲν λέγουν αὐταὶ αἱ
λέξεις! Καὶ τὸ γράμμα τρυφερό, πνευματικὸ, γεμᾶτο εὐσέβεια καὶ
ἀγάπη «Ἄν σου μένη κάποτε ξεδούλειο, στέλνε το ν' ἀνάβω τὸ
καντήλι τοῦ Ἁγίου γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα σου».

Τὸ Μαριῶ εἶναι ὁ τύπος τῆς πιστῆς γυναίκας ποὺ γιὰ τὸν ἀν-
τρούλη της μπορεῖ νὰ θυσιασθῇ.

Ἡ γλαφυρὴ θαλασσινὴ γλῶσσα τοῦ διηγήματος, αἱ ὠραῖαι
φράσεις καὶ παρομοιώσεις, ἡ ἐνάργεια, ἡ πλοκὴ εἶναι ἀφαντά-
στου πρωτοτυπίας καὶ ὠραιότητος.

Τί θὰ ἔλεγε κανεὶς γιὰ τὰ ἐξῆς:

α') «Τὴν ἔβλεπα νὰ ἀπλώνεται ἀπὸ τ' ἀκρωτηριῶν ὡς πέρα, πέρα
μακρὰ, νὰ χάνεται στὰ οὐρανοθέμελα σὰν ζαφειρόνια πλάκα
στρωτή, βουβὴ καὶ πάσχιζα νὰ μάθω τὸ μυστικὸ της».

β') «Τὴν ἔβλεπα ὠργισμένη ἄλλοτε νὰ δέρονη μ' ἀφροῦς τ' ἀ-
κρογιάλι, νὰ καρβαλικεύη τὰ χάλαρα, νὰ σκαλώνη τὶς σπηλιές,
νὰ βροντᾷ καὶ νὰ ἠχᾷ, λὲς καὶ ζητοῦσε νὰ φτιάσῃ τὴν καρδιά
τῆς γῆς γιὰ νὰ σβύσῃ τὶς φωτιές της».

Ἀθῆναι 1927 τ.ἀ. Γ'

Εὐάγ. Οἰκονομόπουλος

2. Τ' ἄλογο.

Ζ. Παπαντωνίου

Εἶναι ἓνα διήγημα πολὺ συγκινητικὸ. Ἡ ἀγάπη τοῦ καροτσέρη
γιὰ τὸ ἄλογο, τὰ χάδια του, ὁ τελευταῖος ἀποχαιρετισμὸς του, ἡ
κατάστασι τῆς οἰκογενείας του καὶ ἡ θυσία του γιὰ τὴν πατρίδα
μᾶς συγκινοῦν.

Ὁ Παπαντωνίου θέλει νὰ μᾶς δείξῃ, ὅτι, ὅταν ἡ ἀγάπη τῆς
πατρίδας εἶναι βαθειὰ ριζωμένη στὴν καρδιά, τότε ὅλα ξεχνιοῦνται

μπροστά σ' αὐτήν. Τότε τὸ καθήκον στὴν οἰκογένεια, καὶ ἀν' ἀκόμη εἶναι δυστυχημένη αὐτή, υποκύπτει στὸ καθήκον τῆς πατρίδος.

— «Ένας γέρος καρτσέρης ἀνέβαινε ἀπ' τὰ σφαγεῖα. Μέσ' τὸ κάρρο βρίσκονταν ἓνα σφαχτὸ καὶ τὸ παιδί του. Ὁ γέρος ἦταν ἄρρωστος. Δὲν μπορούσε πιά νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴ δουλειά του, νὰ βοηθήσῃ τὴν δυστυχημένην οἰκογένειά του ποὺ εἶχε 8 ἄτομα. Ἡ κόρη του Βγενιώ φθισικιά. Ἡ γυναῖκά του ξενόπλενε. Γιαυτὸ γυρνοῦσε κάπου κάπου στὸ παιδί του καὶ τὸ εἰτοίμαζε, νὰ συνεχίσῃ τὴν πατρικὴ του δουλειά.

Τὸ κάρρο προχωροῦσε μὲ τὰ γλυκὰ λόγια τοῦ γέρου. «Ἄϊντε Κύρκο, ἄϊντε Κύρκο».

Ἐξαφνα σταμάτησε. Ἐνας δεκανέας καὶ τρεῖς στρατιῶται τὸ θέλουν γιὰ τὴν ἐπιστρατεία. Ὁ γέρος δὲν ξέρει τί νὰ πῇ, τί νὰ σκεφθῇ. Δύο καθήκοντα συγκρούονται μπροστά του καὶ τὰ δύο ἰσχυρά. Πῶς θὰ ζήσῃ ἢ δυστυχημένη του οἰκογένεια, ἀν' ἀφαιρεθῇ τὸ μόνο ποὺ τοῦ ἔδινε τὸ ψωμί; Μὰ καὶ στὴν Πατρίδα; Δὲν ἔπρεπε νὰ θυσιάσῃ τὸ πᾶν;

«Γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, ἔχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο». Ἡ δυστυχία του, ὁ πόνος του ἀρκεῖται σ' αὐτὰ τὰ λόγια, ποὺ δείχνουν καὶ τὴν συγκατάθεσί του. «Ποιὸς λέει ὄχι; Γιὰ τὴν πατρίδα εἶναι ἔλα» ἀπαντᾷ στὸν στρατιώτη ποὺ τοῦ λέει, ὅτι ἔλα πρέπει νὰ τὰ δώσουν στὴν Πατρίδα. Τὸ κάρρο ἐδηγεῖται στὸν στρατῶνα. Ἀκολουθεῖ καὶ ὁ γέρος νὰ πάρῃ τὸν ἀριθμὸ. Στὸν στρατῶνα οἱ ἐφεδροῖ πηδοῦν, χορεύουν, τραγουδοῦν. Νομίζει κανεὶς πῶς ἢ ἰδέα τοῦ θανάτου τοὺς μεθ' ἑαυτοῦ, ἔσο ποτὲ δὲν τοὺς ἔχει μεθύσει τὸ κρασί, ποτὲ ὁ ἔρωτας. Ὁ γέρος μέσ' σ' αὐτὸν τὸν πανζουρλισμὸ μόνος πλησιάζει τὰ ἀραδιασμένα κάρρα, χαϊδεύει γιὰ τελευταία φορὰ τὸν Κύρκο του, παίρνει τὸν ἀριθμὸ ἀπ' τὸ γραφεῖο καὶ τώρα μεσάνυκτα φεύγει ἀπελπισμένος μονάχος γιὰ τὸ σπίτι,

Μιὰ φυσικότης διακρίνει τὸ διήγημα. Ἡ ἀγάπη γιὰ τὸ ἄλογο του πολὺ φυσικὴ, γιατί ἀπ' αὐτὸ ζοῦσε ἢ δυστυχημένη οἰκογένειά του. Αὐτὸ ἦταν ποὺ τοὺς ἔδινε τὸ ψωμί. Ἀκόμη τὸ ἀγαποῦσε, γιατί ἦταν τὸ ἀντικείμενο ποὺ τὸν ἐξυπηροῦσε τόσα χρόνια.

Αὐτὸ ἀντιπροσώπευε ὅλη τὴν περασμένη του ζωὴ.

Ὁ πόνος καὶ ἡ φροντίδα γιὰ τὴν οἰκογένειά του φαίνεται στὴν προσευχὴν του. «Θεέ μου, κάμε νὰ μὴ βήχῃ τὸ κορίτσι, ἢ Βγενιώ».

Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νά πάρῃ στὰ χέρια του τὸ κάρρο μὲ τὸν Κύρκο. Καί γιὰ μένα— ἔ,τι πῆς». Ὁ πανζουρλισμὸς τῶν ἐφέδρων φυσικός. Ἡ νεότης ἀπάνω στὸν ἐνθουσιασμὸ δὲ λογαριάζει: θάνατο καὶ κινδύνους. Ἡ δόξα τοῦ ἡρωϊκοῦ θανάτου τοὺς ἐνθαρρύνει. Πολὺ ζωηρὰ μὲ ζωηρὲς εἰκόνες περιγράφεται ὁ πανζουρλισμὸς τῶν ἐφέδρων καὶ ὁ χωρισμὸς ἀπ' τοὺς δικούς των. «Τὰ τραγούδια, τὰ λιανοτράγουδα, τὰ λησμονημένα, τὰ πικρὰ, ἤχουσαν τόσο χαρωπὰ σὲ τόνο ποῦ ποτὲ δὲν τοὺς ἔδινε τὸ κρσί, ποτὲ ὁ ἔρωτας», ἐδῶ ἐξαίρεται ἡ φιλοπατρία τῶν ἐφέδρων. Τὸ ἀσύνδετο σχῆμα καὶ τὸ ἐκ παραλλήλου δίνουν μιὰ ἐξαιρετικὴ ζωηρότητα. Μᾶς παρουσιάζει τόσο ζωηρὰ τὴν κίνησιν τοῦ στρατοπέδου, ποῦ μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε τώρα μπροστά μας κάποιους νὰ κρατοῦν τὴν σημαία ἐκεῖ κάτω, τὸν παπᾶ μὲ τὰ φουσεκίλια του σταυρωτὰ στὸ στήθος νὰ μιλᾷ γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν Χριστό, ἕνα ἐφεδρο νὰ διαδίδῃ ἐφημερίδα κάτω ἀπ' τὸ φανάρι, ἄλλον νὰ γράφῃ στὸ γόνατο μὲ μολύδι. Ἡ πιὸ συγκινητικὴ εἰκόνα ἀπ' τὴν κίνησιν αὐτὴ εἶναι ἡ εἰκόνα τοῦ χωρισμοῦ τοῦ γέρου ἀπὸ τὸ ἄλογό του. «Ὁ γέρος προχώρησε κεῖ ποῦ ἦταν ἀραδιασμένα τὰ κάρρα καὶ τὸ δικό του μαζί. Ὁ Κύρκος σήκωσε τὸ κεφάλι πρὸς αὐτὸν καὶ φύσηξε μὲ τὰ πλατεῖα ρουθούνια». Μέσα σ' αὐτὰ φαίνεται ἡ ἀγάπη καὶ ἡ χαρὰ τοῦ ἀλόγου μόλις εἶδε τὸν ἀφέντη του.

«Δὲ θὰ σὲ ξαναἰδῶ. Ἐ! — δουλευτὴ — Ἐ! παλληκάρι. Ἦμευ ἀρρωστος, βρὲ Κύρκο, τώρα εἶμαι πεθαμένος». Ὁλος ὁ πόνος του, γιὰ τὸ χαμὸ τοῦ προστάτου του χύνεται σ' αὐτὲς τίς λέξεις.

3. Γιὰ ζαρκάδια

(Ἀνάλυσις)

Χριστοβασιλή

Ὁ συγγραφεὺς κ. Χριστοβασιλῆς περιγράφει ἕνα περιστατικὸ τῆς ζωῆς του μέσα στὸ ὅποιο διαφαίνεται ἡ καλὴ καὶ εὐγενικὴ του ψυχὴ.

Πᾶει στὸ κυνήγι γιὰ ζαρκάδια μὲ τὸν ἀρχικυνηγὸ τοῦ χωριοῦ, τὸν Λαγοπάτη, ποῦ πῆρε τὸνομα αὐτὸ γιὰτι πάταγε ἀνάλαφρα σὰν τὸν λαγό. Μὲ μεγάλη ὄρεξι ξεκίνησε ἀπ' τὸ σπήτι του μὲ τὴν εὐχὴ τῆς μάνας του «Ὁρα καλὴ» εὐχὴ ποῦ τὴν ἐπαναλάμβανεν ἡ γρηὰ ἐπίμονα, ἂν καὶ δὲν τὴν ἤθελε ὁ κυνηγός, γιὰ νὰ μὴν ἔχουν ὦρα καλὴ καὶ τὰ ἀγρίμια καὶ ἀποτύχῃ τὸ κυνήγι. Ἀγάπησε τὸ κυνήγι

και σημάδευε καλά. Μά σαν βρισκόταν μόνος του μέσα στην ξερημη λαγγαδικά και άκουγε χιλιάδες πουλιά νά κελαϊδούν, βρούσες νά τρέχουν κελαριστά έχοντας άπάνω τόν καταγάλαιο ή συνεφιασμένο ουρανό, τριγύρω του κάμπους άνθισμένους, χίλιες ιδέες γελαστές χαρούμενες τούρχονταν στο μυαλό, χίλια δυο πράγματα παρουσιάζονταν μπροστά του. Ξεχνούσε τότε τó σκληρό κυνήγι! Θαύμαζε επί ώρα πολλή τήν όμορφη και θαυμαστή πλάσι και γύριζε στο σπίτι του με χέρια άδειανά.

Τό ίδιο του συνέθε και τούτη τή φορά. "Υστερα από αρκετή ώρα δρόμο άνηφορώντας, κατηφορώντας φτάσανε στη Λυκόβρυση τό καταλληλότερο μέρος για κυνήγι. "Ήτανε γεμάτο από ζαρκαδία. "Εστησε καρτέρι σε μιá ράχη, πούταν άκουμπισμένη στην άγκαλιά μιáς άλλης ράχης πιό ψηλής απ' όλες τίς άλλες ραχούλες, απ' όπου μπορούσε νά δη άνέμποδα "Ανατολή και Δύση. Σάν εστησεν αυτός καρτέρι τράθηξε και ο Λαγοπάτης λίγο μακρύτερα για τό δικό του. "Εμεινε μόνος του. Σηκώνοντας τά μάτια του ψηλά δυο έξοχα θεάματα τούκαναν νά παρατήση κυνήγι και τουφέκι. "Η "Ανατολή του Αύγερινου μεσ' τή ροδοκόκκινη Αύγουλα κι' ή Δύση του φεγγαριού. Δέν ήξερε πιό απ' τά δύο νά πρωτοθαυμάση. Τή γέννηση της μέρας ή τό θάνατο της νύχτας. Πραγματικά και τά δύο όμορφα και έξ' ίσου μαγευτικά. "Η ματιά του χωρίς νά τ' άδικήση θαύμαζε και τά δύο.

"Απ' αυτή τήν ουράνια έκσταση μιá δυνατή φωνή τόν ξύπνησε. «ρίξεεεεε» "Ήταν ή φωνή του Λαγοπάτη.

Κατέβασε τά θαμπωμένα μάτια και μόλις διέκρινε σ' απόσταση λίγη μιá ζαρκαδομίνα που βύζαινε τό κατοικάκι της με τό γλυκό κι' άγνό της γάλα. Θαύμαζε τήν μητρική άγάπη που έθρεβε τό καρπό της καρδιάς της με τό αίμα της. «Ρίξεεεεε» Ξανακούσθηκε ή φωνή.

Μ' αυτός καμάρωνε τό σύμπλεγμα μάννας και παιδιού.

Μά έπρεπε νά ρίξη. Κι' έριξε. Τί; "Ενα πετραδάκι. Κι' αυτά τά κακόμοιρα έφυγαν άλαφιασμένα. Και σαν τόν ρώτησε ο Λαγοπάτης γιατί δέν έριξε άπολογήθηκε μ' ένα ψέμμα. «Δέν ήτανε ζαρκαδία, ήταν μιá γίδα με τό κατοικί της. Με τό ψέμμα αυτό τ'άθωο έσωσε δυο ψυχές.

Κεντρική ιδέα. Τό μεγαλειό της φύσης έξασκει μεγάλη επί-

δραση στον άνθρωπο. Τόν κάνει να σκέφτεται πιο θαθεία, πιο λογικά, πιο δίκαια.

Χαρακτηρισμός. Είναι φυσιολάτρης ο συγγραφεύς κι' άγνή ψυχή. Τό μεγαλείον τής φύσης τόν μαγεύει. Γι' αυτό σά βρέθηκε με τόν σύντροφό του μέσα στην έρημη και μαγευτική πλάση μακρυνά άπ' τόν άλλο κόσμο, ξεχνάει τόν σκοπό του και παραδίδεται σ' άλλες ανώτερες σκέψεις. Έχει εϋπλαστη ψυχή. Αισθάνεται, θαυμάζει τήν μητρική αγάπη τού ζαρκαδιού και σέ άκουσμα «ρίξεσε...» τού άρχικυνηγού κωφεύει.

Περιγράφοντας τό περιστατικό αυτό άπ' ανάμεσα περιγράφει και έξυμνει τή φύση με τά πιο ζωηρά χρώματα. Η όμορφη κι' άπλη γλώσσα που μεταχειρίζεται, γλώσσα τού λαού, σέ κάνει νά αισθανθής και νά νοιώθης θαθεία τό κάθε τι. Αί δέ παρομοιώσεις και τά κοσμητικά δίδουν μεγάλη χάρη σ' έλη τήν περιγραφή.

Πολύ ειλικρινά παρομοιάζει τόν έαυτόν του και τόν άρχικυνηγό με κλέφτες, δολοφόνους, τών άθώων άγρημιών. Πολύ δίκιο. Γιατί τάχα δέν αφαιρούν κι' αυτοί ψυχές που θάθελαν νά ζήσουν και νά χαρούν τή ζωή! Άλλες όμορφες παρομοιώσεις. «Τό φώς τού φεγγαριού σαν όλοφώτιστη μαλαματένια βαρκοϋλα». Τις ιδέες που τού πλημμύριζαν τό μυαλό τις παρομοιάζει με «ξελογιάστρες νεράιδες, με πανέμορφες ζωτικές». Τή δέ δύση τού φεγγαριού με πικρόχαρο θάνατο.

Όμορφες έκφράσεις. «Όσο προχωρούσε ή ήμέρα προς τήν ανατολή τόσο προχωρούσε ή νύχτα προς τή δύση, κι' όσο ζωήρευαν τά χρώματα τής Ανατολής τόσο ώχραιναν τής Δύσης». «Τό φεγγάρι, νικημένος γίγαντας, σαν πελώριος και άργυρόχρυσος δίσκος κρεμάστηκε στον όρίζοντα, τόν φίλησε γλυκά-γλυκά κι' άρχισε νά βυθίζεται λίγο-λίγο κι' όσο βυθίζονταν βυθίζονταν, τόσο σδύνονταν-σδύνονταν ένα-ένα τ' αστέρια στον ούρανό». Η έπανάληψις αυτή μερικών λέξεων έπιτείνει και ζωηρεύει τά νοήματα.

Μεταχειρίζεται πάρα πολλά κοσμητικά επίθετα, σχεδόν τήν καθεμιά λέξι τήν στολίζει με δυό τρία π. χ. άσπρογαλάζια θάλασσα—άσύννεφος, γλυκός, καταγάλαζος, ήλιόλουστος ούρανόσ—ό φωτεινόλαμπρος δίσκος τού φεγγαριού μοιάζει μ' ένα μάτι πελώριο, κατάλαμπρο, κατάπνιχτο.—σύνδεσση ραχοϋλα

— ὁ Αδγερινὸς μεγαλόπρεπος, περήφανος, κατάλαμπρος, πανώριος, γεμάτος μυστήριον—τ' ἀργυρόχροο κελάρισμα—τὸ χιλιόγλυκο, πα-
νίερο μητρικὸ γάλα κ.τ.λ.

Θεσ(νίκη 1928 Τάξ. Ε'.

Ἑλλη Μουζενίδου

4. Ἡ μάνα τοῦ Γρίζα.

Δημ. Βουτυρᾶ

Ἡ «Μάνα τοῦ Γρίζα» εἶναι ἓνα καλοδουλεμένο διήγημα, ποῦ τὸ ἀισθάνονται κατάβαθα, ὅσοι ἔχουν καλλιεργημένο τὸ πατριωτικὸ αἰσθημα. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀναφέρεται στὸν καιρὸ τῆς ἐπαναστά-
σεως τοῦ 1866 τῆς πολυπαθῆς Κρήτης, καὶ πλέκεται γύρω ἀπὸ
μιὰ μάνα ποῦ προτιμᾷ νὰ θανατωθῆ ὁ γιὸς τῆς, παρὰ νὰ παρα-
δεχθῆ καὶ νὰ μαρτυρήσῃ πὼς ἐτούρκεψε. — Ῥωμιὸς νὰ τουρκέψῃ,
ἀντὶς νὰ ζωσθῆ τὸ τουφέκι γιὰ ν' ἀντικρύσῃ αὐτοὺς ποῦ πάτησαν
ἐλευθερίαν, πατρίδα, θρησκείαν, χωράφι καὶ σπήτι, θεωριόταν ἀτι-
μία· καὶ ἡ μάνα τοῦ Γρίζα ἀτιμο δὲν τὸ ἠέλεε τὸ βλαστάρι τῆς.
Κάλλιο νὰ θαφθῆ στὴ μαύρη γῆς κ' αὐτὸ κ' ἐκείνη—κ' ἐκείνη γιὰ
νὰ μὴ νοιώθῃ.

Μὰ ἦταν τόσος ὁ καὶμὸς τῆς γιὰ τὴ συμφορὰ αὐτῆ, ποῦ δὲν
τὴν περίμενε, ποῦ καὶ πεθαμένη τὴν ἔνοιωθε. «Αὐτὴ τὴν ἱστορία
ποῦ θὰ σὰς πῶ, ὄλοι τὴν γνωρίζουσε, ὄλοι στὸν τόπο μας, ἀλλὰ
πολλοὶ φοβοῦνται, νὰ τὴν ποῦνε, γιὰτί—λένε—πὼς ἡ γρηᾷ ἡ
μάνα τοῦ Γρίζα βγαίνει καὶ φωνάζει τὴ νύχτα μεταμορφωμένη σὲ
νυχτοπούλι πάνω ἀπὸ τὰ σπήτια ἐκείνων ποῦ τὴν διηγούνται».

Λεγότανε Γρούκινα ἡ μάνα. Ἡ γενιά τῆς τραβοῦσε ἀπὸ ξα-
κουστὸ σὸί ἀρματωλῶν. Κι ἡ ἴδια τώρα χάριζε ἄλλα τρία τουφέ-
κια στὸ σὸί. Ἔτσι νόμιζε ἡ μαυρόχαρη καὶ καμάρωνε. Μὰ ξάφνου
ἀναπάντεχα χάθηκε ὁ ἓνας γιὸς δεκαεπτάχρονο παλληκάρι. Κανεὶς
δὲν ἤξερε τί γένηκε. Κι ἀπὸ τότε ἔπεσε συμφορὰ στὸ σπήτι. Σὲ
λίγο ἀνδρας, γιοὶ σκοτώθηκαν στ' ἀδικα κ' ἄδοξα,

Κάποτε ἀρχισε νὰ δίνῃ καὶ νὰ παίρνῃ τὸ τουφεκίδι στὶς ρε-
ματιῆς μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ αἰχμάλωτοι τουφεκίζονταν ἀράδα
στὸ χωριό. Μιὰ μέρα ἀνάμεσα στοὺς αἰχμαλώτους ὁ καπετὰν Ἀν-
τώννακας, σὸί τοῦ Γρίζα, νόμισε πὼς ἀνεγνώρισε τὸ χαμένο Γρι-

Γ. Σουμειλίδου. Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων

10

Ζόπουλο· τ' ανάφερε στη Γρίζαινα: Σάν τ' άκουσε αúτη κιτρίνισε. «Παιδί δικό μου! Παιδί του Γρίζα Τοϋρκος; Μουρλάθηκες, καπετάν Αντώνακα;» Και πήγε και σίμωσε τὰ καγκλωτὰ παράθυρα του κελιοϋ νά δη τους αίχμαλώτους. Κάποιος ήταν εκεί με κόψιμο του άνδρός της... Τὰ μάτια τους άρπαχθήκανε... Ταράχθηκε ό αίχμάλωτος, κιτρίνισε ή μάνα. «Τί λές, καπτάν Αντώνακα; Παιδί δικό μου, σου τó είπα, Τοϋρκος δέν γίνεται... Παιδί του Γρίζα!... Έκείνο πάει χάθηκε». Και άφησε τόν αίχμάλωτο με τó κόψιμο του άνδρός της νά τουφεκισθ ή με τους άλλους μαζί.

Τήν άλλη μέρα, τήν αύγουλα, ένα μαιρολόι ήχολογοϋσε θλιβερό θλιβερό στο δώμα της μάνας. Λίγο άργότερα αντιλάησαν δυό-τρεις τουφεκισμοί από πέρα, όπου σκοτώνανε τους αίχμαλώτους. Λίγο άργότερα σάν γυρέφανε τή Γρίζαινα, τήν βρήκαν παγωμένη, κρύα στο δώμα.

Η τέχνη είναι ξεχυμένη άφθονα σ' αυτό τó διήγημα. Τήν θλιβερή του ιστορία δέν τήν διηγείται άπευθείας ό Βουτυράς, αλλά τή βάζει επιδέξια στο στόμα κάποιου γέρου, φίλου της παρέας, με τήν όποία ξενοχτάει στο ξενοδοχείο του χωριοϋ, όπου συνέθηκαν αυτά. Και καθώς είναι θλιβερή ή ιστορία, θλιβερά βλέπει και ζωγραφίζει και τὰ γύρω ό συγγραφέας. «Η φύσις κλαίει κι' αúτ ή. Τὰ μαύρα σύννεφα, που στεκόντουσαν πέρα σάν νά μάς κυττάζανε άγρια». Σε προδιαθέτει νά δεχθής κάτι θλιβερό.

Άρχίζει ή ιστορία και άνάμεσα στο ξετύλιγμά της λαμπυρίζουν σάν σμαράγδια, όι σκόρπιες όμορφοπλεγμένες σκέψεις του «άλλά όταν πρόκηται για έλευθεριά, όλα, μωρέ, όλα στάχτη νά γίνονται, στάχτη». «Ό άνθρωπος γίνεται πολυ πλιό αίμοδόρος άπ' όλα τὰ άγρια θηρία, άμα του καλλιεργήσης τó κακό, που κάθε άνθρωπος τó έχει, ποιός λίγο, ποιός πολυ. Κι' ό πόλεμος τί άλλο είναι;»

Έκείνο που σου κάνει έντύπωση είναι ή δεξιοτεχνία του στο νά προσαρμόζ ή τις κινήσεις, τις μορφές, τή φύσι, τόν τρόπο με τήν περίσταση και νά δηλών η μ' αúτ ή τις ψυχικές καταστάσεις. «Η γρηά του Γρίζα καθότανε με τρεις άλλες γυναίκες σκοτωμένων κοντά στο παράθυρο που έδλεπε πέρα τήν άγριεμένη θάλασσα. Μένανε σιωπηλές σχεδόν... Έτσι έμεναν, όταν φάνηκε ό Αντώνακας με βγαλμένο τó σκούφο του χωρίς νά τó θέλη κι'

αυτός». Κάτι τούς ειπεν αὐτός γιά τήν πατρίδα, γιά τήν ἐλευθερία, «κι' οἱ γυναῖκες ἀφοῦ στέναξαν, σκύψανε τὸ κεφάλι χωρὶς λέξι νὰ ποῦνε». «Ἐπὶ τέλους ὄρθωσε τὸ κορμί του καὶ εἶπε στῆ γρηὰ πὼς κάτι θέλει νὰ τῆς πῆ...»

Καὶ οἱ παρακάτω ἐκφράσεις εἶναι παραστεικνωτάτες.

«ἀντίκρισε τὰ σκοτεινὰ μάτια τῆς γρηᾶς καὶ τὴν χλωμιασμένη μορφὴ τῆς»· «ἔνα μοιρολόι θλιβερὸ ἀνέθηκε στὰ χεῖλη τῆς καὶ ἄρχισε σιγὰ-σιγὰ νὰ τὸ τραγουδῆ».

Θὰ πιάσῃ πολὺ, ἂν ἀντιγραφοῦν παραδείγματα. Στὸ ὕφος του ἔχει φυσικότητα καὶ χάρη... Ἡ γλῶσσα τρεχούμενη καὶ ζωντανή. Ὅποιο ἄλλο τοῦ εἶδους τοῦ διήγημα καὶ ἂν πάρῃς, δύσκολα θὰ βγῆ τόσο ζουμί.

Θ)ίληκη 28-3-30 τὰξ. Ε'.

Σωτηρία Μουζειδου

5. Ὁ Δῆμος καὶ τὸ κариοφίλι του.

Ἄγ. Βαλαωρίτου.

Εἶναι ἓνα ποίημα συμβολικόν. Συμβολίζει τὸ σόβισμο τῆς κλεφτουριάς τοῦ 1821—30. Συμβολικὸ πρόσωπο εἶναι καὶ ὁ Γερο-Δῆμος. (Εἶναι γνωστὸ δὲ ὅτι ὁ Βαλαωρίτης εἶναι συμβολιστής).

Ὁ Γερο-Δῆμος, γέρος πιά κι' ἀποσταμένος ἀπὸ τὸ ματωμὸ, θέλει νὰ πάῃ νὰ κοιμηθῆ. Τὸ στρώμά του τὸ θέλει ἠ βουνίσια κι' ἀντρεωμένη ψυχὴ του νᾶναι χλωρὸ καὶ δροσερὸ, νὰ ᾖναι ἀνθοῦς γεμάτο.—Κι' ὕστερα ξεχνιέται σ' ἓνα παραλήρημα, συμβολικὸ κι' αὐτὸ : «ποῖος ξέρει ἀπὸ τὸ μνημῆμά μου τί δέντρο θὰ φυτρώσῃ ! κτλ.»—Φωνάζει γύρω του τοὺς συναγωνιστὰς του καὶ τοὺς παρηγορεῖ : «Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε· τ' ἀντρεωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στῆ νεότη»—Τοὺς δίνει τὴν εὐχὴ του καὶ μιὰ διάτα : Τὸ νεώτερο ἄς ἀνεθῆ στῆ ράχη, ἄς ρίξῃ τὸ ντουφέκι μου· στερνὰ ποθῶ ν' ἀκούσω τὴ βοή του· καὶ ἄς σκούξῃ ἓνα γύρω : «ὁ Γερο-Δῆμος πέθανε, ὁ Γερο-Δῆμος πάει.» Καὶ τότες ἔλα τὰ στοιχεῖα, τὸ κάθε τι ποὺ τὸν τριγύρισε στῆ ζωὴ του, οἱ λαγκαδιὰς καὶ τὰ βουνά, οἱ βρύσες καὶ τ' ἀγέρι, τὰ κλεφτοτόπια, ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Πίνδος καὶ οἱ λόγγοι θ' ἀνταρξασθοῦν, θὰ ξεραθοῦν, θὰ ρίξουν τὰ φτερά τους. Καὶ τρέχει τὸ κλεφτοπόυλο καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει «ὁ Γέρο-Δῆμος

πέθανε, ὁ Γέρο-Δῆμος πάει». Ρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιὰ κι' ἔπειτα δευτερώνει, στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, ἐκεῖ ποὺ ἀντιβούσανε οἱ λόγχοι, τὰ λαγκάδια, βροντᾷ, μουγκρίζει: σὰ θεριό, σέρνεται λαθωμένο, πέφτει ἀπὸ τοῦ θράχου τὸν γκρεμό, χάνεται, σβύεται, πάει.
— "Ἀκουσε τὴ βοή ὁ Δῆμος κι' ἔσταύρωσε τὰ χέρια. «Ὁ Γέρο-Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο-Δῆμος πάει». Ἡ βοή τοῦ τουφεκιοῦ κι' ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβουώνται, πᾶνε.

Μ' αὐτὴ τὴν ἀνάλυσι τονίσαμε ὅ,τι ἔπρεπε νὰ τονισθῇ : τὸ θάνατο τοῦ Γέρο-Δήμου, τοῦ φοβεροῦ κλέφτη.

Λαβαίνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τοῦτο μᾶς παρουσιάζει ὁ δημιουργὸς τοῦ τὴν ἀντρεωμένη ψυχὴ τοῦ κλέφτη, τὴν ψυχοσύνθεσί του τὴ βουνίσια, τὴ συναισθηματικὴ, τὴ λουσμμένη ἀπὸ τὸ ἀέρι τοῦ βουνοῦ καὶ προπαντὸς τὸν ἀμοιβαῖο στενό του δεσμό μὲ τὰ στοιχεῖα καὶ τὴ φύσι, ποὺ τὸν ἐγνωρίσανε, μὲ τὰ παλληκάρια του καὶ ἰδιαιτέρᾳ μὲ τὸ καριοφίλι του καὶ τὴ βοή του. Μὲ τὸ καριοφίλι του ποὺ μαζὶ μ' αὐτὸν θάπαυε καὶ τὸ τουφεκίδι, ἡ κλεφτουριά δηλαδὴ. Κι' ἔτσι δικαιολογεῖται κι' ἡ ἐπιγραφὴ ἀπ' τὸ ποίημα. Ὁ Βαλαωρίτης πιθανὸν νὰ εἶχε ὑπόψιν του τὸ Δῆμο τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ· μὰ εἶναι ὀλοφάνερο πὼς τὸ ποίημα τοῦτο δὲν μπορεῖ ν' ἀναφέρεται στὸν παλαιὸ Δῆμο.

Τὸ ποίημα εἶναι ὁμορφο κι' ἀρέσει :

1. Γιὰ τὴ θλίψιν καὶ τοῦ Δήμου καὶ τῶν στοιχείων, ποὺ θὰ χωρισθοῦν, ποὺ δείχνει πόσο εἶχανε συνδεθῆ στὴ ζωὴ.

2. Γιὰ τὴν αἰσθαντικὴ ψυχὴ τοῦ Δήμου—σὰν παιδί τῆς Φύσεως, καὶ γιὰ τὴν ἀντρεία του.

3. Γιὰ μερικὲς ἰδεοῦλες ποὺ ἔχει σπαρμένες ἐδῶ κι' ἐκεῖ «τ' ἀντρεωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νεότητη».

4. Γιὰ τίς ὀραίες εἰκόνες «Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος στὸ μνημά μου ἀπάνω. θάρχωνται. . .

5. Γιὰ τίς πλούσιες καὶ καλόγηρες λέξεις.

Καὶ γενικὰ γιὰ τὴ συνολικὴ του ἰδέα, γιὰ τὸ πλέξιμό του, γιὰ τὸ λυρισμό του, γιὰ τὴ πλούσια φαντασίᾳ.

6. Σοφοκλέους 'Αντιγόνη

Εἰς χρόνους παλαιούς κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς προσωπικῆς ἀξίας τῶν γυναικῶν δὲν ἦταν τόσοσ διαδεδομένη εἰς τὸν κόσμον ὅπως σήμερον, μία κόρη μὲ ἐλευθερίας ἰδέας τολμᾷ νὰ παραβῇ ρητὴν ἀπαγορευτικὴν διαταγὴν τοῦ βασιλέως καὶ θάπτει τὸν σκοτωμένον ἀδελφόν της.

Ἐνας νόμος ἀνθρώπινος, δίκαιος καὶ λογικὸς ἔδιδε τὸ δικαίωμα εἰς τὸν ἄρχοντα τῆς πολιτείας, νὰ τιμωρήσῃ αὐστηρὰ τὸν προδότην τῆς πατρίδος του.

Ὁ Πολυεἰκής ἐπολέμησε ἐναντίον τῶν Θηβῶν καὶ ἐσκοτώθηκε εἰς μονομαχίαν μὲ τὸν ἀδελφόν του Ἐτεοκλέα. Καὶ ὁ ἄρχων τῆς χώρας, ὁ Κρέων, θέλει νὰ τιμωρήσῃ τὴν πράξιν αὐτῆν.

Ἄλλὰ ποῖαν τιμωρίαν ἤμποροῦσε νὰ ἐπιβῆλῃ εἰς ἓνα νεκρόν ; Ἄν ἐπιπτε σκλάβος εἰς τὰ χέρια τοῦ ζωντανός, θὰ τὸν ἐδασάνιζε, θὰ τὸν ἐσκότωνε ἀκόμα, διὰ νὰ δείξῃ ἔτσι εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ὅτι δὲν χαρίζεται εἰς κανένα προδότην ἢ παραδότην τῶν νόμων τῆς πατρίδος, οὔτε καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμα τοὺς συγγενεῖς του.

Ποῖαν τιμωρίαν ἔμως ἔπρεπε νὰ ἐπιβῆλῃ εἰς τὸν νεκρόν αὐτὸν προδότην, τὸν Πολυεἰκή ; Ἐφ' ὅσον δὲν ἱκανοποιεῖτο ἡ ψυχὴ του μὲ μόνον τὸν οἰκτρὸν θάνατόν του, ἀλλὰ ἐζητοῦσε νὰ τὸν τιμωρήσῃ περισσότερο, ἄλλο δὲν εἶχε νὰ κάμῃ βέβαια παρὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἄταφον, βωρὰν τῶν σκυλιῶν καὶ τῶν ὄρνέων. Ἐτσι καὶ ἔκαμε.

Ἐβγαλε ἓνα διάγγελμα πρὸς τὸν λαόν, μὲ τὸ ὁποῖον ἀπηγόρευε ρητῶς τὴν ταφὴν τοῦ νεκροῦ. Περισσότερα δὲν ἠθέλησε νὰ σκεφθῇ.

Δὲν ἐσκέφθηκε ὁ τολμηρὸς αὐτὸς ἄρχων, ὅτι ὑπάρχουν κάποιαι νόμοι ἄγραφοι, πολὺ ἀνώτεροι ἀπὸ τὴν ἰδικὴν του διαταγὴν. Οἱ νόμοι ποὺ ἀπαιτοῦν νὰ θάπτωνται οἱ νεκροί, ποὺ θέλουν ὀλίγον χῶμα καὶ ὀλίγας σπονδὰς ἐπάνω εἰς τὸ κορμὶ τοῦ ἀποθαμένου διὰ νὰ εὐρῆ ἡ ψυχὴ του ἀνάπαυσιν εἰς τὸν Ἄδην. Καὶ εἶναι οἱ νόμοι αὗτοι πῶς ἰσχυροί, διότι ἔχουν τὴν ρίζαν τους εἰς τὴν οἰκογένειαν — καὶ ἡ οἰκογένεια εἶναι θεσμὸς πῶς ἀρχαῖος ἀπὸ τὸν θεσμὸν τοῦ κράτους — καὶ διότι σχετίζονται οἱ νόμοι αὗτοι μὲ τοὺς κάτω θεοὺς, ποὺ εἶναι πῶς φοβεροὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἄλλ' ἂν αὐτὸς δὲν εἶχε τὴν ἱκανότητα ἢ δὲν ἤθελε νὰ σκεφθῆι αὐτά, ἦσαν ἄλλοι ἐνδιαφερόμενοι νὰ σκεφθοῦν, ἂν ἔπρεπε νὰ ὑπακούσουν εἰς τὴν διαταγὴν του.

Καὶ εὐρέθηκε ἡ Ἄντιγόνη ἢ φιλάδελφη, ἢ φιλόστοργη, ἢ πονεμένη ἀδελφή, νὰ θάψῃ τὸν νεκρὸν χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν διόλου σχεδόν, τὰς ἀπειλὰς τοῦ Κρέοντος. «Ὅχι, εἶπε, εἶναι ἀδελφός μου αὐτός, καὶ πρέπει νὰ τὸν θάψω. Αὐτὸ μοῦ ὑπαγορεύουν νὰ κάνω οἱ θεοὶ καὶ οἱ θρησκευτικοὶ μου νόμοι. Εἰς ποῖον λοιπὸν, νὰ ὑπακούσω; Εἰς τοὺς ἱεροὺς καὶ δικαίους νόμους τῆς πίστεώς μου βέβαια. Δὲν μὲ ἐνδιαφέρει λοιπὸν τί λέγει ὁ Κρέων. Τὸ πολὺ ποῦ ἔχει νὰ μοῦ κάνῃ, εἶναι νὰ μὲ σκοτώσῃ. Ἄς πεθάνω λοιπὸν ἀφοῦ ἐκπληρώσω τὰς ἀδελφικὰς καὶ θρησκευτικὰς μου ὑποχρεώσεις. Ὡς θνητὸς θὰ ἀποθάγω ἐπωσδήποτε. Διατί λοιπὸν νὰ μὴ ἀποθάνω τώρα; Ποιὸς λαμπρότερος θάνατος ἀπὸ αὐτὸν ὑπάρχει;» Ἔτσι ἐσκέφθηκε ἡ Ἄντιγόνη καὶ ἔθαψε τὸν ἀδελφὸν της.

Μόλις τὸ ἔμαθε ὁ Κρέων ἔγινε ἔξω φρενῶν. Διέταξε ἄλλους τοὺς ἀνθρώπους του, νὰ φέρουν ἐνώπιόν του τὸν ἔνοχον, τὸν παραβάτην. Δὲν ἤρρησαν πολὺ νὰ φέρουν ἐμπρὸς του τὴν Ἄντιγόνη, τὴν ἄμοιρη. Ὅχι, δὲν ἠρνήθη τὴν πράξιν της εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ἀλλὰ οὔτε καὶ μετάνοιαν ἔδειξε, διότι τὴν ἔκαμε. Εἶπεν εἰς τὸν Κρέοντα, ὅτι τῆς ἦταν ἐπιβεδλημένον καθήκον ἀδελφικὸν καὶ θρησκευτικόν, δι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔκαμε.

Ἰσχυρὰ ἀπὸ τὴν ἀγέρωχον ἀπολογία της, ἡ ὅποια δὲν ἐλήφθη καθόλου ὑπ' ὄψιν, ὁ Κρέων διέταξε νὰ τὴν φυλακίσουν καὶ καὶ μετὰ νὰ τὴν θάψουν ζωντανήν, διὰ νὰ ἐκτελεσθῆι ἐντελῶς ἡ διαταγὴ του.

Μάταια προσεπάθησε νὰ μαλακώσῃ τὴν καρδίαν τοῦ πατέρα του ὁ Αἴμων, ὁ μνηστὴρ τῆς Ἄντιγόνης. Ἄδικα προσπάθησαν οἱ γέροντες τοῦ χοροῦ νὰ τὸν κάνουν νὰ καταλάβῃ τὸ ἄδικον, νὰ τὸν κάμουν ν' ἀλλάξῃ γνώμην.

Ἡ ψυχὴ του ἔμεινε ἀκλόνητη καὶ τὴν στιγμὴν ἀκόμα ποῦ ἐθρηνοῦσε σπαρακτικὰ ἢ δύστυχη κόρη τὴν κακὴ της μοῖρα καὶ ἐβέβαιζε πρὸς τὸν θάνατον. Δὲν ἐσυγκινήθηκε ὁ Κρέων ὁ σκληρὸς, ὁ ἀκαμπτος αὐτὸς βράχος, ἀπὸ τὰ δηκτικὰ λόγια τῆς Ἄντιγόνης. Οὔτε ἀπὸ τὴν ὑπόμνησιν τῆς ἀδελφῆς της, τῆς Ἰσμήνης, ἔτι ἐσκότωνε τὴν γυναῖκα τοῦ υἱοῦ του, τοῦ Αἴμονος. Δὲν ἐσκέφθηκε κα-

θόλου ὁ δούσυχος, ὅτι μὰζὺ μ' αὐτὴν ποῦ σκότιωνε, ἤμποροῦσε νὰ χάσῃ καὶ τὸ σπλάχνου του, τὸν Αἴμονα, ποῦ τόσον εἶχεν ἀγαπήσει· ὁ ἔρημος αὐτὸς τὴν ἄμοιρη τὴν κόρη. Ἀλλὰ οὔτε κι' αὐτὰ τὰ χρυσὰ λόγια τοῦ γέρο Τειρεσία, τοῦ μάντιος, ποῦ τοῦ ἐχρεωστοῦσεν ὁ Κρέων εὐγνωμοσύνην, δὲν ἠθέλησε νὰ τὰ πιστεῦσῃ, διότι εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ μάντις ἐδωροδοκῆθηκε. Τὸν ἐτάραξε μόνον ἡ φοβερὰ μαντεία τοῦ Τειρεσία ποῦ τὴν εἶπε, ὅταν εἶχεν πλέον θυμώσει· «Θὰ πληρώσῃς μὲ τὸ αἷμα τοῦ σπλάχνου σου τὴν στενοκεφαλιά σου!» Εἶπε κι' ἔφυγε ὠργισμένος ὁ μάντις.

Ἐτρεξε τότε ἀμέσως μαζὶ μὲ τοὺς ὑπηρέτας του νὰ θάψῃ πρῶτα τὸν νεκρὸν τοῦ Πολυνείκουσ κι' ἔπειτα θὰ ἔβγαζε τὴν φυλακισμένην κόρη. Ἀλλοίμονον ἕμωσ. Ἦτο πλέον ἀργά! Ὅλα εἶχαν τελειώσει. Ὅταν ἐπῆγε εἰς τὸν τάφον τῆς Ἀντιγόνης, αὐτὴν τὴν ἡῦρε νεκράν. Βλέπει ἐπίσης τὸν υἱὸν τοῦ ἀγκυλιασμένον μὲ τὸ νεκρὸν σῶμα τῆς κόρης νὰ ξεσπάῃ εἰς δάκρυα. Ἐσκέφθηκε γιὰ μιὰ στιγμή ὁ υἱὸς ὁ δούσυχος νὰ ἐμπήξῃ τὸ σπαθὶ εἰς τὰ σωθικά τοῦ πατέρα του, τοῦ δολοφόνου, τῆς ἀγάπης του, ἀλλὰ μετενόησε καὶ τὸ ἐγύρισε εἰς τὰ στήθη τὰ ἰδικά του· καὶ ἐσωριάσθηκε ὁ δούσυχος χάμου νεκρός, ἐμπρός εἰς τὸν πατέρα του.

Ἄδικα ἄρχισε ὁ Κρέων νὰ κλαίῃ τὴν μοῖραν του μὲ τρόπον ποῦ ἐπροκλοῦσε τὸν οἰκτον ὄλων.

Ἀλλὰ σὰν νὰ μὴ τοῦ ἔφθανε τὸ πλῆγμα τοῦ υἱοῦ του, ἄλλο κακὸν πολὺ φοβερώτερον ἦλθε νὰ συμπληρώσῃ τὴν δυστυχίαν του. Ἐμαθε πῶς ἡ δούσυχῃ ἡ γυναῖκα του ἡ Εὐρυδίκη, εἶχεν αὐτοκτονήσει ἀπὸ τὸν καῦμόν τοῦ χαμοῦ τοῦ υἱοῦ της. Τρελλὸς πλέον ὁ βασιλεὺς τῆς χώρας, παρακαλεῖ τὸν τελευταῖον ὑπηρέτην, νὰ ἐμπήξῃ τὸ μαχαίρι του βαθεῖα εἰς τὰ στήθη του, διότι ἀργὰ ἐκτάλαθε πῶς αὐτὸς ἦταν ἔνοχος δι' ὅλους τοὺς φόνους καὶ τὰς συμφορὰς ποῦ ἔγιναν εἰς τὸ σπήτι του.

Κι' ἔτσι μὰς ἐδίδαξαν ὁ πρόγονός μας ποιητῆς μὲ τὸ δράμα αὐτό, 1ον) ὅτι ἡ φρόνησις εἶναι τὸ πᾶν διὰ τὴν εὐδαιμονίαν, 2ον) ὅτι δὲν πρέπει νὰ εἴμεθα ἀσεβεῖς πρὸς τοὺς θεοὺς, καὶ 3ον) ὅτι οἱ ὑπερήφανοι πληρώνουν μὲ συμφορὰς τὰς κακὰς τῶν σκέψεις καὶ ἀντιλαμβάνονται τὸ ἄδικο ὅταν πλέον εἶναι ἀργά.

8. Λυσίου ὑπὲρ τοῦ ἄδυνατου.

(Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὴν δίκην).

Χθὲς ὁ πατέρας μου μὲ ἐπῆρε μαζί του εἰς τὴν Βουλὴν, διότι θέλει νὰ συνειθίσω ἀπὸ μικρὸς νὰ ἐνδιαφέρωμαι διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος καὶ νὰ προαλείφωμαι ἀπὸ τῶρα διὰ τοὺς ρητορικοὺς ἀγῶνας. Ἐμείνα ὀπίσω ἀπὸ τὰ καθίσματα τῶν βουλευτῶν, ὅπου καὶ ἄλλοι πολλοὶ νέοι παρακολουθοῦσαν τοὺς ρήτορας καὶ πολιτικούς. Τὸ ἐξῆς ἀπὸ ὅσα ἤκουσα μου ἔκαμε ζωηρὰν ἐντύπωσιν.

Τὸ βῆμα εἶχε καταλάβει ἄνθρωπος πλούσιος, ὅπως ἐφαίνετο ἀπὸ τὴν περιβολὴν του, ἀλλὰ [μὲ φυσιογνομίαν ὄχι συμπαθητικὴν. Ὁμιλοῦσε μὲ ρητορικὴν δύναμιν μεγάλην καὶ μὲ πολλὴν ἐμπάθειαν. Προσπαθοῦσε νὰ πείσῃ τὴν Βουλὴν ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ ἓνα ἀνάπηρον γέροντα τοὺς δύο ὀβλοὺς, τοὺς ὁποίους ὁ δῆμος δίδει ἀπὸ φιλανθρωπίαν εἰς ὅλους τοὺς ἄδυνατους. Ἐγὼ μάλιστα τὸ ἔκατάλαβα αἰσθάνθηκα ἀγανάκτησιν διὰ τὴν κακίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐνῶ ἦτο πλούσιος ὁ ἴδιος, ἐζητιοῦσε νὰ στερήσῃ ἓνα ἄθλιον πτωχὸν καὶ τὸ ψωμί του.

Τέλος ἔπλευσε νὰ ὀμιλῇ αὐτὸς καὶ κατέβηκε ἀπὸ τὸ βῆμα. Τότε ἐπρόβαλε εἰς τὴν μέσῃν ὁ κατηγορούμενος. Στηριζόμενος εἰς δύο δεκανίκια ἐπλησίασε καὶ ἀνέβηκε στὸ βῆμα μὲ δυσκολίαν. Ἐστάθη ὀλίγον καὶ περιέφερε τὰ βλέμματά του εἰς τοὺς βουλευτάς ζητῶν νὰ μαντεύσῃ τὰς διαθέσεις των. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἦσαν ζωηροὶ καὶ μαρτυροῦσαν πολλὴν εὐφυΐαν. Τὸ ἀκροατήριον τὸν ὑπεδέχθη μὲ συμπάθειαν. Μερικαὶ κινήσεις τῶν βουλευτῶν, τὰ μειδιήματα των κλπ. ἐδείκνυον ὅτι ἦτο γνωστὸς καὶ ἀγαπητὸς εἰς πολλούς. Τὸν ἀνεγνώρισα καὶ ἐγώ. Ἐχει ἓνα μικρὸν ἐργαστήριον κοντὰ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἐκεῖ εἶδα κάποτε πολλοὺς μαζεμένους γύρω του, πού τοὺς ἔκαμνεν αὐτὸς νὰ γελοῦν ἀκράτητα.

Ὁ ἀνάπηρος ὀμίλησε μὲ πολλὴν χάριν καὶ ἔκαμε πολλάκις τοὺς βουλευτάς νὰ γελάσουν. Τὰ ἐπιχειρήματά του ἦσαν πολὺ πειστικά. Περιέγραψε τὴν δυστυχίαν του, εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει ἄλλο εἰσόδημα ἔκτος ἀπὸ τὸ ἐπίδομα τῆς πόλεως· ὅτι δὲν ἔχει παιδιὰ διὰ νὰ τὸν διαδεχθῶν εἰς τὴν τέχνην του καὶ νὰ τὸν γηροκομήσῃ, ὅτι εἶναι τόσον ἄπορος πού δὲν ἠμπερεῖ ν' ἀγοράσῃ ἓνα

μουλάρι, διὰ νὰ μὴ δανείζηται ξένους ἵππους, ὅταν εἶναι ἀνάγκη νὰ πάη μακρὰ, ὅτι ἂν τοῦ ἀφαιρέσουν τὸν ὄβολον θὰ ἀποθάνῃ ἀπὸ τὴν πείνα καὶ παρεκάλεσε τοὺς βουλευτὰς νὰ μὴ φανοῦν σκληροὶ πρὸς ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀκόμα θὰ ἔλεουσιν. Ἔθιξεν ὀλίγον καὶ τὰ πολιτικά του φρονήματα, ἀνέφερον ὅτι ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἔφυγε καὶ αὐτὸς μὲ τὸ πλῆθος καὶ ἐπανῆλθεν ἀφοῦ ἀπεκατεστάθῃ ἡ δημοκρατία.

Διὰ τὸν κατήγορον εἶπεν, ὅτι εἶναι τόσον πονηρὸς, ποῦ δὲν πρέπει νὰ τὸν ἔχη τις οὔτε φίλον οὔτε ἐχθρόν· καὶ ὅτι τὸν ἀγῶνα αὐτὸν παρεσκεύασεν ἀπὸ φθόνου. Μερικοὶ ἐγέλασαν. Ἄλλ' ἐγὼ πιστεύω ὅτι, ὅταν ἔνας ἐπιβουλεύηται τὸ ψομὶ ἑνὸς πτωχοῦ, καὶ τὸν ἐπαίτην ἀκόμη ἤμπορεῖ νὰ ζηλεύῃ καὶ νὰ φθονῇ.

Ἐχάρην εἰς τὸ τέλος, διότι ἡ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς ἦτο εὐνοϊκὴ ὑπὲρ τοῦ γέροντος ἀδυνάτου.

Ἀθῆναι, 1927.

Στέλιος Γ. Σουμελίδης
μαθητὴς τοῦ Βαρβακείου Λυκείου

9. Ἀριστοτέλους «Παιάν».

Τὸ ποίημα ἐνεπνεύσθη ὁ Ἀριστοτέλης ἀπὸ τὸν βίαιον θάνατον τοῦ Ἑρμείου, συμμαθητοῦ καὶ φίλου του, πλησίον τοῦ ὁποίου ἐφιλοξενεῖτο πολὺν καιρὸν.

Ὁ ποιητὴς ἀπευθύνεται πρὸς τὴν προσωποποιουμένην Ἀρετὴν, ἀποκαλεῖ αὐτὴν κάλλιστον θῆραμα, πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος εἶναι ζηλευτὸς εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν θεωρεῖ καρπὸν ἰσθάνατον, πολυτιμότερον τῶν χρημάτων καὶ τῆς τῶν γονέων ἀγάπης, ὑπὲρ οὗ πλείστοι ἥρωες οἰκειοθελῶς ἐθυσιάσθησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ προσφιλὴς τοῦ Ἑρμείας.

Τὸν παιᾶνα τοῦτον χαρακτηρίζει πρωτότυπος σύλληψις καὶ εἰς αὐτὸ ἔγκειται κατὰ μέγα μέρος ἡ ἀξία του. Ὁ Ἀριστοτέλης θέλων νὰ ἐκφράσῃ τὴν εὐγνωμοσύνην του πρὸς τὴν μνήμην τοῦ ἐπιστηθίου φίλου του, δὲν ἐτόνισε τὰ προτερήματα τοῦ ἀνδρός, δὲν ἐξῆρε τὰ πολεμικά του κατορθώματα, παρὰ ἐστόλισε ἓνα ἐνθουσιώδη ὕμνον εἰς τὴν Ἀρετὴν, ὑπὲρ τῆς ὁποίας κοντὰ μὲ τὸν Ἡρακλέα, τὸν Ἀχιλλέα καὶ τὸν Αἴαντα καὶ ὁ Ἑρμείας «ἀελίου κήρωσεν ἀνγᾶς· τοιγὰρ αἰοιδίμος ἔργους». Τὸν ἀναβιβάζει ἑλληδὴ.

εἰς τὸ περίοπτον ἐπίπεδον τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν ἡρώων τὸν αὐτὸν ἀγῶνα ἀγωνισθέντων καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ἰδέας πεσόντων, Πόσον τεχνικὸν τῷ ὄντι !

Τοιουτοτρόπως ὁ πανεπιστήμων Ἀριστοτέλης ἐννοεῖ καὶ εἰς τὴν ποίησιν νὰ χαράξῃ τεχνοτροπίαν ἰδικήν του, καὶ εὐδοκιμῶν εἰς τὸν πεζὸν λόγον ὅπως καὶ εἰς τὴν ποίησιν, ὁμοιάζει τρόπον τινὰ τοὺς λεοντοθύμους ἐκείνους Κλέφτες, ποὺ ἐθαυματούργουν καὶ εἰς τὰ σκάφη ὅπως καὶ εἰς τὰ βουνά.

Ἄλλ' ἄρα γε ἡ ὥραία ἐμπνευσις ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ἀναλόγου πλαστικότητος, νικᾷ τὸ λεκτικὸν τὴν ἰδέαν, ὅπως ἀξιοῖ ὁ Σολωμός :

Βεβαίως, ἀρκεῖ νὰ γνωρίζῃ τις καλὰ καὶ νὰ αἰσθάνηται τὴν διάλεκτον τοῦ παιᾶνος. Διότι τὰ ἀλλεπάλληλα ἀσύνδετα (:), αἱ κλανγκιχταί(!) λέξεις (πόνους μαλεροῦς ἀκάμαντας, μαλακαυγήτοιο ὕπνου), αἱ ὑπερβολαί, τὸ πολυσύνδετον, (καὶ θανεῖν... καὶ τλῆναι, τὸ πολυπτώτον (σεῦ... σάν..., σοῖς... σᾶς...) καὶ πρὸ πάντων αἱ φαντασιώδεις μεταφοραί, μᾶς κάνουν νὰ πιστεύσωμεν ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης δὲν εἶναι ἄμοιρος ποιητικῆς φλέβας. Ἡ σᾶς φαίνονται χθαμαλότεραι τοῦ Πινδαρικοῦ ὕψους καὶ κατώτεραι τῆς Ὀμηρικῆς σεμνοπρεπείας αἱ ἀκόλουθοι φράσεις :

καὶ θανεῖν ζηλωτὸς ἐν Ἑλλάδι πότμος

καὶ πόνους τλῆναι μαλεροῦς ἀκάμαντας :

ἢ

σᾶς δ' ἔνεκεν φιλίου μορφᾶς Ἀταρνεός ἔντροφος ἀελίου χήρωσεν αὐγᾶς

τοιγὰρ αἰοίδιμος ἔργοις, ἀθανάτον τέ μιν αὐξήσουσι Μοῦσαι :

Ὡς μόνον ἀξιοπαρατήρητον γλωσσικὸν φαινόμενον, ἐκτὸς τοῦ διαλεκτικοῦ ἰδιώματος τοῦ πολλακίς διατυμpanισθέντος ὑπὸ τῶν περισσοτέρων προαγορευσάντων μελιρρῦτων συμμαθητῶν μουσημειώνω τὸν συμφυρμὸν (γρ. τὴν κρᾶσιν) τῶν δύο λέξεων ὁ —ἐκ εἰς οὐκ.

10. Τὸ πατρικὸ σπῆτι.

(Δράμα)

Στ. Δάφνη

Ἀνάλυσις καὶ κριτικὴ.

Σκηνὴ 1. Περιγράφεται ἡ τραγικὴ δυστυχία μιᾶς πτωχῆς οἰκογενείας. Ὁ πόνος τῆς μητέρας διὰ τὴν δυστυχίαν τοῦ συζύγου καὶ τῆς κόρης, πόνος ποῦ τὴν σπρώχνει μέχρι τῆς κατάρτας, μᾶς κάμνει νὰ αἰσθανθοῦμεν ἀγανάκτησιν διὰ τὸν αἴτιον τῆς ὅλης δυστυχίας, τὸν ἀπουσιάζοντα πλούσιον υἱόν.

Σκηνὴ 2. Ἀναγγέλλεται ἡ ἀπροσδόκητος ἀφίξις τοῦ υἱοῦ. Ἡ ταραχὴ τῶν γυναικῶν γεννᾷ ἀνήσυχον προσδοκίαν.

Σκηνὴ 3. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ υἱοῦ γεμίζει χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν τὴν κόρην καὶ ἀφοπλίζει τὴν μητέρα. Ἡ μητρικὴ στοργὴ λησμονεῖ ὅλα καὶ ἐξαπατᾶται μὲ τὴν εὐτελεῖ βοήθειαν (τὰς 100 δραχ.) τοῦ υἱοῦ καὶ διαθλέπει ρόδινα ὄλα.

Σκηνὴ 4. Ἐπανερχεται συλλογισμένος, κατατσακισμένος ὁ πατέρας καὶ πληροφορεῖται μὲ δυσπιστίαν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ υἱοῦ καὶ τὴν γενναιοδωρίαν του.

Σκηνὴ 5. Συναντῶνται ὁ πατέρας καὶ ὁ υἱός. Καὶ οἱ δύο προσπαθοῦν νὰ συγκρῦψουν τὴν ταραχὴν των. Ἄλλ' ἐκχειλίζει ἡ ἀγανάκτησις τοῦ πατέρα, διὰ τὴν ἀνειλικρίνειαν, τὴν μικροπρεπὴ πονηρίαν καὶ τὴν μηδαμινὴν βοήθειαν, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγέλασε τὰς γυναῖκας, ἐλέγχει πικρὰ τὸν υἱόν, τοῦ ἐπιστρέφει τὰς 100 δραχ., ἐπιβάλλων εἰς αὐτὸν μὲ ἀπειλὰς νὰ μὴ φανερώσῃ τὰ μεταξὺ των διατρέξαντα εἰς τὰς γυναῖκας, τοῦ εὐχεταὶ νὰ μὴ τὰ βρῇ ἀπὸ τὰ παιδιὰ του ἐκείνος, καὶ φεύγει ὁ πατέρας, καὶ ξεσπᾷ εἰς λυγμοὺς ὁ υἱός.

Τὰ πρόσωπα. Οἱ χαρακτήρες.

Τὰ πρόσωπα κινοῦν τὸ ἐνδιαφέρον. Οἱ χαρακτήρες εἶναι πιθανοί, ἀληθινοί.

Ἡ μητέρα κινεῖ ἀμέσως τὴν συμπάθειαν μὲ τὸν πόνον τῆς διὰ τὰ θάσανα τοῦ συζύγου, μὲ τοὺς φόβους τῆς διὰ τὴν υγίαν τῆς κόρης. Τὴν δικαιώνει κανεὶς διὰ τὴν ἀγανάκτησίν τῆς, ποῦ φθάνει νὰ καταρασθῇ τὸν ἀχάριστον υἱόν, τὴν συμπαθεῖ, ὅταν νι-

κημένη από την μητρική στοργή ἀγκαλιάζει καὶ συγχωρεῖ τὸν υἱὸν τῆς καὶ δικαιολογοῦμεν τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς διὰ τὰς 100 δρχ. ποῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν καλωσύνην τῆς, τὴν ἀπειρίαν τῶν πραγμάτων τοῦ βίου, τὴν ἀμάθειάν τῆς.

Ἡ κόρη εἶναι ἀπειρος, ἀφελής, καλόκαρδη· δὲν ἀντιλαμβάνεται τὴν γύρω δυστυχίαν, τὴν ἀπελπισίαν, Δὲν θέλει τὸ μίσος καὶ τὴν ἔχθρα μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Γοητεύεται ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ ωραίου καὶ κομψοτυμμένου ἀδελφοῦ.

Ὁ πατέρας. Προκαλεῖ ἀμέσως τὸν σεβασμὸν μὲ τοὺς διαρκεῖς τοῦ ἀγῶνας διὰ τὴν οἰκογένειάν του, μὲ τὴν ἐγκαρτέρησίν του καὶ τελευταία μὲ τὴν ἀξιοπρεπή ἀρνήσιν εὐτελοῦς βοήθειας. Ἡ ἀγανάκτησίς του εἶναι δικαιολογημένη, διότι τὴν βοήθειαν περιέμενε διὰ τὴν σῶσιν τὴν κόρην καὶ ὄχι δ' ἑαυτὸν.

Ὁ υἱός. Προκαλεῖ ἀμέσως τὴν κατάκρισιν καὶ τὴν περιφρόνησιν. Τὰ φερσίματά του μέσα εἰς τὸ σπῆτι, ἢ δῆθεν συγκίνησίς του μὲ τὰς ἀναμνήσεις ἢ μὲ τὴν συνάντησιν τοῦ πατέρα, εἶναι βλαβερὰ καὶ παροδικά. Δὲν τὸν δικαιώνει καὶ ἡ ὑποτιθεμένη ἐνοχὴ τῆς γυναῖκος του εἰς τὴν ὑπόθεσιν. Ἡ προσέγγισις πρὸς τὴν πτωχικὴν καὶ χωριάτικην οἰκογένειαν θὰ στενοχωροῦσε αὐτὸν περισσότερο παρά τὴν γυναῖκα του. Δι' αὐτὸ ἡ τιμωρία του εἶναι δίκαια. Εἶναι ἡ προσδοκωμένη ἀπὸ τὸ δράμα κάθαρσις.

Τὸ δράμα στηρίζεται εἰς ἓνα ἔγκλημα, τὸ ἔγκλημα τῆς ἀχαριστίας καὶ τῆς ἀδιαφορίας τοῦ υἱοῦ. Τὸ μέγεθος αὐτοῦ φαίνεται ἀπὸ τὸ μέγεθος τῆς τραγικῆς δυστυχίας τῆς οἰκογενείας. Ἡ τιμωρία τοῦ ἦτο ἀναγκαία καὶ ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὸν πατέρα μὲ ὑπερηφάνειαν καὶ ἀυστηρότητα ἀπεγκτον, μὲ τὸν καλύτερον τρόπον, καὶ δι' αὐτὸ φεύγει ἡ θεατὴς ἱκανοποιημένος,

Θεσ/νίκη τάξ. Δ'. (Συνεργασία ὅλης τῆς τάξεως)

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ

Αί εις τὸ κείμενον ἐκθέσεις μαθητῶν καὶ μαθητριῶν ἐδημοσιεύθησαν ἕλαι ἕπως ἐγράφησαν ἀπὸ τοὺς ἰδίους χωρὶς καμμίαν διόρθωσιν, ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν μόνον ἀπὸ τὰ ὀρθογραφικὰ λάθη, ἔπου ὑπῆρχον τοιαῦτα. Καὶ ὑπῆρχον—τὸ διακηρύττω πρὸς ἔπαινον τῶν μαθητῶν—καὶ ὀρθογραφικὰ λάθη ἐλάχιστα. Διότι γεγονός ἐστίναι, ὅτι, ἔπως κατορθῶνουν ὀλίγοι νὰ φθάουν μέχρι τῶν πυλῶν τῶν ἀνωτάτων Σχολῶν ἀστοιχείωτοι μὲ ἀνορθογραφίας καταπληκτικὰς καὶ δίδουν εὐκαιρίαν εἰς κριτὰς ὄχι ἀμερολήπτους νὰ δημιουργοῦν θόρυβον κατὰ τῆς συντελουμένης εἰς τὸ σχολεῖον ἐργασίας, ὑπάρχουν συγχρόνως καὶ πολὺ περισσότεροι, οἱ ὅποιοι καὶ εἰς τὰς κατωτέρας ἀκόμη τάξεις τοῦ Γυμνασίου γράφουν ἀπταιστως, χωρὶς ὀρθογραφικὰ λάθη. Ὅλα τὰ σχολεῖα ἀπὸ ἕλας τὰς τάξεις θὰ ἠδύναντο νὰ παρουσιάσουν δείγματα.

Δυστυχῶς κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν, πού ἔγινε ἐν μέρει τοῦ συγγραφέως ἐδρικομένου μακρὰν τῶν Ἀθηνῶν, δὲν κατορθώθη νὰ ἀποφευχθοῦν μερικαὶ ποικιλίαι γραφῆς, ἀποτέλεσμα τῆς γενικῆς ὀρθογραφικῆς μας ἀκαταστασίας.

Ὅβτω τὰ εἰς -ις τριτόκλιτα, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ὄνομ. καὶ αἰτιατ. ἢ κοινῇ χρήσις ἐξωμοίωσε πρὸς τὰ πρωτόκλιτα εἰς -η, γράφονται -ι, ἔπως συνιστᾷ καὶ ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ Ὑπουργεῖον εἰς τὰ βιβλία τοῦ Δημοτικοῦ καὶ ἔπως ἐπιβάλλεται, μοῦ φαίνεται, ἐφόσον ἡ γεν. αὐτῶν δὲν δύναται ἀκόμη νὰ ἐξομοιωθῇ καὶ μένει ἢ κατὰληξις -εως. Ἄλλ' ὅσα τεμάχια παρελήφθησαν ἀπὸ συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι πραγματοποιοῦν τὴν ἐξομοίωσιν καὶ εἰς τὴν γενικὴν (ἄνοιξι -ξις, ράχη -χης) καὶ ἔπου διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ διορθωτοῦ, γράφεται -η. Αἱ καταλήξεις τῆς ὑποτακτικῆς -ης, ἡ φέρονται ἐνίοτε χωρὶς ὑπογεγραμμένην εἰς τὰ καθαρῶς δημοτικὰ (ἔπως συνιστᾷ καὶ ἡ Ἀκαδημία καὶ τὸ Ὑπουργεῖον).

Ὅμοίως καὶ λέξεις τινὲς διὰ τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ὁποίων δὲν συμφωνοῦν οἱ γράφοντες : κοιτάζω καὶ κυττάζω, μακρὰ καὶ μακρὰ, τέτια καὶ τέτοια, μάννα καὶ μάνα, ὁ συγγραφεὺς θὰ ἐπροτιμοῦσε τοὺς πρώτους τύπους.

Τυπογραφικὰ λάθη διορθωτέα εἶναι :

σελ. 3	στ. 11	ἀντὶ 1922	γράφε	1928
» 23	» 13	» ἐσπινθῆρισε	»	ἐσπινθῆρισε
» 45	» 5	» δυστάζοντες	»	διστάζοντες
» 57	» 25	» ἀμαθία	»	ἀμαθία

καὶ ἄλλα τινὰ καταρανῆ δυνάμενα εὐκόλως νὰ ἀναγνωρισθοῦν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος	Σελ.	3
Πρόλογος τῆς Α' ἐκδόσεως τῶν Συνθετικῶν ἀσκήσεων	»	5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ διδασκαλία τῶν Ἐκθέσεων

Ἡ σημασία τῶν Ἐκθέσεων	»	7
Τὸ ἀναλυτικὸν πρόγραμμα	»	11
Ποῖος θὰ ὀρίζῃ τὸ θέμα τῆς Ἐκθέσεως	»	14
Πῶς θὰ δίδεται τὸ θέμα	»	22
Τὸ σχέδιον τῶν Ἐκθέσεων	»	25
Ἡ διόρθωσις τῶν Ἐκθέσεων	»	27
Ἡ γλώσσα τῶν Ἐκθέσεων	»	43

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τὰ εἶδη τῶν Ἐκθέσεων. Ἀσκήσεις καὶ ἐφαρμογαί.

Α. Προτάσεις καὶ ἀντίθετα	Σελ.	49
Β. Περιγραφικοὶ ὅρισμοί	»	63
Γ. Ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοί	»	68
Δ. Περιγραφὴ φυσικῶν φαινομένων	»	86
Ε. Περιγραφὴ Καλλιτεχνημάτων	»	98
Ζ. Περιγραφὴ προσώπων. Χαρακτηρισμοί	»	104
Η. Διηγήματα	»	108
Θ. Ἑρμηνεῖα παραμυθῶν	»	120
Ι. Ἀνάπτυξις γνώμῶν	»	124
Κ. Ἐπιστολαί	»	131
Λ. Ἐκθέσεις ἐξαγόμεναι ἀπὸ ἐρμηνευομένους συγγραφεῖς	»	136

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

- 1) **Ἑλληνικὴ Ἱστορία** ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν Ἴφῳ μάχης 1922.
- 2) **Λυσίου λόγοι** ἐρμηνευόμενοι διὰ μεθοδικοῦ λεξικοῦ 1925.
- 3) **Δημοσθένους περὶ τοῦ στεφάνου** μετ' ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ Αἰσχίνου κατὰ Κτησιφώντος 1925.
- 4) **Πλουτάρχου ἐκ τῶν παραλλήλων βίων** ἐκλεκτὰ ἀποσπάσματα 1927.
- 5) **Νεοελληνικῶν λογοτεχνημάτων** αἰσθητικὴ διδασκαλία 1927
- 6) **Συνθετικαὶ ἀσκήσεις** 1928.
- 7) **Ἀκριτικὰ ᾄσματα τοῦ Πόντου** 1928.
- 8) **Στοιχειώδη μαθήματα Στιχοουργικῆς** 1929.
- 9) **Ὁρθόδοξος Χριστιανικὴ Κατήχησις** 1921.
- 10) **Ἡ πολύκροτος δίκη τῶν ἐπανάστατῶν τῆς Μυτιλήνης** καὶ αἱ **δημηγορίαι Κλέωνος καὶ Διοδότου** κατὰ Θεουκιδίδην 1925.
- 11) **Ξενοφῶντες Κύρου Ἀνάβασις.** Ἐκλογαί, συνεργασία Χ. Παπαναστασίου 1932.
- 12) **Ἀρριανῶν Ἀλεξάνδρου Ἀνάβασις.** Ἐκλογαί, συνεργασία Χ. Παπαναστασίου 1932.

ΠΡΟΣΕΧΩΣ

Σχολικαὲς ἐργασίαι : **Σοφοκλέους Οἰδίπους Τύραννος.**
Περιέχει Μετάφρασι—λογικὴ καὶ αἰσθητικὴ ἀνάλυσι κατὰ τμήματα—Παρατηρήσεις.

Τιμᾶται Δρχ. 25.—